

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ՍԻՒՆԵԱՅ ԳՐԱՏԱՆ

Ա. Պ. ԵԱԶԵՃԵԱՆ ԵՒ ԸՆԿ.

15674

Հ. ԵՒ Զ. ԱՍԱՏՈՒՐ

Գործնական
ՔԵՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԱՐԴԻ ԱՇԽԱՐՀԱԲԱՐԻ

ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ

Գ. ԳԻՐԲ — Ա. ՄԱՍ

Թ. ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՀԻՄՆՈՎՆ ԲԱՐԵՓՈՒՌԱԾ

ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԷՆ ՎԱԽԵՐԱՑՈՒԱԾ

Կ. ՊՈԼԻՍ

ՍԻՒՆԵԱՅ ԳՐԱՏՈՒՆ — Ա. Պ. ԵԱԶԵՃԵԱՆ ԵՒ ԸՆԿ.

1911

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ Ե. ՄԱՏԻՍԵԱՆ

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ՍԻՆՆԵԱՅ ԳՐԱՏԱՆ
Ա. Պ. ԵԱԶԸՃԵԱՆ ԵՒ ԸՆԿ.

Հ. ԵՒ Զ. ԱՍԱՏՈՒՐ

ՈՐԾՆԱԿԱՆ ՔԵՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԱՐԴԻ ԱՇԽԱՐՀԱԲԱՐԻ

Գ. Գ Ի Ր Ք

Ա. Մ Ա Ս

Բ. Տ Պ Ա Գ Ր Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

ՀԻՄՆՈՎԻՆ ԲԱՐԵՓՈԽՈՒՄԾ

Ուսումնական խորհուրդին վաւերացուած

Կ. Պ Ո Լ Ի Ս

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ Ե. ՄԱՏԹԻՆՍԵԱՆ

1911

15674

ՏՊԱՐԱՆ, ՎԻՄԱԳՐԱՏՈՒՆ, ԿԱԶՄԱՏՈՒՆ, ԵՒ ԹՂԹԱՎԱՃԱՌԱՆՈՅ

Յ. ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ

Թիւ 27, Ֆինանսներու Եօզուժու, Կ. Պոլիս

ՅԱՌԱԶԱԲԱՆ

Գործնական Բերականուրեան Գ. Գրքին Ա. մասն է ներկայ հատորը, ուր ջանացած ենք ամփոփել արդի աշխարհաբարին մէջ ընդունուած եւ գործածուած բոլոր այն էական կանոնները որոնք կը վերաբերին առողջանութեան, ուղղագրութեան, տառադարձութեան, տրոհութեան, բառակազմութեան, ինչպէս նաեւ գոյականի, յօդի, ածականի եւ դերանունի բառագիտութեանն ու համաձայնութեանք:

Այս Գ. Գիրքը յատկացած է մեր նստակրթարաններու Բարձրագոյն դասընթացքին: Մեր գլխաւոր նպատակը եղած է պատկերացնել հոն Կ. Պոլսոյ աշխարհաբարը այնպէս ինչպէս կը գրեն մեր արդի լսագոյն հեղինակները. եւ այս նպատակին հասնելու համար զիմսձ ենք երկար հետազոտութեանց, որովհետեւ դժբախտաբար տակաւին կարելի չէ եղած գոյացնել, նոյն իսկ արեւմտեան աշխարհաբարը գրողներուն մէջ, լեզուի միօրինակութիւն: Այս է պատճառը որ հարկ կ'զգանք ներկայ յառաջաբանով պարզել, հայ ուսուցիչներու զիւրութեան համար, կարգ մը էական կէտեր, բացատրելով մեր նախնւորած քերականական կանոններուն առաւելութիւնները, եւ կամ զանոնք նախընտրելնուս պատճառները.

★ ★

Դոյականներու բիւր.—Յորնակիի կազմութեան մէջ կան քանի մը կէտեր որոնց մասին գրողները բոլորովին համաձայն չեն: Այսպէս.

Ա. Ի եւ ու պարունակող միավանկ բառերուն յօդակին այսօր ընդհանրապէս կը կազմուի առանց կորուսման կանոնին ենթարկելու զանոնք. եւ կը գրուի անխտիր գիրքեր, Թողթեր, սիրտեր, Դուռներ: Թէեւ կայ փոքրամասնութիւն մը որ կը գործադրէ կորուսման կանոնը միավանկ բառերէն ոմանց համար, եւ կը գրէ գրքեր,

թղթեր, սրտեր, դւռներ, եւայլն, սակայն մենք առաջին ձեւը նախընտրած ենք ոչ միայն որովհետեւ այդ ձեւը ամենէն սովորականը դառնալ սկսած է, այլ նաեւ հետեւեալ երկու նկատողութիւններով. նախ՝ որովհետեւ կարելի չէ այս մասին ճշգիւ կանոն մը թէ ե՛րբ պէտք է **ի** ն **ու** պահել եւ ե՛րբ ջնջել յոբնակիի մէջ, եւ յետոյ որովհետեւ կարգ մը բառերու համար կորուստան կանոնը՝ գործադրուելով տեղի կը տրուի անձահ հոմութեանց. ինչպէս թեղ եւ թուղ, նիշ եւ նուշ, կեր եւ կուր, եւայլն, որոնց յոբնակիները իրարու հետ պիտի շփոթւին, եթէ կորուստան կանոնը գործադրուէր անոնց վրայ:

Բ. Մէկուկէս վանկ ունեցող բառերէն ոմանց յոբնակիի մասին ալ համաձայն չեն գրողները. կան որ կը գրեն **տարբեր**, **արեղեր**, եւ կան ալ որ կը գրեն **տարբեր**, **արեղեր**. Առաջինները իրենց հետ ունին արդի սովորութիւնը, եւ վերջինները Այտրնեանի հեղինակութիւնը: Մենք ընդունած ենք առաջին ձեւը, եւ դիտած ենք որ մէկ ու կէս վանկ ունեցող բառերը յոբնակիի կազմութեան տեսակէտով երկու կարգի կը բաժնուին. անոնք որոնց սկիզբն է կէս վանկը եւ անտար որոնց վերջն է կէս վանկը: Առաջինները, ինչպէս **բարդ**, **հարկ**, **հարկ** յոբնակի կ'ըլլան, իսկ վերջինները, ինչպէս **արդի**, **հարկ** Այս կանոնը, զոր ցարդ **ո** եւ է բերական չէր դիտած, անգիտակցաբար գործադրուած է գրողներու մեծամասնութեան կողմէ, եւ իրեն հետ ունի նաեւ ներդաշնակութիւնը ուստի տարակոյս չունինք որ **տարբեր**, **արեղեր** ձեւերը իսպառ կորսուելու դատաւարտուած են:

Գ. Ճիշդ նոյն դիտողութիւնը միավանկներով կամ կէս վանկով վերջացող միեւկիսավանկներով կազմուած բարդ բառերու յոբնակիին համար ալ. Այտրնեան ուսումնական միօրինակ կանոն մը ունի՝ **Գ** ով յոբնակի ընել գտանք, իսկ մենք ճշգրտել ենք այն կանոնները որոնցմով արդի գրողները երբեմն **Ե** ով եւ երբեմն ալ **Գ** ով յոբնակի կ'ընեն այդ կարգի բառերը: Այս դիտողութիւնները, որոնք բոլորովին նոր են, հիմնուած են լաւագոյն գրողներու գրուածներուն վրայ:

Դ. Ինչպէս կ'երեւայ մեր աւանդած կանոններէն, կարգ մը գրաբարի ձեւով յոբնակիներու գործածութիւնը ընդունած ենք, թէեւ գրողներէ ոմանք ամէն պարագայի մէջ կ'ուզեն **Ե** ով կամ **Գ** ով միայն կազմել յոբնակի: Անուրանալի է ասկայն թէ այսօր ընդհանուրին գրչին տակ նուիրագործուած են այլ եւս այդ ձեւերը, որոնք արդէն ներդաշնակութեան տեսակէտով ալ նախընտրելի են, քանի որ աշխարհաբարի ձեւով կազմուած յոբնակիներու կրկնութիւնը յաճախ անտանելի միօրինակութիւն մը յառաջ կը բերէ նախադասութեանց մէջ. ասկէ գատ յայտնի է թէ նոյն իսկ ժողովուրդը

դեռ կը պահէ իր լեզուին մէջ գրաբարի ձեւով կարգ մը յոբնակիներ, ինչպէս տղաք, տեղուաք, կտորուաք, եւայլն: Ահա՛ ինչու գրաբարի ձեւով յոբնակիին տեղ տեղ գործածել թելադրած ենք, մասնաւորապէս կարգ մը մասնիկներով վերջացող հասարակ եւ յատուկ անուններու, ինչպէս նաեւ ազգերու վերաբերեալ յատուկ անուններու համար:

Պոյականներու հոլովում. — Մեր արդի աշխարհաբարի գոյականներու հոլովմանց մէջ, այնքան զանազանութիւն կայ որ քերականութեան հեղինակ մը մեծ դժուարութեան հանդէպ կը գտնուի այդ մասին որոշ կանոն մը ճշգիւր համար: Մեր գրողներէն ոմանք խօսուած լեզուին հոլով հետեւող բլլալ կ'ուզեն, եւ գրեթէ ամէն պարագայի մէջ, պարզապէս **ի**, **է**, **ու** աւելցնելով ուղղականին վրայ կը կազմեն սեռականն ու տրականը, բացառականը, գործիականը. Ուրիշներ կարելի եղածին չափ շատ փոփոխութիւններ կ'ընեն գրաբարի հոլովումներէն, գործածելով եղակի եւ յոբնակի անանկ հոլովման ձեւեր, որոնց համար գրաբարի մէջ ալ սովորութիւն է միակ կանոնը, ինչպէս **թեւ թեւոյ, թեւոյ, կարգ, կարգաւ, կարգաց, զարդ, զարդաց, հիմ, հիմանց, ծաղր, ծաղու, եւայլն**: Այս երկու ծայրայեղ դրութեանց միջեւ կայ միջին ծավալ մըն ալ, որուն հետեւողները հետզհետէ բազմանալու վրայ են: Ասոնք կը ջանան որոշ պարագաներու մէջ սահմանափակել հոլովման գրաբար ձեւերը, այդ պարագաներէն դուրս գործածելով աշխարհագրի կանոնը միայն: Մենք ալ հետեւած ենք այս վերջին դրութեան, եւ ինչ որ դժուար եղած է մեզ այդ սահմանափակելուն է ահա՛. երկար հետազոտութեանց պէտք ունեցած ենք ճշգիւր եւ ի վեր հանելու համար հոլովմանց այն զանազան ձեւերը, զորս ներկայացուցած ենք գոյականներու հոլովմանց պատկերին մէջ:

Յօդի գործածութիւն. — Արդի աշխարհաբարի բերականութեան ամէնէն կոճուտ մասերէն մէկն է այս, եւ այս մասին՝ գրողներուն միջեւ անհամաձայնութեան մէկէ աւելի կէտեր կան: Հարկ կը նրկատենք ուրեմն ուսուցիչներուն ուշադրութիւնը հրաւիրել այդ կէտերէն զլիաւորներուն վրայ.

Ա. **Է** եւ **Գ** յօդերուն գործածութիւնը այսօր միօրինակ չէ Գ. Պոյտոյ աշխարհաբարին մէջ: Գրողները համաձայն են, երբ բառը ծայրնաւորով կը վերջանայ, այն ատեն միշտ **Գ** յօդը կը գործածուի: Բայց երբ բառը բաղաձայնով կը վերջանայ, կան գրողներ որոնք **Գ** յօդը կը գործածեն երբ յօդ առնող բաւին յաջորդող բառը ծայրնաւորով կը սկսի, եւ կամ **Է** կամ **Ի** բաղաձայններով. կան գրողներ ալ որոնք բաղաձայնով վերջացող բառերուն բով միշտ **Է** յօդը կը գործածեն, ի բաց առեալ երբ անոնց յաջորդող բառը էական բային սահմանական ներկան կամ անկատարն է եւ կամ ու, ալ,

իսկ, ահա առ շողկապները, եւ ի վար, ի վեր նախադրութիւնները: Մենք այս գործածութեան վերջինը աւանդած ենք, ոչ միայն որովհետեւ այդ է այսօր Պոլսոյ մէջ ընդունուած ձեւը թէ՛ ժողովրդեան կողմէ եւ թէ՛ գրագէտներու մեծամասնութեան գրչին տակ, այլ նաեւ որովհետեւ այդպէս գործածած են փշտիմալեան Գրիգորի, Տէրոյնցի, Զօրայեանի, Ստեփան Ոսկանի պէս հեղինակութիւններ, որոնք աշխարհաբար գրած են անանկ ատեն մը երբ լեզուին մէջ դեռ չէին մտած պայմանադրական նորութիւններ, կամ գրարարի ազդեցութեամբ կատարուած փոփոխութիւններ:

Բ. Անորոշ յօդին գործածութիւնը կրկին ձեւ ունի այսօր Պոլսոյ աշխարհաբարին մէջ: Կան որ մը անորոշ յօդին ըր կը ջնջեն ծայնաւորներու առջեւ, ինչ որ նորամուտ սովորութիւն մըն է լեզուին մէջ: Իսկ մեծամասնութիւնը մըն ըր չի ջնջեր երբեք արծակին մէջ, եւ էական քային սահմանական ներկային եւ անկատարին բոլոր դէմքերուն, ինչպէս նաեւ ալ շողկապին առջեւ մըին ըով և մը կ'աւելցնէ: Այս ձեւը, որ ժողովուրդին գործածած ձեւն է, մեր աշխարհաբարին անդրախնդիր գործածուելէ ետքը, թէեւ միջոց մը վատարուած է կարգ մը գրողներու կողմէ, բայց քառորդ դարէ ի վեր հետզհետէ ընդհանրանալու վրայ է: Այս ձեւն է զոր աւանդած ենք մենք ալ այս Քերականութեան մէջ:

Գ. Ձանացած ենք ամփոփել հնար եղածին չափ յստակ կերպով այն կանոնները, որոնցմով կարելի է ճշդել թէ ո՛ր պէտք է յօդ գործածել, եւ ո՛ր չգործածել: Այդ մասին շատ մը նոր դիտողութիւններ ներկայացուցած ենք:

Դ. Կարեւոր խնդիր մըն ալ յատուկ անուններու յօդին գործածութիւնն է, ուր գրողները բոլորովին համաձայն չեն: Մենք ջանացած ենք կարելի եղածին չափ պահպնել յատուկ անուններու ըով յօդի գործածութեան պարագաները, ինչ որ որոշ ձգտումը կ'երեւայ մեր արդի լաւագոյն գրողներուն:

Դեբաւուցեմու գործածութիւն. — Այս Քերականութեան մէջ ընդունած ենք աշխարհաբարի դերանունները միայն, մէկ կողմ թողնելով գրաբար դերանունի ձեւերը, որոնք այլ եւս բոլորովին դադարած են գործածական ըլլալէ: Պէտք է դիտել տանք սակայն թէ արդի աշխարհաբարին մէջ գործածուած դերանունները ժողովուրդին գործածութենէն քիչ մը կը տարբերին: Այսպէս, երբ ժողովուրդը անձնական դերանուններու հայցականին համար կը գործածէ իս, մեզ, եզ, ձեզ, եւայլն, այսօր գրողներուն ստուար մեծամասնութիւնը այդ ձեւերուն տեղ ընդունած է գրաբար հայցականները, այսինքն զիս, զմեզ, զեզ, զձեզ, եւայլն: Այս գործածութեան զը-

խաւոր պատճառը եղած է իմաստի շփոթութեանց տեղի չտալու պէտքը, որովհետեւ եթէ զ ով հայցականը զանց առնուէր, հարկ պիտի ըլլար, ինք, իրեք, ան, անոնք, ձեւերը գործածել թէ՛ ուղղականի եւ թէ՛ հայցականի համար: Հակառակ ասոր, կան արդի գրողներուն մէջ ոմանք որ զ ով հայցական չգործածելու համար մեզ, եեզ, ձեզ, եւայլն ձեւերը իբր հայցական կը գործածեն: Եւ արականի կը վերապահեն մեզի, եեզի, ձեզի, եւայլն ձեւերը, որոնք, սակայն, ժողովրդեան լեզուին մէջ կը գործածուին նաեւ իբր հայցական: Յարաբերականի համար ալ աւանդած ենք զոր կամ զորս հայցականներուն գործածութիւնը, թէեւ զ ի հակառակորդները ու եւ ուոնք ձեւերը կը գործածեն, յաճախ տեղի տալով հոմութեանց:

Տաղաչափական լեզու. — Ուրիշ կէտ մըն ալ, որուն վրայ ուսուցիչներուն ուշադրութիւնը կ'ուզենք հրաւիրել, այն քանի մը քերականական շեղումներն են, զորս յանուն ներդաշնակութեան ստիպուած ենք ընդունիլ տաղաչափական լեզուին մէջ, ինչպէս ամէն լեզուի մէջ ընդունած են: Հարկ կը համարինք համառօտ կերպով նշանակել հոս մեր ընդունած հետեւեալ երեք շեղումները, որոնք կ'երեւան մեր դասագիրքերու ոտանաւորներուն մէջ:

Ա. Ե յօդը գործածած ենք փոխանակ ը ի բաղաձայնով վերջացող բառերուն վրայ, ամէն անգամ որ այդ բառերուն ետեւէն ծայնաւորով եւ կամ չ կամ և բաղաձայնով սկսող բառ մը եղած է:

Բ. Մը անորոշ յօդին ը ջնջած ենք ծայնաւորի առջեւ ամէն անգամ որ վանկին թիւը պահանջած է. այս է պատճառը որ յաճախ մըն ալ, մըն է ձեւերուն տեղ գործածած ենք մ'ալ, մ'է ձեւերը:

Գ. Երբեմն յօդը ջնջած ենք տողին վերջը յանգի պատճառաւ:

*
**

Մեր այս աշխատութեան մէջ, ջանացած ենք, որքան կարելի է, ամէն կէտերու համար ալ աւանդել այն կանոնները, որոնք իրենց կողմը ունին գրողներու մեծամասնութիւնը, եւ երբեք չենք ընդունած կանոն մը զոր շինած ըլլանք անսովոր գործածութիւն մը ընդունել տարւոյն նպատակաւ, ինչպէս ըրած են Ռուսիեան եւ Ուրիշներ: Երկարամեայ աշխատութիւն մը սակայն հարկ եղած է ամփոփելու համար այն դիտողութիւնները, զորս կը ներկայացընենք այս Գ. Տարւոյն մէջ, հետզհետէ զանոնք սրբագրելէ ու բարեփոխելէ ետքը: Տարակոյս չունինք թէ այս գործին նոր տպագրութեան ժամանակ ալ նորանոր դիտողութիւններ պիտի ունենանք տակաւին հոն մտնելիք, զոր փորձառութիւնը տուն պիտի տայ մեզ:

Այս գործին Բ. մասը պիտի պարունակէ մանրամասն կանոններ բայերուն, դերբայներուն, մակբայներուն, նախադրութեանց, շաղկապներուն եւ միջարկութեանց վրայ, թէ բառագիտական, թէ համաձայնական տեսակէտով. նոյնպէս դասեր քերականական եւ տրամարանական լուծման, գրական սեռերու եւ գրագիտութեան վրայ:

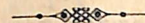
Կը յուսանք թէ հայ բանասէրները եւ ուսուցիչները պիտի գնահատեն մեր ներկայ աշխատութիւնը, ներողամտութեամբ դիտելով այն թերի մասերը որոնք կրնան սպրդած ըլլալ այս երկասիրութեան մէջ:

Հ. ԵՒ Ջ. ԱՍԱՏՈՒՐ

ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ՔԵՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԱՐԳԻ ԱՇԽԱՐՀԱԲԱՐԻ

ՆԱԽՆԱԿԱՆ ԳԻՏԵԼԻՔ

Ա. ԴԱՍ

ԼԵՋՈՒ ԵՒ ԱՅԲՈՒՐՆՆ

1. Լեզու.— Լեզուն մտածուած արտայայտելու միջոց մըն է: Ազգի մը լեզուն այն յատուկ բարբառն է որով կը խօսին և կը գրեն այդ ազգին վերաբերող անհատները՝ իրենց գաղափարները բացատրելու համար:

2. Մեռեալ լեզու կը կոչուին այն լեզուները որոնք այլեւս չեն խօսուիր, ինչպէս լատիներէնը, հին յունարէնը, գրաբար հայերէնը, ևլն:

3. Կենդանի լեզու կը կոչուին այն լեզուները որոնք հիմայ կը խօսուին, ինչպէս իտալերէնը, նոր յունարէնը, աշխարհաբար հայերէնը, ևլն:

4. Աշխարհաբարի փրակաւորութիւնը կը սորվեցնէ այն կանոնները զորս պէտք է գիտնալ անսխալ խօսելու և գրելու համար մեր արգի լեզուն:

երբեք թաղուհի, և կը կառավարեն հպատակ ընտանիքը. այս ընտանեկան պալատին ու թագաւորութեան մէջ, ոչ ոստիկան կայ, ոչ սուր, ոչ բռնութիւն, ոչ գաւազան. այլ ամէնուն տեղ՝ հայրապետական սէրը և մայրական գորովն է. դաստիարակը և խրատը՝ ծնողքին կենդանի օրինակն է: Այս օրինակը այնչափ բարի և տպաւորիչ է, որ կարծես լուսանկարի պէս թափանցիկ կերպով ծնողքին պատկերը նայնապէս կը հանէ իր զաւակներուն վրայ, և զաւակները այդ սղբնական տիպարը առնելով, կը մտնեն ժողովուրդին և ընկերութեան մէջ: Այնուհետեւ կ'սկսի տարածուիլ օրինակէ օրինակ, և այսպէս ընտանեկան կեանքի բարի և չոր օրինակներէն, ժողովրդեան կեանքը կը բարւոքի կամ կը զեղծանի, կը շինուի կամ գալթակողութեամբ կը փլչի, կենդանի կը մնայ աշխարհիս վրայ կամ կենդանոյն կը մնանի և իր յիշատակը կը բարձուի աշխարհէս:

Ժողովուրդը ու ազգերը միայն հացով չեն ապրիր, թագաւորութեամբ և ազատութեամբ չեն բարձրանար, այլ աւելի բարոյական կեանքով. և այդ կենսական կեանքը առողջը ընտանիքն է:

Ժողովուրդը եթէ յառաջագիմէ, իր առաջին քայլը ընտանեկան սրահէն կ'առնէ. եթէ լուսաւորուի, իր լոյսը ընտանեկան ճրագէն է. եթէ միանայ, իր ոգին և կապը ընտանիքն է. եթէ զօրանայ իր ուժը և բազուկը ընտանիքն է. եթէ հարստանայ, իր գանձարանը և գանձապետը ընտանիքն է. եթէ իր առնը և սեղանը բարելից և առատ է, արիւնտրեր անդաստանը ընտանիքն է. եթէ աշխարհիս ծանրակիր լուծերէն ազատիլ կ'ուզէ, թո՛ղ գիտնայ ու հաւատայ թէ իր փրկիչ ձեռքը ընտանիքն է. եթէ բարձրանայ ու փառաւորուի, իր փառքի տաճարը ընտանիքն է. եթէ հայրենիքէն վտարուած ու հեռացած է, և կրկին հոն դառնալ կ'ուզէ, իր

ուղեցոյց տալնորդը ընտանիքն է. եթէ իր զաւակները բարեկիրթ քաղաքացի պատրաստել կ'ուզէ, իր բարեկրթութեան առաջին համալսարանը ընտանիքն է, եթէ աշխարհիս վրայ երջանիկ ապրիլ կ'ուզէ, թո՛ղ հաւատայ թէ երջանկութեան կեանքը բխող աղբիւրը ընտանիքն է:

ԽՐԻՄԵԱՆ ՀԱՅՐԻԿ

Հ Ր Ա Ն Գ Ն Ե Ր

1. Զրուցագրել այս հատուածը, եւ նշանակել անոր մէջ գտնուած բաղադրեալ ծայնաւորները:
2. Յոյց տալ այս հատուածին մէջ այն բառերը որոնց մէջ **նայ** տառեր կան:
3. Մէյմէկ խօսք ընել այս հատուածին մէջ գտնուած հետեւեալ բառերով.

Տպաւորիչ, նայնապէս, զեղծանիւ, գալթակողութիւն, կենդանութիւն, բարձուիլ, բարելից, անդաստան, վտարուած, ուղեցոյց, համալսարան:

4. Գտնել հետեւեալ բառերուն մէջէն մէկ ու կէս վանկ ունեցող բառերը.

Թանձր, կարմիր, գողտր, սեղմ, բրնձ, կլափ, կրակ, կռան, գրիչ, թռան, բարձր, փոքր, դրժեւ, մաւ, վրէժ, գլխ, փլչել, լամբ:

5. Գտնել հինգ բառ որոնց մէջ **նայ** տառեր գտնուին:
6. Գտնել հինգ բառ որոնց մէջ **չափան** տառեր գտնուին:
7. Գտնել հինգ բառ որոնց մէջ **երկբարբառներ** կան:
8. Գտնել հինգ բառ որոնց մէջ **բաղադրեալ ծայնաւորներ** ըլլան:

ԽՐԻՄԵԱՆ ՀԱՅՐԻԿ.—Դրագէտ եկեղեցական որ ծնած է 1820ին Վանայ մէջ, Պատրիարք ընտրուած է Կ. Պոլսոյ 1869ին եւ Կաթողիկոս Ամենայն Հայոց՝ 1892ին: Իր գրական կարեւոր գործերն են Հրաւիրակ Արարեսեան, Դրախի քննախի, Սիրաք եւ Սամսէլ, Մարգարիս Արարաբեան երկնից, Խաչի ձառ, եւայն: Մեռած է 1907ին:

9. Ըսել թէ հետեւեալ բառերէն որոնց մէջ երկբարբառներ կան.

Սենեակ, դիակ, լէզէոն, բոյս, Արաքսիա, որեար, միութիւն, կաշիէ, ամպիոն, եղբայր, քահան, կ'երգէի, մուսէոն, վառեակ, բոյր, այծմէռութիւն, դղեակ, Սնդիւս, Գեղէոն, խլեակ, եղեամ, Մարիամ, կը յաղթէիք:

10. Ըսել թէ հետեւեալ բառերէն որոնց մէջ կան բաղադրեալ ձայնաւորներ.

Դուռ, հարիւր, մաքուր, հովիւ, խաւար, փայլակ, խայտիտ, դաւաճան, խոյն, Բուէմիէօ, կափուլ, թրթուր, մայիւն, ալեակ, բոմբիւն, թխաթոյր, թռչուն, տապալիոն, վարագոյր, լուսափիւռ, դաշտավայր:

Շ Ա. Բ Ա. Դ Բ Ո Ի Թ Ի Ի Ն

Նկարագրել տղան իր քնանիքին մէջ. իր վայելած խնամքները. բաղդատեցէ՛ք զայն քնանեզուրի տղուն հետ:

Բ. Դ Ա Ս

ԲԱՌԵՐՈՒ ԱՌՈՂԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

20. Բառերը ուղիղ արտասանելու եղանակին առողանութիւն կ'ըստի:

21. Է ձայնաւորը.— Է ձայնաւորէն ետքը երբ օ ձայնաւոր դալ, հայ բառերու մէջ կը հնչուի Է-օ, ինչպէս ոսկե-օղ, մարգարիտ-օրհն, իսկ օտար բառերու մէջ էօ կը հնչուի իբր բաղադրեալ ձայնաւոր, Ռիչիէօ, Էօ-միկի:

22. Ը. հնչու՞մք.— Բառի մը սկիզբը երբ երկու կամ երեք բաղաձայն կից են իրարու, առաջին բաղաձայնէն անմիջապէս ետքը Ը կը հնչուի. կսակ, sqks, հպարս, կը հնչուին կըսակ, sqks, հըպարս, նոյնպէս ջըլ-նաղ, ճնշել, ֆնծիծաղ կը հնչուին ջըլնաղ, ճընշել, ֆըլ-ծիծաղ:

23. Երբ բառի մը վերջը երկու կամ երեք բաղաձայններ իրարու քով գան, Ը հնչուի մը չի լսուիր այդ բաղաձայններուն միջև, ինչպէս կազմ, ազդ, մախ, բախս, պատաս, շակջ: Զարտուղի են.

1. Նայ տառերով վերջացող և մէկ ու կէս վանկ ունեցող կարգ մը բառեր, ինչպէս տարր, անգղ, գանձիտ:

2. Ս և Դ զիմորոշ յօդ ունեցող բառերը, ինչպէս տուն, գրիչ: Այս բառերուն վերջին բաղաձայններէն առաջ սուղ ը ի ձայն կը լսուի:

24. Երբ բառի մը մէջ տեղը երկու բաղաձայններ միայն կից են իրարու, իրենց միջև Ը հնչու՞մք բնաւ չի լսուիր երբ բառը բարդ է, ինչպէս պապիկայ, կոսրեղ, խորշակ, լիւնակ, իսկ երբ բառը բարդ է, այն տառն Ը հնչու՞մք կը լսուի, ինչպէս չարանձի, շառանկար, բաղ-

մամխոր, օճապոյոյ, որոնք կը կարդացուին չարսմբնի,
շուսանըկար, բազմածրխոր, օճապոյոյ:

25. Երբ բառի մը սկիզբը երեք բաղաձայնէ աւելի, իսկ բառի մը մէջտեղը երկու բաղաձայնէ աւելի կից են իրարու՝ սովորութեամբ կամ բառին կազմութեամբ միայն կարելի է ճշդել ը հնչումը, ինչպէս գրգռակ, բզգեղ, քնծկալ, կրկեղ, խնդրակ, գնուել, որոնք կը հնչուին զրգրակ, բզգրեղ, քնծկալ, կրկրեղ, խընդրակ, զրնըռել. նոյնպէս ունկնդրել, անշշուել, կոսրեղ, ցասքեղ. շարժակի, անքիք կը հնչուին ունկընդրել, անշշուել, կոսքրեղ, ցասքրեղ, շարժքի, անքքիք:

26. Երբ արմատ բառի մը սկիզբը շ, շ, ւ, բաղաձայններէն ետքը չ, չ, +, -- ա, ք, ք, -- ա, ք հանդիպին, ը հնչումը բառէն առաջ կը լսուի, ինչպէս. սկիզբ կը հնչուի քսիկը, նոյնպէս զգայուն, սքանչալ, շքար, զքաղի, սքոյի, շեռտաւ, սքալի, զարտուղի են քանի մը բառեր միայն, ինչպէս սքոյի, սքոյի, սքոյի, շիրք:

27. Ռւրիչ բաղաձայններու առջև շ, շ, ւ, կը կարդացուին շւ, շւ, ւ, ինչպէս գրոյց, շիրք, սքալ: Զարտուղի են գնայելի և կարգ մը օտար բառեր, ինչպէս Զմիւռնիս, Սյաւ: Զարտուղի են նաեւ գնեղ, զնեղ հայցականները:

28. Երբ բարդ կամ ածանցեալ բառերու սկիզբը շ, շ, ւ գտնուին, միշտ շւ, շւ, ւ կը հնչուին ինչպէս շիւ, սքալիւ, զեղ, սքալիւ, Էայն:

ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԽԱՌՈՂԻՆ՝ ԽԱՌՈՂ ՈՒ ԿԷՍ

Կարմիր բըրուկ սև սև բիւրեր,
Լանջքը կանանչ, վըրան կէտեր.
Գըլուխը վեր բըռնած յօտորա,
Կտկըտալով, կտկըտալով,
Տան մ'աղբիւսին մէջ խորա ու բորա՝
Ինքն իրմէ գո՛հ կը ճեմէր վէս
Աքլոր մ'աղուոր ու ոսկէգէս
Կտկըտալով, կտկըտալով:

Մէյ մ'ալ նայիս, կամաց կամաց
Գըլուխը կախ, սիրտը ցաւ
Աղուէս մը չոր ոսկոր դարձած,
Մեր աքլորին մօտեցաւ:

«Բարե ըսաւ, ո՛վ դուն, Փիւնի՛կդ հաւերու,
«Այդ ինչ չընորհք, այդ ինչ պերճաւք աչքառու.
«Ուրկէ՞ գըտար այդ փետուրներդ արծաթէ
«Որոնց ծայրէն յակինթ, զըմբուխ կը կաթէ:
«Բըրուկդ հապա՛, մետաքսէ ծոպ ծիրանի,
«Քաջ Վարդանայ սաղաւարտին կը նմանի:
«Կըտուցդ արդեօք արեւա՞ն է թանկագին
«Որուն ձայնով բերկրանք կ'ազդես աշխարհքին:
«Ես չեմ ճանչնար թռչուն մ'աղուոր քեզ նըման.
«Կարապետին իսկ քեզմէ շատ վար կը մնան:
«Մէկը միայն կը ճանչնայի, քու հայրդ էր.
«Քեզ պէս սիրուն՝ երգովն ըզմեղ կը կարթէր.
«Բայց ձիրք մ'ունէր ան, զոր անշուշտ դուն չունիս.
«(Ինչպէս մոռնամ տաղանդն անուշ թռչունիս.)
«Երգած ատեն՝ աչքերը գոց կը կենար.
«Այն ինչ ձայն էր. սըրբի՞նք, ջուրի՞նք, վի՛ն, քընա՞ր:»

Աքաղաղին անփորձ տրդան
Հաւատալով անոր խօսքին .
Փակեց տէքերն , ու բարձրաձայն՝
«Կուգուրիկի՞ն» պոռաց ուժգին ,
Աղուէսն իսկոյն վրայ հասաւ ,
Եւ խածնելով զայն բշտապաւ ,
Թեթեւ թեթեւ ու սրբընթաց
Շուտ մ'աղբիւսէն փախաւ գընաց :
Բայց հովիւներ դաշտին մէջ չէն
Նըշմարելով արշաւն անոր խելագար ,
Շուներուն հետ ինկան ընդհուպ ետեւէն

Բիրերով հաստ ու երկար :

Աքլորն յանկարծ , իր նեղ գիրքին հակառակ ,
«Աղուէս եղբա՛յր , բռաւ , պոռո՛ւ՝ օա չունին
«Եւ աս տըխմար հովիւներուն անձարակ
«Թէ աքլորէդ իրենք բընաւ մաս չունին» :
Աղուէսն անվախ՝ տատանելով իր ագին ,
Բընած որսին սիրովն արբշխու՝ երջանիկ՝
Բացաւ բերանն աղաղակեց դայրազին .
«Աքլորն իմա է . պարապ տեղը մի՛ յոգնիք» :
Բայց աքլորն ծառին կտտարն էր թըռեր :
Զորքոտանին վեր նայեցաւ խնդի պէս .
Սմբոծ մընաց . սրտին մէջ բոց կը վտռէր :
«Սա՛ խեղճ տալուչ կենդանիին աներես

Ի՞նչպէս ծուղակն ինկայ ես :

«Անէ՛ծք հազար , գոչեց լալով այն առեն ,
«Այն բերնին որ լըռելու տեղ կը խօսի» :
Եւ թռչունն ալ պոռաց ծառին գագաթէն .
«Անէ՛ծք հազար այն տէքին որ կը փակուի ,
Երբ հըռկել պարտք է իրեն» :

Ձ. Ա.

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ Ն Ե Ր

11. Բարձրաձայն կարդալ այս ոտանաւորը . եւ ամէն մէկ տողին վերջը՝ ըսել թէ տողը բանի՞ր վանկէ բաղկացած է :
12. Գոց սորվիլ եւ արտասանել այս ոտանաւորը :
13. Օրինակել այս ոտանաւորին մէջէն այն բառերը որոնց մէջ յ տառը իրր ծայնաւոր՝ կէս Ի ի ծայն կը հանէ :
14. Գրել հետեւեալ բառերը , և գիրը դնել հոն ուր այդ ծայնը կը լսուի .

Արկղ , վաշտ , խնձիղ , ցնձալ , խրտչիւ , հայրս , գերկդ , գիւղդ , կիրթ , սաղմ , վարմ , դրախտ , ճանկուտեւ , մատնանշել , կտակ , հեռանկար , չատքոտեւ , հալտանք , կեկտուր , խժքժեւ , գղդդիւն , կրծկալ , մշտնջենաւոր , քրթմնէիւն , վրնջիւն , լտարան , հռնդիւն , խնդրագիւն , վրիւրալ , կարշտ , սանտր , գրքակալ , լախտ , հաստ , բիրտ , դաշիւ , փորձանք , կայտուել :

15. Գրել գ , ա , ւ տառերով սկսող հետեւեալ բառերը եւ և դնել հոն ուր այդ ծայնը կը լսուի :

Զգետնել , զմուսել , սպայ , զգօն , ստուար , ստուեր , զգածուել , շտապել , զրոյց , շղթայ , զրահ , զգուել , սպաննել , շփանալ , սմբուկ , զմրուխտ , սարկիկ , ստգիւտ , զկեռ , ստոր , սլաք , սխալ , սթափել , սպառել , ստրջանք , զրկանք , սպոց , շռայլ , սրուակ , րոնդիկ , սկիհ , ստացուածք , շղուական , սնար , ստեւ , սպառել , շալար :

Շ Ս Ր Ա Գ Ր Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

Պատմել վերի ոտանաւորին նիւթը , յետոյ արձակ օտարերէլ գայն դաստաւանին մէջ :

Գ. Դ. Ս

ԲԱՌԱՅՐՈՒ ԱՌՈՒԱՆՈՒԹԻՒՆ

(Շարունակութիւն)

29. Յ գիրք.—Յ գիրք երբեմն բաղաձայն, երբեմն ձայնաւոր, երբեմն ալ անձայն է:

30. Յ գիրք բաղաձայն է երբ հ կ'արտասանուի, յսակ, յորդ, անյասակ, լնշայորդ:

31. Յ գիրք ձայնաւոր է երբ կէս է ի ձայն հանէ բառերուն մէջտեղը, ինչպէս մայր, բոյս. միավանկ բառերուն վերջը, ինչպէս չայ, բայ, խոյ. և վերջին բառը միավանկ եղող բարդ և ամանց բաղմամբանկ բառերու վերջը, ինչպէս Ռուսահայ, մակրայ, Եայն:

32. Յ գիրք անձայն կը մնայ մէկէ աւելի վանկ ունեցող բառերէն վերջը. վիսայ, դժխոյ, շափխոյ, հաւաքածոյ, Զարտուղի են նոյ միավանկ յատուկ անունը, և յայ, զայ, ճայ, կայ միավանկ բայերը, որոնց վերջին յ գիրք անձայն է:

33. Ո ձայնաւոր.— Ո ձայնաւորը բառերու սկիզբը կը հնչուի օ երբ չ բաղաձայնէն անմիջապէս առաջ դրուած է, ինչպէս ովկիանոս, ովսաննա, և ք. բոլոր միւս բաղաձայններէն առաջ, ինչպէս ուսանիկ, որկոր, նոյնպէս օ կը հնչուի բառերուն մէջտեղը, ինչպէս ձրկորոս, ծործոր:

34. Ոյ երեք հնչում ունի, -յ, օյ, օ.

Ա. Երբ ոյ է անմիջապէս յետոյ բաղաձայն գիր գայ. կը հնչուի -յ. գոյժ (գույժ), բոյր (բույր):

Բ. Երբ ոյ իրմէ անմիջապէս ետքը ձայնաւոր գիր ունի և կամ երբ միավանկ բառերէ վերջը կը գտնուի, կը հնչուի օյ, ինչպէս զոյական (գոյական), խոյ (խօյ):

Գ. Ոյ բաղմամբանկ բառերէ վերջը կը հնչուի օ, ինչպէս. յետոյ (յետօ), քածոյ (քածօ):

35. Ի երեք հնչում ունի.

Ա. Բաղաձայնէ մը առաջ, սովորաբար մէկ ձայնաւորի նման կը հնչուի. ինչպէս. ձիւք, ձիւղ, քիւր, գիւս, զանգիւն, զեփիւռ, անսգիւս: Այս պարագային ի բաղադրեալ ձայնաւոր է:

Բ. Ե. կը հնչուի՝ 1. Բառին սկիզբը բաղաձայնէ առաջ իւղ, խրացնել, 2. Ուրիւն մասնիկին մէջ, ինչպէս. ուրախութիւն, և 3. Ժողովուրդէն գործածուած կարգ մը բառերու մէջ. առիւծ, արդիւնք, արիւն, հարիւր, միւս: Այս պարագային ի երկբարբառ է:

Գ. կը հնչուի է՝ երբ ձայնաւորէ առաջ գայ կամ բառին վերջը գտնուի. հիւանդ, անիւ. Երբ բառը ի վերջնայ իր է՝ հնչումը կը պահէ ամէն անգամ որ իրմէ ետքը բաղաձայն գիր գայ իբր որոշիչ կամ զիմորոշ յօդ. արծիւն ալ, պատիւ, հովիւ: Այս պարագային է ձայնաւոր է, և - բաղաձայն:

36. Նոր օտար յատուկ անուններու մէջ է միշտ բաղադրեալ ձայնաւոր է, ինչպէս Էօդէն Սիւ, Լա Միւնդ, Իսկ է՝ հնչումը միշտ է և չ տառերով կ'արտայայտուի, ինչպէս. Իվօն, Լա Ժիւլի:

37. Ի գիրք - է ետքը - բաղադրեալ ձայնաւորը կազմելով իր սովորական հնչումը լսելի կ'ընէ, երբ իրմէ անմիջապէս ետքը բաղաձայն գիր գայ, ինչպէս փուշ, ֆաղցրութիւն: Իսկ երբ - է ետքը ձայնաւոր գիր գայ, - ն չ կը հնչուի, ինչպէս պատուար (պատվար), ասուր (սովեր), նուր (նրվէր), ասուի (ասվի), աղուր (աղվոր), ազնուութիւն (ազնւովութիւն):

38. Ո- իր սովորական հնչումը կը պահէ ձայնաւորներէ առաջ, հետեւեալ քանի մը պարագաներուն մէջ,

և այն անհ կը կազմուին ուս (ու-ա), ուե (ու-է), ուի (ու-ի), ուո (ու-ո) երկարբանները :

Ա. Ու- վերջացող բառերէ ոմանց հոլովման մէջ . կասու-ի, դասու-ե, իրացու-ով, ևայլն :

Բ. Ու- վերջացող բայերուն սահմանական և ստորագական անկատարին մէջ . կը թողու-ի, գրու-ի, ինք, ևայլն :

Գ. Օտար յատուկ անուններու և օտար լեզուէ եկած բառերու մէջ . Մոսկուս-ա, Մանու-եղ, Լու-ի, աղկու-իս, ևայլն :

Սովորութիւնը եղած է սակայն քանի մը նմանօրինակ բառերու մէջ . ձայնաւորը Վ նշեւ, ինչպէս Շուեհ, (Շըլիեհ), Զուիցերիս (Զըլիցերիս), պուեհ (պըլեհ) :

Ը Ն Թ Ե Ր Յ Ո Ւ Ա Մ

Պ Լ Ի Ն Ի Ո Ս Ի Ր Մ Ա Յ Ր Ը Կ Ս Ջ Ա Տ Է

Կրտսերն Պլինիոս, հռոմայեցի զրադէտը Միսէն կը բնակէր, Վեսուվէն քիչ հեռու, այն ահուկի հրաբուխին տատեն որ իր հօրեղբորը, Պլինիոս բնագէտին մահուան պատճառ եղաւ : Քաղաքին բնակիչները բոլորն ալ փախուստի դիմեցին : Պլինիոս իր անձին սպառնացող վտանգը մոռնալով, իր մայրը վնասեց, գտաւ և ուղեց ազատել զայն : Խեղճ կինը ի զուր ջանաց զաւակին հասկցնել թէ ինք իր ծեր և անկար վիճակին մէջ չէր կրնար ընկերանալ անոր, թէ քիչ մը ուշանալով, գուցէ երկուքն ալ կորսուէին, թէ թիրեւս փախչելու ժամանակը անցնելու մօտ էր նոյն իսկ անոր համար : Պլինիոս չհամոզուեցաւ . հակառակ մօրը կամքին, առաւ տարաւ զայն :

Օգին մէջ կուտակուած մոխիրը իրենց վրայ կը տեղարարէր, և ևս ծուխ մը երկինքը կը մթազնէր, և

զարհուրելի երեւոյթ մը կուտար անոր : Այդ հոծ աղ-ջամուղջին մէջ, զիրենք չըջապատող բոցերէն զատ ընդ չէին տեսներ : Սակայն ոչ վտանգը, ոչ ցաւը կրցան խախտի իր բարի դուէկին հաւատարմութիւնը : Խոնջ, ոգեւայտ, քանի մօրը կը նայի, իր ուն ու կորովը կ'արծարծին : Զօրավիգ կ'ըլլայ անոր, կ'սփոփէ, կը խրախուսէ զայն, ու զիրկը առած՝ կը տանի մինչև որ վրտանգէն կ'ազատէ :

Հ Ր Ա Ն Ա Ն Գ Ն Ե Ր

16. Զրուցագրել այս հատուածը :
17. Գտնել հինգ բառ ուր չ գիրը բաղաձայն ըլլայ :
18. Գտնել հինգ բառ ուր չ գիրը ձայնաւոր ըլլայ :
19. Գտնել հինգ բառ ուր չ գիրը անձայն մնայ :
20. Գտնել հինգ բառ ուր ոչ՝ ոչ կարդացուի :
21. Գտնել հինգ բառ ուր ոչ՝ ոչ կարդացուի :
22. Գտնել հինգ բառ ուր իւր բաղադրեալ ձայնաւոր ըլլայ :
23. Գտնել հինգ բառ ուր իւր եւ կարդացուի :
24. Գտնել հինգ բառ ուր իւր իմ կարդացուի :
25. Գտնել տասը բառ ուր ուր՝ վ հնչէ :
26. Յոյց տալ թէ հետեւեալ բառերէն որոնց մէջ և գիրը բաղաձայնի եւ որոնց մէջ ձայնաւորի ուժ ունի :

Կարուան, պատուհան, պատուիրակ, հիւանդոտ, ձեւաւոր, լուսափայլ, հեւքոտ, դաւադիր, բու, լուսայ, դիւրին, թիւ, սաղաւարտ, համառփեւ, բեւեւ, նուազեւ, հիւսեւ :

Շ Ա Ր Ա Գ Ր Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

Վերոգրեալ հասուածիցն ճիշդը բնդարձակելով շաւաղուրթիւն մը գրել, մանրամասնօրէն նկարագրելով հրաբուխին տրեւաւրէր՝ Պլինիոսի փախած պահուն :

Գ. Գ. Ս

Ս.Ռ.Ռ.Ա.Ն.ՈՒԹ.ԵԱՆ ՆՇԱՆՆԵՐ

39. Բառերը ուղիղ արտասանելու համար կը գործածուին նաև ուղղանկյունի նշաններ. այս նշանները ձայնաւոր գիրերու վրայ կը դրուին, և հետեւեալներն են. Շեշտ ('), Երկար ('), Պարոյկ (°):

40. Առողանութեան նշանները կը ծառայեն անհնայի, այսինքն՝ վանկերու հնչման տեւողութիւնը ցոյց տալու: Այս նշանները երգի խաղերէ առնուած են:

41. Շեշտ. — Շեշտ կը դրուի բառի մը այն ձայնաւորին վրայ, զոր սուր կամ բարձր կերպով կ'ուզենք արտասանել. եկր'ւր, զեւ':

42. Կոչականները առաջին վանկին վրայ կը շեշտուին, երբ իրենցմէ առաջ կամ ետքը բայ մը կայ. գրա' ինծի, Ա'ւստուած. Ա'ւստուած, ողորմե' ինծի: Բայց երբ կոչական յատուկ անուն մը մինակ կը գործածուի մէկը կանչելու համար, վերջին վանկին վրայ կը շեշտուի. Մարիա'ւ:

43. Հրաւայականները վերջին վանկին վրայ կը շեշտուին. աշխատե', հաւե'ք:

44. Կոչականներն ու հրամայականները չեն շեշտուիր, երբ իրենցմէ առաջ շեշտեալ բառ մը կայ. հո'ւ եկուր, աղե'կ միտի'դ սրահե, ազնի'ւ տղայ: Սակայն երբ կոչականն ու հրամայականը իրարու քով գան, երկուքն ալ կը շեշտուին, ինչպէս. մայ'ր, ետե' ինծի:

45. Կես հարցական բառերը շեշտ կ'առնեն, փոխանակ հարցական նշանի. չի' գիտե'ր թե ինչո'ւ եկած է'իմ:

46. Կան բառեր որոնք միշտ շեշտով կը գործածուին, ինչպէս. մի' չե', այո', ո'չ, հե'րի'ք, թե' այս և թե' այն:

47. Այ երբ մակբայ է, միշտ շեշտով կը գործածուի. ա' չեմ ուզե'ր. իսկ երբ շաղկապ է, շեշտ չառնելու համար ալ եկաւ:

48. Կան բառեր ալ որոնք կրնան շեշտուիլ նախադասութեան մէջ իրենց բռնած դիրքին համեմատ, և այս պարագային՝ պէտք է շեշտը գործածել ամէն անգամ որ անոր զանց առնուիլը կրնայ երկգիծութիւն յառաջ բերել: Այսպէս, տարբեր իմաստ ունին. եղբ'ո'ւս աղջիկը (և ո'չ թէ քրոջս), և եղբ'որս աղջիկը (և ո'չ թէ մանչը):

49. Երկար. — Երկարը կը ցուցնէ թէ վանկը սովորականէն աւելի տեւողութիւն ունի. ո'վ Աւստուած, ի'նչ սիրս:

50. Երկարը կը գործածուի.

Ա. Միջարկութեանց մեծագոյն մասին վրայ. աւանդ, երանի'ք քեզ:

Բ. Կիրքով կամ յուզումով արտասանուած բառերու վրայ. ի'նչ ունի'ր: Դո'ւն ես եղեր:

51. Պարոյկ. — Պարոյկ կը դրուի այն բառին և այն վանկին վրայ ուր հարցումը կ'իյնայ, ինչպէս զինքը տեսն'ր, ո'ւր տեսն'ր:

52. Պարոյկին գործածութիւնը յաճախ իմաստի տարբերութիւն ալ յառաջ կը բերէ: Այսպէս տարբեր իմաստ ունին հետեւեալ երկու հարցումները. մայրս եկա'ւ. մայրս եկաւ:

ԸՆԹԵՐՑՈՒԱԾ

ՄԱՅՐԵՆԻ ՍԷՐ

Մօր սէրը չի մեռնիր. կենդանի կը մնայ ան' զաւկին մահէն ալ, անոր ապերախտ մոռացութենէն ալ ետքը: Այրերուն համար հայրութիւնը կարծես դէպք մըն է.

— Դո'ւք. Բե'ր. Գ. Գի'ր. Ա.

է. Կնոջ համար մայրութիւնը

կեանքն իսկ է : Դիտէ զայն, երբ իր զաւկին առաջին քայլափոխը տեսնէ, երբ լսէ անոր բերնին առաջին մըրմունջը, երբ ընդունի անոր վերջին հառաչանքը : Կ'ուզես գիտնալ թէ ինչպէս կը խօսին հրեշտակները, թէ ինչ անուշութիւն կայ անոնց նայուածքին մէջ, թէ ինչ է անոնց անպատում վայելանքը, լսէ մօր հնարած լեզուն, տես անոր աչ-

քին ցոլմունքը : Երբ որդին մեռնի, հայրը կու լայ ծանրաթախիծ : այլ Ժամանակը անոր այս ցաւը միւս ցաւերէն աւելի չի յորդեր, բայց տարիներ ետքը, նայէ. մօր սրտին վէրքը դեռ արիւնհոս է : Այս սիրոյն նմանող բան չկայ արարչութեան մէջ. մէկ վայրկեանի մէջ կը ծնի սուրբ, անհուն անուում : Անոր համար ոչ զարդանալ կայ, ոչ ալ նուազիլ, վասնզի այսպիսի փոփոխութիւններ անկատարութեան նշաններ են :

ԹՈՎՄԱՍ ԹԷՐԶԵԱՆ

ԹՈՎՄԱՍ ԹԷՐԶԵԱՆ, բանաստեղծ եւ արծակազիր : Թէեւ Իտալացի էր հօր կողմէ, սակայն իբր Հայ ապրեցաւ : Աշակերտ վենետիկի Մխիթարեանց, քաջահմուտ էր հայ լեզուի, զոր երկաթ տարիներ աւանդեց Կ. Պոլսոյ թուրք եւ հայ վարժարաններու մէջ : Պարբերականներու մէջ հրատարակած է բազմաթիւ ոտանաւորներ, քերթողի ներշնչումով գրուած : Թարգմանած է Անակրէոնի ներքին, Գրած է նաեւ թատերգութիւններ, որոնց մէջ նշանաւոր են Արեւիկ, Սանդուխտ, Յովսէփ Գեղեցիկ, Մահ Աբելի, եւայլն : Ծնած էր 1842ին եւ մեռաւ 1909ին :

ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐ

27. Զրուցագրել այս հատուածը, եւ ուղղանութեան նշաններ դնել հարկ եղած տեղերը :
28. Կազմել երկու նախադասութիւն շեշտով, երկու նախադասութիւն երկարով, երկու նախադասութիւն պարոյկով :
29. Օրինակել հետեւեալ նախադասութիւնները, եւ շեշտ, երկար, կամ պարոյկ դնել հոն ուր հարկ է :

Ով ամպեր, որ պատանքի պէս կը ծանրանաք լեռներուն գագաթին վրայ, պիտի ցրուիք արդեօք, թէ պիտի ողողէք բոլոր բոյսերը ձեր հեղեղներուն տակ :

Յօղերուն շղարշներովը պարուրուած ծաղիկներ, թօթվեցէք ձեր շաղերը մարմանդին վրայ :

Ով յաւիտենականութիւն, քու ծոցիդ մէջ պիտի մոռնանք արդեօք մեր ցաւերը, մեր վէրքերը, մեր արցունքները :

ՇԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Շարագրութիւն մը գրել վերոգրեալ հասուածքն ցիւրքը ընդարձակելով, եւ պատմելով սիրոյ եւ անձնութեան այն արարմանը զորս տեսած էք ձեր մօր կողմէն :

4. Կարգ մը բառերու մէջ, ինչպէս մըն, պարսիկ, անցընել, ևայլն:

62. Եւ բաղաձայնը. — Խ բաղաձայնին կը յաջորդէ միշտ ր, երբեք ք. ախս, ջուխս, շախս, բախս:

63. Շ բաղաձայնը. — Շ բաղաձայնին կը յաջորդէ բառերու վերջը միշտ ր, և երբեք ք, ինչպէս վիտս, հաշս, դաշս, հեշս: Զարտուղի է նիշոյ:

64. Ո ձայնաւորը. — Ո ձայնաւորով բառ չի վերջանար, այլ լին քով յ կը դրուի միշտ, ինչպէս բրածոյ, անծարոյ, սպածոյ, ևայլն: Զարտուղի է այն:

65. Զ եւ Զ բաղաձայնները. — Դիտուած է որ արմատ բառերուն մէջ, և և ր նայտառերէն վերջը միշտ ջ կու գայ. աղջիկ, աղջակուղջ, զաղջ, ողջ, ևայլն: Բուրջ, յուրջ, ուրջ, վերջ, ևայլն: Բացառիկ են զեղջ, ևնոջ բառերը:

66. Ռ եւ Ր բաղաձայնները — Ռ և ր բաղաձայններով սկսող հայ բառ գրեթէ չկայ: Փոխանակ րի և ըի, և հւ և հրով կ'սկսին բառերը, ինչպէս հռնդիւն, հրապարակ, հրապոյր, Հոփսիսիւն:

67. Ռ գերէն ետքը նէն գատ բաղաձայն գիր չի գար արմատներու մէջ. բուռն, դառնալ, խառն, դառն: Բացառութիւն կը կազմեն հռչակ, ոռիւկան, խռչակ, յուռքի, ոռնանալ, խուպոս, և ժողովրդական բառեր, խոկալ, կոկոսալ, վառվոռն, ևայլն:

ԱՐՏԱՍԱՆ ՈՒԹԻՒՆ

ՓՈՔՐԻԿ ՀԱՅԱԳՈՐԾԸ

Ծունկին վերայ առած տղաքն իր երկու,
Կը հարցնէ մայր մը ձայնով սիրարկու.
«— Ինչ գործի տէր պիտի ըլլաք, երբ մեծնաք:»

Ինք այրի էր, և յոյսն էին այդ տղաք:
Տընտկին մէջ չըկար ոչ հաց, ոչ պանիր.
Վառարանին կայծը դարձած էր մոխիր.
Բայց կը տեսնէր արդէն մեծը՝ փաստաբան,
Միւսն ալ՝ բժիշկ, հագուած չըքուած պատուական:
Ուստի կրկնեց. — Պերճ, ինչ ըլլալ կ'ուզես դուն:
Մեծ զաւակը, աղուոր մանչ մը եռանդուն,
Վէս շարժումով, և չեղտով մը մեծաբան,
«— Մայրիկ, գոչեց, պիտի ըլլամ փաստաբան:
Մայրիկն ուրախ՝ սըրտին վերայ զայն սեղմեց.
«Ապրիս, ըսաւ, իրաւ կ'ըլլաս մարդ մը մեծ:»
Յետոյ հարցուց պղտիկ մանչուն. «էյ, Մինաս,
Դուն ինչ արուեստ պիտի սորվիս, երբ մեծնաս:
— Ես, հացադործ պիտի ըլլամ որ, մամա՛ս,
Դուն ամէն օր ուտելիք հաց ունենաս:»

ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐ

30. Պրինակել այս ոտանաւորը եւ առողանութեան նշաններ դնել հարկ եղած տեղերը:
31. Ուղղագրութեան օրէնքներուն համեմատ սրբագրել հետեւեալ խօսքերուն տառաթխախերը:

Երբ գործողութիւնը խորհրդաժողովներէն առաջ անցնի, զըզ-
չումը պիտի հետեւի անոր: Առտուն ընելիք բարեքը իրիկուան
կամ վաղուան մի՛ թողուր: Բարչը տեսակ մը սափոր է: Խելա-
ցի մարդը միշտ խէնդէն կը վախնա: — Չկա աւելի անհաճո՛ բան
մը որքան դաժան կէրպարանք մը: — Հիմա տուն դարձաւ: —
Քախդ չունիս:

32. Ըսել թէ հետեւեալ բառերէն որոնց ուղղագրութիւնը ճիշդ է, եւ որոնցը սխալ, եւ ինչո՞ւ.

Կեղեքս, ջէրմ, տէրեւ, քրտահաւաք, դաշդ, կամուրջ, բա-
ղարջ, մեղեդի, գըրաւել, դարցի, ամբողջ, եղջերու, երջանիկ,
գաղջ, չոչիկ, շուրջառ, շեղջ, շրջանակ, մրջիւն:

33. Ըսել թէ հետեւեալ բառերէն որոնց ուղղագրութիւնը միշտ է, եւ որոնցը սխալ, եւ ինչո՞ւ.

Վաշտ, Լեշդ, ախդ, տախտ, յարգո, անգոյ, հեշդ, հաշտ, ճեշդ, կուշդ, Շահանգուխդ, զմրուխտ, ապուխտ, ապերախդ, վարդախտ, երախտիք, հանածո:

34. Գոց սորվիլ եւ արտասանել վերոգրեալ ոտանաւորը:

Շ Ա Ր Ա Դ Ր Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն

Վերոգրեալ ոտանաւորը նիւթ առնելով, շարադրութիւն մը գրել, եւ բացատրել թէ երկու տողսէ ո՞րը աւելի լրջօրէն մտածած եւ պատասխանած եր մօրք հարցմանը, եւ խորհրդածութիւններ քնել այս մասին:

Զ. Դ Ա Ս

ԲԱՌԵՐՈՒ ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

(Շարունակութիւն)

68. Ի եւ Վ գիրերը. — Ի գիրէն առաջ, միայն «, է, ի, » ձայնաւորները կրնան գալ, ինչպէս. գաւառ, տեւեւ, հաշիւ, գնչու: Ի էն առաջ կրնայ նաեւ շ գալ, ոտանաւորի մէջ և տողադարձի ատեն, և կարելի է գրել նըւագ, զըւարթ, ևայլն: Ի էն առաջ բաղաձայն գիր չի գար բնաւ, բացառիկ են ի վերջացող բառերուն սեռականները, ինչպէս հոգւոյ, տաւոյ:

69. Վ կը գործածուի բառերուն սկիզբը վկլի ձայն տալու համար և երբեք —, ինչպէս վրեժխնդիր, վարդապոյն, վկայ, ևայլն:

70. Բառերուն մէջտեղը վկլի ձայնը գրեթէ միշտ — գիրով կը նշանակուի, ինչպէս դաւանիչ, հաւնիչ, տեւական, ևայլն: Զարտուղի են այն բառերը որոնք չ'ով սկսած բառով մը կը բարդուին կամ կ'ածանցուին. անվաւեր, հոգեվարժ, զօրավար:

71. Բայց երբ վկլի հնչումէն առաջ « ձայնաւորը գայ, այն ատեն չ կը գործածուի. ժողովուրդ, խորովել, խոտովանիլ: Զարտուղի են ժողովել, որ ժողովելի կրճատումն է, տրվիլ որ տվորիլի կրճատումն է, բօրվել որ բօրաւիելի կրճատումն է:

72. Վկլի հնչումը բառերուն վերջը միշտ — ու կը նշանակուի, բաց ի այն պարագայէն ուր չէն առաջ « ձայնաւորը գտնուի, ինչպէս գորով, տով, զով, բով:

73. Նոր օտար բառերու մէջ, հիմայ սովորութիւն եղած է միշտ չ գործածել, ինչպէս Թրանսվանիա, Բաւնիկ-Սիլվա, Սփանիսկա, ևայլն:

74. Օ ձայնաւորը.— Օ էն ետքը միշտ բաղաձայն գիր կու գայ, և օով բառ չի վերջանար հայ լեզուի մէջ։ Ասոր պատճառը այն է որ օ ձայնաւորը ԺԱ. դարէն ետքը միայն սկսաւ գործածուիլ — երկբարբառին տեղ, ամէն անգամ որ —ը բառին վերջը չէր գտնուեր, և իրմէ վերջը բաղաձայն գիր կու գար, ինչպէս աւր—Օր, աւգոս—օգոս, աւրհնեալ—օրհնեալ։

75. Այն օտար բառերը որոնք օ կը վերջանան հոլովման մէջ՝ ոչ ձայնաւոր կրնան առնել իրենցմէ վերջը, և ոչ յ, այլ օ կը փոխուի յի, ինչպէս Հիւկօ, Հիւկոյե, Ֆուկոյօ, Ֆուկոյի։

76. Բացառաբար օ ձայնաւորէն ետքը յ կը գործածուի էօ բաղադրեալ ձայնաւորով վերջացող օտար բառերու հոլովման մէջ, և կը գրուի՝ եօյի, եօյե, ինչպէս. Ռիշիէօ, Ռիշիէօյի, եւ այլն։

77. Լծորդ տառեր. — Լծորդ կը կոչուին այն տառերը, որոնք իրարու տեղ կրնան գործածուիլ, ինչպէս յ և շ գծում—գծում. Լ և Ղ, Պլասուն—Պլասուն։

78. Ուղղագրութեան սխալներ. — Կարգ մը բառեր սխալ ուղղագրութեամբ կը գործածուին շատ գրողներու կողմէ, ինչպէս քօթուել՝ փոխանակ քօթելի, հոգնիլ՝ փոխանակ յոգնիլի, բրդիլ՝ փոխանակ փրքիլի, ժողուուիլ՝ փոխանակ ժողովիլի, խօսսանալ՝ փոխանակ խոսսանալի, դրօշնել՝ փոխանակ դրօշնելի, արձագանք՝ փոխանակ արձագանգի, բաղիսել՝ փոխանակ բաղիսելի։ Պէտք է զգուշանալ այս սխալներէն, որոնց թոյլատու չեն բնաւ մեր լեզուին արմատներն ու կանոնները։

79. Կրկին ուղղագրութեամբ բառեր. — Բառեր կան որոնք կրկին ուղղագրութիւն ունին, և հաւասարապէս կը գործածուին, ինչպէս զերդ և զերք, խենդ և խենք, քերթող և քերդող, անթիծ և անթիծ, անբարիշտ և անբարիշտ, կիկն և կիկն, ծորիթ և ծորիթ, փափաք

և փափաք, հսկայ և սկայ, շրարշ և շրարշ, ծկոյթ և ճկոյթ, և այլն։ Պէտք է գործածել առեմ և ոչ առեմ, երբեք և ոչ երբեք, գրաբար և ոչ գրաբար, որովհետեւ առաջինները աւելի ընդհանրացած ձևեր են, և աւելի համաձայն՝ ստուգաբանութեան և լեզուին պատմութեան։

Ը Ն Յ Ե Ր Ց Ո Ւ Ա Մ

Կ Ե Ղ Մ Ա Ր Գ Ա Ր Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

Երկու կատուներ կտոր մը պանիր գողցան խոհանոցէն և սկսան կռուիլ իրարու հետ։ Մէկը կ'ըսէր. «Իմա է այս պանիրը, քանի որ ես տեսայ զայն առաջին անգամ և ես իմաց տուի քեզի։

— Ինչ կարեւորութիւն ունի տեսնելը, կը գոչէր միւսը, ես իմ ճանկովս քաշեցի պնակին մէջէն։ Դուն բնաւ իրաւունք չունիս ասկէ բաժին ուզելու։

Կռիւր կը մեծնար, և փսիկները նախատակուն բառեր պոռալէ յետոյ իրարու, սկսեցին թաթիկնին բարձրացնել, երբ տանը կապիկը վրայ հասաւ։ Պաղարիւնութեամբ մտիկ ըրաւ անոնց գանգատները, յետոյ, հեղնոտ ժպիտով մը ըսաւ. «Ատանկ պարզ բանի մը համար կ'արժէ որ իրարու հետ թշնամանաք։ Պանիրը ինծի տուէ՛ք, երկու հաւասար մասերու բաժնեմ և կէս կէս տամ ձեզի։

Կատուները հաւանեցան։ Ո՛չ ապաքէն միշտ մեզմէ գերազանց մօքի տէր մարդոց խօսքին կը համոզուինք մենք ալ։ Եւ կապիկը, արդարախօս դատաւոր, առաւ պանիրին կտորը, կշռեց, չափեց, չափեց, զգուշութեամբ մէջտեղէն կիսեց. յետոյ նայեցաւ որ, հակառակ էր բոլոր ջանքերուն, մէկ կտորը միւսէն քիչ մը երկար էր. ուստի ծայրէն քիչ մը խաժաւ։ Այս անգամ ալ

գոթախտաբար միւսը աւելի երկար երեւցաւ աչքին : Վերջապէս կապիկին ձեռքը նստար չէ, ոչ ալ ակռան՝ դանակ. հետեւաբար քանի կը կտրէր, միշտ մէկ կտորը միւսէն երկար կը մնար աննշան տորբերութեամբ մը անշուշտ, և սակայն կապիկը չէր հանդուրժեր որ անխրաւութիւն ըլլայ մէկուն, և մէյ մը մէկէն՝ մէյ մը միւսէն կը խածնէր :

Կատուները տեսան որ պանիրը կը հատնէր, և իրենց բան մը չպիտի մնար, ու սկսան աղաչել անաչառ դատաւորին որ իրենց պանիրները ետ տայ կարճ թէ երկայն :

— Ոչ, կ'ըսէր կապիկը, ոչ կարճ, ոչ երկայն. պէտք է որ երկուքը ճիշդ հաւասար ըլլան. ես չեմ ուզեր որ ձեզմէ մէկունը զրկանք ըլլայ :

Եւ առանց ուշադրութիւն ընելու խեղճ փիսիկներուն պաղատադին մլաններուն, խածաւ, խածաւ շարունակ երկու պանիրներուն ծայրէն մինչև որ հատցուց զանոնք :

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ Ն Ե Ր

85. Զրուցագրել այս հատուածը առողջանութեան նշաններ դնելով պէտք եղած տեղերը :

36. Ուղղագրութեան օրէնքներուն համեմատ սրբագրել հետեւեալ խօսքերուն տառասխալները :

Առտուն ընելք բարեքը իրիկվան մի՛ ձգեր: — Իրավունք ունէնալը բավական չե, պէտք է մարդ իր դաղափարները պաշտպանե խէլացութեամբ եւ արժանապատիւութեամբ, եւ ոչ թէ անմիտ խօսքերով: — Խէլացի մարդը միշտ խենթէն կը վախճաւ: — Ապաշտիւ երբ անկեղծ է, ամեն յանցանք կը ներվի: — Հինգ քիւլոյէն աւելի բեռ չեմ կրնար վերցնել: — Կլեօպատրա, եգիպտոսի թագուհին, աշխարհի ամենէն փառամոլ կիներէն մէկն էր, բայց իր փառքը իրմէ աւելի չկրցաւ ապրել: — Հոգնիլ չգիտցողին համար՝ փափաքիլը՝ յաջողիլ է: — Լաւ է ուշ՝ քան երբէք: — Ռաֆիկին Խենդը կորովով ու խանդավառութեամբ լեցուն վէպ մըն է: — Գրաբառը մեռեալ լեզու է, եւ սակայն ի՛նչ անհուն դանձեր, ի՛նչ պերճանքներ ժառանգ թողած է մեզի:

37. Բերանացի ըսել թէ հետեւեալ բառերէն որո՞նց ուղղագրութիւնը ճիշդ է, որո՞նցը՝ սխալ :

Լաւատես, սավառնիլ, ամբողջ, հրաւէր, արձագանք, զովանալ, ջարդուբուրդ, թեւաբախ, սկայական, մեհենադրօշմ, քերդողահայր, Աքելէս, Պողոսմոս, դավիթ, Մոլտավիա, նախավեկայ, անվճար, սեթեւեթ, խավիճ, անմաս, խոտովանիլ:

38. Գտնել հինգ բառ որոնց մէջտեղը Վ բաղաձայն գտնուի, եւ ըսել թէ ինչո՞ւ :

39. Գտնել հինգ բառ զորս կարելի ըլլայ գրել թէ, խով, թէ՛ դով:

40. Գտնել երեք բառ զորս կարելի ըլլայ գրել թէ՛ ծով, թէ՛ ձով:

Շ Ա Ր Ա Գ Ր Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն

Վերագրեալ հասուածից նիւքը պատմել դասարանից մէջ, յետոյ շարադրութիւն մը գրել, նմանութիւններ գտնելով անոր մէջ մարդկային կեանքից հետ, եւ խորհրդածութիւններ քննելով:

Է. ԴԱՍ

ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՆՇԱՆՆԵՐ

80. Ուղղագրութեան նշաններն են սպարաքը (')
և միութեան գիծ (—):

81. Սպարաք. — Սպարաքը կրճատուած ձայնաւորի մը տեղ կը դրուի հետեւեալ պարագաներուն մէջ,

1. Երբ սահմանական ներկայ և անկատար կազմող կը մասնակը ձայնաւորով սկսող բայի մը հանդիպի, ինչպէս կ'ուզեմ, կ'երգես:

2. Երբ բացասական բայի մը սահմանական ներկայ երրորդ դէմքին շէն ձայնաւորով սկսող բայի մը հանդիպի, ինչպէս չ'ուզեմ, չ'երգես:

3. Տաղաչափութեան մէջ, երբ վանկ մը պակսեցնելու համար, հարկ կ'ըլլայ կրճատել ճշ և ճշ յօդերը, ինչպէս մ'աչ փոխանակ մըն աչի, մ'ուսեմ փոխանակ մի՛ ուսեմի:

Ծաղիկ մ'ե նարգես

Ծաղիկ մ'աչ դուն ես:

82. Միացման գիծ. — Միացման գիծը կը գործածուի գլխաւորաբար.

1. Միացնելու համար երկու բառեր. Հայ-Հոռոմ, Հնդկ-Գերմանական:

2. Երկու թուանշանի միջև՝ մինչեւ նախադրութեան տեղ, ինչպէս. Կ. Պոլսոյ առաջին հայ Պատրիարքը, Յովակիմ, պաշտօնավարեց 1461-ին 1478. իրեն յաջորդեցին Նիկողայոս (1478 — 1479), Կարապետ (1489 — 1509), եւայլն:

ԸՆԹԵՐՑՈՒԱԾ

ՔԱՂԱՔԱՎԱՐ ՈՒԹԻՒՆ

Քաղաքավարութիւնը փափուկ զգացման մը և հանրային բարեփոխութեան մը արտայայտութիւնն է որ մեր առաքինութեանց յարգը կ'աւելցնէ, այնպիսի կերպ մը տալով մեր գործերուն ու խօսքերուն որ ոչ ոք կը վերաւորուի իր զգացմանց և իմացականութեան մէջ: Քաղաքավարութիւնը հաճելի կ'ընէ ընկերական կեանքը, իբր արուեստ մը որ կը համաձայնեցնէ ինչ որ կը պարտինք մեր անձին: Իր ազդեցութիւնը այնքան մեծ է իբր կապ ընկերութեան, որ երեւելի փոխադրանք անարժան չհամարեցին իրենց՝ անով զբաղիլ: Ասոնք կը հաստատեն թէ, առանց քաղաքավարութեան, մարդիկ միայն կռուելու համար պիտի հաւաքուէին: Պէտք է ուրեմն կամ առանձին ապրիլ կամ քաղաքավար ըլլալ:

Քաղաքավարութիւնը այն է բարութեան համար, ինչ որ է շնորհքը դէմքին համար. գլխութեան քաղցր պատկերն է: Անկիրթ մարդոց վրայ առաքինութիւնը թանկագին քար մըն է որ գէշ տեղաւորուած ըլլալով, իր փայլին մեծ մասը կը կորսնցնէ: Քաղաքավար կերպերը յատկութեանց արժէքը կ'աւելցնեն, և հաճելի կ'ընեն զանոնք: Վերջապէս քաղաքավարութիւնը՝ քաղաքակիրթ մարդուն կնիքը՝ առաքինութեան համեմատութիւնը՝ և պարկեշտութեան փայլն է:

ՆԱՀԱՊԵՏ ՌՈՒՍԻՆԵԱՆ

ՏՕԳԹ. ՆԱՀԱՊԵՏ ՌՈՒՍԻՆԵԱՆ, բժիշկ Բարիզի համալսարանին, ԺԹ. դարու հայ գրագէտներուն մէջ ուշագրաւ դէմք մըն է: Ծնած է 1819ին Կեսարիոյ էվրէրէ գիւղը: Ունի կարեւոր հրատարակութիւններ որոնց մէջ նշանաւոր են 1864ի եւ 1872ի Տարեցոյցները, Ուղղախօսութիւնը, փոխադրութեան դասագիրք մը, որ ֆրանսերէն գրուած եւ հայերէնի թարգմանուած է, Վերթոն Հիւկոյի Ժիլ Պլասի ոտանաւոր թարգմանութիւնը, եւայլն: Մեռած է 1876ին Կ. Պոլսոյ մէջ:

Հ Ի Ա Հ Ա Ն Գ Ն Ե Ի

41. Զրուցագրել այս հատուածը:
42. Մէյ մէկ նախադասութեան մէջ գործածել այս հատուածին հետեւեալ բառերը.

Հանրային, ազդեցութիւն, իմացականութիւն, քաղաքականութիւն, կատարելագործել, անհատ, հռչակաւոր:

43. Ըսել թէ վերի հատուածին այս բառերուն տեղ ուրիշ ի՞նչ բառեր կրնանք գործածել, առանց նախադասութեանց իմաստը այլայլելու.

44. Միացման գիծեր դնել հետեւեալ խօսքերուն մէջ հարկ եղած տեղերը.

Տօքթոր Ռուսինեան ապրած է 1819էն 1876, Գրիգոր Օտեան 1834էն 1887, Եղիա Տէմիրճիպաշեան 1850էն 1909, Թովմաս Թէրզեան 1842էն 1909:

Հայերէն լեզուն կը վերաբերի հնդեկ եւրոպական ցեղին:

45. Ապաթարց դնել հետեւեալ նախադասութեանց մէջ հարկ եղած տեղերը.

Վսւշը կրակին մէջ չայրիր: — Մի՛ հանդէսը մինչեւ որ պարտականութիւններդ չաւարտին: — Կերթամ հոն ուր պարտքերս կը կոչեն զիս: — Սոխակը վանդակին մէջ չերգեր: — Ըսէ՛ք սգաւորներուն որ չարտասուեն, վասն զի անոնց միջթարութիւն խոստացաւ Քրիստոս: — Բոլոր բաղձանքներս կիրականանան աշխատանքով. իսկ եթէ չիրականանան, ես դարձեալ կաշխատիմ: — Եթէ կուզէ՞ք լաւ թէյ պատրաստել, մինչեւ որ ջուրը չեռայ, թէյը մէջը մի՛ նետէք: — Մեծամիտ մարդը չուզեր հասկնալ թէ իրմէ արժանաւորին պըջեւ խոնարհիլը նուաստանալ չէ: — Ուզես չուզես, պիտի համոզուիս թէ կարելի չէ կեանքի օրէնքներուն յաղթել: — Կարժէ՞ որ յուզուիք ոչինչ բաներու համար: — Կեանքը երազ մըն է որմէ կարծնանք գերեզմանին դրան առջեւ: — Որքան ալ լուրջ ըլլանք, անհնար է որ չերազենք ինչ որ մեր յօժարութիւնները կը փայփայէ:

46. Առոգանութեան եւ ուղղագրութեան նշաններ դնել հետեւեալ հատուածին մէջ հարկ եղած տեղերը.

Ո Վ Կ Ի Ա Ն Ո Ս Ի Ն

Թաւալէ, Թաւալէ անդադար լուրթ եւ մթին կոհակներդ, անդնդախոր ուղիւնոս: Հազար ու փիւր տորմիզներ ի զուր կաւեն մակերեւոյթդ: Մարդս ցամաքին վրայ կը թռչու հետքերը իր քանդուութիւնը, բայց իր կարողութիւնը կը կասի քու ափունքիդ վրայ: Նամէտ դաշտին վրայ պատահած աղէտքները քու գործդ են համակ, եւ մարդուս աւերներէն ստուեր մը անդամ չկայ հոն: Անոր քայլերը հետք չեն ձգեր բնու թու ճամբուդ վրայ, քու կալուածներդ զերծ են անոր քանդուութիւնէ: Կեցես կը կանգնիս դուն, եւ քեզմէ հեռու կը նետես զայն: Դուն բացարձակապէս կարհամարհես երկիրը կործանելու անոր վատ կարողութիւնը: Գու ճոցեդ երկինք կը նետես զայն, սարսուռով զուարթ վրժուրիդ մէջ. եւ գոռալով անոր դէքերուն դէմ: Կը մղես զայն դէպ ի նաւամատոյցը կամ մերձակայ եղերքը որ հաստատած է իր բոլոր յոյսը. բայց հոգին վրայ կը ձգես զայն. թող կենայ հոն ուր ուզեցիր զինքը նետել:

Եւ սիրեցի դքեդ, ուղիւնոս, եւ մատաղ տարիքիս ուրախութիւնը եղաւ քու լաւքիդ վրայ դէգերի վրժուրներուդ մէկ սղլւղակին նման՝ անհունութեան մէջ համառփելու: Դեռ փոքրիկ մանուկ, խռթրերուդ մէջտեղը կը խաղայի: Անոնք իմ գրգռանքս էին. եւ եթէ ծովը ալեկոծելով, ահարկու դարձնէր զանոնք, վախը բերկրանք կազդէր սրտիս, վասն զի քու զաւակդ կը նկատէի ինքզինքս, եւ կը վստահէի ալիքներուդ, թէ հեռու ըլլայի եզերքէն եւ թէ մօտ, ու ձեռքով կը փայփայէի բաշդ, ինչպէս կընեմ հիմայ:

ՊԱՅՐԸՆ

Շ Ա Ր Ա Դ Ր Ո Ի Թ Ի Ն

Նկարագրել քաղաքաւար մարդը եւ անգաղաքաւար մարդը՝ զանոնք իբարու հետ բաղդատելով, եւ ի յայտ բերելով մեկուն գրաւած համակրանքը եւ միւսին ազգած հակակրանքը ընկերութեան մէջ:

ՊԱՅՐԸՆ, նշանաւոր Անգլիացի բանաստեղծ, 1778ին ծնած Լոնտոնի մէջ. գրած է Չայլս-Լէթօլ, Տօն Ժուան, եւայլն: Հայերէն սովով է միջոց մը Վենետիկի Ս. Ղազարոս վանքը մնալով: Մեռած է 1824ին Միսոլոնիկի պատերազմին մէջ:

— Գրք. Գ. Գրք. Գ. Գրք. Գ.

Ը. Դ Ա Ս

Տ Ո Ղ Ա Դ Ա Ր Ձ

83. Բառի մը մէկ մասը տողին ծայրը թողլով, միւս մասը յաջորդ տողը անցընելու կանոնը կը կոչուի տղադարձի կանոն:

84. Բառի մը մէկ մասը մէկ տողէն միւսը փոխադրելու առին՝ տողին վերջը ենթաւնայ նշանը կը դրուի որ հետեւեալ ձեւը ունի (-):

85. Տողադարձի, ինչպէս հեգու մի համար, հարկ է բառը վանկ վանկ բաժնել, ինչպէս աւոողջ, ան տարաւոր:

86. Միավանկ բառերը չեն բաժնուիր, ինչպէս հաց, ջուր, կողմ, կազմ, պատհ:

87. Բաղմովանկ բառերու մէջ, երբ երկու ձայնաւորի միջև մէկ բաղաձայն գիր կայ, բաղաձայնը յաջորդ վանկին կ'անցնի, ինչպէս բաւրի, աւնուշ:

88. Երբ երկու ձայնաւորի միջև երկու կամ աւելի բաղաձայն գիր կայ, վերջինը յաջորդ ձայնաւորին կ'անցնի, ինչպէս դարբին, հանգ-ջի:

89. Երբ վերջին բաղաձայնը նայ (շ, լ, ճ, ն, ւ, ք) տու է կամ չչական (շ, ւ, թ, շ) բաղաձայն է, ոմանք վերջին երկու բաղաձայնները վար կ'առնեն, ինչպէս պա-տանք, երկրորդ, ա-փսե, ար-քշիւ, ևայլն: Սակայն հիմա ընդհանուր կանոնը կը գործադրուի սովորաբար, և կը գրուի պատհանք, երկ-րորդ, ափսե, արքշիւ, և ին:

90. Բարդ կամ տծանցեալ բառերու մէջ, բացառաբար կարելի է երկու բաղաձայն վար առնել, երբ վար առնուած մասը ամփոփուի միացած բառ մըն է ինք-

նին, ինչպէս մեծա-հրաշ, մարդա-բնակ, նորա-նշան, ան-նպասակ, աղիասա-խնակ, փառա-պակ, ևայլն:

91. Երբ բառի մը մէջ ը հնչուած կը լսուի առանց գրուելու, տողադարձի առին, վերի տողին ծայրը ը գիրը կը նշանակուի հոն ուր կը հնչուի, ինչպէս ըգ-գոյշ, տը-կար, ըշ-տապ, տը-տում, ծընծ-դայ, ևայլն:

92. Երբ բառի մը առաջին վանկէն անմիջապէս յետոյ, ի հնչուող «- գանուի, «-ն վար կ'առնուի իբր բաղաձայն, ինչպէս պատհ-ուր, պատհ-ուար, ըստհ-ուր, և ին:

93. Երբ ի հնչուող «-էն առաջ, «-էն անբաժան կերպով հնչուող բաղաձայն մը գանուի, բաղաձայնը «-ին հետ վար կ'առնուի, ինչպէս տաւնուած, ժողվուած: Այս պարագային, կարելի է նաեւ ի հարկին բաղաձայնէն «-ն բաժնել՝ ը նշանակելով և «-ն ջնջելով, ինչպէս ժող-վը-ւած, տաւնը-ւած, զը-ւարթ, նը-ւի-րել:

94. Ա-, է-, ի- կը բաժնուին իրարմէ, երբ «-էն անմիջապէս ետքը ձայնաւոր գիր կայ, ինչպէս զո-րաւոր, հիւ-ւանդ, դիւ-ւա-հար, տաւիդ:

95. Այ, ւյ չեն բաժնուիր իրարմէ, երբ երկրորդ բառ են, ինչպէս ֆա-հա-նայ-ա-կան, գո-յա-կան:

96. Այ կը բաժնուի, երբ երկրորդ բառ չի կադմեր, այսինքն՝ երբ յն կը հնչուի հ, ինչպէս ֆա-րա-յա-սակ, սըր-տա-յոյգ:

Ա Ր Տ Ա Ս Ա Ն Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

Մ Ո Մ Ը

Տիրամօր անուշ ու շնորհալի,
Ներող նայուածքով սրտակերին առջև
Նհար, անարիւն մօմը կը հալի
Իր լոյսէ հոգին ըսպաօի միջև:

Այս վրտիտ մոմի վառող լեզուակէն
Գոհ է Յիսուսի մայրիկն երկնային .
Եւ տեսէ՛ք սեփ սե լաչակին տակէն՝
Իր մեղր աչուկներն ազուօր կը նային :

Մոմը կը հալի , ու կ'ըսպառի ա՛լ .
Հոն է իր հաճոյքն ու իր արժանիք .
Պաշտամունքի մէջ՝ լուռ ոչնչանալ ,
Հատնումով արբշիւ , անով երջանիկ :

ԱՐՏԱՇԷՍ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ

ԱՐՏԱՇԷՍ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ, Մարկարացի գրագէտ եւ բանաստեղծ, հրատարակած է երկու բանաստեղծութեանց զեկեցիկ հատորներ՝ Լեւած Քնար եւ Երկունք, ինչպէս նաեւ բազմաթիւ յղուածներ զանազան թերթերու մէջ:

Հ Ր Ա Ն Ա Ն Գ Ն Ե Ր

47. Կարդալ բարձրաձայն այս ոտանաւորը, եւ բացատրել թէ ի՞նչ կը նշանակեն հետեւեալ բացատրութիւնները .
Ներող նայուածք, անարիւն մոմ, լոյսէ հոգի, վառող լեզուակ, մեղր աչուկ, հատնումով արբշիւ .
48. Փոց սորվիլ եւ արտասանել այս ոտանաւորը .
49. Մէյ մէկ նախադասութեան մէջ գործածել այս ոտանաւորին հետեւեալ բառերը .

- Շնորհալի, սպառել, պաշտամունք, հատնում, արբշիւ .
50. Տողադարձի օրէնքներուն համեմատ բերանացի բաժնել հետեւեալ բառերուն վանկերը .

Հրուանդան, ծաղկանկար, գարգմանակ, ստուգիւն հիւծախտ, անհրաժեշտ, ափափայ, թանձրամիտ, մեղրածոր, աներկիւզ, մթնշաղ, անուաղ, վուզլնթայ, բանական, գէտյնիկ, շպարել, սկանակ, ցնծութիւն, շափիւզայ, պատապարել, զանգուած, ձուածեւ, ասուեղէն, քաղւարանշույլ, բազմաստեղ, լուսատար, բարեկրօն, սրտաբուս, թղթադրամ:

51. Բերանացի բացատրել այս բառերուն նշանակութիւնը .
52. Ապադարձի օրէնքներուն համեմատ գրաւոր բաժնել հետեւեալ բառերուն վանկերը ենթամասյ դներով .

Հովուական, թուաւոր, հոյակապ, հայասէր, ազուօր, լաւատես, բայարմատ, թէյաւաճառ, թաղուիլ, առնուիլ, հետեւանք, միայարկ, վաղայարույլ, մատնում, բեւեռային, քաջայարմար, հարուածել, քանդուիլ, նաւարկել, ինքնայատուկ, պատուաւոր, լեզուանի, թիւերով, ամենայարմար, խոյանալ, նոյեմի, բարենըպատակ, գերակշիւ, նոյեմբեր, մատնաբերել, նորահար, անշնորհ, գլուխ, շղթայ, սրակել, մաքրել:

Ե Ա Ր Ա Գ Ր ՈՒ Թ Ի Ն

Երբ խօսքը խորհրդածութեանն առաջ կ'երթայ, զղջունը կը հետեւի ակոր:

Բացասել այս առածը, եւ պատմութիւն մը յօրինել ուր երեւան զան անխորհուրդ խօսքերուն վնասները:

Անխորհուրդ խօսքերուն տեսակներէն են՝ սուսք. պարծանք, բամբասանք, ուրիշն անձնասիրութիւնը վիրաւորող ակնարկութիւններ, սրտի դպչող բառ մը, կամ յիշատակ մը, անգաղսնապահութիւն մը:

Թ. Դ Ա Ս

Կ Է Տ Ա. Դ Բ Ա Ի Թ Ի Ի Ն.

67. Կէսայրուքիւնը կը սորվեցնէ դարձածութիւնը այն զանազան նշաններուն որոնք պարբերութիւնները, նախադասութիւնները և նախադրութեան մասերը իրարմէ կը բաժնեն:

98. Կէտադրութեան գլխաւոր նշաններն են.

Բուժ	(')	Կախման կէտեր	(. . .)
Ստորակէտ	(,)	Փակագիծ	(())
Միջակէտ	(.)	Չակերտ	(« »)
Վերջակէտ	(:)	Անջատման գիծ	(—)

99. Բուք. — Բուքը բառի մը վերջը՝ վերի կողմը կը դրուի, ամէն անգամ որ հարկ ըլլայ այդ բառին վրայ չափ քիչ միջոց մը կոնդ առնել: Բուժի գործածութեան գլխաւոր պարագաները հետեւեալներն են.

1. Զեղչուած կամ զօրութեամբ իտացուած բառի մը տեղ բուժ կը դրուի միշտ. «Սեւիսն Փախագեան գրած է Պեղգեան Աւիրայի և Անդրեաս վարժապետի կենսագրութիւնները, և Տոբոր Թորգոսեան՝ շատ մը հայ բժիշկներու կենսագրութիւնները»:

2. Միջանկեալ նախադասութիւնները երբեմն բուժով կը բաժնուին. «Ձկնորս մը՝ ծովեզերքը անսած՝ իր ուռկանը կը նետէ կանանց աշիկներուն մէջ»:

3. Բացայայտիչը բացայայտեալէն երբեմն բուժով կը գտաուի. «Պալատու Ս. Հրեշտակապետ ևկեղեցին առաջին անգամ շինեցին 1630ին երկու հայ անասնապետներ՝ Մուսա և Խաչեր»:

100. Ստորակէտ. — Ստորակէտը բառի մը վերջը կը դրուի, ամէն անգամ որ պէտք ըլլայ բուժէն քիչ մը աւելի կանգ առնել: Ստորակէտի գործածութեան պարագաները հետեւեալներն են.

1. Իրարմէ կը բաժնէ կարճ նախադասութիւնները որոնք զիրար կ'ամբողջացնեն. «Հովր կը սուշէ, երկինքը կ'որոտայ, և ծովը հեռուն կը մոկնայ»:

2. Միեւնոյն նախադասութեան մէջ կը բաժնէ ենթակայները, ածականները, բայերը, խնդիրները, ևն, ինչպէս. «Ղազար Փարպեցի, Անանիա Շիրակացի, Գրիգոր Նարեկացի հայ մատենագիրներ են: — Պարոնեան սրակիս, զուարճախօս, հեզկոն, խնաստակ գրագէտ մը եղած է: — Եկեղեցիք կ'երգէ, կը խաղայ, ջուր կը փայլէ, մեռել կը ձեռնալայ: — Լսնակին կը գտնուի Մեփրիկայի, Պրագիլոյ, Գալիփոռնիոյ և Ռուս լեռներուն մէջ»:

3. Կը բաժնէ միջանկեալ նախադասութիւնները. «Կեանքը, կ'ըսէ Սոկրատ, պէտք է ըլլայ յարատեւ խորհրդածութիւն մը մտնողուն վրայ»:

4. Կը բաժնէ կոչականները, ըլլան միջանկեալ կամ ոչ. «Տղա՛ս, ողիղ ճարտէն գնա՛: — Հեռացի՛ր, գաւախ. չարեհե՛ն»:

5. Երբ երկու բառեր կամ շատ պզտիկ նախադասութիւններ միացած են չաղկապով մը, երբեք ստորակէտ չեն առներ. «Կռնկեցին և հարսնակը ծաղիկներ են: — Յատկապէս զեղեցի կամ ձեռնակ կ'ըլլայ: — Սպունգը քիչ քոյս և քիչ կենդանի է: — Աղբիւրը կը խոխոխէ իսկ ջրիմբը կը շտուգէ»:

6. Իսկ երբ երկու նախադասութիւններ միացած են չաղկապով մը, միշտ ստորակէտով կը բաժնուին. «Շատ խնայողութիւնը աղքատութեան մէջ առաջնորդիւն է, իսկ հարստութեան մէջ՝ մոլորութիւն»:

101. Միջակէտ. — Միջակէսը որ կը կոչուին աւելիք՝ կը գործածուի.

1. Յմարող խօսքի մը գլխաւոր նախադասութիւնները իրարմէ զառելու համար. «Նեղոս գետը եղիպսոսէն կ'անցնի. բոլոր երկիրը կը բեղմնաւորի անոր պարբերական ողողումներէն».

2. Տեղէ մը բերուած վկայութենէ մը կամ ուրիշին խօսքերը յիշելէ առաջ. «Մատնեմքի կ'ըսէ. «Տիսւսները մարդկային սեռի փշուսներն են».

3. Համառօտագրութեան տառն (*). «Կ. Պոլիս, Ազգ. Հիւանդանոց, Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ».

Ը Ն Թ Ե Ր Ց Ո Ւ Ա Մ

Կ Ո Յ Ր Ը

Կոյր մը կոնակը ջուրով լեցուն ծանր տակաւ մը առած կը տանէր մութին մէջէն ձեռքը լապտեր մը բռնած. «Սե՞նդ ես ինչ ես աղաղակեց անցորդ մը զայն տեսնելով մարդ Աստուծոյ այդ լոյսը ի՞նչ պիտի ըլլայ քեզի ի՞նչ օգուտ ունի քանի որ ցերեկն ու գիշերը միեւնոյն են քեզի համար. Լապտերն ու ջու՛ր աչք ունեցողներուն կրնան ծառայել պարտապ տեղը ծախք ըրեր ես. — Ամենեւին պատասխանեց կոյրը այս լապտերը ինծի համար չէ ապուշներուն համար է որպէս զի փողոցին մէջ քովէս անցած ատեննին ինծի չըտրնուին».

(*) Համառօտագրութեան նշաններն էին երբեմն՝ երկուեակ ("), ինչպէս «Յովհ» Գրիգորեան» եւ պատիւ (—), ինչպէս ԱճԻՑ, եւայլն: Այս նշանները հիմայ չեն գործածուիր:

Հ Ր Ա Ն Ա Ն Գ Ն

53. Զրուցագրել այս հատուածը ստորակէտ կամ միջակէտ դնելով պէտք եղած տեղերը:

54. Օրինակել հետեւեալ պատմութիւնը բոլոր, ստորակէտ կամ միջակէտ դնելով հարկ եղած տեղերը.

ՍՐՏԱՌՈՒՁ ԿԱՐԵԿՅՈՒԹԻԻՆ

Խրիմի պատերազմին մէջ ճակատամարտէ մը ետքը երկու վերաւոր զինուորներ քովէ քով ինկեր էին աղաղակալտին մէջ. Մութը կոխեց եւ հաճելի ցուրտը ա՛լ աւելի սաստկացուց իրենց ցաւերը: Զանազան մէկ քանի խօսք փոխանակել իրարու հետ բայց իրարու լեզուէ չհասկցան որովհետեւ մէկը Ֆրանսացի էր եւ միւսը Ռուսահայ մը: Վերջապէս քուներնին տարաւ ափոս՝ հայ զինուորը այլ եւս չլիտի արթննար:

Առտուն Ֆրանսացին երբ աչքերը բացաւ տեսաւ որ վերաբերուած մը ծածկէր էին իր վրայ որ իրը չէ՛ր: Ընկերը անշարժ կը մնար: Այդ վեհանքն թշնամին զգալով որ իր մահը կը մօտենար ընկերոջը վրայ նետեր էր իր զէնքերը որուն ինք այլ եւս պէտք չունէր այսպէս ի գործ դնելով ուսման սկզբունքը «Բարի ըլլանք նոյն իսկ մեր թշնամիներուն նկատմամբ».

55. Առողանութեան նշաններ, ստորակէտ եւ միջակէտ դնել հետեւեալ խօսքերուն մէջ.

— Դեռոնդ երէց որ ընիկ վանանդացի էր երբ հայերէն գիւրերուն գիւտը կ'իմանայ ժամանակ չ'անցըներ իսկոյն Բիւզանդիոն կ'երթայ Կորինի հետ եւ հոնկէ ալ իր ընկերները առնելով հայերնիք կը դառնայ ու Աշտիշատի մէջ Ս. Սահակի եւ Մեսրոպի կը յանձնեն Ս. Գրքին ստոյգ եւ հարազատ օրինակները.

— «Ինչպէս անհասն գետ մը հինաւորը լեռներուն բարձունքէն ծնած դուռն կը վազեւ դարերուն մէջէն ով գեղեցիկ եւ քաղցր լեզու հայկական քուսակունքը կը կորսուին անցեալին ալեւոր սարերուն տակ խորհրդաւոր».

Շ Ա Ր Ա Դ Ր Ո Ւ Թ Ո Ւ Ն

Ընդարձակելով գրել վերի պատմութիւնը, նկարագրելով պատերազմի դաժն քիւրապատ լեռներու մեջտեղի գիւրեր ասեմ: Մանրամասնութիւններ աւելցնել հայ զինուորին ազնիւ արարք գործարքելու պատգաւներուն վրայ, եւ խորհրդաւորութիւններ ընել այդ մասին:

Ժ. Դ Ա Ս

Կ Է Տ Ա Դ Ի Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն

(Շարունակութիւն)

102. Վերջակէտ. — Վերջակէտ կը դրուի ամբողջ և լրացած խօսքէ մը վերջը. «Գետերը զնայուն ճամբաներ են»:

103. Կախման կէտ. — Կախման կէտ կը դրուի. 1. Դիտմամբ կէտ ձգուած կամ յանկարծական յուզումով մը ընդհատուած խօսքէ մը վերջը. «Մի՛ մոռնարքի քո բարեկամը եղած եմ եւ քե...»

2. Գրուածքէ մը բերուած վկայութեան մը մէջ՝ զեղջուած բառերու տեղ, ինչպէս Պիւֆօն կարողացած էր բարգրելով կ'ըսէ. «Կարողացած էի հաճոյք և սահման աչի... կը սիրուի, կը գովուի, հիացում կ'ազդէ... բոլորչի ձեռք, շնորհակալ պարտք, պէտք եւ մաքուր ապիսակութիւն ունի... կարողացի վրայ առնել ինչ կ'արտայայտէ հեշտութիւն եւ հնայ»:

3. Խօսքի մը մէջ անակնկալ մը պատճառով և համար. «Հոռուացելի ժողովուրդը կրկին ևս հաւատած կ'սպասէր որ գայ մը կամ առիթ մը դուրս ելլէ. բայց երեսակացեղէ՛ք ամենուն զարմանքը, երբ տեսան... զանունը մը»:

4. Խօսքի մը վերջը, տարակոյտ, վարանում, ևայլ յայտնելու համար. «Ձեռք գիտէր քե պիտի յաջողի՞ իր ֆինուքեանց մէջ...»

104. Փակագիծ. — Փակագիծը նախադասութեան մը կամ բառի մը երկու կողմը կը դրուի, երբ այդ նախադասութիւնը կամ բառը, պարբերութեան մէջ, անջատ

իմաստ ունի. «Անհրաւ խօսքի մը ստեղծութիւնը վաստակելու է (եթէ սակայն հասնէ չէ մտադր.), բայց ի պարագային երբ խօսողը մասնաւոր մեծարանքի արժանի է»:

Կրկին փակագիծ կը գործածուի ([]), երբ արդէն փակագիծի մէջ գտնուող նախադասութեան մը մէջ, ուրիշ փակագիծի պէտք ըլլայ. «Հերման Կուսշկիթ (1877 Փետրուար 15ին [Ն. Տ. 2 Մաս] մեռած) գերման գիտնական մըն է որ գրաւած է հայ հեռախօսութեանը»:

105. Չակերտ. — Չակերտ կը դրուի.

1. Առաջ բերուած խօսքի մը սկիզբը և վերջը. Տըլի կ'ըսէ. «Անկէ տարի իր հաճոյքը, իր հրապարակումը»:

2. Երբեմն կը դրուի նաեւ առաջ բերուած խօսքին իւրաքանչիւր տողին սկիզբը, մասնաւորապէս ստանուորներու մէջ, ինչպէս.

Գարբիշի Պատկանեանի Անուշաւան գրիկն կ'օրհնակի հետեւեալ տողերը.

«Արեգակը ծայրակարմիր շերտէ կողմէն ծագեցաւ,
«Ձիւնագագաթ բարձրաւանդակ դիտակներէն երեցաւ.
«Այն գեղեցիկ փայլակները ինկան վրայ չեմ տեսնում.
«Բանակներուն մէջ փայլեցան ճրագադրոյց կրակներու.
«Փրչեց հիւսիս Արագածէն արծաթափայլ անցիկներ.
«Մասիս ևս ինչու լուրջ լուրջ շրջակներով մագն ու հեր.
«Առաւօտեան ևս փայլեցաւ առիւ տակն տակն.
«Այս օրընէն եր հայ գործերուն որ մերկացնեն սուրերը»:

106. Անջատման գիծ. — Անջատման գիծը կը գործածուի գլխաւորաբար հետեւեալ պարագաներուն.

1. Խօսակցութեան մէջ ըստ, պատասխանեց, յարեց բառերուն տեղ, ինչպէս.

«—Ան որ խօսիլ չի գիտէր ինչ պէտք է ընէ:

«—Պէտք է լռի, եւ մտիկ ընէ»:

2. Միջանկեալ նախադասութենէ մը առաջ և ետքը երկու ստորներու հետ. «Քրիստոսի որ Գոշունցոս աղիւս մեռաւ, — ինքը որ Աստիկան գտեր էր, — լիւսած աւննցեմ գորս ինքի հասրասցուց:»

3. Կարգ մը նախադասութիւններէ առաջ, երբ անոնք դրուած են իբր խօսքի յաւելում մը. «Այսինչպէս հասրասցեց թէ աղիւսնաղը անուխ է, — գնդախար մը գոր Նիւրքըն յաւնած էր աղիւս:»

107. Աստեղմէ զատ, ժամանակաւ կը գործածուէր նաեւ մակալիկս (') նշանը է նախդիրէն առաջ, ինչպէս զատ 'ի վեր: Հիմայ մակակէտը բոլորովին գործածութենէ ինկած է:

Յ Ե Ի Յ Ո Ւ Ա Մ

Զ Ա Պ Է Լ

Զապէլ անունը որ հիմայ մերազգի ընտանիքներու մէջ անուշութեամբ կը յիշուի տեւի տեւ յիշատակներէ առաջ եկած է և թերեւս ուրիշ ազգերէ տեւի մեզի նուիրողան եղած Կան անոնց մէջ ալ իզապէլ թագուհիներ բայց գուցէ ոչ մէկը այնքան սիրելի եւ պաշտելի եղած է որքան մեր Զապէլը որ ժամանակակից է իր անուանակցին Ս իզապէլի Ծրանկաց Լուգովիկ թագաւորին քրոջը որուն կը նմանի նաեւ իր մաքուր վարքովն ու բարքով Զապէլ առաջինն է իր անունով իր ազգին մէջ առաջին բարձր թագաւորական պատուովը և առաջին գեղեցիկ վարքովը և սրբութեամբը ինչպէս նաեւ հոգակաւոր եղած է քաղաքական կեանքի դիպուածներովը ինչպէս Տիգրանուհի մէկ հաւիկ է մեր Հայկազն թագուհիներուն մէջ Սաթեհիկ կամ Ս Այսէն Արշակունեաց մէջ Կադրամիտէ և խորովանոյշ Բագրատունեաց

մէջ Ռուբինեան հարստութեան մէջ ալ մէկ հաւիկ է Զապէլ թագուհին մանաւանդ որ բոլոր մեր ազգին պա-

յազաններուն մէջ ինքը միակ թագաւորանց աշխարհատիկներ եղաւ թագաւորի կին ըլլալով չէ որ թագուհի կոչուեցաւ այլ իր տմուսինն է որ իրմէ թագաւոր կոչուեցաւ Իրմէ առաջ օտար պատմիչներ կը յիշեն և գրամն ալ կը վերկայէ որ երազով անուշով Հայոց իշխող թագուհի մը եղած է Քրիստոսի աշխարհ գալու տարիները իրեւ քոյր

կամ կին Տիգրանի բայց անունն ու համբաւն իսկ անծանօթ մնացած է իր ազգին:

Հ. ՎԵԻՈՆԻ ԱԼԻՇԱՆ

Հ Բ Ա Ն Ա Գ Ն Ե Ի

56. Օրինակել այս հատումը, եւ բութ, ստորակէտ, միջակէտ, վերջակէտ գնել զարկ եղած տեղերը:

Հ. ՂԵԻՈՆԻ ԱԼԻՇԱՆ, գրողէտ եւ բանաստեղծ եկեղեցական, ծնած է 1820ին Պոլիս, երկար տարիներ տեսուչ եղած է Վենետիկի Ռափայէլեան վարժարանին, Գառասունէ աւելի տպագրուած գիրքեր ունի պատմական, բանասիրական եւ բանաստեղծական, տասնի չափ ալ անտիպ երկեր թէ աշխարհաբար եւ թէ գրաբար: Մեռած է 1901 ին Վենետիկի Ս. Ղազար վանքին մէջ:

57. Հետեւեալ խօսքերուն մէջ զնեւ առողանութեան, կէտադրութեան եւ ուղղագրութեան նշաններ.

— Նաբոլէոն Ա. Աւստրո Ռուս բանակին յաղթեց Աւստրիացի մէջ Բրուսիացոց իէնայի մէջ Ռուսերուն էյլոյի եւ Ֆրիտլէնտի մէջ:

— Մարկոս Աւրելիոս կըսէ առաւել երբ անկողնէդ ելլելը դժուար վայ քեզի ինքնիրենդ ըսէ տեղէս պիտի ելլեմ մարդու պարտականութիւնս կատարելու համար ինչու ուրեմն դժուար երեւայ ինծի այն գործը որուն համար աշխարհ եկած եմ:

— Շուշան Վարդենի Վարդան Մամիկոնեանի աղջկը թաղուած է Մետեխի բերդը որ Վրաց իշխաններու ամրոցն էր յետոյ հայերը եկեղեցի մի շինեցին հոն հիմայ բանտի փոխուած է:

— Ծառերը ելեկտրականութեան լաւ հաղորդիչներ են, ուստի որոտման ատեն զգուշացէ՛ք անոնց մօտենալէ:

— Մոլութիւնը թշնամի մըն է որուն յաղթելու միակ միջոցն է խոյս տալ անկէ:

— Մարդիկ խնդիրները ենչալէս իրերը զանազան կերպով կը տեսնեն, որովհետեւ իւրաքանչիւրը իր շահուն տեսակէտովը կը դիտէ զանոնք:

ՇԱՐԱԳԻՐ ՊԵՐՈՒԹԻՒՆ

«Կանուխ պառկող եւ կանուխ ելլողը՝ առողջ, հարուստ եւ երջանիկ կ'ըլլայ»: Բացաւրեցե՛ք այս առածը, մանրամասն պատճառաբանութեամբ:

ԺԱ. ԴԱՍ

ԳԼԽԱԳԻՐ ԳՈՐԾԱԾՈՒԹԻՒՆ

108. Գլխագիր կը դրուի հետեւեալ պարագաներուն մէջ.

1. Գրութեան մը սկիզբը. Կեանքը պարսկականութեանց շարք մըն է:

2. Վերջակէտէ մը հոգը. «Հաւասքը մարդու անկեկն մեծ պիտիանիս է: Երջանիկ եւ անոնք որ հաւասքով կ'ապրին:

3. Ոտանաւորներու մէջ, ամէն տողի սկիզբը.

Ո՛հ, ինչո՞ւ զակին՝ մայր մը բարեխման
Կարող է սալ կեանք միայն մեկ անգամ...
Ինչո՞ւ սաք շունչին՝ սաք արցունքներու
Զրտաւ Աստուած ուժ մը կենսասու:

ԽՈՐԷՆ ԵՊ. ՆԱՐ-ՊԷՅ

4. Միջակէտէ մը վերջը, հրա ուրիշին խօսքերը կը յիշենք կամ գիրքէ մը վկայութիւն կը բերենք ընդհանրապէս չափերով. Մայրս կ'ըսէ ինծի. «Ամեկն բան զոնե՛ք ընտանիքիդ երջանկութեան, բաց ի պատիւդ»:

5. Գլխակէտէ որ եւ է երկի մը (վէպ, քերթուած, էջն.), երաժշտական հեղինակութեան մը, նկարի մը, արձանի մը, նշանաւոր շէնքի մը, յիշատակարանի մը անունը, ինչպէս. Պարոնեանի Թատրոնը (ըրադի), — Տիկին Տիւսարի Վարժունիք (վէպ), — Պետրոս Դուրեանի Լճակը (ֆերուած), — Պեղիկի Բնագրիկը (դաշնեղ), — Այվազովսիի Փոքորիկը (նկար), — Բոլ Տիւսարայի Գրասիրութիւնը (արձան), — Դուռ Դարուի Մայր

Եկեղեցին (շեմ), — Բարիզի Յաղթական Կամարը (յիշատակարան)։

6. Աստուած բառը և անոր հոմանիշները, ինչպէս Արարիչ, Նախախնամութիւն, Տէր, Էայլն։

7. Համաստեղութեանց, աստղերու և մոլորակներու անունները, ինչպէս Յուշ, Կարսպ, Վիշապ, Շնիկ, Փայշածու։

8. Ըսկերութեան մը, Քիւլպի մը, չոգենաւի մը, Էայլն անունը, ինչպէս Ազգաճոռուէր Հայուհեաց Ընկերութիւնը, Բերայի Առեւտրական Քիւլպը, Թիկուր Շոգենաւը Էայլն։

9. Անձնաւորութեան վերացական անունները, ինչպէս Արդարութիւնը, Նախանձը, Էայլն։

10. Դիցարանական անուն դարձած հասարակ գոյականները, ինչպէս Երեմ Շնորհիւները, Ինը Մուսաւները, Էայլն։

11. Յատուկ անունի մը անբաժան միացած գոյականները, ինչպէս Սեւ ծով, Արայ Գեղեցիկ, Դաւիթ անյայտը։

12. Բոլոր յատուկ անունները, ինչպէս.

Ա. Դիցարանական աստուածութեանց անունները. Անանիս, Արաւսագը, Արհնեմ, Ուխիս, Էայլն։

Բ. Անձերու անունները. Եղիշե, Կրեոպատրա, Արիւսոսեղ։

Գ. Ժողովուրդներու անունները երբ իբր գոյական գործածուին. Հայը, Թուրքը, Յրասնացիին։

Դ. Աշխարհագրական անունները (երկիր, քաղաք, ծով, գետ, լեռ, Էայլն), Եւրոպա, Կ. Պոլիս, Մարմարա, Եփրատ, Մասիս, Էայլն։

109. Պէտք է գլխաւոր գործածել.

1. Երբ ժողովուրդի մը անունը իբր անձական գործածուի. հայ բանաստեղծ մը, յոյն կին մը, Էայլն։

2. Երբ յատուկ անունէ մը անձական մը շինուի. եւրոպական ֆալսֆալթրոսքիւն, հայկական սոխորոսքիւն։

3. Զանազան կրօնքներու կամ ազանդներու անուններ, ինչպէս քրիստոնէութիւն, պրոսպակսութիւն, հոռմեակսութիւն, Էայլն։

4. Դիցարանութեան մէջ, ջուրերու և անասուններու աստուածութիւնները. Նայնալներ, որիալներ, փառնալներ, այծաւաղեր, Էայլն։

5. Ամիսներու և օրերու անուններ. յունուար, փետրուար, երկուշաբթի, ուրբաթ, Էայլն։

6. Արեւ, լուսին, երկիր երբ իբր հասարակ անուն գործածուին. արեւը մարդ մնաւ, յունիին յոյսը աղօս է։

ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԳԱՅԼԸ ԵՒ ԱՐԱԳԻԼԸ

Գայլը որ մը հացկերոյթի էր գացեր

Իր մէկ հարուստ ողբակցին

Հոն կուշտ ու կուռ այնքան կերան խմեցին

Հում հում այծեր ու գառներ

Որ կոկորդին մէջ ոսկոր մը կեցած էր

Գայլը կ'ոտնար միշտ խեղճուկ

Արձակելով խուլ կոծեր

Բայց իր բաղդէն արագիլ մը անմեղուկ

Քովէն կ'անցնի այդ պահուն

Եւ գըթալով անոր վրան

Սուր կըտուցուն իր երկայն

Դուրս կը քաշէ փուշն իսկոյն

Ու կափկափով մը սիրուն

Կ'առաջարկէ որ գայլն իրեն վարձք մը տայ

Վարձք մի կ'ունայ դայլն անսիրտ
Սպառնագին ձայնով բիրտ
Ինչեր կ'ըսես խենդ տրդայ
Փառք չըտաս որ վիզդ ամբողջ
Իմ կոկորդէս դուրս հանեցիր ողջ առողջ
Ապերախտ ես եղեր անմիտ անասուն
Ըզգուշացիր մէյ մ'ալ ճանկըս չիյնաս դուն»

Հ Ր Ա Ն Ա Ն Գ Ն Ե Ր

58. Օրինակել եւ կէտադրութեան, առողանութեան նշաններ եւ գլխագիրներ ղնել այս ոտանաւորին մէջ հարկ եղած տեղերը:

59. Գոց սորվիլ եւ արտասանել այս ոտանաւորը:

60. Գլխագիր ղնել հետեւեալ խոսքերուն մէջ հարկ եղած տեղերը:

ԺԸ. դարուն մէջ, պոլսեցի հայ աղջիկ մը, մարիամ քարա-
քաշեան գրած է ակն հոգւոյ անուն գիրք մը որ տպուած է
վենետիկ, երեսունըհինգ տարի առաջ, օրիորդ մեննիկ (տիկին
Թագուհի մելիք ազարեանց) գրած է գարնան մի ասուպ անուն
նորավէպ մը որ հրատարակուած է իզմիր — օրիորդ կեսարաց-
եան հրատարակած է կիթառ անուն թերթ մը — տիկին տա-
սիէ, Ֆրանսացի գրագիտուհին թարգմանած է հոմերոսը իր
լեզուին — տիկին տը մէնթոնն՝ Ֆրանսացի գրագիտուհին լու-
դովիկոս ԺԸ-ի վաւականները դաստիարակած է — սէկիւռ Ֆրան-
սացի կոմսուհին տղոյ յարմար վիպականեր գրած է — տիկին
կատարինէ լիսիցեան տիգիսի մէջ կը հրատարակէ հասկեր անուն
մանկավարժական ամսագիրը մը — էլիզապէթ պարէթ պրա-
ունինկ ԺԺ. դարուն մէջ. ան էլիոյ նշանաւոր բանաստեղծու-
հին եղած է: — վիկտորիա աղանուր իտալահայ բանաստեղ-
ծուհին մեռաւ 1910 ին — տիկին տը սէվինէէի նամակները
մայրական սիրոյ հրաշակերտներ են:

61. Հետեւեալ հատուածին մէջէն վերցնել աւելորդ գլխագիրները:

«Ասիան, եւրոպան մէյ մէկ անկիւն են Աշխարհի մէջ. ծո-
վերը՝ ջուրի կաթիլներ են Տիեզերքի մէջ Աթոս լեռը գուռ մը
հող է ներկայ ժամանակը լեռ մըն է Յաւիտեանականութեան
մէջ: Ամէն բան պղտիկ է, յեղեղուկ, վաղանցուկ: Ամէն ինչ
Հանրային ազբիւրէն կը բխի, Վեհագոյն Բանէն՝ ուղղակի կամ
եզրակացութեան ճամբով:»

62. Հարկ եղած կէտադրութեան եւ առողանութեան նշաններն ու
գլխագիրները ղնել հետեւեալ հատուածին մէջ,

ԽԱՐՈՒՍԻԿ ՆՈՒՆԻՐ

Գեղեցիկ պարտէզի մը դրան վրայ հետեւեալը գրուած էր
այս գետինը կու տամ անոր որ գոհ է իր վիճակէն գործս կար-
գին է ըսաւ ինքնիրեն գեղջուկ մը որ հոնկէ կ'անցնէր ես այս
հողին տէր պիտի ըլլամ եւ ուրախութեամբ վազեց գնաց պար-
տէզին տիրոջը ներկայացաւ ինչ կ'ուզես հարցուց ան գեղջուկը
տեսնելով ձեր պարտէզը կ'ուզեմ որովհետեւ գոհ եմ իմ վիճա-
կէս կը սխալիս բարեկամս ան որ իր չունեցած բանին տէր ըլ-
լաւ կ'ուզէ չի կրնար իր վիճակէն գոհ եղած ըլլալ ճամբադ գնա՛:

Շ Ա Ր Ա Դ Ր ՈՒ Թ Ի Ի Ն

Այս նիւթը գրել դասարանին մէջ ընդարձակելով:

Ժ Բ. Դ Ա Ս

Տ Ա Ռ Ա Պ Ա Բ Զ Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

ՅԱՏՈՒԿ ԱՆՈՒՆՆԵՐ

110. Հիմ օտար անուններ. — Այն յատուկ ա-
նունները, որոնք կը վերաբերին հին ազգերու, հայերէնի
վերածուած են ըստ այն հնչմանց զոր հայ տառերը ու-
նէին երբեմն: Հիմ ունենալով լատինական տառերը, կը
դնենք հոս տառադարձուած անունները և որոնց ֆրանս-
սերէն ձեւերը.

Լատին տառ	Հայ տառ	Հայերէն	Ֆրանսերէն
a	ա	Արիստոփան	Aristophane
b	բ	Բագոս	Bacchuss
c, k, q	կ	Կատոն	Caton
d	դ	Դամոկլէս	Domoslès
e	ե կամ է	Մերոպէ	Mérope
f	փ	Ափրիկէ	Afrique
g	գ	Գողգոթա	Golgotha
h	հ	Հիպոկրատ	Hippocrate
i	ի	Իսրայէլ	Israël
j	յ	Յուդիթ	Judith
l	լ կամ լ	{ Ելէքսանդր Պլատոն	Alexandre Platon
m	մ		Ménélas
n	ն	Նումա	Numa
o	օ կամ ով	Օսիրիս, Ենոք	Osiris, Enoch
p	պ	Պենելոպէ	Pénélope
r	ր կամ ա	{ Արկադիա Ռափայէլ	Arcadie Raphaël

Լատին տառ	Հայ տառ	Հայերէն	Ֆրանսերէն
s	ս	Յասոն	Jason
t	տ	Տիտոս	Titus
u	ու	Պլատոն	Platon
v	ւ կամ վ	Վեստա, Դաւիթ	Vesta, David
x	քս	Քսերքսէս	Xerxès
y	իւ կամ ի	Կիւրոս, Կիկլոպ	Cyrus, Cyclope
z	զ	Ջենոն	Zénon
ch	ժ	Քրիստոս	Christ
ph	փ	Սոփոկլէս	Sophocle
th	թ	Թալէս	Thalès
au	աւ, ով կամ օ	{ Կաւկաս, Կովկաս Պօղոս	Caucase Paul
eu	եւ		Europe
aë	այէ կամ այե	Իսրայէլ	Israël
aü	աւու	Սաւու	Saül
aï	այի	Թեբայիդ	Thébaïde
oa	օվա	Յովակիմ	Joachim(*)

ԸՆԹԵՐՑՈՒԱԾ

ԴԵՌԱՏԻ ԲԱԳՈՍԸ ԵՒ ՊԱՅԸ

Օր մը, գեոտաի Բագոսը որ Սիլէնին աշակերան էր,
մուսանիկ կը փնտռէր անտառակի մը մէջ որուն լուս-
թիւնը թողուններուն դալար լիկն ու ազրիւրներու գըլ-
դունքը միայն կ'ազդէին: Արեւուն ճառագայթները
չէին կրնար թափանցել անոր խիստ դալար քիւն մէջ:

(*) Նոյնպէս ao կ'ըլլայ այն կամ աւո, ae է կամ ի, oe իւ
կամ ե, oe ովէ, եւայլն:

Սեմիլէի որդին, դիքերուն լեզուն սորվելու համար, հինուոսրց կաղնիի մը արմին քով նստաւ, որուն բունէն ծնած էին ոսկեգարու մարդոցմէն շատերը: Երբեմն պատգամներ ալ տուած էր անիկա, և սխերիմ ժամանակը չէր համարձակած զայն եղծել իր սայրասուր մանգաղով: Այդ վաղնջուց և նուիրական կաղնիին քով փոքրիկ փաւոնայ մը պահուրտած, պատանիին երգերը մօտիկ կ'ընէր, և ծաղրածու ժպիտով մը Սիլենին կը հաղորդէր տշակերտին սխալները: Իսկոյն նայեալները և անտառին միւս յաւերժահարսերն ալ կը խնդային: Ծաղկահասակ քննադատը վայելչագեղ էր և զուարթ գլուխը պտտուած բաղեղներով և որթի բարունակներով. ճակատը խաղաղի ողկոյղներով զարդարուած, և բաղեղի փունջ մը կախուած էր ուսէն մինչև անութի: Դետառի Բագոսը հաճոյք կ'ըզար իր աստուածութեան նուիրուած տերեւները տեսնելով: Իսկ պայը պօտիէն վար ծածկուած էր անարկու և խողանասաւ մորթովը կորիւնի մը, զոր անտառին մէջ սպաննած էր: Չուքը բռնած էր ծամածուռ և ոտտախիտ գաւազան մը, ու ետեւէն կ'երեւար պոչը որով իր կռնակը կը ծեծէր: Բայց որովհետեւ Բագոս չէր կրնար հանգուրժել խորամանկ ծաղրածուն որ պատրաստ կեցած էր շարունակ իր սխալներուն վրայ ծիծաղելու, խոտութեամբ բաւ անոր. «Ինչպէս կը համարձակիս Արամազդին որդին ծաղրել:» Պայը անխռով պոտտախանեց. «Է՛հ, Արամազդի որդին ինչպէս կը համարձակի սխալիլ:»

ՖԵՆԵԼՈՆ

ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐ

63. Զրուցագրել այս հատուածը դասարանին մէջ, կէտադրութեան եւ առողանութեան նշաններ դնելով.

64. Մէյ մէկ նախադասութեանց մէջ գործածել այս հատուածին հետեւեալ բառերը.

Գլխանք, աղմկել, արմ, սխերիմ, սայրասուր, քննադատ, բարունակ, խողանաստեւ, կորիւն, ոտտախիտ:

65. Բացատրել վերոգրեալ հատուածին հետեւեալ բառերը.

Բագոս, Սիլէն, մուսայ, դիք, ոսկեգար, փաւոնայ, նայեադ, յաւերժահարս, պայ, Արամազդ:

66. Բերանացի ըսել թէ այս հատուածին մէջ գտնուած յատուկ անուններուն զիրերը ֆրանսական որ տառերուն կը համապատասխանեն:

67. Հետեւալ ֆրանսերէն յատուկ անուններուն հայերէնները նշանակել տառադարձութեամբ.

◀ Mentor, Atlas, Nestor, Memphis, Péloponèse, Hector, La-cédémone, Agamemnon, Priam, Cupidon, Pandore, Triton, Thétis, Narcisse, Iris, Philoctète, Pan, Castor, Hippolyte, Danube, Cicérin, Brutus, Daphnis, Philémon, Apollon, Pygmalion. ▶

68. Հետեւեալ նախադասութեանց մէջ ֆրանսերէն գրուած անունները տառադարձութեան օրէնքով հայերէնի վերածել եւ գրել.

Արամազդի եւ Latonի որդին էր Apollon որ ըստ դիցաբանութեան՝ պատգամներու, բժշկութեան, բանաստեղծութեան, արուեստներու, երամակներու, օրուան եւ արեւուն աստուածը կը նկատուէր:

Արամազդի բազմաթիւ զաւակներուն մէջ կը գտնուէին նաեւ Castor եւ Pollux, անբաժան երկուորեակները, Argus, հարիւրաչեայ իշխանը որուն անունը խորհրդանշան է աշխուրջ հսկողութեան, Amphion, բանաստեղծ ու երաժիշտ դիցաւորն որ Thèbesի պարիսպները կանխեց, Arès պատերազմի չատուածը զորս Հռոմայեցիք Mars կ'անուանէին:

ՇԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆենիլոնի վերոգրեալ առակը բացատրել, եւ ըսել թէ ինչ է անոր իմաստն ու բառոյականը:

Ժ Գ . Դ Ո Ս

Տ Ս Ո Ս Դ Ս Բ Ձ Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

(Շարունակութիւն)

111. V տառը բառերուն սկիզբը միշտ լի է մէջտեղը կամ վերջ - ի կը փոխուի, ինչպէս Vatican, Վատիկան, David, Դաւիթ: Բայց երբ բառերուն մէջտեղը V գոյն ձայնաւորէն ետքը, միշտ լի կը գրուի - բազաղորեալ ձայնաւորին հետ չչփոխելու համար. Ovide Ովիդիոս:

112. R գիրը բառերուն սկիզբը - ի կը փոխուի, ինչպէս Raphael, Ռաֆայէլ, և բառերուն մէջտեղն ու վերջը բիւրեղձանրապէս. Socrate, Սոկրատէս, Pandore, Փանդոր: Իսկ ն տառէն առաջ՝ միշտ - ի կը փոխուի. Cornelius, Կորնելիոս:

113. Շատ անգամ բառերուն սկիզբը, - էն տառով հ կը գրուի. Rome, Հռոմ.

114. Սովորութիւն եղած է չտառ տեղ ն տառը զիգչել տառադարձութեան մէջ. Constantinople, Կոստանդնուպոլիս, Valens, Վալէս:

115. Us և um լատին վերջաւորութիւնները ընդհանրապէս յունական ձեւով կը գրուին - ս և ս . Ar-gus, Արգոս: Ֆրանսերէնի մէջ յաճախ այդ վերջաւորութիւնները կը քնքուին, իսկ հայերէնի մէջ՝ քիչ անգամ. Orphée, Օրփէոս:

116. Պէտք է զիտել թէ հին յատուկ անունները հայերէնի վերածուած են ընդհանրապէս յոյն, լատին կամ տառի ձեւերուն հետեւողութեամբ, որոնցմէ կը տարբերի երբեմն ֆրանսական ձեւը:

117. Նոր օտար անուններ. — Բոլոր այն յատուկ անունները որոնք կը վերադառնան նոր ազգերու, հայերէնի մէջ կը գրուին հոյ տառերու արդի հնչմանը, և իւրաքանչիւր ազգի բնիկ արտասանութեան համաձայն, ինչ-

պէս New-York, Նիւ-Եորք, Manchester, Մանչեսթըր, Boccacio, Գոֆաչիօ, Faust, Ֆաուստ, և այլն:

118. Այս սովորութիւնը մուտ գտած է մեր մէջ վերջին տարիներս, թէ և կարգ մը նոր անուններ ալ հին անուններու տառադարձութեամբ գործածուած են յոյն, ինչպէս Միլթոն՝ փոխանակ Միլթընի (Milton), Նեւտոն՝ փոխանակ Նիւթընի (Newton), Կոպերնիկոս՝ փոխանակ Գոպերնիքի (Copernic), և այլն:

119. Օտար հնչուածները հաւատարմօրէն արտայայտելու համար զանազանութիւն չի գրուիլ: հիմաք և փ, ք և ք, ց և ց, շ և շ, և և և տառերուն միջև, ու անոնք հաւատարմապէս կրնան գործածուիլ, սակայն ա ելի յաճախ գործածական են ք, ք, ց, ց, շ, շ, և և:

ՀԱՍՍՐԱԿ ԱՆՈՒՆՆԵՐ

120. Հին լեզուներու յատուկ բառեր. — Յունարէնի յատուկ կարգ մը հասարակ անուններ յատուկ անուններու տառադարձութեան սկզբունքներուն համաձայն հայերէնի վերածուելով, գործածուած են մեր լեզուին մէջ. կաղաւստ, փոս. մետելի, փիլիսոփայ, և այլն:

121. Իսկ չտառ մը պարսկերէն, արաբերէն, տառերէն բառեր ալ հայացած են զանազան տառերու փոփոխմամբ, ինչպէս արեղայ, գուր, քարզնալ, շուրայ, կաւու, և այլն (տարբերէնէ):

Ազապ, բակրայ, պաշինճալ (տարբերէնէ):

Հազար, պաւստնալ, դաւիթ, շապ (պարսկերէնէ):

122. Նոր լեզուի յատուկ բառեր. — Նոր լեզուներու յատուկ (ֆրանսերէն, անգլիերէն, գերմաներէն և այլն) հասարակ անունները հայերէնի մէջ կը գրուին ընդհանրապէս ճիշդ այնպէս, ինչպէս կը հնչուին այդ լեզուներուն մէջ. ալօլ, ուշեկնիօք, պիֆթիք, ֆալիֆօ, ֆլաւա, հայ-չայֆ, և այլն:

Պ Ղ Ա Տ Ո Ն

Պղատոն յայն փիլիսոփայ մըն էր որ ծաղկեցաւ Աթէնքի մէջ Քրիստոսէ 430 տարի առաջ: Ութը տարի

Սոկրատի աշակերտելէ ետքը, անոր մահէն յետոյ թողուց Աթէնքը, և շրջեցաւ Արեւելք և Եգիպտոս, ուր կրօնական և գիտական վարդապետութեանց միջամտեց: Դարձին՝ բնակեցաւ Սիրակուսա, երկու Դիոնեախոսներուն ապստանքը, որոնցմէ նախ սիրուեցաւ, ու յետոյ հալածուեցաւ: Պղատոն օրէնք ստեաւ Կրեոտացոյ և Թրա-

կացոց, ու մեռաւ զրիթէ ութսուն տարեկան, մեծարուելով բոլոր լուսաւորեալ աշխարհէն: Պղատոնի վերագրուած շատ մը գրութիւններ կան, որոնց գլխաւորներէն է Սոկրատայ Զասագոփոսիւն կոչուած գիրքը, խօսակցութեան կամ արամոխոսութեան ձևով գրուած:

ՄԱՏԱԹԻԱ. ԴԱՐԱԴԱՆՇԵԱՆ,

ՄԱՏԱԹԻԱ ԴԱՐԱԴԱՆՇԵԱՆ, ծանօթ հայագետ և բերական, ոսկեդարեան հայերէնով թարգմանուած է Լաֆօնքէի Առակները, և ուրիշ գործեր, ինչպէս նաեւ հեղինակած՝ կարեւոր դասագիրքեր: Ծնած է 1818ին և մեռած 1903ին:

Հ Ր Ա Շ Ա Ն Գ Ն Ե Ր

69. Զրուցագրիչ այս հատուածը, յետոյ բերանացի ըսել թէ անոր մէջ զանուած յատուկ անուններուն զիրերը լատինական ո՛ր տառերուն կը համապատասխանեն:
70. Հետեւեալ յատուկ անուններուն հայերէնները նշանակել ու աւելցնելով.
Thésée, Olympe, Egypte, Chypre, Morphée, Tartare, Saturne, Tantale, Esope, Paul, Sisyphe, Dédale.
71. Հետեւեալ յատուկ անուններուն հայերէնները նշանակել իրենց վերջի օն ա ի փոխելով.
Hollat, Phèdre, Italie, Asie, Lythère.
72. Հետեւեալ յատուկ անուններուն հայերէնները նշանակել, իրենց վերջի օն էս ի փոխելով.
Achille, Eschyle, Archimède, Démosthène, Diogène, Diomède, Euripide.
73. Հայ տառերով գրել հետեւեալ նոր յատուկ անունները, եւ բացատրել անոնց ով կամ ինչ ըլլալը.
Beranger, Bethoven, Franklin, Gambetta, Lohengrin, Massillon, Cervantès, Fénelon, Larocheffoucauld, Molière, Leibnitz, Kant, Boileau, Raine, Bonifacio, André Chénier, Cuvier, Beaconsfield, Lamennais, Cook, Eugène Delacroix, François Coppée, Sarah Bernhardt, Le Sage, Goethe, Stokholm, Sandwich, Tolstoï, Adam Smith, Georges Sand, Cambridge, Camoens, Walter Scott, Wagner, Kamtchatka, Robenson Krusoë.
74. Հետեւեալ ֆրանսերէն հասարակ անունները, որոնք յունարէնէ աւելուած են, վերածել հայերէնի տառադարձութեան օրէնքներուն համեմատ.
Citron, sybille, methode, barbare, hérétique, sphinx, zénith, oasis.

Շ Ա Ր Ա Դ Ր Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

Կարդալ Ռօպէնսօն Քոլիգօհն, և անոր նիւթք ամփոփել համառօտ շարադրութեան մը մէջ: ցոյց տալով անոր բարոյականը:

Ժ Դ. Դ Ա Ս

ՆԱՐԱՆԱԶԱԳՆ, ՀՈՐԱՆԻՇ, ՀԱՆԱՆԻՇ

ԵՒ ԲԱԶՄԱՆԻՇ ԲԱՌԵՐ

Կ Ա Ն Ո Ն Ն Ե Ր

123. Նմանաձայն բառեր. — Նմանաձայն կ'ըստին այն բառերը որոնք տարբեր իմաստ, տարբեր ուղղագրութիւն ունին, բայց միեւնոյն կերպով կը հնչուին, ինչպէս փայլ (տաքի շարժում) և գայլ (գազան), զոյ (աւաղակ) և ֆոյ (ծածկոց) նմանաձայն բառեր են:

124. Համանիւ բառեր. — Հոմանիւ կ'ըսուին այն բառերը որոնք միեւնոյն գաղափարը կը ներկայացնեն իմաստի շատ փոքրիկ տարբերութիւններով, ինչպէս անստ, մայրաւոր, ծառաստան, պուրակ, քաւոս: Այս հինգ բառերն ալ կը նշանակեն ծառերով լեցուն գետին մը, բայց իրարմէ քիչ շատ տարբեր տարածութեամբ:

125. Հակամիւ բառեր. — Հակամիւ կ'ըսուին այն բառերը որոնք իրարու հակառակ նշանակութիւն ունին, ինչպէս շիսակ — ծռռ, գիւրքիւն — նիւստիւն, խօսիլ — լռել:

126. Կան կարգ մը բառեր որոնք ա, ու, ր, ք, ք, շ մասնիկներով հակառակ իմաստ կ'ստանան, ինչպէս հանգիստ — անհանգիստ, օրինաւոր — անօրինակ, փահաւոր — անփահաւոր, պարտք — անպարտք, զմեռեալ — անմեռ, քաղաք — անքաղաք:

127. Բազմանիւ բառեր. — Բազմանիւ կ'ըսուին այն բառերը որոնք մէկէ աւելի իմաստ ունին, ինչպէս քաղաք (նորը նաև որսի շուն), ցանկ (ցոյցակ նաև ճիւղերով շինուած որմ):

ԱՐՏԱՍԱՆ ԻՅԻԻՆ

Տ Ո Ւ Ա Ր Ծ Ի Կ Ը

Անանուխով, ճիւղով հազուեր՝
Կ'երգէ ջաղացքն ու կը դառնայ
Ջուրին վերայ:

Լըւացարար կանոնց թակեր
Քարուտ փոլին վերայ մէկէն
Կ'արձաղանգեն:

Տըւարժիկը՝ աշխոյժ թընչուն,
Հոն կը դիտէ իր լանջքը կոյս
Ջուրին մէջ լոյս:

Վերէն վարէն միշտ անկայուն՝
Կը շարժէ ձեռն իւր դիւրաթեք
Օդին մէջ՝ սէգ:

Եւ նրման է թռչնիկն աղուոր՝
Դպրապետին հազուած համակ
Սե ու ճերմակ,

Որ հափ կուտայ շարժմանց բոլոր
Ժիր ջաղացքին և պարին դիւր
Թակերուն բիւր:

Յոյլ շընորհքներն իր գեղանի
Ըզմեղ սիրով կը քաջքընեն
Իր ետեւէն:

Ծովեղերքէն դաշտ կը տանի
Քմշոտ թռչնիկն ըզմեղ ահա՛,
Եւ խոյս կու տայ:

Աւազին մէջ կը վազվզէ,
Ու կը թռչի նրման անդին
Մեր ըղձանքին,

Որ միշտ առաջ կ'երթայ մեզմէ,
 եւ երբ կարծեսք թէ բռնեցինք,
 Խոյս կու տայ ինք:

ԱՆՏՈՒԷ ԹԷՕՌԻԷ

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ Ն Ե Ր

75. Գոց սորվիլ եւ արտասանել այս ոտանաւորը:
76. Դտնել այս ոտանաւորին մէջ գործածուած հետեւեալ բառե-
 րուն հոմանիշները.
- Ձաղպացք, թակ, քարուտ, փուլ, լանջք, անկայուն, ձեռ,
 դւրաթեք, սէգ, յոյլ, քմշոտ, ըզձանք:
77. Սորվիլ հետեւեալ նմանաձայն բառերուն իմաստը եւ մէյ մէկ
 նախադասութեան մէջ գործածել զանոնք.
- Բակ (ւաւիթ կամ արեւու եւ փակ (գոց)
 [լուսնի շրջանակ] Փոք (որովայն)
- Բոք (հիւանդութիւն) Փոյք (հոգ, ջանք)
- Բոյք (մեծ մատ) Փուս (փտտած)
- Բուս (անասունի սնունդ) Բամել (ջուրը առնել)
- Գամել (բեւեռել) Բեբել (մորթը շփել)
- Գեբել (գերի ընել) Թաւ (խիտ)
- Դաւ (ւաւաճանութիւն) Թո՛ղ (թողուլ բային հրայայտ-
- Դուլ (սարսուռ) Թոյլ (դանդաղ, ծոյլ) [կանը
- Դոյլ ջուր կրելու գործիք (գործը) Թեք (կողմ)
- Դեք (գերասանի մը կատարելիք)
78. Դտնել հետեւեալ բառերուն հոմանիշները եւ գրել զանոնք.
- Սլէք, աւահ, աւարել, գթալ, դւրեթել, հարուստ, ծոյլ, կա-
 թիւ, կապոյտ, կարմիր, ձոր, կողով, ցաւ, ցուպ, խուրճ, մռնչել,
 պաշտաւ, խրճիթ, մառախուղ:
79. Դտնել հետեւեալ բառերուն հակառակները.

Լայն, դանդաղ, սրամիտ, խաղաղ, աղտոտ, քաջ, լուրթիւն,
 մերթուր, բաղ դրել, ընդլայնել, հեռաւոր, անարգել, անու-

ԱՆՏՈՒԷ ԹԷՕՌԻԷ, ֆրանսացի բանաստեղծ եւ վիպագիր, որ
 1833 ին ծնած է Ֆրանսա, Սէն-Է. Ուազ նահանգին մէջ:

շահոտ, պարտաւ, պարզութիւն, պարարտ, խոնարհ, ամբաստանել,
 պաշտաւ, անթի, տեսական, ծանր, հպարտ, հսկայ, հաշտուել,
 փութորիկ, լիճ, լեռ, անձնուէր, ծառայ, քանտարկիւ:

80. Հետեւեալ բառերուն իմաստը հակառակ դարձնել **ան, ապ,**
առ. դժ, ա մասնիկներով ու կրճատումներով

Վստահ, փութկոտ, դւալուն, մօրուանի, պատուաւոր, շա-
 հեկան, պատշաճ, բերրի, հարթ, ժուժկալ, շնորհապարտ, ձե-
 աւհաս, կարող, վարժ, սովորական, պիտանի, երախտագէտ, խո-
 հեմ, շնորհալի, մեղադրել:

81. Մէյ մէկ նախադասութեան մէջ գործածել հետեւեալ բազմա-
 նիշ բառերը իրենց կրկին նշանակութիւններովը զատ զատ.

Այս (չար ոգի եւ ասիկա), բեւեւ (աշխարհի երկու ծայրերը
 եւ դամ), ժամ (եկեղեցի եւ ժամանակի տեւողութիւն), հաւ (մեծ
 հայր եւ անասուն), մայր (ծնող եւ թեղօշ), մորի (գաղանի որջ
 եւ մորմենի), կուս (յապեցած եւ կող) պար (խուրճ եւ ոտքի
 խաղ), լոքս (ծոյլ եւ անգլիացի ազնուական), մարս (գարնան
 ամիս եւ պատերազմ), հազար (տասը անգամ հարիւր եւ բոյս),
 սոք (ցած եւ ստորակէտ):

82. Հետեւեալ նախադասութեանց մէջ, կէտէրուն տեղ զնել սա
 նմանաձայն բառերէն յարմարները.

Դէմ, քեմ. — Պէտք չէ... Խօսիլ այն անձերուն զորս կը յար-
 գենք. — Եպիսկոպոս մը պարտական է ստէպ այցելել իր... երբ:
 Դիւր, քիւր. — Դադաքովարութիւնը կը պահանջէ որ մեր ծը-
 նողքին եւ ուսուցիչներուն հետ չլիճաբանինք, նոյն իսկ եթէ...
 Կարծիք մը յայտնեն: — Հաւատալ մեր մասին տրուած նոյն
 իսկ կեղծ գովեստներուն... կու գայ մեր սրտին:

Դեւ, քեւ. — Ծարդ մը որ գործելու եւ խօսելու ազատու-
 թիւն չունի... փրթած թռչունի կը նմանի — Տիմարներն ու յի-
 մարներն են միայն որ ... երբ ու պիտեման կը հաւատան:

Դիւակ, քիւակ. — Շամիրամ Արա Գեղեցիկի ... ք պատերազմին
 դաշտին մէջէն փնտռել տալով, գտաւ, ու դրաւ իր պալատին
 վերնատունը, որպէս զի դիքերը լցելով վերակենցաղենի վայն:

Յարդ, հարք. — Եւրոպական քաղաքներու մէջ փողցները
 այնքան ... են, որ կառքերը բնաւ չեն ցնցուիր — Ձիերն ու
 եղբրը խարով ու ... ով կը ստանին ձմեռները:

Հօս, հոս. — Պարարտ արօտներու մէջ արածուող ... երն են
 որ լաւ կաթ կու տան: — Ծանր ... երը, որքան ալ քաղցը ըլլան,
 դ լիսու ցաւ կը պատճառեն:

Հարկ, յարկ. — Միեւնոյն ... տակ սնած ու դատարարական
տղաք ինչպէս կրնան թշնամանալ իրարու հետ: — Հանրային
շահուն համար ... է զսհենք մեր անձնական շահերն ու սկզբ-
բունքներն անխառն:

Յանգ, հանգ. — Կըսեն թէ Կիլիկիոյ մէջ արժէքաւոր ... եր
կան, որոնք եթէ շահագործուին, կրնան հարստութեան աղբիւր
դառնալ բնակիչներուն: — Ոմանք կը կարծեն թէ բանաստեղ-
ծութեան արուեստը ճոխ ... եր դանել եւ իրարու ներքեւ շա-
րելու մէջ կը կայանայ:

Յամբ, համբ. — Ով որ... կը քալէ, միշտ կը քալէ. ուռանց յոգ-
ներու. ով որ շուտ կը քալէ, շուտ կը յոգնի եւ կէս ճամբան կը
մնայ: — Էլէն Բէլլըր խուլ, ... եւ կոյր աղջիկ մըն էր, որ կար-
գաւ, դրել, կարել ու ձեւել սորվեցաւ:

ՇԱՐԱԿՐՈՒԹԻՒՆ

Անձակի վերածել Տուարծիկը, անոր մէջ գտնուած
անուններուն, անձականներուն եւ բայերուն հոմանիշ-
ները գործածելով, ու ընդարձակելով:

ԲԱՌԱԿԱԶՄՈՒԹԻՒՆ

ԺԵ. ԴՈՍ

ԱՐՄԱՏ ԲԱՌԵՐ

128. Արմատ բառեր. — Արմատ կամ պարզ կ'ըս-
ուին բառերը իրենց նախնական ձեւին մէջ, առանց ու-
նենալու մասնիկ մը կամ բառ մը իբրեւ յաւելում: Ար-
մատ բառեր են յոյս, մահ, ջուր, հայր:

129. Կան արմատներ որոնք թէ՛ զբարարի և թէ՛
աշխարհարարի մէջ մինակ չեն գործածուիր, այլ անհե-
մանց և բարգոծեանց մէջ երկուսն կու գան. ասեց-
սանցսկ—մասսակ—սակեղ, գրաղ—գրաղսկ—գրաղու,
կրաղի, պարիշ—անկարիշ—անկարշտարիւն—անկա-
րշասակ, մեղ—մեղի—ջմեղակ—մեղիկ:

130. Կան արմատներ որոնք իբր անջատ բառ
չեն գործածուիր զբարարի մէջ, այլ աշխարհարարի
կը գործածուին. սասակ—սասակու—սասակեղ, ծեծ-
բրածեծ—ծեծեղ—ծեծկուր:

131. Կան արմատներ ալ որոնք իբր անջատ բառ
չեն գործածուիր աշխարհարարի մէջ, այլ զբարարի մէջ
կը գործածուին. ընդ—ընդասու—ընդեղեղ—ընդա-
րեղ, ձեռն—ձեռնաւ—ձեռնասու—ձեռնարկ—ձեռնա-
ծու, ոսկ—ոսկուայ—ոսկակոխ—ոսկաւոր:

132. Բայարմատ. — Բայարմատ կը կոչուին բա-
յերու արմատները. սիրելին արմատը՝ սիր. գրաղիլին՝
գրաղ. շարժիլին՝ շարժ:

133. Բայանուն. — Բայարմատը պէտք է չփո-
թել բայանունին հետ որ բայէ շինուած գոյական մըն է.

—Գրք. Բեք. Գ. Գեղ. Ա.

մենեղ—մոսֆ, ֆաղեղ — ֆաղուածֆ, փախիշիղ — փախաւոս,
ֆնենեղ—ֆնենոքիւն, մսնսաղ — մսնսոֆ, աղաչեղ — աղաչանֆ,
ուսնիղ—ուսում, ընքանաղ—ընքացֆ, ուսեղ—ուսեղիֆ:

134. Սակոյն շատ անգամ բայարմատը բայանուն
է միանգամայն. զիւս, դոդ, վախ, ծիծաղ, ծեծ, զարկ,
և այլն:

135. Արմատներէ կը կազմուին բարդ, ածանց-
եալ, ածանցեալ-բարդ բառեր:

136. Բարդ կ'ըսուին այն բառերը որոնք երկու
կամ աւելի բառերէ կազմուած են. վրեժխնդիր, քերա-
հաւոս, գրասեռ:

137. Ածանցեալ կ'ըսուին այն բառերը որոնց
սկիզբը կամ վերջը մասնիկ մը աւելցած է. անսիրտ,
զգիտ, բարոքիւն, ցնծում, լուսաւոր:

138. Ածանցեալ-բարդ կ'ըսուին այն բառերը ո-
րոնց մէջ թէ ւծանցում և թէ բարդութիւն կայ. վրեժ-
խնդրական, քերահաւաստքիւն, անենսզիտ:

Ը Ն Ք Ե Ր Ց Ո Ւ Ա Մ

ԴԱՏԱԻՈՐԻ ՄԸ ՀՆԱՐԱՄՏՈՒԹԻՒՆԸ

Ժամանակաւ Հայ վաճառական մը բազմաթիւ մե-
տաքսի հակեր յանձներ էր արար ուղտապանի մը, որ
Հայէպէն Պոլիս տանի: Ապրանքին տէրն ալ ետեւէն պիտի
երթար. բայց խեղճ մարդը ճամբայ ելած օրն իսկ տենդէ
բռնուելով, ստիպուեցաւ իջեւանի մը մէջ կանգ առնել,
կտրուանին առաջնորդը Պոլիս հասնելով, երբ տեսաւ որ
վաճառականը մէջտեղ չ'ելլեր, ենթադրեց որ վատնգի մը
զոհ գացած է, և նենդամիա խորհուրդ մը յղացաւ զոր
իսկոյն գործադրեց:

Ծախեց մետաքսները, և անոնց գինը իւրացնելով,
հրաժարեցաւ ուղտապանութենէ:

Սակոյն ճարտար բժիշկի մը խնամքներուն շնորհիւ,
Հայը ապաքինեց էր, և Պոլիս գալով, երկար ատեն
փնտռելէ յետոյ վաղեմի ուղտապանը, վերջապէս գտաւ
ու իր մետաքսի հակերը պահանջեց անկէ: Անպար-
կեշտ մարդը ուրացաւ ամէն բան, և նոյն իսկ պնդեց
թէ ինք երբեք ուղտապան եղած չէ, և թէ ոչ ոք տե-
սած է զինքը այդ արհեստին մէջ:

Գործը դատաւորին առջև ելաւ, բայց մէջտեղը ա-
պացոյց չգտնուելուն, կարելի չեղաւ որոշում մը տալ:
Միայն թէ արգարութեամբ պաշտօնեան, ծերունի զաւթ
մը, որ վհատող մարդ չէր, հանձարեղ գաղափար մը
ունեցաւ: Ծամբեց դատախազները, և երբ քիչ մը հե-
ռացան, ետեւէն պոռաց. «Ուղտապան, ուղտապան»:
Արարը մոռնալով այդ պահուն թէ իր արհեստը ուրացեր
էր, բնազդաբար ետին դարձաւ: Եւ դատաւորը այսպէս
ապահովուելով անոր նոյնութեան մասին, դատապար-
տեց զայն վճարելու վաճառականին մետաքսներուն
գինը, և փառաւոր ծեծ մըն ալ քաշել տուաւ իբրեւ
պատիժ իր յանդուգն խաբեբայութեան:

Հ Ի Ա Ն Ա Ն Գ Ն Ե Ր

83. Զրուցագրել այս հատուածը, եւ ցոյց տալ բարդ եւ ածանցեալ
բառերը:

84. Պատմել այս պատմութիւնը մանրամասնօրէն դատարանին մէջ:

85. Յոյց տալ հետեւեալներուն մէջէն բայանունները եւ արմատ
բառերը.

Խոնջ, լքում, կարգ, խունկ, ծագում, լոյծ, պատկառանք,
գովասանք, քայլ, ընթացք, յոյզ, կոտոր, փշուր, փշրանք, վախ
վեշտ, շարժում, մագիլ, փախուստ, կորուստ, ելք, մուտք, խուփ,
ծուռ:

68. Բերանացի իրենց պարզ ձեւին վերածել հետեւեալ բարդ-ա-
ծանցեալ ու ածանցեալ-բարդ բառերը:

Նաւավար, ջրային, կաթնապուր, կարգաւոր, թանձրամը-
տութիւն, խեցեղէն, քարայտառ, երազատեսցութիւն, սրտազե-
ղում, մանկական, վերաւոր, փայտաշէն, գրչատուփ, հեռա-
դիտակ:

Օրինակ. — Նաւ—վար, ջուր—ային:

87. Ըսել թէ հետեւեալ բառերուն մէջէն որո՞նք բարդ են:

Գաւառ, յարմար, բազմամորդ, ծառատունկ, թշուառ, սո-
վամահ, թատերաբեմ, յիմար, վարդատունկ, պարտեզ, ծովափ,
սեղանատուն, գրադարան, սանդուխ, մենամարտ, շոգենաւ,
թշնամի, խաւարարտ, քարանձաւ, աւել, թերահաւատ, արեւա-
ծաւ, թուահամար:

88. Ըսել թէ հետեւեալ բառերուն մէջէն որո՞նք ածանցեալ են:

Լեւնային, առաջնորդ, իւրաքանչիւր, նշարան, սենեակ, տնակ,
ջերմոց, վառարան, սեղան, թուղթ, տախտակ, կատար, երամ,
բարձիկ, սփռոց, ճամբայ, կռնակ, դռնակ, բազմոց, երկրորդ,
անտառ, երկնային, երկրաւոր, լրջօրէն, բեւեռ, արեւ, խաւար,
խորին, զմայլելի, փառաւոր, գլխոտ, կրակ, աւազ, խաւար:

Ե Ա Ր Ա Գ Ի Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

Վերոգրեալ պատմութիւնը շարադրել դասարանին
մէջ, խօսակցութիւն մը դնելով վաճառականին եւ
ուղտապանին միջեւ:

Ժ Զ. Դ Պ Ս

ԿՈՐՈՒՍՄԱՆ ԵՒ ՓՈՓՈԽՄԱՆ ԿԱՆՈՆ ԵՒ ՅՕԴԱՆԱԿ

139. Կորուստան կանոն. — Երբ արմատ բառի
մը վերջին վանկին մէջ է կամ — գտնուի բաղաձայնէ
մը առաջ, բարդութեան կամ ածանցման տուն է և —
գիրերը ընդհանրապէս կը կորսուին. գիծ — գծել, բժիշկ —
բժշկել, ժիր — ժրագլուխ, սիրս — ursus, սխուր — surnu-
րիւն, սուր — suramis, հուր — հրեղին:

140. Բացառիկ են հետեւեալները.

1. Ուն վերջացող ածանցեալ բառերէ կազմուած
բարդութիւններուն ու ածանցումներուն մեծ մասը. ու-
սում — ուսումնասիր, յուզում — յուզումնայից, բուրում —
բուրումնաւէ: Կան սակայն ուն վերջացող քանի մը
ածանցեալ բառեր որոնց մէջ ուն կը կորսուի խոսում —
խոսումնայից, եղում — եղումնազանց:

2. Հիւն բառէն ածանցումները կամ բարդուած-
ները. հիւննական, հիւննաւոր, հիւննաղի:

3. Հիւն բառէն ածանցուած կամ բարդուած բառե-
րուն մեծ մասը. հիւնգետորդ, հիւնզանեայ, հիւնզապահի:

4. Ի և — ձայնաւորով սկսուած միավանկներէն ու-
մանք անփոփոխ կը պահեն է և — գիրերը. իր — իրա-
կան, իղ — իլիկ, ուղս — ուղտապան, ուշ — ուշիւն: Կան ու-
րիշներ ալ որոնց է կամ — գիրերը չի կը փոխուին.
իղձ — ըղձամբ, ինձ — ընձուղտ, ունջ — ընջացք, ունդ —
ընդեղին, ևայլն:

5. Կան քանի մը ուրիշ բարդեր և ածանցեալներ
որոնց մէջ է և — անջինջ մնացած են բացառաբար.
Ժիրացր, շուրջանակի, վիւսահար, քիկնապահ, հիւօրեայ,

շինուկ, կորիզաւոր, հիւսիսային, յուշարար, փրուկու-
րիւն, ստիւնաւոր:

6. Օտար բառերէ հայացած բառերու բարդերն ու
ածանցեալները. յասիւնական, մագնիսացած:

141. Երբ բազմաւանկ բառի մը վերջին վանկը
-, է և - կը պարունակէ, բարդութեան և ածանցման
ժամանակ անփոփոխ կը մնայ գրաբարի մէջ. պասառ —
պասառեղ, ժողով—ժողովեղ, աւեր—աւերեղ: Իսկ աշխար-
հաբարի մէջ գործածական գարձած բայերը ընդհանրա-
պէս -, է և - գիրերը կը կորսնցնեն. պասառ, պասռեղ,
յասակ—ասիկեղ, կոսոր—կոսրեղ, և այլն: Բառեր ալ կան ու-
րոնց մէջ այս ձայնաւորները կը քնջուին և տարբեր ի-
մաստով կը գործածուին. ինչպէս հաւանիչ — հաւնիչ,
նեղանալ—նեղնալ, վայելեղ—վայել:

142. Փոփոխման կանոն. — Երբ արմատ բայի
մը վերջին վանկին մէջ՝ է, եւ, յ գտնուին բաղաձայնէ
մը առաջ, և այդ բաղաձայնին ձայնաւոր գիր յաջորդէ,
բարդութեան և ածանցման առին՝ հետեւեալ փոփոխու-
թիւնները տեղի կ'ունենան.

1. է կը փոխուի ի. գեր—գիրուկ, դիւ—դիւնացկուն:

2. եւ կը փոխուի է ի. անկեալ — անկեղանոց, մաս-
եաւ—մասեկագիր:

3. Ոյ կը փոխուի - ի. քոյս — քուսպան, կոյս —
կուսանոց:

143. Երբ բառի մը վերջը է- կամ եւ գտնուի,
բարդութեան կամ ածանցման առին՝ ձայնաւոր գրէ ա-
ռաջ՝ հետեւեալ փոփոխութիւնները կը կրէ.

1. Ի- կը փոխուի - ի. արծիւ—արծուենի, հագիւ—
հագուագիւս:

2. եւ կը փոխուի է ի. ֆրիսոնեայ — ֆրիսոնեա-
կան, պաշտեայ—պաշտեալութիւն:

144. Ձայնաւորներու փոփոխման կանոնը աշ-

խարհաբարի յատուկ բառերէ կազմուած ածանցմանց մէջ
չի գործադրուիր. կ'ըսուի աղեկութիւն և ոչ՝ աղիկու-
թիւն, մեկանց և ոչ՝ միկանց:

145. Գրաբարի մէջ իրենց ծայրը ունեցող և
աշխարհաբարի մէջ առանց ունեցող բառերուն
ծայրի այդ գիրը երեւան կ'ելլէ բարդութեան և ածանց-
ման մէջ. մաս (մասն), մասնաւոր. մաս (մասն), մասնա-
ցալի. քեռ (քեռն), քեռնակիր:

146. Բարդութեան և ածանցման ժամանակ +
տառը դուրս կը ձգուի, երբ արմատական չէ. մեղի —
մեղաւոր—անեղի: Իսկ անջինջ կը մնայ երբ արմատա-
կան է. փաղափ—փաղափացի, քոփ — քոփասաց: Բացառիկ
են միայն աշխարհաբարի յատուկ հասկ — հասկացիկ, խեղի
— անխեղի, շնորհի — անշնորհի բառերը որոնց + գիրը ար-
մատական չէ, բայց անջինջ կը մնայ:

147. Երբ երկու բառ - կամ և չաղկապով մը
բարդուին, կորուսման և փոփոխման կանոնները չեն
յարգուիր. ցիրուցան, տուրաւառ, քոփոււնոր:

148. Յօդակապ. — Յօդակապ կը կոչուի - ձայ-
նաւորը որ ածանցման և բարդութեան մէջ՝ բառ մը կը
կապէ ուրիշ բառի մը կամ մասնիկի մը, երբ այս վեր-
ջինը բաղաձայնով սկսած է. յուսաւոր, աստուածալիս:
Բանի մը բառերու մէջ իրր յօդակապ գործածուած են
նաեւ է և է, ինչպէս ծաղիկեփունջ, հաշուեսոն, արծ-
ուեքոջ, ֆեկած, և այլն:

149. Իսկ երբ վերջին բառը ձայնաւորով սկսած
է, յօդակապ չի գրուիր. քոչկորս, քոչկուն:

150. Կարգ մը բարդ բառեր կան որոնց վերջին
բառը թէև բաղաձայնով կ'սկսի, սակայն յօդակապ չի
դրուիր անոնց մէջ. քրնոր, կրքիռ, և այլն:

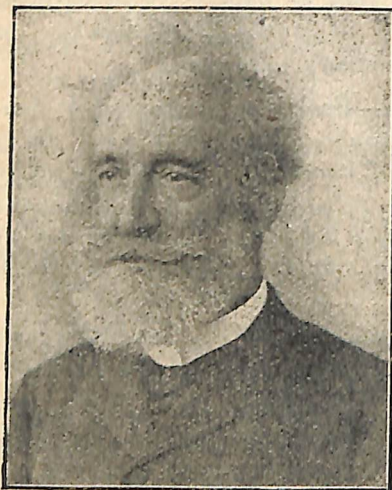
151. Թէ՛ բարդութեան թէ՛ ածանցման մէջ,
երբ առաջին բառը միավանկ չէ, և այդ բառին վերջին

գիրը է է, և երկրորդ բառը բաղաձայնով կ'սկսի, է ն է ի կը փոխուի ընդհանրապէս և յօդակապ չի գրուիր. շոգի—շոգեկաւ, արի—արեկից: Իսկ երբ առաջին բառը միավանկ է, է ն անփոփոխ կը մնայ. ձի—ձիադարման, սի—սիւսքան:

152. Կան է վերջացող սակաւաթիւ բառեր որոնց մէջ է ն անփոփոխ կը մնայ բարդութեան և ածանցման ատեն. որդիսկան, շոգիսկաւ, ճիւղախառ, Եայն: Կան կարգ մը բառեր ալ որոնց մէջ է ն բոլորովին կը կորսուի ածանցման ժամանակ. քարի—քարուքիւն, յայցնի—յայցնուքիւն, ընկանի—ընկանուի:

Ը Ն Յ Ե Ր Ց Ո Ւ Ա Մ

Շ Ե Փ Ո Ր Ի Կ Ը

ով որ բանիմաստ մարդիկ պիտի գտնեմ, չեփորիկս կը

Ժիլ Պրատի հեղինակը չառ խուլ էր կ'ըսեն, բայց և այնպէս յետին ծայր զըւարթ: Շեփորիկ մը ունէր միշտ իր ծոցը, ու երբ լսելու պէտք զգար, զայն կը հանէր և տկանջին կը տանէր: — Այս է իմ բարեբար ապաւենս, կ'ըսէր չեփորիկը ցոյց տալով: Երբ տեղ մը երթամ և նոր դէմքեր տեսնեմ, կարծե-

զործածեմ. երբ նայիմ որ յիմար են, իսկոյն չեփորիկս կը պահեմ ու կ'ըսեմ. «Պարոններ, գրաւ կը դնեմ որ ուշադրութիւնս կարող չէք գրաւել»:

Արդ կ'ուզե՞ս հանգիստ գտնել և նպատակիդ դիմել անվրդով. Լը Սոփի բրածը բլէ՛ մտապէս: Իմ մասիս, երբ չորս կողմս կը տեսնեմ պիծակներ որ կը բզզան, մօզուկներ որ կը տզզան, Ժիփիներ որ կը ժժան, չուտ մը մաքիս չեփորիկը կը խցեմ, և արմուղ կըմուղ կը դառնամ. իսկ երբ նայիմ որ խելք սորվելու բան կայ, նոյն իսկ տղեկի մը կողմէ, ինչպէս կ'ըսէ Ժան Ժաք Ռուսօ, պատասխանի արժանի և լսանաւոր վէճի նիւթ, և հետեւապէս լոյս կայ, իսկոյն ոչքս ու ականջս կը բանամ և ուշադիր մտիկ կ'ընեմ:

ՄԱՏԹԷՈՍ ՄԱՄՈՒՐԵԱՆ

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ Ն Ե Ր

89. Զրուցագրել այս հատուածը, եւ ըսել թէ անոր մէջ գտնուած հետեւեալ բառերէն որո՞նք ածանցեալ եւ որո՞նք բարդ են:

Շեփորիկ, բարեբար, բանիմաստ, ուշադրութիւն, անվրդով, մտապէս, մօզուկ, Ժիփի, տղեկ, բանաւոր, ուշադիր:

90. Որոշել հետեւեալ բառերուն մէջէն բարդերն ու ածանցեալները, եւ ըսել թէ անոնցմէ ի՞նչ զիրեր կորսուած են.

Սրատես, Թղենի, տղմուտ, Զրդեփ, խնկաման, դրաւոր, ուղղամիտ, քրմապետ, ձկնկիթ, Ծածկամիտ, սգաւոր, հրաբուխ, սրտայոյզ, Ժրալուխ, սնապարծ, հրեղէն, կանխադատ, կրային, դռնակ, նռնենի, վզնոց, քրքմաշոյն, փտահող, բրտանալ, փլատակ:

ՄԱՏԹԷՈՍ ՄԱՄՈՒՐԵԱՆ (1840—1901), նշանաւոր ուսուցիչ, հրապարակագիր եւ գրագէտ. 1871էն մինչեւ իր մահը խմբագրած է Արեւելեան Մամուլ հանդէսը. ունի բազմաթիւ կարեւոր հրատարակութիւններ:

91. Որոշել հետեւեալ բառերուն մէջէն բարդերն ու ածանցեալները, եւ ըսել թէ անոնց մէջ գիրերու ի՞նչ փոփոխումներ տեղի ունեցած են.

Վրիժահամ, մանեկաձեւ, թիկնաթու, լուսափայլ, ձիթալըտուղ, դիտակ, հաշուակալ, ատենապետ, գունագեղ, միգամած, վայրկենական, սիրալիք, յուսահատ, օրինաւոր, տիրամայր, թուրաւոր, թուլամորթ, յուլաբար, պատուաւոր, կռուարար, քառակաւոր, տգիտութիւն, միջանկեալ, դիզուած, հանդիսական, մեհենային, յաւիտենական, վիմագիր:

92. Որոշել հետեւեալ բառերուն մէջէն ե յօդակապով կազմուածները, եւ զսնոնք որոնց վերջին ի գիրը ե ի փոխուած է.

Դարանակալ, հաշուեյարդար, դինետուն, կաղնեփայտ, վըտահար, դրենական, մատենաշար, բարեսէր, լատատե, շոգեշարժ, չարամիտ, ուրեպառ, մատուցմատ, բաժնեդին, կարճամիտ, գօտեպինդ, արծուեռունդ, ճարահատ:

93. Ըսել թէ հետեւեալ ածանցումներուն եւ բարդութեանց մէջ ի՞նչ սխալներ կան, եւ սրբագրել զանոնք.

Լուրջութիւն, բիծաւոր, կոյտական, սուրածայր, քուրջահաւաք, կէսաւեր, մուրոտել, յոյսատու, լոյսաբեր, ծիրագիր, լոյծել, լուռիկ, կոյրնալ, մութութիւն, միրգաստան, դուռնիակ, փուճանալ, սիրտառուչ, միտաւոր, հուրափառ:

94. Գտնել հինգ ածանցեալ բառ որոնց մէջ ուն կորսուած ըլլայ:

95. Գտնել հինգ բարդ բառ որոնց մէջ ի ն կորսուած ըլլայ:

ՇԱՐԿԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Առձակ շարագրութիւն մը գրել վերագրեալ նիւթին վրայ եւ խորհրդածութիւններ ընել դասարկախօս մարդոց ընկերութեան մէջ գտնուելու ձանձրոյթը նկարագրելով:

Ժ Է. ԴԱՍ

ԲԱՐԳՈՒԹԻՒՆ. — ԲԱՐԳ ԵՒ ԿՐԵՆԱԽՈՐ ԲԱՌԵՐ

153. Բարդ բառեր. — Սովորաբար բարդութիւնը երկու բառով կ'ըլլայ. նաւապէս, գրասուն, արագասիւյ, բայց կան երեք բառէ կազմուած բարդ բառեր ալ. յրագրապէս, հեռագրասուն, Իսկ աւելի բառերով կազմուածները ճաշակի հակառակ են բոլորովին, ինչպէս. շուսալիսասպարոսքիւն:

154. Բարդութեամբ կը կազմուին գոյականներ, ածականներ, մակբայներ և բայեր:

155. Բարդութիւնը հետեւեալ ձևերով կ'ըլլայ.

Ա. Երկու բառ առանց յօդակապի միացած, ինչպէս խնկաւան, փծիծաղ, ջրհառ:

Բ. Երկու բառ — յօդակապով միացած, ինչպէս ժառանգոյց, շուսալիս: Այս է բարդութեան սովորական ձևը:

Գ. Երկու բառ — կամ և չաղկապով միացած. սանուսեր, վարուցան, եղեւնսական, երթեւեկութիւն: Այս ձևով բարդութիւնները չափ քիչ են:

Դ. Կան քանի մը բառեր գրաբարի ձևով բարդուած շ, է, ը, ք նախդիրներով, ինչպէս գոյնզգոյն, զատիկեր, գիրկընդիստուն:

Ե. Տեսնել, դնել, տալ և ասոնց նման ուրիշ քանի մը բայերու կազմուած բարդութեանց մէջ՝ այդ բայերուն արմատները կը գործածուին. ինչպէս նախասեսել, մեղադրել, վարձասրել:

156. Բարդ բառերը կը կազմուին գլխաւորաբար.

Ա. Գոյական գոյականի հետ, օճաձեւ, արտադր:

Բ. Գոյական, ետքը բայարմատ, ակնորս, դիւանար:

Գ. Ածական, ետքը գոյական. յարսիւրս, մանրացուր:

Դ. Բայարմատ բայարմատի հետ. ասուղիս, եղեւեջ:

157. Կրկնաւոր բառեր. — Կրկնաւոր կը կոչուին այն բարդ բառերը որոնց մէջ միեւնոյն բառը կրկնուած է. մարտիրոջ, աստուռ, կասկարմիր, ծռռռւմռռ:

158. — Կրկնաւոր բառերը երեք տեսակ են.

Ա. Արմատ բառ մը կը կրկնուի իր ձեւով կամ ձայնաւորին կորուստով. դողդղալ, քախքիւն, փախալ, ծիծիկալ:

Բ. Բառին մէկ վանկը պզտիկ փոփոխութեամբ մը բառին սկիզբը կը դրուի և տեսակ մը գերազրական ածական կը կազմուի. սևիսեւ միամիտ:

Գ. Նշին բառը կը կրկնուի նոր ձեւով. ծռռռւմռռ, քարճարքեճ, խորհորհոր:

159. Առաջին ձեւով կազմուած կրկնաւորներուն մէջ երբեմն — յօդակապ կամ և չազկապ կը դրուի. չարացար, այրեայր:

160. Պէտք է դիտել թէ ~ տասով վերջացող միավանկ բառերը երբ կրկնաւոր բառեր կազմեն, առաջին վանկին մէջ ~ ն ը ի ր փոխուի. քրքռալ, քարքառ:

ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՆԻՇԱԿԻՆ ԻՂՁԸ

Ծաղիկներու զշիտն, Փլոր
երբ մանիչակն յօրինեց
Թիթեռնիկին թեւաւոր
Նուրբ իրանէն լուսայեղձ,
Եւ զըրաւ բոյր խնկահոտ
Անոր ծոցին մէջ բէհեզ,
Հարցոց ծաղիկին ամչկոտ.
«Դեռ ի՞նչ կ'ուզես որ տամ քեզ,

«Ծամեր ծաւի, փուշեր սուր.

Ըսէ՛ աղջիկս իմ փափուկ:»

«— Ի՞նչ մը տերի ինծի տո՛ւր,

«Որ զիս պահէ միշտ ծածուկ:»

ՀԵՏԵՒՈՂՈՒԹԻՒՆ

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ Ն Ե Ր

- 96. Գոց սորվիլ եւ արտասանել այս ոտանաւորը:
- 97. Գտնել այս ոտանաւորին մ. չէն բարդ եւ ածանցեալ բառերը:
- 98. Մէյմէկ նախադասութեան մէջ գործածել այդ բառերը:
- 99. Ըսել թէ ի՞նչ տեսակ բառերով կազմուած են հետեւեալ բարդութիւնները.

Նորավէպ, դեռառըզըժ, ալծամարդ, բանթող, դեղթափ, առուտուր, գեղադէմ, ծաղրաշալժ, հիւրընկալ, մշտահոտ, վաղամեռ դիւրահաճ, եռուղեռ, լուսափայլ, բարեկամ քաղցրաձայն, այծարած, արագընթաց, կամապաշտ, լացուկոծ, ծովահէն, հրշէջ, գրագէտ, երգահան, փափկակազմ, դիւրաբեկ, հաստարմատ, լուստես, չարախօս, ելեւմուտք, խանթակաթ:

Օրինակ. — Նորավէպ. նոր՝ ածական, վէպ՝ գոյական:

- 100. Որոշել հետեւեալ կրկնաւոր բառերը բարդ բառերէն.

Բարձրաբերձ, կարուձեւ, դեփդեղն, կարկառուն, խաժամութ, ձայնուձուն, բարբառիլ, սորսորիլ, ծռռռումռռ, ճեփճեքմակ, ցիրուցան, վարուցան, փրփրալից, ծոփածոց, Թրթռալ, հրահրել, մրմռալ, դարձդարձիկ, խորամուռ, խորխորատ, վէտվէտուն, կէտիկտել, գրագիր, բնաբան, Կ. լալ, կափկափել, խորխորուն, կամակոր, Թօթափել, մոմտուլ, դաւադիր, ծակծրկել, բեռնաբարձ, խռովարար, արարած, կրկնապատիկ, ծաղկածին:

Հ Ա Ր Մ. Գ Ր Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն

Առձակ շարադրութիւն մը գրել այս ոտանաւորին իմաստը բացատրելով. յետոյ սուիշ շարադրութիւն մըն ալ գրել միեւնոյն ձեւով, եւ ըսել քե ինչ պիտի պատասխանէր վարդը, այդ խոյս ծաղիկը, եթէ միեւնոյն հարցումը ընէր Փլորա, ծաղիկներու դիցունին, նկատողութեան առնելով վարդին տեսքը, նկարագիրը եւ իր ներկայացուցած խորհրդանշանական գաղափարը, որ սեզ գեղեցկութիւնն է: Եւ իրարու հետ բաղդատել երկու ծաղիկները:

Ժ Ը. Դ Ա Ս

Ա. Ծ. Ա. Ն. Յ. Թ. Ի. Մ.

161. Ածանցում կ'ըլլայ բառի մը սկիզբը կամ վերջը մասնիկ մը աւելցնելով, ինչպէս անկիտք, կրքուքիւն:

162. Ածանցումով կը կազմուին գոյականներ, ածականներ, բայեր և մակբայներ. ուրախութիւն, շեղուանի, կոտորեղ, ազնուօրէն:

163. Երբ մասնիկը բառին սկիզբը կը դրուի, կը կոչուի նախադաս մասնիկ. երբ բառին վերջը կը դրուի՝ յետադաս մասնիկ: Կան նաև բայերու յատուկ մասնիկներ որոնք բայերուն մէջտեղը կը դրուին:

164. Նախադաս մասնիկներ. — Նախադաս մասնիկներէն ա, ար, շ, ր, ք, ք, բացասականները բառի մը վրայ աւելնալով, անոր հակառակը նշանակող ածականներ, երբեմն ալ գոյականներ, մակբայներ ու բայեր կը կազմեն:

Ան	— Անսիրս
Ապ	— Ապօրինաւոր
Չ	— Չասուած
Տ	— Տիրար
Դժ	— Դժբախտ
Տժ	— Տժգոհ

165. Կարգ մը ուրիշ նախադաս մասնիկներ ալ կը ծառայեն ածանցեալ գոյականներ, ածականներ և բայեր կազմելու:

Արս (դուրս)	— Արսաբերել
Բաղ (կից)	— Բաղդասել

Բաց (դուրս)	— Բացասել
Գեր (վեր)	— Գերադասել
Դեր (փոխանակ)	— Դերքայ
Ենք (տակը)	— Ենքարկել
Հակ (հակառակ)	— Հակոնկնել
Համ (նոյն)	— Համասիս
Մակ (վրայ)	— Մակքայ
Հոմ (նոյն)	— Հոմակիշ
Յար (կից)	— Յարաբերութիւն
Ներ (ներս)	— Ներշնչում
Շաղ (կից)	— Շաղկապ
Շար (կից)	— Շարունակել
Պար (չուրջ)	— Պարագայ
Սոռ (տակը)	— Սոռագրել
Վեր (նորէն)	— Վերսկիշ
Տար (հեռու)	— Տարօրինակ

166. Գոյական կազմող յետադաս մասնիկներ, — Յետադաս մասնիկները կը ծառայեն գոյականներ, ածականներ, մակբայներ կազմելու:

167. Գոյականներ. — Հետեւեալ յետադաս մասնիկներով կը կազմուին գրեթէ միշտ գործողութեան կամ վիճակի գաղափար տուող գոյականներ.

Ած	— Կոտորած
Անգ	— Զարուանգ
Ես	— Գոյես
Էք	— Տնօրէնեք
Ինգ	— Նախասիւնգ
Իւն	— Հնչիւն
Իք	— Զարիք
Ոյք	— Այնույք
Ոց	— Շշկոց

Ուած	— Դիպուած
Ուածք	— Բաշուածք
Ուկ	— Տաղտուկ
Ուք	— Այգիպուք
Ուքիւն	— Բննուքիւն
Ում	— Ուսում
Ունդ	— Ծնունդ
Ուս	— Գաղուս
Ուրդ	— Խառնուրդ

168. Գործողութիւն մը կատարողի գաղափար
տուող մասնիկներ.

Ակ	— Հնչակ
Ան	— Ի խան
Եայ	— Պաշտօնեայ
Իշ	— Ոսկերիշ
Նակ	— Խօսնակ
Ուրդ	— Ճակրտուրդ
Ուն	— Զեռուն
Պան	— Զարացական

169. Տեղի գաղափար տուող գոյականներ կազմող մասնիկներ.

Իա	— Առաքիա
Նոց	— Հաւնոց
Ոց	— Վարժոց
Սեան	— Բուրսուսան
Բան	— Նկարան

170. Ծագումն գաղափար տուող գոյականներ
կազմող մասնիկներ.

Յի	— Լեռնցի
Իկ	— Ռաւիկ
Ական	— Ազնուական

171. Գործողութեան մը արդիւնքի գաղափար
տուող գոյականներ կազմող մասնիկներ.

Ուք	— Մաւերուք
Ոյց	— Սառոյց

172. Գործիքի գաղափար տուող գոյականներ
կազմող մասնիկներ.

Ոց	— Սղոց
Իշ	— Գրիշ
Ակ	— Դիւակ

173. Իգականի գաղափար տուող գոյականներ
կազմող մասնիկներ.

Ունի	— Իշխանուհի
Անոյժ	— Դիցանոյժ
Դուխս	— Սանդուխս
Իցե	— Արիիցե

174. Փոքրութեան կամ փաղաքշանքի գաղափար
տուող գոյականներ կազմող մասնիկներ.

Ակ	— Նաւակ
Եկ	— Տղեկ
Եակ	— Աղեակ
Իկ	— Թոյնիկ
Ուկ	— Գառնուկ

ԱՆՔԵՐՑՈՒԱԾ

ՅԻՄԱՐԻ ՄԸ ԻՄԱՍՏՈՒԹԻՒՆԸ

Բարիդի մէջ, Բըթի Շաթլէի խորովարանը, խոհանոցին դրանը առջև՝ դատարկապօրաին մէկը, ձեռքը հացի մը կտոր՝ խորովածին մուխին կը բռնէր, ու մեծ ախորժակով կ'ուտէր: Խորովածախը ձայն չէր հաներ: Բայց երբ
— Գործ. Բեր. Գ. Գիւր. Ա.

մարդուկը հացը կերաւ լմնցուց, խորովածախը անոր օձիքէն բռնեց և պահանջեց որ իր մօխին գինը վճարէ :

Դատարկասունը կ'ըսէր թէ ինք միտին դպած չէր, թէ բան մը առած չէր, հետեւաբար պարտք չունէր, թէ խորոված միտին մօխը դուրսը օգին մէջ կը շոգիանար ու կը կորսուէր արդէն, և թէ երբեք լսած չէր որ խորովածին մօխը կը ծախուէր կամ կը գնուէր :

Իսկ միւսը կ'առարկէր թէ ինք պարտական չէր իր խորովածին մօխովը պարտապ պարտող մարդիկը սնուցանելու, ու կը սպառնար իր շամբուրներով աղուոր ձեռք մը քաշել անոր, եթէ պահանջած դրամը չվճարէր :

Կռիւր մեծցաւ. Բարիլի պանդոյր փողովուրդը ամէն կողմէն հոն վազեց. անոնց մէջ կը գտնուէր նաեւ ձօնլի, խնդուկ Բարիլցի մը որ իր խնդկատակութիւններով ամէնքը կը զուարճացնէր :

Խորովածախը դայն տեսնելով հարցուց իր մարդուկին թէ կ'ուզէ՞ր որ անոր խորհուրդին դիմէին : Միւսը հաւանեցաւ :

Ձօնլի անոնց վէճին պատճառը լսելէ յետոյ, հրամայեց դատարկապորտին որ գրպանէն դրամ մը հանէ : Մարդուկը հանեց երկուքնոց մը տուաւ : Ձօնլի դայն սողին անդին դարձնելով, լաւ մը զննեց, իբր թէ տեսնելու համար թէ կեղծ չէր, ձեռքին մէջ կշռեց, վերջապէս խոհանդանին վրայ քանի մը անգամ հնչեցուց : Յետոյ դատաւորի մը վեհութեամբ հետեւեալ վճիռը արտասանեց. «Դատարանս կը վճռէ որ, իր հացը խորովածին մօխին բռնող ուսող դատարկաչորիկը վճարած է իր պարտքը խորովածախին՝ իր դրամին հնչիւնովը : Ուստի դատարանը կը հրամայէ որ բազմութիւնը ցրուի, և ամէն մարդ իր տեղը դառնայ : »

Բարիլցի խնդուկին այս վճիռը այնքան արդար երեւցաւ ամէնուն, որ ոչ ոք առարկութիւն մը ընել համարձակեցաւ :

Հ Ր Ա Ն Ա Ն Գ Ն Ե Ր

101. Զրուցագրել այս հատուածը ուշադրութիւն ընելով կէտերուն, գլխագիրներուն, տողադարձներուն :

102. Նախադաս մասնիկներով ամանցել հետեւեալ բառերը.

Զայն, շունչ, հաւասար, ճառ, լսարան, կարգ, անուն, դաշնակ, դիր, պատեհ, երջանիկ, փոյթ ճարակ, սահման, կեդրոն, հռչակ, արձակ, բացում, քահանայ, Աստուած, խումբ, ածում, ներքեւ, պատկեր, սեռ, օրինակ, կազմել, դրել, պատիժ, աղբեր :

103. Յետադաս մասնիկներով գործողութեան կամ վիճակի գաղափար տուող ամանցեալ գոյականներ կազմել հետեւեալ բառերով.

Կեղծ, ծեր, զեղծ, խառն, բարի, խնդ, արձակ, քաղտնի, լալ, փողով, խորշակ, ցոյց, մեռնչ, նոր, պատիւ, սովոր, մաքուր, տխուր :

104. Յետադաս մասնիկներով գործողութիւն մը կառարողի գաղափար արտայայտող ամանցեալ գոյականներ շինել հետեւեալ բառերով.

Ժառանգ, գին, կից, սայլ, դէտ, կոյ, սոյլ, կշիռ, նկար, նաւ, փայլ, առաջ, կառավար, բանտ, հնար, զուտ, կապ, սոյգ, ծոր, դուռ :

105. Տեղի գաղափար արտայայտող գոյականներ կազմել հետեւեալ բառերով.

Ծաղիկ, Հնդիկ, Արաբ, Պարսիկ, հիւր, խաղ, մերգ, ճաշ, կոյս, հիւանդ, յիմար, փակ, մարտիկ, զէնք, Յոյն, Հայ, բառ, ծառ, կրակ, Թուրք, տոնդ, Թուրք, խօսք, աղօթք :

106. Իգականի գաղափար տուող գոյականներ շինել հետեւեալ բառերով.

Դերձակ, Հայկ, Արմէն, փափուկ, վեհ, կոմս, Պերճ, Վարդ, Շահան, դերասան, Սահակ, տէր, երեց :

Ե Ա Ր Ա Պ Ե Ռ Ի Թ Ի Ե Ն

Վերոգրեալ պատմութիւնը գրել դասարանին մէջ, խօսակցութիւն մը աւելցնելով խորովածախին եւ դասակարգչիկին միջեւ :

Ե թ . Դ Ա Ս

Ա Ծ Ա Ն Յ Ո Ւ Մ

(Շարունակութիւն)

175. Հետեւեալ մասնիկները իրենց քով նշա-
նակուած գաղափարները արտայայտող գոյականներ կը
կազմեն.

Իք (բանի մը սահմանուածի գաղափար) խաղաղիք
Ակ (նախատական գաղափար) միջակ
Եդէն (հաւաքական գաղափար) թանջարեղէն
Ենի (տունկի, ծառի գաղափար) մորենի, խնձորենի
Ենի (մորթի կամ միակ գաղափար) ոչխարենի, պծենի
Ի (ծառի գաղափար) կաղնի
Կան (գործողութիւն մը կատարողի գաղափար) շարկան
Նոց (արժէքի կամ չափի գաղափար) հիւզոնոց, վարնոց
Ուց (այլեւայլ գաղափար) ժառուց, դեղնուց,
Չէք (վարձքի գաղափար) աւուրչէք
Յու (վիճակի մը սահմանուածի գաղափար) իրացու
Ուոր կամ ւոր (ուսնցողի գաղափար) վարձուոր, գիսաւոր

176. Ածական կազմող յետադաս մասնիկներ.—
Հետեւեալ մասնիկներով ծագումի և վերաբերութեան
գաղափար արտայայտող ածականներ կը կազմուին.

Ային	— Մարդկային
Եան	— Արեւմտեան
Եայ	— Առօրեայ
Ական	— Դաստական
Ենի	— Հայրենի
Իոր	— Հոգեւոր
Յի	— Տեղացի

177. Ուսնցողի գաղափար արտայայտող ածա-
կաններ կազմող մասնիկներ.

Անի	— Խեղանի
Աւես	— Հոսաւես
Եդ	— Հաւեդ
Ի	— Մոդի
Կոս	— Աւելոս
Ոս	— Աղոսոս
Ուս	— Հրուս
Յի	— Միացի
Իոր	— Աղեւոր

178. Դործողի գաղափար արտայայտող ածական-
ներ կազմող մասնիկներ.

Ան	— Խման
Իչ	— Հրապուրիչ
Ոդ	— Չարչարող
Որդ	— Յաջորդ
Ու	— Ազդու
Ուկ	— Պարծուկ
Ուն	— Սողուն

179. Իրենց քովը նշանակուած գաղափարները
արտայայտող ածականներ կազմող մասնիկներ.

Եդէն, Է (նիւթին տեսակը ցոյց տուող գաղափար) լու-
սեդէն, մեղսք
Ոսի (նախատական գաղափար) սնոսի
Դոյն (բաղդատական գաղափար) մեծագոյն
Կեկ (առաւելութեան գաղափար) ծանրկեկ
Աս (գրկուածի գաղափար) գունաս
Դին (սաստկութեան գաղափար) ուժգին
Իկ, ուկ (փաղաքական գաղափար) փախկիկ, գիւրուկ

180. Այլեւայլ գաղափարներ արտայայտող ածականներ կազմող մասնիկներ.

Ակ	— Խառնակ
Ելի	— Կասկածելի
Ալի	— Խղճալի
Ին	— Ներքին
Ծու	— Շինծու

181. Մակրայններ կազմող յետադաս մասնիկներ.

Ովին	— Գլխովին
Պես	— Մեծապես
Բար	— Խոնարհաբար
Կի	— Որոշակի
Բեց	— Արարեբեց
Օրեց	— Ազնուօրեց
Անց	— Առնուանց

182. Բայերու յասուկ մասնիկներ. — Կան կարգ մը մասնիկներ որոնք բայերուն մէջ մանելով, գործողութեան մը կրկնուելը կամ տեւելը ցոյց կու տան, և հետեւեալներն են.

Տ. — Կսրել — կսրսել
 Կոս, ո, ոս, ուրոս. — Կոխել — կոխկոսել, փեկսել — փեկոսել, ցասիել — ցասիոսել, կսնչել — կսնչուրոսել,
 Շել, սկ. — Աւրել — արշակել, փնտել — փնտնակել
 Ըս. — Պահուիլ — պահուրսիլ.

ԸՆԹԵՐՑՈՒԱԾ

Ա Պ Ա Գ Ա Յ Հ Ա Շ ՈՒ Ա Գ Է Տ Ը

Յ. Մ. Էֆէնտի հաշուագէտ, ազգային երեսփոխան, ծնած է Խառքիւղ 1840 թուականին: Կած ըլլալով այն տաճը որ կ'ըսէ թէ կանաց փառոյը չի յոգնիր, բնու քալել չէր ուզեր՝ բնու չյոգնելու համար: Երեք տարեկան եղած էր, և դեռ ելլելու կայնելու ջանք մը ըրած չէր: Հայրն ու մայրը կը յորդորէին զինքը որ ելլէ քալէ, և շատ անգամ անոր բարի նախանձը գրգռելու համար, կ'ըսէին իրեն.

— Տղա՛ս, տե՛ս ընկերներդ ինչպէս կը քալեն:

— Քալողը ես եմ, բայց ձեզի այնպէս կը թուի թէ անոնք կը քալին, կը պատասխանէր ապագայ հաշուագէտը:

— Ծնողքը իրենց զաւկին բռնած այս ընթացքին վրայ ցաւելով, հնարք մը կը խորհէին որով կարելի ըլլալ զինքը քալեցնել: Աւետարան, խաչահանգիստ, բժիշկ կարող չեղան ոտք հանել այս աղան որ սենեակին մէկ անկիւնը նստած կը խորհէր:

Բայց դիպուածը որ շատ անգամ մեծ հիւանդութիւններ բուժած է, այնպէս ուզեց որ այս աղան հայրը ստիպուի որ մը սենեակին մէջ ոտակ համրել: Արդ, երբ հայրը առաւօտ մը քսակը գրպանէն հանելով, ոսկիները կը համրէր, անզգուշութեամբ անոնցմէ հոտ մը ձգեց դեփներ: Տղան ոսկիին գետինը իյնալը տեսնելուն պէս, նստած տեղէն մէկէն ի մէկ կանգնեցաւ: «Հրա՛ք», գոչեց հայրը, և սակի մըն ալ նետեց գետինը: Երկրորդ ոսկին տեսնելուն պէս, քայլ մը առաւ աղան: Երկու ոսկի նորէն նետեց հայրը, երկու քայլ նորէն առաւ աղան: Չորս ոսկի ալ՝ չորս քայլ ալ: Հայրը քսակը նետեց սենեակին մէջտեղը, և Յ. սկսաւ քալել: Ահա՛

այսպէս դիպուածով քալել սորվեցաւ մանուկը, և այս է պատճառը այն խօսքին որով կ'ըսեն թէ Յ. էֆէնտի տառնց ստակի քայլ մը չ'առնեն որչափ քրտանեալին մէջ, և ոչ հրապարակին վրայ:

ՅԱԿՈԲ ՊԱՐՈՆԵԱՆ

Հ Ր Ա Ն Ա Ն Գ Ն Ե Ր

107. **Ակ, եղէն, եհի, ի, կան, նոց, ուց, չէ՛ք, ցու, տուր, ւոր** յետադաս մասնիկներով գոյականներ կազմել հետեւեալ բառերէն, եւ անոնց նշանակութիւնը բացատրել բերանացի.

Դեղձ, կարող, մատ, արջ, տանձ, վիզ, բուրդ, վարձ, ապուր, հող, քսան, դեղին, դատ, թագ, ուլ, թե, գրիչ, խումբ, արծաթ, շինող, գութ, դրուշ, թշուառ, սպիտակ, փեսայ, գոյժ, վարդ, կաղին:

108. Յետադաս մասնիկներով **ծագումնի եւ վերաբերական գաղափար** արտայայտող ածականներ կազմել հետեւեալ բառերէն.

Աստուած, քաղաք, Անլիս, ամիս, հիւսիս, արեւելք, դաւառ, բեւեռ, իսրայէլ, հրէշ, մարմին, մեղք, այր, գիւղ, եթեր, աւիշ, յաւէրժ, թաղ, հանք, նիւակ, մայր, դար:

109. Յետադաս մասնիկներով **ունեցողի գաղափար** արտայայտող ածականներ կազմել, հետեւեալ բառերէն.

Կասկած, տիւմ, մայառ, պարտք, թօն, եղեռն, հիւթ, աւազ, կորով, դաւար, տուն, սաղարթ, եռանդ, նշան, ծառ, ճարպ, մէգ, վարս, գեղ, հուր, վեժ, խոտ, քար, միրգ, ծաղիկ, շուք, միս, մարմին, լոյս, արցունք:

ՅԱԿՈԲ ՊԱՐՈՆԵԱՆ, հռչակաւոր հայ երգիծարան որ մեծ յաջողութեամբ խմբագրած է Եփրատ, Մեղու, Թասրոն, Ծիծաղ, Խիւր թերթերը. հրատարակած է Ազգային Ձոցեր, Մեծապատիւ Մուրացկաններ, եւայլն, ու քանի մը թատերաստղեր: Ծնած է 1842ին եւ մեռած 1891ին:

110. Յետադաս մասնիկներով **գործողի գաղափար** արտայայտող ածականներ կազմել հետեւեալ բառերէն.

Գործ, աւեր, ողբերգ, սէր, օրօր, ձեռնարկ, վէտվէտ, միջին, շողշող, ժպիտ, լաց, նախ, ձախ, փայլ, շարժ:

111. **Եղէն, է, ելի, ալի, առ, զին, գոյն, իկ, ուկ, կեկ** յետադաս մասնիկներով ածականներ կազմել հետեւեալ բառերէն.

Գոյն, ծայր, մէջ, խինդ, սիրտ, հեղ, տաք, խենդ, մանր, խոշոր, լայն, հզօր, Կեղեցիկ, վիշտ, տրտում, ցաւ, ողբ, խուճկ, օտար, հին, նիւթ, ոսկի, մեղմ:

112. Բայերու յատուկ մասնիկներով ածանցել հետեւեալ բայերը.

Քաշել, ձանկել, փակչել, կանչել, պաղել, երերալ, կղուել, կպչել, խօսիլ, պատուել, սեղմել, փռել, քակել, փախչիլ:

113. Յետադաս մասնիկներով **մակբայներ** կազմել հետեւեալ բառերէն.

Շքեղ, կողմ, մայր, ամբողջ, ուղիղ, սիրտ, բարեկամ, գերազանց, հիմ, Գերմանիա, տէր, վստահ, մօտ, ապահով, վատ, ուժգին, երես, համառօտ, տղայ, կարեկից, Եփրայեցի, առատ, քաջ, ճշմարիտ, գիշեր, շեշտ, կրկին, ազգ. Անլիս, բուր, ալ, փառաւոր, ձրի, փոփոխ, յանկարծ, Արաք, թեթեւ, լուրջ:

Շ Ա Ր Ա Գ Ր Ո Ւ Թ Ի Ն

Արծաթասեր եւ շահամոլ անձ մը նկարագրել ձեր ըմբռնած կերպովը:

ԱՆՈՒՆ ԿԱՍ ԳՈՅԱԿԱՆ

Ի. Գ. Ա. Ս

ԱՆՈՒՆՆԵՐՈՒ ՏԵՍԱԿՆԵՐԸ ԵՒ ԹԻՒԸ

183. Անունը բառ մըն է, որ անձ, անասուն, կամ իր կը ցուցնէ. Գրիգոր, Սարգ, ձի, ֆար: Անունը կը կոչուի նաև գոյական:

184. Անուններու տեսակները. — Երկու տեսակ անուն կայ, հասարակ և յատկ:

185. Հասարակ է այն անունը որ կը յարմարի միեւնոյն տեսակէ ամէն անձի, անասունի և իրի. գիւղացի, կասու, գէս:

186. Յատկ անունը անձի մը, անասունի մը կամ իրի մը մասնաւոր անունն է. Պէտրոս, Թոլի, Էրզրում: Յատուկ անուններէն ոմանք կրնան մէկէ աւելի էակի պատկանիլ, ինչպէս Պէտրոս, Յրանաացի: Պէտրոս յատուկ անուն է, որովհետեւ ամէն մարդ Պէտրոս չի կոչուիր. Յրանաացի յատուկ անուն է, որովհետեւ աշխարհի բոլոր ժողովուրդները Յրանաացի չեն կոչուիր:

187. Նխքական կ'ըսուին այն անունները, զորս կրնանք տեսնել կամ չօչափել. արեւ, հաց:

188. Վերացական կ'ըսուին այն անունները, որոնք կը ներկայացնեն այնպիսի գաղափարներ, զորս

մտքով միայն կրնանք ըմբռնել, և որոնք ընդհանրապէս յատկութիւն կամ գործողութիւն ցոյց կու տան. կառք, փայտութիւն, գալուստ:

189. Հաւաստիական կը կոչուին այն անունները, որոնք անձերու, անասուններու կամ իրերու հաւաքոյթ մը կը ներկայացնեն. խումակ, հոս, քաղնութիւն:

190. Անուններու թիւը. — Թիւը անուններուն այն յատկութիւնն է, որով ցոյց կը տրուի առարկայի մը մէկ կամ մէկէ աւելի ըլլալը:

191. Թիւը երկուք է. եզակի և յոթնակի:

192. Անուն մը եզակի է, երբ ցոյց կու տայ մէկ առարկայ միայն. մանկիկ, կասու, տուն:

193. Անուն մը յոթնակի է, երբ ցոյց կու տայ մէկէ աւելի առարկայ. մանկիկներ, կասուներ, տուներ:

194. Հետեւեալ անունները ընդհանրապէս եզակի կը գործածուին.

1. Մեծադի անուններ. արծաթ, պղինձ:

2. Վերացական անուններ. պարկեշտութիւն, ազաւորութիւն:

3. Գիտութեան և արուեստի անուններ. սասղազիտութիւն, նկարչութիւն:

4. Վերացական տառամով գոյականաւորար գործածուած ածականներ. գեղեցիկ, ճշմարիտ:

5. Գոյականաւորար գործածուած աներեւոյթներ. ուսելը, խնելը:

6. Աշխարհի կողմերը, ինչպէս հիւսիս, հարաւ, արեւելք, արեւմուտք, հիւսիս-արեւելք, հիւսիս-արեւմուտք:

195. Յատուկ անունները որոնք ընդհանրապէս եզակի են, կրնան յոթնակի ալ գործածուիլ. երկու Գունուները գրած են շատ մը վիպեր:

196. Միավանկ բառերը եւ մասնիկով յոթնակի չ'ըլլան. քուղիք, տուեր, խօսքեր:

197. Բացառիկ են քոռ, դուռ բառերը, որոնք երէն առաջ չ մը կ'առնեն յօքնակիր մէջ. քոռներ, դուռներ, լեռներ: Այս բացառութեանց պատճառը այն է որ այդ բառերը գրաբարի մէջ միշտ չ ու վ գործածուած են, ինչպէս քոռն, դուռն, լեռուն:

198. Յօքնակիր կազմութեան մէջ՝ կորուսման և փոփոխման կանոնը նկատողութեան չ'առնուիր: Այսպէս, պէտք է գրիլ կիներ, տերեր, տուներ, Յոյներ, քիւներ:

199. Մէկ ու կէս վանկ ունեցող բառերը եր ու յօքնակի կ'ըլլան, երբ կէս վանկը բառին վերջն է. արիղ—արիղեր, սանձ—սանձեր: Այս կարգի բառերը միշտ նայ տառերով կը վերջանան:

200. Մէկ ու կէս վանկ ունեցող բառերը եր ու յօքնակի կ'ըլլան, երբ կէս վանկը բառին սկիզբն է. դրաւ—դրաւներ, մշակ—մշակներ: Այս բառերուն առաջին մասին մէջ ընդհանրապէս նայ կամ շշական տառեր կը գտնուին:

201. Բազմավանկ բառերը չեւ ու յօքնակի կ'ըլլան, երկիրներ, քերականներ, պաշտօնականներ:

202. Կարգ մը + ու վերջացող բառեր, որոնք գրաբարի մէջ անեզական են, աշխարհաբարի մէջ իբրեզական կը գործածուին, և եր ու կամ չեւ ու յօքնակի կ'ըլլան. դիրք—դիրքեր, կրօնք—կրօնքներ, ընտանիք—ընտանիքներ:

203. Ծնողք և նախնիք բառերը, որոնք յօքնակի իմաստ ունին, կրկին յօքնակի կ'ըլլան հետեւեալ ձեւով. ծնողքներ, նախնիքներ: Կ'րտենք. Գրիգորիւն ծնողքը, և Գրիգորիւն ու Յովնանեանիւն ծնողքները. Ֆրանսացոց նախնիքը, և Ֆրանսացոց ու Իսպանացոց նախնիքները:

204. Երբ անձայն, ու վերջացող գոյականը յօքնակի ըլլայ, յ ն կը ցնջուի. ֆահանայ—ֆահանսներ, հաւաքածոյ—հաւաքածոներ:

205. Գրաբարի ձեւով, այսինքն + ու յօքնակի կրնան ըլլալ:

1. Յի մասնիկով վերջացող յատուկ և հասարակ անունները. Կեսարացի—Կեսարացիք, ֆաղաֆացի—ֆաղաֆացիք:

2. Կան մասնիկով վերջացող յատուկ և հասարակ անունները. Ղեւսակ—Ղեւսակներ, պահպանողական—պահպանողականներ:

3. Եան վերջացող յատուկ և հասարակ անունները. Օսկանեան—Օսկանեաններ, սկեպտիկեան—Սկեպտիկեաններ: Այս բառերը ուղղի մը, կրօնքի մը, ընտանիքի մը, կուսակցութեան մը կամ միջավայրի մը պատկանող մարդիկ կը ներկայացնեն ընդհանրապէս:

206. Մաս, ձեռք, ոտք, աչք, ծունկ բառերը երբ նշանակեն մարդոց անդամները, սա ձեւով ալ յօքնակի կրնան ըլլալ. մատներ, ձեռքներ, ոտքներ, աչքներ, ծունկեր:

207. Մաս կ'ըլլայ միշտ մասներ, երբ նշանակէ դաշնակի ստեղ:

208. Ոտք կ'ըլլայ միշտ ոտքեր, երբ նշանակէ ոտաշաւորի չափ, սեղանի կամ ուրիշ կարտսի ոտք, կամ երկարութեան չափ:

209. Ծունկ կ'ըլլայ միշտ ծունկեր, երբ նշանակէ բոյսի մայրան:

210. Ք ու յօքնակի կրնան ըլլալ նաեւ կարգ մը ուղղեբուն անուններ. Ղարսիք, Հրեայք, Հեղինք, Պուրկարք, և այլն:

211. Հետեւեալ կերպով ալ յօքնակի կրնան ըլլալ սա բառերը. տղայ—տղայք, կիւն—կանայք, մարդ—մարդիկ, տեղ—տեղումներ, կտր—կտրումներ:

ԱՐՏԱՍԱՆ ՈՒԹԻՒՆ

Հ Ո Վ Ի Կ Հ Ա Յ Ր Ե Ն Ի

Ո՛ւր ես հայրենի իմ հովիկս անուշ...

Գարունն է եկեր ծաղիկով քնքուշ.

Արեգ կը ժպտի բընութեան տուփէ.

Ա՛խ, Հայոց հովիկ, չե՞ս տար մեզ բարե:

Օտար երկնքի տակ, գուրկ աստղերէս,

Երբ գարուն փայլի, ա՛խ, կ'արտասուեմ ես:

Պանդուխտին համար արե փայլ չունի...

Ո՛ւր ես, ա՛հ, ո՛ւր ես, հովիկ հայրենի:

Գարուն՝ որուն ծոց չի չոզար ծաղիկ

Որ բուսած ըլլայ Հայուն եղբորիկ,

Գարուն չէ. Հայուն ձըմեռ կ'երեւի...

Ո՛ւր ես, ա՛հ, ո՛ւր ես, հովիկ հայրենի:

Ո՛ւր ես. կորած ենք քեզ, Մասի հովիկ,

Կորած՝ ձեր ձայնին Արմաւրի սօսի՛ք.

Մոռցա՛ր թէ մենք քեզ կ'ըստենք զերթ հիւր.

Ո՛ւր ես, ա՛խ, ո՛ւր ես, հայրենի զեփե՛ւռ:

Ա՛խ, մեր հայրենի աւերներէն բե՛ր

Փռչի մը գոնէ զիւցաղներէն մեր,

Բե՛ր անոնց հեծքը խառնէ՛ մերին հետ,

Ո՛վ հայ սարերու հովիկ կենսուէտ:

ԽՈՐԷՆ ԱՐՔԵՊԻՍԱՆՊՈՍ ՆԱՐ-ՊԷՅ

ԽՈՐԷՆ ԱՐՔԵՊԻՍԱՆՊՈՍ ՆԱՐ-ՊԷՅ, գրողէտ եկեղեցական, ծնած 1831 ին, մեռած 1892 ին: Ունի արձակ եւ ոտանաւոր զանազան երկեր, որոնց մէջ նշանաւոր են Վաղգենիք, Քնար Պանդխտին, Սուրբ Հայկական քերթումները, նաեւ Լամառի Պանդխտներուն ոտանաւոր թարգմանութիւնը:

Հ Ր Ա Շ Ա Ն Գ Ն Ե Ր

114. Գոց սորվիլ եւ արտասանել այս ոտանաւորը.

115. Դանել հետեւեալ գաղափարները բացատրող անունները.

Կաղնին կանանց պատեանը. — Բանտարկեալ մը ազատելու համար տրուած գին. — Պատմական թուականներու գիտութիւնը. — Տեսարան մը ուր դերասանը առանձին կը խօսի. — Երկինքէն ինկած քարի կտոր. — Հաստատութեան մը տարեկան հասոյթներու եւ ծախքերու վիճակը. — Վրան գիր դերելու համար պատրաստուած ոչխարի մորթ. — Գիրք մը ուր խօսուած է ընդհանուր գիտութեանց վրայ. — Գիտութիւն որուն առարկան Աստուած է. — Պատերազմի առժամեայ դադար. — Իբրեւ եւրաշխատութիւն վար դրուած անձ մը. — Գիրքի մը կամ ճառի մը գլուխը դրուած կարճ մէջքերու մը. — Փոքրիկ ծակ որուն մէջ մեղուն իր մեղրը կը գնէ. — Մովսէսի հինգ գիրքերուն անունը:

ՕՐԻՆԱԿ. — Կաղնին կանանց կեղեւը կը կոչուի պոպոկ:

116. Ըսել թէ հետեւեալ անունները ո՞ր ամբողջութեանց մաս կը կազմեն.

Անիւ	Պոպոկ	Տերեւ
Ճօճանակ	Աստիճան	Վերմակ
Կիսաբոլորակ	Ասիա	Ոստ
Բիւր	Վերտ	Ալիք
Կէս	Յառաջաբան	Ղեկ
Էջ	Ծխնի	Սայր
Խառնարան	Պատրոյգ	Ջեղուն
Երասի	Բարունակ	Խռափող
Կուտ	Նժար	Ստեղ
Շափրակ	Կանթ	Խոփ

ՕՐԻՆԱԿ. — Անիւը կառքին մասը կը կազմէ:

117. Հետեւեալ նախադասութեանց մէջ կէտերուն տեղ զնել այն ընտանիքին կամ դասախարգին անունը որուն կը պատկանին տարբեր գիրով գրուած բառերը.

Ոսկին ամէնէն հազուագիւտ...ներէն մէկն է, բայց ամէնէն թանկագինը չէ: — Սոկրատ...ներուն ամէնէն առաքինին ճանչցուած է: — Սալիստուքիւնը...ներուն ամէնէն վատն է: —

Փետրուարը ... ներուն ամէնէն կարճն է: — Պետոս Դուրեան ժ.ժ. դարու հայ ... ներուն ամէնէն շատ սիրուածն է: — Մեղուն ... ներուն ամէնէն օգտակարն է: — Անանասը ... մըն է, եւ գեհնախրնձորը ... մը որ Ամերիկայէն եկած է: — Պատեազմը ժողովուրդներու համար ամէնէն ահեղի ... մըն է քան թէ ժամտախտն ու սովը: — Յակոբ Պարոնեան Հայոց ամէնէն մեծ ... ն է: — Փիղը ... ներուն ամէնէն մեծն է, պօսն ... ներուն ամէնէն ուժեղը, մրջիւնը ... ներուն ամէնէն աշխատասէրը, եւ արծիւը ... ներուն ամէնէն հզօրն է:

118. Ըսել թէ հետեւեալ նիւթերէն որո՞նք կենդանիէ, որո՞նք բոյսէ, որո՞նք հանրէ առաջ կու գան.

Քացախ, կաղ, պատուաստ, սատափ, մետաքս, բուրդ, բամպակ, մեղրամուտ, խէժ, մամ, կիր, ծխախոտ, մարդրիտ, դառիկ, պղպեղ, շաքար, բրինձ, առասան, ջուլթակին լարը, պանիր, ադամանդ, փղոսկր, կաշի, մուշկ, մադաղաթ,

Շ Ա Ր Ա Դ Ր Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

Նկարագրել գարեան առաւօս մը, գիւղացւոց աւխտանքը եւ քաղաքացւոց զբաղումները այդ եղանակին մէջ:

Ի Ա . Դ Ա Ս

Ա Ն Ո Ւ Ն Ն Ե Ր Ո Ւ Թ Ի Ի Ը

(Շարունակութիւն)

212. Բարդ բառերու յոճակին. — Երբ բարդ բառի մը վերջին բառը բազմաձայնի է, իբր բազմաձայնկ բառ միշտ ներ ով յօքնակի կ'ըլլայ. ֆեռորի — ֆեռորիներ:

213. Երբ բարդ բառին վերջին բառը միաձայնի է, երբեմն ներ ով, երբեմն ներ ով յօքնակի կ'ըլլայ հետեւեալ կանոններուն համաձայն.

Ա. Երբ այս կարգի բարդ բառ մը առանց յօդակապի է, միշտ ներ ով յօքնակի կ'ըլլայ. ցրնորներ, ծովայիներ:

Բ. Երբ բարդ բառին վերջին մասը բայաբառ է, միշտ ներ ով յօքնակի կ'ըլլայ. երկրաշարժներ (շարժ շարժեղ բային արմատն է). նաւալարներ (վար՝ վարեղ բային արմատն է):

Գ. Իսկ երբ բարդ բառին վերջին բառը գոյական է, պէտք է զանազանել.

1. Երբ բարդ բառը գոյական է, ներ ով յօքնակի կ'ըլլայ. մարտնետներ, հաշուետներ, Բացառութիւն կը կազմեն զիր, պէտ, տուն վերջացող բառերը, որոնք ներ ով յօքնակի կ'ըլլան, ինչպէս գրագիրներ, վարժապետներ, վերնասուններ. և քանի մը ուրիշ բարդ բառեր, ինչպէս սիրտնարգ, հրագին, վերջապէս որոնք կ'ըլլան սիրահարգներ, հրագներ, վերջապէսներ:

2. Երբ բարդ բառը ածական է և գոյականաբար կը գործածուի. ներով յոքնակի կ'ըլլայ. փառախոհներ, տրամիսներ :

214. Յոգնակիի գործածութիւնը. — Անորոշ, այսինքն առանց յոյի գոյական մը յոքնակիի տեղ կրնայ նաեւ եզակի գործածուիլ, մանաւանդ թուական և անորոշ ածականներու առջեւ, երբ խօսքին իմաստը ինքնին կը յայտնէ թէ յոքնակի է. Շատ մարդ եկաւ : Քսան հոգի կար հոն : Քանի մը տուն այրեցաւ :

215. Բայց երբ գոյականը որոշ ըլլայ, պէտք է միշտ յոքնակի դնել. Ձեր տեսած երկու աղջիկները հոս են : Սա ծառիւն բոլոր պտուղները քափեցան :

216. Գոյականը թուական ածականէ մը ետքը յոքնակի կը դրուի նաեւ գաղափարին ստատկութիւն տալու համար. Իր ֆանս հազար ոսկիները չկրցան զինկը փրկել : Երկու աշխարհի տեսայ, երկու ակամքներովս շեցի :

217. Ձափ և աստիճան ցուցնող բառերը երբեք յոքնակի չեն դրուիր թուական ածականներէն ետքը. Ուրը տարի, տարը կանգուն, հիկը դրուշ :

218. Շատ անգամ գոյական մը յոքնակիի տեղ՝ եզակի կը դրուի, երբ իր նախընթաց յոքնակի բառէն կամ նախադասութեան իմաստէն յայտնի է յոքնակիի գաղափար ունենալը. Բոլոր մայրերու սիրտը այսպէս է : Տղոյ կաւկը կոտորու է :

219. Յոքնակի անուններու քով նմանութեան համար գործածուած գոյականները սովորաբար եզակի կը մնան. Մարգրիտի պէս ներսակ ակումներ ունի : Ընկուզի չափ կարկուտի հասիկներ տեղացին :

ԸՆԹԵՐՑՈՒԱԾ

Ն Ա Մ Ա Կ

ԱՐՇԱԿ ԻՐ ՀՕՐԸ

Սիրելի հայր,

Շատ անգամ խօսած եմ քեզի, նամակներու մէջ, ընկերներէս մէկուն, Հայկ Գոռետնի նկատմամբ որ գաւառացի տղայ մըն է. այսօր ալ պիտի գրեմ քեզ անոր մասին :

Հակառակ մեր երկու քին միջև գտնուած մրցակցութեան, ըստ որում միշտ կը ջանանք առաջնութեան պատիւը խլել իրարմէ, կամ թերեւս նոյն իսկ այդ պատճառաւ, մեծ ազդպատանք ունինք իրարու նկատմամբ : Ուստի սիրելի ընկերոջս կացութիւնը մեծ ցաւ կը պատճառէ ինծի :

Այս խեղճ տղուն ծնողքը Սղերդ կը գտնուի. ինքը մէկը չունի Պոլսոյ մէջ, և ամառուան արձակուրդին առանձին պիտի մնայ դպրոցը, ինչպէս մնացած է նախորդ տարիները : Տխուր բան մը չէ՞ միթէ ասիկա, սիրելի հայր : Արդէն դպրոցնիս շատ զուարթ տեղ մը չէ, նոյն իսկ երբ ամէնքս հոս հաւաքուած ենք. խորհէ՛ թէ ինչ պիտի ըլլայ միս մինակ մնացողին վիճակը :

Հայրիկս, կը յիշես անշուշտ թէ խօստացած ես վարձատրել զիս, այս տարուան յառաջդիմութեան համար. որքան ալ հրապուրիչ ըլլայ ինծի պատրաստած վարձատրութիւնդ, ներէ՛ որ ըսեմ թէ հաճոյք չպիտի պատճառէ ինծի : Մինակ ուրախութիւնը որուն կը տենջամ բոլոր սրտովս այս պահուս, քու արտօնութիւնդ է հետս տուն բերելու արձակուրդին հէք պանդուխտ ընկերս : Կը նախընտրեմ, հաւատա՛, զրկուիլ ամէն զրօսանքէ

և զայն իմ քոխ ունենալ: Գուցէ անձնասիրութիւն մըն ալ կայ այս փափաքիս մէջ, որովհետեւ զիսեմ թէ չպիտի կարենամ անխառն հաճոյք մը վայելել քանի միտքս բերեմ ընկերս զպրօցին ամայի սրահներուն մէջ միս մինակ, ախոր և թափառական:

Ձմռանամ ըսել թէ Հայկը ոչ միայն իր դասերուն մէջ յաջող աշակերտ մը, այլ և շատ բարեկիրթ տղայ մըն է. ամէնքը կը սիրեն և կը յարգեն զինքը:

Ուրեմն, քու անհուն բարութենէդ կ'ակնկալեմ որ ընդունիս այս աղաչանքս, և կը համարուեմ զքեզ, սիրելի հայրիկս, սրտադին գործովանքով:

Միշտ հնազանդ զուակդ
ԱՐՇԱԿ

Հ Ր Ա Ն Ա Ն Գ Ն Ե Ր

119. Զրուցագրել այս նամակը:

120. Փոխել այս հ ստուածին մէջ գործածուած հետեւեալ բառերը, անոնց հոմանիշները դնելով.

Գաւառացի, կը ջանանք, խլել, աղապատանք, կացութիւն, ցաւ, պատճառ, նախորդ, տխուր, զուարթ, հաւաքուած, խորհէ', հրապուրիչ, հաճոյք, արտօնութիւն, կը նախընտրեմ, անխառն, ամայի, բարեկիրթ, գործովանքով:

121. Յորնակի ընել այս հատուածին մէջ գտնուած բոլոր գոյականները բերանացի:

122. Յորնակի ընել հետեւեալ բառերը գրաւոր.

Ծովեզր, երէցիկն, հիւսիսայգ, զաւրթափ, կրծկալ, գեղաւալ, աստուածավախ, շոքեշարժ, շատախօս, տուրեւառ, ասուլիս, ելեւէջ, երթեւեկ, կերուխում, բրածախ, թնդանթածիզ, ազգատոհմ, ծովաբոյս, թատերաբեմ, կոփամարտ, յոգացալ, արժեթուղթ, հօրաքոյր, աղօթագիրք, գաղթավայր, ածխահանք, ասուգող, ծեծուփետ, վանահայր, նորավէպ, անգլա-հեր, վատտիրտ, միավանկ, ծրաբեր, լրագիր, սղաբեր, նկարագիր, ձայնագիր, կուտուռ, նաւապետ, ասուտուռ, աւաղա-

կապետ, լեռնաբոյս, բթամատ, յոգակապ, բաժնետոմս, պատուատոմս, ալյաքարտ, իւրաքարտ, մեծամիտ, գեղագէտ, ճարտարագետ, գլխարկ, կաթնոտ, կառախումբ, հեռատես:

123. Մատ, ոտք եւ ծունկ բառերը իրենց տարբեր նշանակութիւններով գործածել մէյ մէկ նախադասութեան մէջ:

124. Ամբողջացնել հետեւեալ խօսքերը մէյ մէկ յարմար գոյական դնելով կէտերուն տեղ եզակի կամ յոքնակի, ինչպէս որ պէտք է.

Այս տարի մեր վար, երկները բնաւ ... չտուին:

Մեր գրադուին բոլոր ... լիճը ինկան:

Օրը եօթը ... միայն կրնամ աշխատել:

Բոլոր հանդիսականները ... վեր վերցուցին:

Այս տղաքը ... նման այտեր ունին:

Ձեր աղջիկները ... պէս կ'երգեն:

Վարժարանին աշակերտները .. ստացան:

Անցեալ տարի շատ .. առի հիւանդութեան պատճառաւ:

Արտաշէս թագաւորին փեսայութեանը՝ անձրեւի պէս... կը տեղար, եւ Սաթենիկի հարսնութեանը՝ կարկուտի պէս...

125. Հետեւեալ նիւթական անունները վերացական ընել.

Մանուկ, արուեստաբէտ, ծերունի, ուսանող, վարիչ, ռազմիկ, հնարիչ, նորթիկ, գաղթական, արտաւոր, հաւաքիչ, Ժողովական, վաճառորդ, ծնողք, բարերար, արտորական, կուռարար, յաղթող ուսուցիչ, լուսցարար, կաշառող, կշարդ, բնակիչ:

126. Դտնել մետաղի, գիտութեան, արհեստի եւ արուեստականութեան հինգական հատ եւ մէյ մէկ խօսք շինել անոնցմով:

127. Դտնել պարզ կամ բարդ հաւաքական անուններ բառ հատ.

Շ Ա Ր Ա Դ Ր Ո Ւ Թ Ի Կ Ն

Նամակ մը գրել վերագրեալին չափ քնդարձակ, Հայկ Գուգանին կողմէ իր հօր ծանուցանելու համար քի Արեակին ծնողք հրաւիրած են զինք իրենց տունը արձակուրդ անցընելու համար: Խորհրդածութիւններ իր զգացած հանոյքին եւ ընկերոջը ազնիւ սրտին եւ բարութեանը մասին:

Ի Բ. ԴԱՍ

ՀԱՆՈՎՈՒՄ

220. Անունի ժը վերջաւորութեան փոխուելուն հոյոյնում կ'ըստի:

221. Վեց հոլով կայ. ուղղական, հայցական, սեռական, սրական, բացառական, գործիական:

ՀԱՍՍՐԱԿ ԱՆՈՒՆՆԵՐ

222. Հասարակ անուններու հոլովման ընդհանուր կանոնն է.

Եզակիի մեջ	Յոկնակիի մեջ	
Սեռ. Հայց.	Հայց	Հայցեր
Սեռ. Տրակ.	Հայցի	Հայցերու
Բաց.	Հայցէ	Հայցերէ
Գործ.	Հայցով	Հայցերով

223. Այսպէս կը հոլովուին գոյականներուն մեծ մասը:

224. Ք վերջացող և զրաբարի մէջ եզակի չունեցող բառերն ալ այս ընդհանուր կանոնին կը հետեւին և կը պահեն իրենց +ն. ինչպէս նաւասք, հաւասքի, հաւասքի, հաւասքով, Այսպէս կրօնք, փառք, շինուածք, դժոխք, աջք, ոսք, ձեռք, շրթունք, ծնողք, նախնիք, ևայլն:

225. Ընդհանուր կանոնին համեմատ կը հոլովուին նաեւ բառերը երբ անջատ կը մնան, ինչպէս Զօրացեալի Ընթերցասիրութիւնէն եջ մը:

226. Հասարակ անուններու եզակի հոլովման բացառութիւններն են հետեւեալները.

Ա. Ի վերջացող բազմավանկ անուններէն մէկ քա-

նին կ'ըլլան նաեւ սեռականի և արականի մէջ՝ տղ. հոգի — հոգւոյ, եկեղեցի — եկեղեցւոյ, ևայլն: Ի վերջացող բառերուն ամենամեծ մասը ընդհանուր օրէնքին համեմատ կը հոլովուի, ինչպէս մասնի — մասնիկ, հայլի — հայլի, շուցկի — շուցկի, ևայլն: Տեղի բառը սեռականի մէջ կ'ըլլայ տեղոյ. Տեղւոյս հայերը կը սիրեն իրենց շէգուն: Տեղի բառը ուրիշ հոլովներու մէջ բնաւ չի գործածուիր, բաց ի տեղի տալ, տեղի ունենալ բացատրութիւններէն որոնք տեղ տալ, տեղ ունենալէն տարբեր իմաստ ձը կ'արտայայտեն:

Բ. Ուրիւն վերջացող ածանցեալ անունները կ'ըլլան միշտ ուրեան, ուրեկե, ուրեաւք, ինչպէս բարուքիւն, բարուքեան, բարուքեկե, բարուքեաւք:

Գ. Ուն վերջացող ածանցեալ անունները կ'ըլլան նաեւ ման, մանք, ինչպէս գեղծուռ — գեղծման — գեղծուռե — գեղծմանք: Իսկ այն բառերը որոնց ուն վերջաւորութիւնը արմատական է, ընդհանուր կանոնին համեմատ կը հոլովուին. Բրիւն — Բրիւնի, դրուռ — դրուռով:

Դ. Իւ վերջացող գոյականները ընդհանուր կանոնին պէս կը հոլովուին. բացառիկ են քիւ, հաշիւ, պատիւ բառերը որոնք գործիականի մէջ կ'ըլլան քուով, հաշուով, պատուով: Պատիւ սեռականի մէջ կ'ըլլայ նաեւ պատուոյ՝ հետեւեալ բացատրութեանց մէջ. պատուոյ տեսան, պատուոյ ղեգեմ, պատուոյ խօսք, պատուոյ խնդիր:

Ե. Ել և ալ վերջացող աներեւոյթները սեռականի և արականի մէջ կ'ըլլան եղու, աղու, ինչպէս եղեղու, խնդաղու:

Զ. Իլ վերջացող աներեւոյթներուն սեռականը և արականը կ'ըլլայ եղու և ին է ի կը փոխուի միւս հոլովներուն մէջ ալ. տրակիլ — տրակելու — տրակե — տրակելով:

Է. Ուլ վերջացող աներեւոյթներէն զրօսուողը միայն կը հոլովուի. —ն է ի փոխելով. զրօսուող — զրօսուե-

շու—գրօսմէրէ—գրօսմէրով: Թողուշի, յենուշի գործիա-
կանները կ'ըլլան թողշով, յենշով: Մնացեալները չեն հո-
լովուիր արդի աշխարհարարի մէջ:

Ը. Ու պարունակող միավանկ բառեր և վերջին
վանկին մէջ — պարունակող կարգ մը բազմավանկ բա-
ռեր կան որոնք բացառիկ սեռականներ և տրականներ
ալ ունին, ինչպէս շուն—շան, աշուն—աշնան, զարուն
—զարնան, անուն—անունան, ժողովուրդ—ժողովրդեան,
մանուկ—մանկան, մասուն—մասուն, որուն — որան:
Տուն կ'ըլլայ տունի, երբ նշանակէ քանի մը տող ոտա-
նաւոր կամ արձակ, իսկ կ'ըլլայ ան երբ նշանակէ բնա-
կարան:

Թ. Կարգ մը միավանկ բառեր կան որոնց սեռա-
կանն ու տրականը կ'ըլլայ —. մարդ—մարդու, մանչ—
մանչու, ձի—ձիու: Այսպէս կ'ըլլան ընդհանրապէս ծով,
կով, թի, եշ, հաւ, նաւ, արջ, պահ, գահ, այգ: Սակայն
երբ այս բառերէն բարդ բառեր կազմուին, սովորաբար
ընդհանուր կանոնին կը հետեւին. հիւսիսայց—հիւսի-
սացի, շոգեմաւ—շոգեմաւի:

Պայ երբ նշանակէ մեծ հայր, կ'ըլլայ պապու, իսկ
երբ նշանակէ Հռոմի քահանայապետը, կ'ըլլայ Պապի:

Շահ երբ նշանակէ վաստակ, կ'ըլլայ շահու, իսկ
երբ նշանակէ Պարսկաստանի վեհապետը, կ'ըլլայ Շահի:

Գանձ կ'ըլլայ գանձու երբ նշանակէ հարստութիւն,
և գանձի՝ երբ նշանակէ երգ:

Դաս երբ նշանակէ դասակարգ, կ'ըլլայ դասու,
իսկ երբ նշանակէ դասախօսութիւն կամ եկեղեցւոյ
դաս, կ'ըլլայ դասի:

Մեկ թուական ամսականը երբ դոյականաւորաբար գոր-
ծածուի, կ'ըլլայ մեկի, իսկ մեկը անորոշ գերանունը
կ'ըլլայ մեկուն:

Ը Ն Թ Ե Ր Յ Ո Ւ Ա Մ

Ա Շ Խ Ա Տ Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

Մարդս կը ծնի մերկ և տկար, տկար, այո՛, քան
չատերը կենդանիներէն, որոնք մասամբ գոգցես աւելի
նպաստաւորուած են բնութենէն որ զգեցուցած է զա-
նոնք, և տուած է իւրաքանչիւրին զէնքեր անձին պաշտ-
պանութեան համար:

Փիղը ունի իր վրիժականները, առիւծը իր ճիրանները,
ցուլը իր եղջիւրները, արծիւը իր մագիլները, մեղուն իր
խայթոցը, իժը իր թռչնը. բայց մարդը, տկար ֆիզիկա-
պէս, ունի իր իմացականութիւնը, որով իրեն կը հպա-
տակեցնէ բնութեան զօրութիւնները, կը նուաճէ հակա-
ռակումարա ուժերը, և իր մարմնին տկարութեան օժան-
դակ տալով զանոնք, կ'ապահովէ իր կեանքը, և կ'ստեղծէ
իր երջանկութիւնը: Մարդու ամէն կարողութիւնները,
ֆիզիկական թէ իմացական, տարրական վիճակի մէջ տր-
ուած են իրեն. հարկ է որ զարգացնէ զանոնք, և գոր-
ծածէ իր պիտոյքը գոհացնելու: Հորուստն ու աղքատը,
գիտունը թէ սգէտը, գործաւորը թէ գրամատէրը, տէրը
թէ ծառան հաւասարապէս ստիպուած են աշխատիլ՝ ան
որ չունի՝ պէտք է որ չահի, և ունեցողը պէտք է ջա-
նայ չկորսնցնել, այլ ընդհակառակը աճեցնել իր ունե-
ցածը. և յետոյ ոչ ոք անկարօտ է. պէտքն ու կարօ-
տութիւնը ամենուրեք են, աղքատութիւնը բազմաձև է,
և կը բնակի այնքան հարուստին տալարանքը, որչափ
աղքատին խրճիթը. ոսկիով հարուստը աղքատ է խել-
քով. ուսեալը պէտք ունի դրամի. մաքով կամ ինչքով
զօրաւորը՝ տկար է մարմնով, և կը կարօտի ֆիզիկական
զօրութեան: Բնութիւնը կը պահանջէ որ ամէն ձեռքի
մէջ գործիք մը ըլլայ. նաւավարը՝ իր թիակը ունենայ,

Վշտակը՝ իր բաճը, երկաթագործը՝ իր մուրճը՝ կօշկակարը՝ իր հերիւնը, հիւանդը՝ իր ուրազը, երկրաչափն ու ճարտարապետը՝ իրենց կարիքները, մեքենագործը՝ իր մեքենան, բժիշկը իր ականջափողը, նկարիչը՝ իր վրձինը, արձանագործը՝ իր գրոցը, երաժիշտը՝ իր դաշնակը, կինը՝ իր ասեղը, մատենագիրը՝ իր գրիչը, Վատ ու անարժան է անգործի ձեռքը, պէտք է որ գոսանայ

ան: Մարդը արարչութեան թագաւոր կոչւած էն. ուրեմն գործիւն է անոր մտկանը:

Ռ. Յ. ՊԵՐՊԵՐՅԱՆ

Հ Ր Ա Շ Ա Ն Գ Ն Ե Ր

128. Զրույազրել այս հատուածը.
129. Բացատրել այս հատուածին մէջ գործածուած հետեւեալ բառերը.

Նպաստաւորութիւն, վրիժակ, մաքիւ, խայթոյ, բաճ, մուրճ, հերիւն, ուրազ, կարկին, ականջափող, գրոց, գոսանալ, մական:

130. Գրաւոր հոլովի այս հատուածին մէջ գտնուած այն գոյականները որոնք ընդհանուր կանոնէն կը տարբերին:

Ռ. Յ. ՊԵՐՊԵՐՅԱՆ, ուսուցիչ եւ գրագէտ, հիմնադիր տնօրէն Պէրպէրեան վարժարանին, ծնած է 1851 ին, Կրած է Առաջին Տերեւ, Մաղիկ եւ Իւլ, եւայն: Ունի բազմաթիւ արձակ եւ ոտանաւոր գրուածներ հայ հանդէսներու եւ թերթերու մէջ, Մեռած է 1907 ին:

181. Հետեւեալ խօսքերուն մէջ փակագիծով գրուած բառերը պէտք եղած հոլովին դարձնել հոլովման օրէնքներուն համաձայն:

Հռոմէական Հայերը (Պապ) հոգեւոր իշխանութեան կը հըպատակին:

Անգլիոյ բարձր (դատ) պատկանող տիկին մը պարտական է բարձր դատարարակութիւն մը ստանալ:

Պարսից (Շահ) հակասահմանադրական ձգտումները պատճառ եղան իր անկումին:

Տաճկաստանի մէջ, Բարձրագոյն (Դուռ) պաշտօնեաները էֆէնտի կը կոչուին:

(ժողովուրդ) բնագրը երբեք չի սխալի իր բարեկամներուն եւ թշնամիներուն մասին:

Այս ստանաւորին երկրորդ (տուն) առաջին տողին մէջ հատածի սխալ մը կայ:

Շատ անգութ պէտք է ըլլալ ուրիշները ծաղրելով (զբօնել) համար:

Բազմութիւն մը խռնուած էր (մատուռ) (դուռ) առջեւ: Մեր նախնեաց մատենագրութեան մէջ կը գտնենք (տաղ, Գանձ, շարական) գեղեցիկ նմոյշներ:

(Այս տեղ) սովորութիւնները չեն ներեր որ կիները ազատ ասպարէզներու մէջ աշխատին:

(Քրքում) գոյնը դեղին եւ բուրու մը ախորժելի է:

Խեղացի անձ մը միշտ կը զսպէ իր (ցատու) առաջին թափը:

(Հնդկահալ) պէս փբանալ՝ ինքզինքը ծաղրելի ընել է աւմէնուն առջեւ:

Շ Ա Ր Ա Դ Ի Ռ Ի Ը

Նկարագրել ծոյլ, տղան, աշխատասէր տղան եւ աւոնց ապագան:

Ի Գ . Դ Լ Ս

Հ Ո Ւ Ռ Վ Ո Ւ Մ

(Շարունակութիւն)

26 (Շար.) Ժ. Ժամանակ ցուցնող անունները
երեք դասակարգի կը բաժնուին.

1. Անառ—անառուան—անառուրէ կամ անառէ
—անառով. Այսպէս կը հօլովուին ձեռն, երէկ, հիմակ,
ցորեկ, գիշեր, իրիկուն, վաղը, առտու.

2. Ասեմ—ասեմուան—ասեմէ — ասեմով. Այսպէս
ժամանակ, օր, օրհասարակ, եօթնօր, տարի: Տարի կ'ըլլայ
տարու երբ նշանակէ մարդու տարիք, ինչպէս քսան տա-
րու: Տարիի բացատրականը կ'ըլլայ տարուէ հետեւեալ
բացատրութեան մէջ. տարուէ տարի:

3. Ժամ ժամուան կամ ժամու—ժամէ—ժամով.
Այսպէս. հեղ, անգամ: Շաբաթ կ'ըլլայ շաբաթուան կամ
շաբթու—շաբթուրէ կամ շաբաթէ—շաբաթով. Ամիս —
ամսուան կամ ամսու—ամսէ ամսով:

Մահ թէպէտ ժամանակ ցոյց չի տար, բայց կ'ըլլայ
մահուան կամ մահու:

Դար կ'ըլլայ դարու:

ԺԱ. Ազգականութեան կապ ցոյց տուող անուն-
ներն ալ երեք դասակարգի կը բաժնուին.

1. Հայր—հօր—հօրեւ—հօրեմով. Այսպէս մայր,
եղբայր, և իրենց բոլոր բարձրերը ամուսնայր, կնիւսնայր,
նոյն իսկ երբ ազգականութեան կապ ցոյց չեն տար,
վանասնայր, զուսեղայր. և այլն:

2. Աղջիկ—աղջկան — աղջիկէ—աղջիկով. Այսպէս
երիկ, կնիկ:

3. Ներ—ներոյ—ներոյսէ—ներոյմով. Յայսպէս ա-
նը, քաղ, քաղ, քոյր, մօրաքոյր, կետուր, կին, ընկեր,
տէր բառերը, որոնց վերջին երկուքը ազգականութիւն
ցոյց չեն տար:

ԺԲ. Կանոնաւոր կերպով չեն հօլովուիր հետեւեալ
բառերը.

Կայսր—կայսեր—կայսերէ—կայսրով:

Ճանրայ—ճանրու—ճանրէ—ճանրով. այսպէս տղայ:

Թոռ, քոռան, քոռնէ, քոռնով:

Լեռ—շերամ—շերեւ—շերմով. այսպէս դուռ:

Եզ—եզան—եզէ—եզով. այսպէս քեռ, հիմ:

Ջրօ—գրոյի—գրոյէ—գրոյով:

Սեր—սիրոյ—սերէ—սիրով:

Խնդիր և մարմին բառերը սեռականի և տրականի
մէջ կ'ըլլան նաեւ խնդրոյ և մարմնոյ:

Հոգի գործիականի մէջ կ'ըլլայ նաեւ հոգւով, ինչ-
պէս հոգւով մարմնով, բոլոր հոգւով:

Գլուխ երբ մարդու կամ անասունի գլուխ նշանակէ,
կ'ըլլայ գլխու. իսկ երբ նշանակէ գրի գլխակարգութիւն,
պէտք, գազար կամ երբ բարձր բառ կազմէ, կ'ըլլայ գլխի
կամ գլուխի, որանագլխի:

Արեւ կ'ըլլայ նաեւ արեւու:

ՀԱՍԹԱՐԱՆ ԱՆՈՒՆՆԵՐՈՒ ՀՈՒՈՎՄԱՆՑ ՄԷՋ
ՓՈՓՈԽՄԱՆ ԿԱՆՈՆ

227 Հասարակ անուններու կանոնաւոր հօլով-
մանց մէջ, ձայնաւորներու փոփոխման կանոնը չի գոր-
ծադրուիր. պարսեզ—պարսեզի, վայրկեան—վայրկեանի,
արշարդս—արշարդսի, պաշտօնայ—պաշտօնայի, քիւ—
քիւի:

**ՀԱՍՏԱՐԱԿ ԱՆՈՒՆՆԵՐՈՒ ՀՈՂՈՎՄԱՆՑ ՄԷՋ
ԿՈՐՈՒՍՄԱՆ ԿԱՆՈՆ**

228. Վերջին վանկին մէջ -- ունեցող անունները հոլովման մէջ -- բն կորանցներ. սաւան--սաւանի--սաւանե--սաւանով: Բացառիկ են ճակաս--ճակսի, բերան--բերնի, զաւակ--զակի:

229. Ի պարունակող միավանկ բառերը, ինչպէս նաեւ վերջին վանկին մէջ ի պարունակող բազմավանկ բառերը ընդհանրապէս ի ն կը պահեն հոլովման մէջ. ձիւր--ձիւրի, նիւզ--նիւզի: Այսպէս խիւր, նիւ, խիւ, քիւ, դիւր--դիւրի, կաւիւ, աւեսիւ, խաւիւ, սկիւ, գոիւ, խաղալիւ, հալիւ: Կան այս կարգի բառեր ալ որոնք կը կորանցնեն ի ն. գիւր--գիւրի, սիւր--սիւրի: Այսպէս գիւր, սիւր, բաւիւ, գեսիւ, շուսիւ, փիւրիւ, շուսաւորիւ, եւլիւր, անկողիւ, աղալիւ:

230. Հոլովման մէջ ի ն կը պահեն.

1. Այն միավանկ բառերը որոնք ի ու կ'սկսին. իւծ, իղծ. հայլն:

2. Այն միավանկ կամ բազմավանկ բառերը որոնք մէջ ի ն միեւնոյն բաղաձայններուն միջև կը գտնուի. բիւր, ցիւ, հիւսիւ, կսիւ:

3. Այն բառերը որոնք օտար լեզուէ առնուած են. ապրիլ, մայիս, զեկիւր, մասիս, հայլն:

4. Ի վերջացող բառերը, ալիւ, ընտանիւ, հայլն:

5. Ի վերջացող բառերուն ամենամեծ մասը. խաղալի, ապալի, հայլն:

6. Գոյականաբար գործածուած անվաններ. ուրիշ, հետաքրքիր, նորածին, հայլն:

7. Երբ բառին մէջ ի էն առաջ -- գայ. ցումիւ, սումիւ, հայլն:

8. Երբ բառին մէջ ի էն ետքը -- գայ. սումիւ, գոյիւ:

231. Հոլովման մէջ ի ն կը կորանցնեն բոլոր այն բարդ բառերը որոնք գիր, կիր, կից բայտրամասնեով վերջացած են. մասնագրի, դրոշակի, քղականի:

232. Ու պարունակող միավանկ բառերը և վերջին վանկին մէջ -- պարունակող բազմավանկ բառերը գրեթէ միշտ -- ն կը պահեն հոլովման տառն. ուս--ուսի, կարկուտ--կարկուտի:

ԲՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ

Ի Բ Ե Ր Ո Ւ Տ Ե Ր Ա Ւ Թ Ի Ն Ը

Տըխուր էր քարը յիշելով կաղնին
Որ ազատ կ'աճի հանդէպ արեւին.
Դիտելով զաշար ժայռէն բարձրադիր
Սարսուռ և խնդուն երբ օդն է կարմիր:

Տըխուր էր կաղնին յիշելով երէն
Որ կը վազվրդէ մութ անտառներէն,
Ցիւց գլխով կայտառ զըւարթ եղջերուն
Երկինք նետելով հնչիւնն երգերուն:

Տըխուր էր երէն երբ արծիւն յիշէր
Որ կը սրլանայ բիւ երկինքն ի վեր,
Ծըծելով լոյսը աչքին բիրբրով:
Մարդն ալ արխուր էր Աստուած յիշելով:

ՀԱՆՐԻ ՔԱԶԱԼԻՍ

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ Ն Ե Ր

132. Զրուցադրել այս ոտանաւորը:

133. Գոց սորվիլ եւ արտասանել այս ոտանաւորը.

ՀԱՆՐԻ ՔԱԶԱԼԻՍ, ֆրանսացի ժամանակակից բանաստեղծ, որ ծնած է 1840 ին:

134. Հետեւեալ խօսքերուն մէջ, փակագիծով գրուած բառերը պէտք եղած հոլովին դարձնել հոլովման օրէնքներուն համաձայն.

Մասիս լեռան (դլուխ) վրայ միշտ ձիւներդէն պսակ մը կայ:

Ան որ իր (դաշինքն) հաւատարիմ չի մնար, խաբեբայ մըն է:

Պարկեշտ մարդիկ (սպառնիկ) բարեկամ չեն:

(Լուսին) երկրէս ունեցած հեռաւորութիւնը շատ փոքր է քաղդատմամբ (արեւ) հեռաւորութեան:

Ա. Գրիգոր (Լուսաւորիչ) գերեզմանը կը գտնուի Օշականի մէջ: Երջանիկ պէտք է համարուի այն ժողովուրդը որ իր կեանքին, (պատիւ, եւ (ինչք) սպաճովութիւնը ունի:

135. Ըսել թէ հետեւեալ բառերէն որո՞նք կը կորսնցնեն իրենց ին հոլովման մէջ.

Բջիջ, լատին, մետրապոլիտ, յուլիս, զենիթ, ուտիք, բաղնիք, փթեթ, կոծիծ, կճիճ, նատիր, լուսամիտ, հարսնիք, մագնիս, հերիւն, մատնիչ, իր, իզձ, ծարիր, թոնիր, հայրենիք, ծաղիկ, արծուիկ, թոբիւն, կորիւն, անկիրթ, վտիտ, բիրտ, բումբիւն, ռետին, գետին դառիկ, անսիրտ, կոպիտ, հտպիտ, թաղիք, գրագիր, վշտակից, բեռնակիր, ձեռագիր:

136. Ըսել թէ հետեւեալ բառերը կը կորսնցնեն իրենց ուն հոլովման մէջ.

Արմուկ, թմբուկ, փոփուր, կերակուր, շամիլիւր, տրտունջ, կարկուտ, ջրմուռ, հարբուի, գիտուն, մուր, թուր:

Շ Ա Ր Ա Դ Ի Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն

Արձակ գրել վերոգրեալ ոսանաւորը, եւ բացատրել անոր իմաստը մանրամասնօրէն:

Ի Դ . Դ Ո Ս

Հ Ո Ղ Ո Վ Ո Ւ Մ

(Շարունակութիւն)

ՀԱՍՏԱՐԱՆ ԱՆՈՒՆՆԵՐՈՒ ՅՈՒՐՆԱԿԻ ԿՐԻՍՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

232. (Շար.) Ա. Յիվ վերջացող յօքնակները կը հոլովուին նաեւ սապէս. փաղափացի, փաղափացոց, փաղափացիներէ, փաղափացիներով: Հայցականը կ'ըլլայ միշտ փաղափացիներ:

Բ. Կանխ վերջացողները կ'ըլլան նաեւ. միապետական, միապետականաց, միապետականներէ, միապետականներով: Հայցականը կ'ըլլայ միշտ միապետականներ:

Գ. Եանխ վերջացողները կ'ըլլան նաեւ. ձախակողմեան, ձախակողմեանց, ձախակողմեաններէ, ձախակողմեաններով: Հայցականը կ'ըլլայ միշտ ձախակողմեաններ:

Դ. Ուրիւն եւ ուն վերջացող անունները յօքնակի սեռականի եւ տրականի մէջ կ'ըլլուն նաեւ հետեւեալ կերպով. տոյրութեանց, ուսանց:

Տղաք կ'ըլլայ տղոց, տղոցէ, տղոցով:

Մարդիկ կ'ըլլայ մարդոց, մարդոցէ, մարդոցով:

Կանայք սեռականի եւ տրականի մէջ կ'ըլլայ կանանց:

Նախնիք սեռականի եւ տրականի մէջ կ'ըլլայ նաեւ նախնեաց:

233. Հասարակ անուններու քանի մը գրաբար յօքնակի հոլովմանց ձեւեր կան որոնք անփոփոխ կը գործածուին նաեւ աշխարհաբար կարգ մը բացատրութեանց մէջ. կուսանաց վանք, Ծննդոց գիւր, վարկն սրբոց, Լայկն:

ՅԱՏՈՒԿ ԱՆՈՒՆՆԵՐ

234. Յատուկ անուաներու եղակի հոլովման բացառութիւններն են.

Ա. Ա վերջացող անուաները, ըլլան անձի անուն կամ աշխարհագրական անուն, ընդհանրապէս օրէնքին համեմատ կը հոլովուին, միայն թէ — էն ետքը չ կ'առնեն. Եւրոպա, Եւրոպայի, Եւրոպայե, Եւրոպայով: Այսպէս Մայսա, Գաւասա, Էայն:

Բ. Ի վերջացող անձի անուններն ալ ընդհանուր օրէնքին կը հետեւին, միայն — էն ետքը չ կ'առնեն. Արաբիա, Արաբիայի, Արաբիայե, Արաբիայով:

Գ. Ի վերջացող աշխարհագրական անունները հետեւեալ կերպով կը հոլովուին. Ովկիանիա, Ովկիանիոյ, Ովկիանիայե, Ովկիանիայով. Սօփիա, Գոնիա, Եանիսա բացառաբար կ'ըլլան Սօփիայի, Գոնիայի, Եանիայի:

Դ. Օ վերջացող անունները սապէս կը հոլովուին. Սանքիաի, Սանքիակոյի, Սանքիակոյե, Սանքիակոյով:

Ե. Պոլիս վերջացող անունները կ'ըլլան. Կոստանդնուպոլս, Կոստանդնուպոլսե, Կոստանդնուպոլսով:

135. Անկանոն հոլովումներ ունին հետեւեալ յատուկ անունները.

Աստուած երբ տիեզերքի արարիչը նշանակէ, սապէս կը հոլովուի. Աստուած, Աստուծոյ, Աստուծե, Աստուծով: Իսկ երբ նշանակէ չատուած, այն ատեն գլխադիրով չի գրուիր, և ընդհանուր կանոնին համեմատ կը հոլովուի:

Աստուածածին կը հոլովուի սապէս. Աստուածածնայ, Աստուածածե, Աստուածածնով. այսպէս նաև Էջմիածին: Աստուածածին երբ նշանակէ Աստուածամօր տօնը, այն ատեն ընդհանուր կանոնին կը հետեւի. Աստուածածին, Աստուածածնի, Աստուածածինե, Աստուածածնով:

Խրոն կ'ըլլայ խրման սեռականի և արականի մէջ:

Հայ և Չին կ'ըլլան սեռականի և արականի մէջ՝ Հայու, Չինու:

236. Սովորաբար գրաբարի ձեւով կը հոլովուին տոնմային և կրօնական անունները. Սահակայ եւ Մեսրոպայ տօնը, Մծբնայ հայրապետը, Յովհաննու Կարապետի, Արեւշու փակիր:

237. Յատուկ անուններու յօքնակի հոլովման բացառութիւններն են.

Ա. Յի վերջացողները կ'ըլլան. Էրզրումցի, Էրզրումցոյ, Էրզրումցիներե, Էրզրումցիներով:

Բ. Կան վերջացողները կ'ըլլան. Հոռեակաւե, Հոռեակաւայ, Հոռեակաւներե, Հոռեակաւներով:

Գ. Եան վերջացող յօքնակները կ'ըլլան. Յակոբեակ, Յակոբեակց, Յակոբեակներե, Յակոբեակներով:

238. Գրաբարի ձեւով յօքնակի եզով ազգերու անունները կ'ըլլան սեռականի և արականի մէջ. Հայք — Հայոց, Յոյն — Յունաց, Հրեայք — Հրեից, Հեղեկ — Հեղեկաց, Պարսիք — Պարսկաց — Պարս — Պարսից, Մարք — Մարաց, Վիրք — Վրաց, Հնդկիք — Հնդկաց, Պուշկարք — Պուշկարաց, Ռուսք — Ռուսաց, Աղուսք — Աղուսից, Էլն:

239. Բոլոր այս անունները հայցականի բացառականի և գործիականի մէջ ընդհանուր օրէնքին կը հետեւին:

240. Օտար յատուկ անուններու եղակի և յօքնակի հոլովման գրաբար ձեւեր կան օրօնք աշխարհաբարի մէջ ալ նոյնութեամբ կը գործածուին. Ազախուծով, Կապից ծով, Էլն:

241. Կորուսման և փոփոխման կանոնը գրեթէ բնաւ չի գործադրուիր օտար յատուկ անուններու կանոնաւոր հոլովման մէջ. Պերլին — Պերլինի, Կուր — Կուրի, Յովսէփ — Յովսէփի:

242. Չափի Հոլովման մէջ էն կը կորսնցնէ և կ'ըլլայ Չափի, Չափե, Չափով:

Ա Ք Ծ Ա Ն Ո Ղ Ը

Կառախումբը կը մօտենայ շողեպինդ։ Աքծանողը իր պաշտօնին գլուխը կեցած է՝ ձեռքը երկաթէ լծակին վրայ։ Գիտէ թէ կառախումբս հոն պիտի կենայ, և սա- կայն պէտք է ճամբուն բաց ըլլայ ճեպընթացին տուչե- որ միւս կողմէն կուգայ, և քանի մը բռնէ ետքը, հոնկէ պիտի անցնի։ Գիտէ որ եթէ նշան չտայ, ճեպընթացը պիտի գայ կառախումբին դարնուի, և շարժուփշուր պիտի ըլլան երկուքն ալ. ուստի աչքերը սեւեռած մօ- տեցող վայրաշարժին վրայ, անոր մօտենալուն կ'սպասէ որ նշան տայ ճամբան փոխելու։

Յանկարծ ձայն մը կը լսէ. «Հայրի՛կ, հայրի՛կ»։ Արշամն է, իր չորս տարեկան փոքրիկ զաւակը որ խնդ- դալով խաղալով իր քով կը վազէ. յետոյ իր վրայ սուբադող ահագնադողը կառախումբին շառաչինէն ա- հաբեկ՝ կանգ կ'առնէ ուղեգիծերուն միջև, գոչելով. «Հայրի՛կ»։

Վայրաշարժը կը մերձենայ. հազիւ քանի մը մէթր հեռաւորութիւն մնացած է անոր և մանուկին միջև։

Ի՞նչ ընէ հէք հայրը. երեք բոպէ կայ տակաւին. կրնայ իր զաւակը ազատել. սակայն պէտք է լծակը իր ձեռքէն ձգէ, և թողու որ կորուստի մատնուին եր- կու կառախումբերը որոնց փրկութիւնը իրեն յանձնուած է։

Չվարանեցաւ, և դալկահար կեցաւ լծակին քով յուսահատօրէն պօռալով. «Երեսի վրայ պառկէ՛. մի՛ շարժիր»։ Տղան պառկեցաւ ու աներեւոյթ եղաւ վայ- րաշարժին ներքեւ։

Որքա՛ն երկար թուեցաւ հէք աքծանողին կառաշա- րին այդ տողանցքը որ իր զանգուածով կը ծածկէր

տղուն մարմինը։ Վերջին մասնակառքը անցաւ. հօրը ճակատը ցուրտ քրտինքով մը ողողուեր էր։ Հազիւ հա- մարձակեցաւ նայիլ այն կողմը. ի՞նչ պիտի տեսնէր արդեօք։

Տղաք ողջ է սակայն, իր փոքրիկ մարմնիկը հողին կպած, հպանցում մը իսկ չէ կրած։

—Արշա՛մս, մէկ տեղդ ցաւեցա՞ւ։

—Ո՛չ, հայրի՛կ. մի՛ վախնար։

Եւ հայրը կ'սկսի տաք տաք արցունք թափել իր զաւակին փարած։ Քանի մը բոպէ ետքը, ճեպընթացը կուգայ կ'անցնի չեղեպինդ, տանելով ուղեւորները ո- բոնք բան մը տեսած չեն, և մտքերնէն իսկ չեն անցընէր թէ իրենց կեանքը կը պարտին այդ խեղճ մարդուն դի- ցաղնական անձնութիւնին։

Հ Ր Ա Շ Ա Ն Գ Ն Ե Ր

137. Հոլովիլ բերանացի հետեւեալ բառերուն եզակին կամ յոք- նակին.

Կովկասցի, հիւանդութիւն, սպառում, ծնողք, ընտանիք, ստոյիկեան, Ռուս, Աղուան, Կորնթացի, Հնդիկ, Մոնթէ-Գարլօ, Զուլեցերիա, Բարմա, Կալկաթա, սահմանադրական։

138. Ըսել թէ հետեւեալ բառերը կը կորսնցնեն, թէ կը պահեն իրենց ու ն կամ ի ն հոլովման մէջ.

Հրթիւ, հունտ, քիթ, վիթ, եղունգ, երգիք, կաւիճ, խաւիճ, կաղին, ջուր, վարիչ, փուշ, թուշ, սուտ, խիթ, բիծ, բիժ, բիտ, խոց, նուշ, սափրիչ, կողոպուտ, լպուտ, անուր, աղօթագիրք։

139. Հետեւեալ խօսքերուն մէջ, փակագիծով գրուած բառերը պէտք եղած հոլովին դարձնել հոլովման օրէնքին համաձայն.

Բարիկ պիտի երթամ Մարտիկոյ (ճամբայ)։

Ուիմպուի գաւաթը ելլելու համար պէտք է օրերով (լեւ) կողէն վեր մագլցել։

Մեր մէջ շատեր (եղ) միս չեն ուտեր:
Ձեր առաջարկութիւնները (սէր) կ'ընդունէի, եթէ (մայրս)
հրաման առած ըլլայի:

(Աղջիկ) մը ամէնէն գեղեցիկ ձիրքը իր անուշ բնաւորութիւնն է:

Աստուածաշունչը կ'սկսի (Ծնունդ) գիրքով:

Միաբանական առաջին ուխտը հաստատուած է Ս. Գրիգոր (Առսաւորիչ) ձեռքով, իննական վանքին հիմնարկութեամբ, որ հիմայ (Դլակ) Ս. Գարապետ կը կոչուի:

(Մարք) ազգը Ասիոյ հին Ժողովուրդներէն մէկն է:

(Նախնիք) ուսմանը նախընտրէր շատ մը գեղեցիկ բանաստեղծութիւններ:

Շ Ա Ր Ա Դ Ր Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

Վերոգրեալ պատմութիւնը գրել դասաբանին մէջ,
քիչ մը աւելի բնորոշակելով:

ՀԱՍԱՐԱԿ ԱՆՈՒՆՆԵՐՈՒ ՀՈՒՎՈՒՄԸ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԿԱՆՈՆ

	եզակի	Յոքնակի	եզակի	Յոքնակի
Ո. Հ.	Դաշտ	Դաշտեր	Պատկեր	Պատկերներ
Ս. Տ.	Դաշտի	Դաշտերու	Պատկերի	Պատկերներու
Բ.	Դաշտէ	Դաշտերէ	Պատկերէ	Պատկերներէ
Պ.	Դաշտով	Դաշտերով	Պատկերով	Պատկերներով

Բ Ա Յ Ա Ռ Ո Ւ Թ Ի Ի Ն Ն Ե Ր

Ա.

Բ.

Ի վերջացող բառեր

Ուրիւն վերջացող բառեր

եզ.

եզ.

Յոք.

Ո. Հ.	եկեղեցի	Աշխատութիւն	Աշխատութիւններ
Ս. Տ.	եկեղեցւոյ	Աշխատութեան	Աշխատութեանց
Բ.	եկեղեցիէ	Աշխատութենէ	Աշխատութիւններէ
Պ.	եկեղեցիով	Աշխատութեամբ	Աշխատութիւններով

Այսպէս. գիւնի, հոգի, եւլն. Այսպէս. ծովութիւն, ուրախութիւն, եւլն.

Պ.

Պ.

Ում վերջացող բառեր

Սլ եւ ալ վերջացող անբերելոյթներ

եզ.

Յոք.

եզ.

Յոք.

Ո. Հ.	Խոստում	Խոստումներ	Երգել	Հազալ
Ս. Տ.	Խոստման	Խոստմանց	Երգելու	Հազալու
Բ.	Խոստումէ	Խոստումներէ	Երգելէ	Հազալէ
Պ.	Խոստմամբ	Խոստումներով	Երգելով	Հազալով

Այսպէս. հիացում, յուզում, ուսում, Այսպէս. սիրել, կրել, խա-
եւլն. «Դաշտին պէս. քրքում, դդում: զալ, սողալ, եւլն.

Ե.

Ձ.

Ի. վերջացող աներոյթներ վերջին վանկին մէջ աւարունակող երեք բառեր

ն. ձ.	ն. ձ.	ն. ձ.
Ս. Տ. Խօսել	Յոր. Լսուել	Եզ. Բերան
Ս. Տ. Խօսելու	Յոր. Լսուելու	Եզ. Բերնի
Բ. Խօսելէ	Յոր. Լսուելէ	Եզ. Բերնէ
Գ. Խօսելով	Յոր. Լսուելով	Եզ. Բերնով

Այսպէս, նայել, թառել, տպուել, եւլն. Այսպէս, ճակատ, զաւակ:

Է.

վերջին վանկին մէջ Ի աւարունակող բառեր

ն. ձ.	ն. ձ.	ն. ձ.
Ս. Տ. Գիրք	Յոր. Գիրքեր	«Գիրքին պէս, միտք, սիրտ, գետին, ծաղիկ, մատենա-գիր, դրօշակիր, թղթակից, փրկիչ, լուսաւորիչ, եւայլն.
Ս. Տ. Գիրքի	Յոր. Գիրքերու	«Դաշտին պէս, եր, իղձ, հիւսիս, մատիտ, ապրիլ, մայիս, ընտանիք, հարսնիք, հետաքրքիր, ուրիշ, ցրտիչ, գոչիւն, եւայլն»
Բ. Գիրքէ	Յոր. Գիրքերէ	
Գ. Գիրքով	Յոր. Գիրքերով	

Ը.

վերջին վանկին մէջ ու աւարունակող կարգ մը բառեր

ն. ձ.	ն. ձ.	ն. ձ.	ն. ձ.
Ս. Տ. Տուն	Տուներ	Ս. Տ. Աշուն	Աշուն
Ս. Տ. Տան	Տուներու	Ս. Տ. Աշնան	Աշուն
Բ. Տունէ	Տուներէ	Ս. Տ. Աշունէ	Աշունէ
Գ. Տունով	Տուներով	Ս. Տ. Աշունով	Աշունով

ն. ձ.	ն. ձ.	ն. ձ.
Ս. Տ. Մատուռ	Ժողովուրդ	Մանուկ
Ս. Տ. Մատրան	Ժողովուրդեան	Մանկան
Բ. Մատուռէ	Ժողովուրդէ	Մանուկէ
Գ. Մատուռով	Ժողովուրդով	Մանուկով

«Տունին պէս, շուն—«Աշունին պէս, դարուն—«Անունին պէս, մականուն, դերանուն, բայանուն — «Մատուռին պէս, դուռ:

Թ.

կարգ մը միավանկ բառեր

ն. ձ.	ն. ձ.	ն. ձ.
Ս. Տ. Նաւ	Նաւին պէս, մարդ, մանչ, ձի, ծով, կով, գի:	
Ս. Տ. Նաւու	Նաւի, թի, էշ, արջ, հաւ, պատ, դահ, պահ,	
Բ. Նաւէ	արդ, շահ եւ երբեմն ալ դաս, մահ, ժամ,	
Գ. Նաւով	հեղ, մէկ, տարի, արեւ:	

Ժ.

ժամանակ ցուցնող բառեր

ն. ձ.	ն. ձ.	ն. ձ.
Ս. Տ. Ամառ	Ատեն	ժամ [ժամու
Ս. Տ. Ամառուան	Ատենուան կամ Ատենի	ժամուան կամ
Բ. Ամառունէ	կամ Ամառէ Ատենէ	ժամէ
Գ. Ամառով	Ատենով	ժամով

«Ամառին պէս, ձմեռ, երէկ, հիմակ, ցերեկ, գիշեր. նոյնպէս իրիկուն, վաղը, առտու:

Ատենին պէս, ժամանակ, օր, կէս օր, օրհասարակ, ետինք. նոյնպէս տարի:

«Ժամին պէս, հեղ. անգամ, նոյնպէս շաբաթ, ամիս, մահ:

ԺԱ.

Ազգականութեան կապ ցուցնող բառեր

ն. ձ.	ն. ձ.	ն. ձ.
Ս. Տ. Հայր	Աղջիկ	Ներ
Ս. Տ. Հոր	Աղջկան	Ներոջ
Բ. Հորմէ	Աղջիկէ	Ներոջմէ
Գ. Հորով	Աղջկով	Ներոջով

«Հայրին պէս, մայր, եղբայր, սանամայր, կնքամայր, եւայլն:

Նոյնպէս, վանահայր, վանամայր, լուսեղբայր, եւայլն:

«Աղջիկին պէս, էրիկ, կնիկ:

«Ներին պէս, աներ, տալ, քոյր, հորաքոյր, մորաքոյր, կե-սուր, կին, տալիս, նոյնպէս, տէր, տանտէր:

Ճ.Բ.

Անկանոն հոլովումներ եղակիի մէջ

	եզ.	եզ.	եզ.	
Ո. Հ.	Սէր	Կայսր	Գլուխ	
Ս. Տ.	Սիրոյ	Կայսեր	Գլխու	
Բ.	Սէրէ	Կայսրէ	Գլխէ	
Գ.	Սիրով	Կայսրով	Գլխով	
	եզ.	Յոր.	եզ.	եզ.
Ո. Հ.	ձամբայ	ձամբաներ	Տղայ	Ջրօ
Ս. Տ.	ձամբու	ձամբաներու	Տղու	Ջրոյի
Բ.	ձամբէ	ձամբաներէ	Տղէ	Ջրոյէ
Գ.	ձամբով	ձամբաներով	Տղով	Ջրոյով
	եզ.	Յոր.	եզ.	Յոր.
Ո. Հ.	լեռ	լեռներ	Թուռ	Թուռներ
Ս. Տ.	լեռան	լեռներու	Թուռան	Թուռներու
Բ.	լեռնէ	լեռներէ	Թուռնէ	Թուռներէ
Գ.	լեռնով	լեռներով	Թուռով	Թուռներով
	եզ.	Յոր.		
Ո. Հ.	եզ.	եզեր	«լեռ»ին պէս. դուռն: - «եզ»ին պէս.	
Ս. Տ.	եզան	եզերու	բեռ, հիմ:	
Բ.	եզէ	եզերէ		
Գ.	եզով	եզերով		

Ճ.Գ.

Յիւ, կան, եան վերջացող յոքնակներ

Ո.	Քաղաքացիք	Բողոքականք	Աջակողմեանք
Հ.	Քաղաքացիներ	Բողոքականներ	Աջակողմեաններ
Ս. Տ.	Քաղաքացւոց	Բողոքականաց	Աջակողմեանց
Բ.	Քաղաքացիներէ	Բողոքականներէ	Աջակողմեաններէ
Գ.	Քաղաքացիներով	Բողոքականներով	Աջակողմեաններով

Ճ.Դ.

Անկանոն հոլովումներ յոքնակիի մէջ

Ո.	Մարդիկ	Կանայք	Տղաք
Հ.	Մարդիկ	Կիներ	Տղաք
Ս. Տ.	Մարդոց	Կանանց	Տղոց
Բ.	Մարդոցմէ	Կանանցմէ	Տղոցմէ
Գ.	Մարդոցմով	Կանանցմով	Տղոցմով

ՅԱՏՈՒԿ ԱՆՈՒՆՆԵՐՈՒ ՀՈԼՈՎՈՒՄԸ

→→→→→

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԿԱՆՈՆ

	եզ.	Յոր.
Ո. Հ.	Պետրոս	Պետրոսներ
Ս. Տ.	Պետրոսի	Պետրոսներու
Բ.	Պետրոսէ	Պետրոսներէ
Գ.	Պետրոսով	Պետրոսներով

ԲԱՅԱՌՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ա.

Բ.

Իս վերջացող անձի անուններ Իս վերջացող աշխարհագրական անուններ

	եզ.	եզ.
Ո. Հ.	Եւդոքսիա	Իտալիա
Ս. Տ.	Եւդոքսիայի	Իտալիոյ
Բ.	Եւդոքսիայէ	Իտալիայէ
Գ.	Եւդոքսիայով	Իտալիայով

Գ.

Դ.

Ա վերջացող անուններ

Օ վերջացող անուններ

	եզ.	եզ.	եզ.
Ո. Հ.	Աննա	Քանաւա	Սանթիակո
Ս. Տ.	Աննայի	Քանաւայի	Սանթիակոյի
Բ.	Աննայէ	Քանաւայէ	Սանթիակոյէ
Գ.	Աննայով	Քանաւայով	Սանթիակոյով

Ե.

Պոլիս վերջացող անուններ

	եզ.
Ո. Հ.	Կոստանդնուպոլիս
Ս. Տ.	Կոստանդնուպոլսոյ
Բ.	Կոստանդնուպոլսէ
Գ.	Կոստանդնուպոլսով

Զ.

Անկանոն հոլովումներ եղակիի մէջ

Ո. Հ.	Աստուած	Աստուածաձին	Էջմիածին
Ս. Տ.	Աստուծոյ	Աստուածածնայ	Էջմիածնայ
Բ.	Աստուծմէ	Աստուածածնէ	Էջմիածնէ
Գ.	Աստուծմով	Աստուածածնով	Էջմիածնով

Ո. Հ.	Հայ	Ձին	Ձատիկ	Խթում
Ս. Տ.	Հայու	Ձինու	Ձատկի	Խթման
Բ.	Հայէ	Ձինէ	Ձատկէ	Խթումէ
Գ.	Հայով	Ձինով	Ձատկով	Խթումով

Է.

Եանգ, ցիւ, կանգ վերջացող բառեր

	Յոր.	Յոր.	Յոր.
Ո.	Օսմանեանք	Պոլսեցիք	Հռոմէականք
Հ.	Օսմանեաններ	Պոլսեցիներ	Հռոմէականներ
Ս. Տ.	Օսմանեանց	Պոլսեցւոց	Հռոմէականաց
Բ.	Օսմանեաններէ	Պոլսեցիներէ	Հռոմէականներէ
Գ.	Օսմանեաններով	Պոլսեցիներով	Հռոմէականներով

Ը.

Անկանոն հոլովումներ յօքնակիի մէջ

Ո.	Հայք	Յոյնք	Հրեայք	Պարսիկք
Հ.	Հայեր	Յոյներ	Հրեաներ	Պարսիկներ
Ս. Տ.	Հայոց	Յունաց	Հրէից	Պարսկաց
Բ.	Հայերէ	Յոյներէ	Հրեաներէ	Պարսիկներէ
Գ.	Հայերով	Յոյներով	Հրեաներով	Պարսիկներով

Ո.	Հնդիկք	Աղուանք	Պուլկարք	Մարք
Հ.	Հնդիկներ	Աղուաններ	Պուլկարներ	Մարեր
Ս. Տ.	Հնդկաց	Աղուանից	Պուլկարաց	Մարաց
Բ.	Հնդիկներէ	Աղուաններէ	Պուլկարներէ	Մարերէ
Գ.	Հնդիկներով	Աղուաններով	Պուլկարներով	Մարերով

Ի Ե. Դ Ա Ս

ՀԱՆՈՎՆԵՐՈՒ ԳՈՐԾԱԾՈՒԹԻՒՆ

243. Ուղղական. — Ուղղական հոլովը կը գործածուի.

1. Իբր եկրակայ, և կը պատասխանէ ռ՞ի կամ ի՞նչ բան հարցման, Համեսուքիւնը աղջկան մը զարդն է:

2. Իբր ստորոգելի, և կը պատասխանէ ի՞նչ հարցման. Այս մարդը դեռ տղայ է:

3. Իբր կոչական. Ասուա՛ծ, ողորմե՛ ինծի:

4. Իբր բացայայտիչ. Մախոյեյ պատմիչը:

5. Իբր ածականի խնդիր. Բսան մեք շայն է. հարկը օխա ծանր է:

244. Հայցական. — Հայցական հոլովը կը գործածուի.

1. Իբր սեռի խնդիր, և կը պատասխանէ զո՞ւ կամ ի՞նչ բանը հարցման. Բարկուքիւնը տունք կը փակէ:

2. Իբր բնութեան խնդիր.

Ա. Երբ գէպ ի տեղ մը շարժում ցոյց կու տայ, և կը պատասխանէ (գէպ ի) ո՞ւր հարցման. Հայրս անկէ օր տուկայ կ'երթայ: Մեր քրտնոյն տղան ծովը ինկաւ:

Բ. Երբ տեղի մը մէջ դադարում կը ցուցնէ, և կը պատասխանէ ո՞ւր հարցման. Ես տունը կը կենամ: Աշի-րիկի անտառները զարհուրելի զագաններ կան: Այս աղ-ջիկը աչքը ակնոց դրեր է: Մասդ մասնի չկայ:

Գ. Երբ ժամանակ ցոյց կու տայ և կը պատասխանէ երբ հարցման. Ժամը 12ին ասեցները կը ճաշենք: ԺԹ. դարուն վերջերը մեռաւ Վիթրո շիկո:

3. Իբր ստորոգելի, երբ անուանել, կոչել, կարծել, նկատել, ճանչնալ, ընտել, կարգել, ընել, դնել, և այս

խմաստով գործածուած ուրիշ ներգործական բայի մը ընկերացած է, և սեռի խնդրին ինչ ըլլալը կը ցուցնէ. 2ֆեզ բոյր անուանեցի: 2ֆեզ մարդ կարծեցի: 2իմբը խաղի բոյ:

245. Սեռական. — Սեռական հոլովը կը գործածուի.

1. Իբր յատկացուցիչ, և կը պատասխանէ որո՞ւն կամ ի՞նչ բանին հարցմանց. Պատուհանին վարագոյրը բռնկեցաւ:

2. Իբր անական.

Ա. Երբ կը ցուցնէ տարիք, տարիք, տարիք. Բաւան տարու տղայ մը: Բարձրագոյն կարգի աշակերտներ: Հարիւր ոսկիի մասնի մը:

Բ. Վերջ, ներս, դուրս, առաջ, անցիւ, բով, ետեւ, ետք, վեր, վար, քաղ, դիմաց, վրայ, հայտնաբերուած մէջ. Վերջի տղը, ներսի հայրիկ, դուրսի սեղանը:

3. Իբր անականի խնդիր. Տուրքերու հուսափէջ, հաշիւներու յարդարիչ:

246. Տրական. — Տրական հոլովը կը գործածուի իբր բնութեան խնդիր, հետեւեալ կերպով.

Ա. Երբեմն շարժում ցոյց կու տայ, և կը պատասխանէ որո՞ւն, ի՞նչ բանի հարցմանց. Ներկեցիք անոնց: Կրակին մօտեցիք: Ա. Պատրիարքին խնդրագիր տուեցաւ: Լսելու եկեր եր:

Բ. Երբեմն ժամանակի գաղափար կու տայ, և կը պատասխանէ երբ հարցման. Մարտին՝ զարունը կ'սկսի: Կես գիշերին՝ դուրս ելաւ: Ժամը երկուփն՝ կ'արթննաւ: Այս անգամուհի չյայտնեցաւ: 2իմբը տեսնելու պիտ' անցնայ: Անտուրան տալին՝ անմիջապէս փախչի: Հայոց տուարը նորոգուեցաւ ՇԾԳ քուսկանին:

Գ. Ծախել, ըսել, գնել, գարնել, հայրն բայերուն քով, յատուկ գործածութիւն մը ունի երբեմն. Ատոր

խեղդուքիս կ'ըսեն: Այս գիրքը հինգ տոմարի գնեցի: Այդ հագուստի գոյնը կանանչի կը գարնէ: Սա տղան կապիկի կը նմանի:

Դ. Իբր անականի խնդիր. Վարձատրութեան արժանի, պատշաճութեան կարոտ:

Ե. Կան ուրիշ պարագաներ ալ, որոնցմէ յիշենք հետեւեալ օրինակները. Այս խրիկուն ձեզի եմ: Աղօթքի կեցիւ հին: Հարիւրին հինգ տոմար կ'ստանաւ:

Ը Ն Յ Ե Ր Ց Ո Ւ Ա Մ

Ճ Ի Տ Ի Ն Պ Ա Ր Տ Բ Ը

Սե կաշիէ մեծկակ պայուսակ մըն էր զոր առաւ իրիկուն իր ձեռքը բռնած կ'երթար փողոցներէն: Իր կեանքին անբաժան ընկերն էր այս տոկուն կաշիէ պարկը որով ամէն իրիկուն իր տան պիտոյքը, հացն ու միտը կը տանէր, կամ պտուղը՝ իր երկու փոքրիկ զաւակներուն որոնք զրանք առջեւէն՝ այս խոստամալից ու խոստամալով պայուսակին շուրջը կը բոլորուէին: Այս մարդուն բոլոր յոգնածան վատտակն ու քրտնաթոր գործունէութիւնը անոր մէջ էր, զանապեան տակաւ զոր կը լեցնէր շարունակ երեսուն տարիներէ ի վեր առանց յաջողելու: Իր կեանքի պայքարը հոն էր ամբողջ. ապրուստի խնդիր, օրական հացի խնդիր, որուն արհաւիրքով լի էր միշտ այդ կաշիէ պահարանը իր մշտնջենական պարագութեամբ: Իր ուրախութիւնները և ցաւերն ալ հոն էին, իր յիշատակներն ալ: Աղէկ օրեր և գէշ օրեր ունէր այդ տոկունը, տէրջը պէս ձապատաղիւր մը յարափոփոխ, և անոր պէս հոգի մըն ալ ունէր կարծեալ: Ո՞վ էր տէր այս երկուքին մէջ. երեսուն տարի ետքը, երբ ձախորդութիւնը իր երկաթէ շրջապատյա

օղակներով կը պաշարէր զինքը՝ այս մարդը կը հասկնար որ այդ անգգայ տուպրակը իր տէրը եղած էր միշտ:

Ո՛հ, եթէ մինակ ըլլար, ի՞նչ փոյթ. բայց երկու աղջիկ զաւակներ իրենց պատանութեան ամէն հրապոյրներովը, ամէն պատրանքներովը իրեն կը նայէին. առջի մանկունահները չէին հիմակ, այլ խելահաս պատանահներ կեանքի վայելքի արդար ու անմեղ ըզձանքներով, ապէս կ'ալ ու թիւններով ծարաւի:

Այս զաւակները, իր բոլոր երջանկութիւնը, հիմայ կը ճնշէին զինքը իրենց տառնըչորս տառնըչինգ տարու աղջկան անմեղութեան մպիտովը, որ յոնդիմանութիւններով լեցուն կ'երեւար իր հայրական աչքին: Յանցաւորի պէս կը մտնէր ներս, զրկանքներու դատապարտուած այս երկու հոգիներուն առջև մեղաւորի նման գլխիկո՛ր կը դառնար տուն, երեսին վրայ միշտ պահելով զուարթութեան կեղծաւոր երեւոյթը, ու այս դիմալակին տակ պարտկելով իր ապիկար ու շուարած մարդու կսկիծը:

ԳՐԻԴՈՐ ԶՕՀՐԱՊ

ԳՐԻԴՈՐ ԶՕՀՐԱՊ. ծանօթ գրագետ, փաստաբան եւ պերճախօս երեսփոխան, ծնած 1860ին, հրատարակած է հայ պարբերականներու եւ թերթերու մէջ յօդուածներ եւ նորավէպեր, որոնց մէջ մասը ամփոփած է հատորի մը մէջ: Ունի նաեւ վիպակ մը, Անհետացած սեռունդ մը:

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ Ն Ե Ր

140. Զրուցագրելայս հատուածը կէտադրութեան նշանները ղնելով:
141. Ըսել թէ հետեւեալ խօսքերուն մէջ տարբեր գիրով գրուած ուղղականներէն որո՞նք իրրեւ ենթակայ, որո՞նք իրրեւ ստորագելի. որո՞նք իրրեւ բացայայտիչ, որո՞նք իրրեւ ածականի խնդիր գործածուած են:

Կարապը ջրային թռչուններու ամէնէն սքանչելին է:—Շեղամարկեղը հերկելու գործիք մըն է:—Մեր մորթին վրայ փոքրիկ վտառներ կան որոնք ծակիմ կը կոչուին:—Օգին իշխանը, արծիւր, միշտ արեւուն կը նայի:—Ինչպէս բոցը, նոյնպէս ալ հրացումը կը պակսի, երբ չ'աւելնար:—Ռիելիէօ Հեսթիկոս Գ.ի քաղաքականութիւնը շարունակեց, եւ Լուգոփիկոս Ժ.իւնը պատրաստեց:—Սպարտացւոյ ամէնէն մեծ փառքն էր իրենց զաւակներուն ստացած վերքերը:—Սեղանի մը սփռոց շինելու համար գոնէ երեք կանգուն լայն կտաւ պէտք է:—Սոնի կը կոչուի այն մարդը որ հարկեր օխա կը կշռէ:

142. Ըսել թէ հետեւեալ խօսքերուն մէջ տարբեր գիրով գրուած հայցականներէն որո՞նք իրր սեռի խնդիր, որո՞նք իրր բնութեան խնդիր, որո՞նք իրր ստորագելի գործածուած են:

Ուշագրութեամբ դետեցէ՛ք թիթեռնիկին քեւերը, եւ տեսէ՛ք թէ ի՞նչ նուրբ արուեստով յօրինուած են:—Յաճախ դէպ երկրաշարժներ կը կործանեն Ամերիկայի բաղաճները:—Եթէ կայծակը որ եւ է մետաղի մը վրայէն անցնի, կը հալեցնէ եւ օդին մէջ կը ցնդեցնէ այդ մետաղը:—ԺԼ. դարուն վերջերը, Յովսէփ Արզութեանց Արքեպիսկոպոսը Գրիգորուպոլիս հայաբանի բաղաճ հիմնեց Ռուսաստանի մէջ:—Հինաւուրց քրմունիները եռուտանիներու վրայ նստած կը ներկայացնէն պատկերներու մէջ:—Սմբատ Բագրատունի, Հայոց սպարապետը հրաշէկ շամփուրով պակեց Մերուժանի գլուխը:—Գիւթերներ կանուխ անդողին մտնել եւ առնուները կանուխ ելլել՝ գլխաւոր պայմաններն են տղու մը առողջութեան:—Եթէ մեր պարտքերը հոգ մը նկատենք, դժբախտ կ'ըլլանք:—Տղաք պէտք չէ որ խնջոյք մը կարծեն կեանքը:—Կարճամիտ մարդը, եթէ հարկեր անգամ ալ խաբուի, նորէն փորձառու չ'ըլլար:

143. Որոշել հետեւեալ ստորագրուած բառերուն մէջէն սեռականները եւ տրականները:

Լաւադոյնը լաւին թշնամին է:—Գրիգոր Շղթայակիր Պատ-

ընտրեց Երուսաղէմի վանքին պարտքը վճարելու համար, վիզէն շղթայ անցուցած, տարիներով նպաստ հաւաքեց: — Յուդան Յիսուսը մատնեց երեսուն արծաթի: — Իրիկուն ճաշը պէտք է թեթեւ ըլլայ, դիւրաւ մաքսուելու համար: — Գաբրիէլ Այվազովսքի գրագէտ եպիսկոպոսը, որ Քռիլովի առակները թարգմանած է, Յովհաննէս Այվազովսքի մեծ նկարչին եղբայրն է: — Որ եւ է գոյն մը աղէկ որոտելու համար, պէտք է արեւուն լոյսին դիտել զայն: — Այս կարգի խնդիրները մեր մէջ կարգադրե՞նք: — Ներսէս Շնորհալի, բանաստեղծ կաթողիկոսը, Պահլավունեաց ցեղին կը պատկանէր: — Գուրսի թշնամիները չեն կրնար վնասել ազգի մը, եթէ ներսէն թշնամի չունենայ: — Յարգանքի արժանի չէ այն մարդը որ իր շահը միայն կը մտածէ:

Շ Ս Ր Ա Դ Ր Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն

Կարդացե՛ք ուշի ուշով վերոգրեալ հասուածք. եւ դուք ձեր կողմէն նկարագրեցե՛ք հայր մը որ կը տառապի իր զաւակներուն պէսքերը չկարենալ հոգալուն համար:

Ի Զ. Դ Ա Ս

ՀՈՒՈՎՆԵՐՈՒ ԳՈՐԾԱԾՈՒԹԻՒՆ

(Շարունակութիւն)

247. Բացառական. — Բացառական հոլովը կը գործածուի.

1. Իբր ւածական, երբ նիւթ կամ տեսակ ցոյց կուտայ. Մուսակի վերարկու: Քարէ տանկոյա:

2. Իբր քննարկական խնդիր, երբ պատասխանէ որեւէ, ի՞նչ քանի հարցմանց. Քեզմէ շեղի: Կարդացած գիրքէս զոհ եմ: Տունէն դուրս ելլել չեմ ուզեր: Քրիստոս Յովհաննէս Մկրտիչէն մկրտեցաւ: Խաղալի դասեր եին: Աւստանութեան մի՛ ձանձրանաւ: Պատգովս հրաւարեցաւ: Բարկութեան մոլեգնէր եր: Կարդալէն աջերը սկսաւ ցանկ:

3. Իբր ւածականի խնդիր. Այլեւ հեռու: Հոգեւէ զերծ. Միսիքարութեան զուրկ:

4. Իբր գոյականի խնդիր. Իրենցմէ մեծ մասը ինծի ձայնակցեցաւ: Արուեստագէտներէն քիչերը հարուստ եղած են:

5. Իբր նախադրութեան խնդիր. Իմ ուծեա վեր է այս ցաւին դիմանալ: Դուռնէն ներս մտե՛ք:

248. Տրուականի ձեւով և բացառականի իմաստով կը գործածուին երբեմն կարգ մը բառեր. Ընկելիք չգիտնալուն՝ անշարժ մնաց: Ստախկ վախուն շիրտեցաւ: Ասիկա միտքերուն չէր անցներ: Լաւագոյն է սակայն, չփոթութեան տեղի չտալու համար, բացառականի ձեւով գործածել ստպէս. Ընկելիք չգիտնալէն՝ անշարժ մնաց: Վախէն շիրտեցաւ: Ասիկա միտքերէն չէր անցներ:

249. Գործիական. — Գործիական հոլովը կը գործածուի.

1. Իբր ընտրեան խնդիր, երբ կը պատասխանէ ինչո՞վ հարցման. Մեր կորովով յաջողեցանք: Կողովներով ժողովեցին: Գրչով յաղթեցին:

2. Իբր գոյականի խնդիր: Արուեստով բժիշկ: Հաւաստով ֆրիստենայ: Ազգով հայ:

3. Իբր ածականի խնդիր: Վարդերով լեցուն կողով: Գաջութեամբ նշանաւոր գորպիսի մը:

4. Մակբայի իմաստով, երբ կը նշանակէ:

Ա. Ամբողջութիւն. Տունով սեղով մեկնեցան:

Բ. Ժամանակի երկարութիւն. Ամիսներով պատմեցին:

Գ. Տեղւոյ տարածութիւն. Գետին երկայնութեամբ տարածուեալ էին: Յաւաքի ճամբով պիտի երթանք:

Դ. Որոշ ժամանակ մը. Սողոմոնի օրով՝ ուսիս եւ արծաթը արժեք չունեցին:

Ե. Ժամանակի անպատեհութիւն. Գիշերով ո՞ւր կ'երթաս: Մեծ պահք օրով հաւ կ'ուտնի՞:

5. Իբր ածական, երբ նշանակէ ունեցող. Երկու փեղկով (երկիւղի) դուռ: Չորս ոտով (չորհոսանի) անասուն: Կարճ հասակով (կարճահասակ) աղջիկ: Այսպէս ձեւած են ուժով, գիւղով, հաւով, խեղճ ածականները:

250. Հայցական, սեռական, տրական, բացական և գործիական հոլովները կը գործածուին նաեւ իբր նախադրութեան խնդիր, ինչպէս իբրեւ մարդ, բու ղիսնացի, քեզի հետ, քեզի գոյ, քեզի մօտ,

251. Կոչական. -- Կոչական կ'ըսուի այն բառը զոր կ'ազդենք անձի մը կամ իրի մը, ինչպէս Տէր, երկինք:

252. Կոչականը որ ուղղականի և հայցականի ձեւը ունի, կրնայ ըլլալ եզակի կամ յոթնակի, ու միշտ կը շեշտուի:

253. Կոչականը առաջին վանկին վրայ կը շեշտուի խօսակցութեան մէջ. Եղբայր, դուն գիտես որ հիշանդ եմ: Իսկ երբ միշտի գործածուի, մանաւանդ մէկը կանչելու համար, վերջին վանկին վրայ կը շեշտուի. Յակոբ, Յակոբ, հո՛ւ եկուր:

254. Կոչականը չի շեշտուիր, երբ իրմէ առաջ շեշտաւ բառ մը ունի, ինչպէս Սիրեղի՛ եղբայր, Տէ՛ր Աստուծո՛ւ:

255. Կոչականը իր ածականին հետ, եթէ ունի, միշտ երկու ստորակէտով կը բաժնուի նախորդ ու յաջորդ բառերէն, ինչպէս. Ողորմե՛ք ինձի, Տէ՛ր Աստուծո՛ւ, եւ մի՛ քողար գիս:

ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ

Տ Ե Ր Ե Ի Ն Ե Ր Ո Ւ Ն Պ Ա Ր Ը

Կ'անցնին աշնան ցուրտ հովեր,
Ու կը տանին բռնավար
Թռչունները դէպ 'այր
Տերեւներն ալ՝ դէպ անտառ:

Դաղջ օրե՛ր, սի՛ւզ հեշտաբեր
Սահեատցան ընդ երկար.
Պարեցէ՛ք, հէ՛ք տերեւներ,
Վարեցէ՛ք դուք զերթ յիմար:

Ճամբաներու քովն ի վեր,
Հիւսիսէն կամ հարաւէն,
Տէ՛ս, կը վարսն տերեւներ,
Մահուան պարը կը պարեն:

Հրաւիրածին չափ տերև
Հովը երբեք չի գտներ:
Դարձէ՛ք, դարձէ՛ք հե. ի հե.,
Վալսեցէ՛ք, հէ՛ք տերեւներ:

Ամէն տերև վար կ'իյնայ
Կնձնի, թմբի կամ կաղնի,
Ու ամէն մարդ, ձեր, արզալ,
Մահուան ձոյցը կը թաղուի:

Եւ երազներն աշխարհին
Երբեք երկար չեն տւեր:
Հետեւեցէ՛ք ձեր պարին,
Վալսեցէ՛ք, հէ՛ք տերեւներ:

ԲՕԼ ԺԻԻՅԸՌԱ

Հ Ր Ա Շ Ա Ն Գ Ն Ե Ր

144. Դոց սորվիլ եւ արտասանել այս ոտանաւորը:
145. Որոշել թէ հետեւեալ խօսքերուն մէջ ստորագծուած բացա-
ռականներէն որո՞նք իրր ամակամ, որո՞նք իրր բնութեան
խնդիր, որո՞նք իրր ամակամ խնդիր, որո՞նք իրր գոյա-
կանի խնդիր գործածուած են:

Պէտք է մարդը իր գործերէն դատել, եւ ոչ խօսքերէն:
— Ամէն երկրի մէջ գրական մարդոցմէ շատերը անթի մեռած են:
Բնականէն սեւ եղողը աճառով չի ճերմկիր: — Ես մոռիկ բնելէ
ձանձրացայ, ան խօսելէ չձանձրացաւ: — Ոսկիի սիրտ մը ունի:
Դաճէ արձան մը աւելի կ'արժէ քան քարէ արձան մը: — Լաւ է
անօրութեան մեռնիլ քան անպատիւ ապրել: — Հոռոմացիք ոճ-
րագործները Թարբէյեան ժայռէն վար կը դահալիժէին: — Աչքէ
հեռու, սրէ հեռու, կ'ըսէ հին առած մը: — Սա լեռներէն անդին
նոր աշխարհ մը կայ: — Հոգեւէ զերծ աշակերտը ան է որ ժա-
մանակին իր պարտականութիւնը կը կատարէ: — Այս տարի մեր

ԲՕԼ ԺԻԻՅԸՌԱ, Ֆրանսացի ժամանակակից բանաստեղծ:

ձառերէն հինգը միայն պտուղ տուաւ: — Մարդիկ աւելի իրենց
վիշտերէն կը ծարանան քան թէ ախաւսանէին: — Այս տարի մեր հու-
նէն պիտի ելլենք: — Կայէն Աստուծէ անիծուեցաւ:

146. Ըսել թէ հետեւեալ նախադասութեանց մէջ ստորագծուած
գործիականները իրր ի՞նչ գործածուած են:

Ամէն մարդ իր յանգանով դժբախտ կ'ըլլայ: — Արամազդ յօն-
քերը պոստելով, Ուրմալսը կը դադդէր: — Հին ատենները, ձիով ու
նաւով կը ճամբորդէին եղբր, հիմայ շոգեկառնով, հեծելանիւով ու
ինքնաշարժով — Հիպոկրատ Պերկլէսի օրով մեծ համբաւ կը վա-
յելէր: — Տան մը մէջ, պզտիկով մեծով, ամենքն ալ պարտական են
հնազանդիլ քաղաքավարութեան օրէնքներուն: — Շերամը իր բը-
ժոժը շինելու համար, օրերով, շաբաթներով կ'աշխատի: — Կիրակի
օրով, չի վայելր արուստուրի ելլել: — Դեղին փետուրներով դիւարիս
անձրեւէն թռչուեցաւ: — Մնուկով խոնարհ մարդիկ շատ անգամ
մեծամեծ աստիճաններու հասած են: — Ոնենակին բարձրութեամբ
հայլի մը դրեր էին — Թռչունները իրենց թւերով կը կենան օդին
մէջ: — Սմբատ Բ. Անի քաղաքը պատեց բարձր պարիսպներով, ու
Տրդատ անուն հայ ճարտարապետի մը ձեռնով դարդարեց զայն
հոյակապ շէնքերով: — Վառձապուհի թագաւորութեան օրով էր
որ գտնուեցաւ հայ գիրքը եւ ծաղկեցաւ Հայոց գրականութիւ-
նը: — Երուանդ Բ. Թագաւորը այնպիսի դաժան դէմք մը ունէր,
կ'ըսեն, որ մէկ նայումով քարերը կը ճաթեցնէր:

147. Հետեւեալ բառերը իրր կոչական գործածել վարի պատմա-
կան խօսքերուն:

Ո՛վ Անտիսթենէս, — Գուռո՛վ Սիկամբոս, — Յուդա՛, — Հայո՛ց
աշխարհ, — Ո՛վ Աստուած, — Ո՛վ Աղեքսանդր, — Զօրապետներ:

Եթէ Աղեքսանդր չըլլայի, պիտի ուզէի Դիոքիէս ըլլալ: — Ա-
րեւս մի՛ խափաներ: — Համբերող ես, վառիկ յաւիտեական ես:
Համբերելով կը մատնես զիս: — Խոնարհէ՛ գլուխդ, այրէ՛ ինչ որ
պաշտեցիր. պաշտէ՛ ինչ որ այրեցիր: — Կ'ողբամ զքեզ: — Վերաբ-
կուիդ ծակերէն կը տեսնեմ գոռօղութիւնը:

Շ Ա Ր Ա Դ Ր Ո Ւ Թ Ւ Ի Ն

Նկարագրել առուներ, տեղաբափր, բնութեան
դայուկը, եւ մարդոց տրամադրութիւնները այդ եղա-
նակին: Տոց, քաղաքացու եւ գիւղացու մտան-
գութիւններ:

Ի Է. Դ Ա Ս

ԳՈՅԱԿԱՆ ԳՈՅԱԿԱՆԻ ՀԵՏ ՀԱՄԱԶԱՅՈՒԹԻՒՆ

Կ Ա Ն Ո Ն Ն Ե Ր

256. Գոյական մը գլխաւորաբար երեք կերպով կրնայ գոյականի մը քով իյնալ. Ա. Իբր բացայայտիչ և բացայայտեալ, Բ. Իբր յատկացուցիչ և յատկացեալ, Գ. Իբր ածական:

257. Բացայայտիչ եւ բացայայտեալ. — Բացայայտիչ կ'ըսուի այն գոյականը, որ ուրիշ գոյականի մը օժ կամ ինչ ըլլալը կը բացատրէ, Ողիմպոս շէնը, Աւետիք Պատրիարք:

258. Բացայայտիչը կը պատասխանէ ո՞ր հարցումին. Ո՞ր շէնը. Ողիմպոս շէնը: Ո՞ր Պատրիարք. Աւետիք Պատրիարք: Ողիմպոս և Աւետիք բացայայտիչ են:

259. Բացայայտեալ կ'ըսուի այն գոյականը, որուն ինչ կամ ով ըլլալը բացայայտիչով մեկնուած է. Ողիմպոս լեռ, Աւետիք Պատրիարք: Լեռ և Պատրիարք բացայայտեալ են:

260. Երբ բացայայտիչը և բացայայտեալը իրարմէ չանջատուող բառեր են, այսինքն երբ բռնով կամ ստորակէտով չեն զատուիր, բացայայտիչը, որ բնականաբար պէտք բացայայտեալէն առաջ կը գրուի, ոչ յօդ կ'առնէ, ոչ ալ կը հօլովուի. Նեղոս գետն անգամ, Կարմիր ծովուն եզերքը հասանք:

261. Երբ բացայայտիչը եւ բացայայտեալը իրարմէ կ'անջատուին ստորակէտով կամ բռնով, վերջը գրուած բառը կամ բառերը բացայայտիչ են: Երբ բռնաբ Շեքսպիր. Անգղիացի քահանայապետը՝ 52 տարու մեռաւ, Անգղիացի քահանայապետը բացայայտիչ է Շեքսպիրին: Իսկ երբ բռնաբ Անգղիացի քահանայապետը՝ Շեքսպիր՝ 52 տարու

մեռաւ, Շեքսպիր բացայայտիչ է Անգղիացի քահանայապետին: Այս պարագաներուն՝ թէ՛ բացայայտիչը և թէ՛ բացայայտեալը կը հօլովուին բնականաբար, ինչպէս Տանքի՝ Իսպանացի մեծ ֆերդինանդին՝ արձան մը պիտի կանգնուի, կամ Իսպանացի մեծ ֆերդինանդին՝ Տանքի՝ արձան մը պիտի կանգնուի:

262. Երկար բացայայտիչները և բացայայտեալները պէտք է յարաբերականով զատել, խօսքը չերկարելու և չփոխադրելու անկողնի չտալու համար: Փոխանակ ըսելու Մեր լեզուն՝ մեր հօրեն և մօրեն մնացած միակ անկորուստ ժառանգութիւնը, մեր գաղափարներու անմիջական միջնորդը, պէտք է անկորուստ պահուի. պէտք է ըսել. Պէտք է անկորուստ պահուի մեր լեզուն. որ մեր հօրեն և մօրեն մնացած միակ անկորուստ ժառանգութիւնն է, եւ այլն:

263. Կարելի է նաեւ այս պարագաներուն մէջ անջատման գիծ դործածել բացայայտիչէն առաջ եւ ետքը, ինչպէս. Մեր լեզուն, — մեր հօրեն և մօրեն մնացած միակ անկորուստ ժառանգութիւնը, մեր գաղափարներու անմիջական միջնորդը, — պէտք է անկորուստ պահուի:

Ը Ն Թ Ե Ր Յ Ո Ւ Ա Ս

ԱՄԷՆ ԲԱՆԻ ՄԷՋ ԶԱՓԱՆՈՐՈՒԹԻՒՆ

Տգէտ և միամիտ գեղջուկ մը, որ մը, քաղաք իջնելով, իր բանեցուցած ագարակին տէրջը տունը գնաց Գործի մը վրայ խօսելու համար տնոր հետ:

Տան տէրը ճաշի վրայ ըլլալով, սեղանատուն տալին մեր գիւղացին որ հոն սկսաւ բացատրել իր խնդիրը, և պէտք եղած հրահանգները ստանալէ յետոյ, մեկնելու միջոցին, կանգ առաւ և հարցուց թէ ինչ էր այն ճերմակ փոշին զոր կերակուրներուն վրայ կը ցանէր:

Տան տէրը զարմանալով այդ մարդուն տգիտութեան վրայ, բացատրեց անոր թէ այդ փոշին աղ կը կոչուէր որ կերակուրներուն համ կուտար և մարսողութիւնը կը դիւրացնէր:

Գեղջուկը տեղեկանալէ յետոյ թէ արժան էր այդ նիւթը և թէ ամէն նպարավաճառի քով կը գտնուէր, գնաց քանի մը օխտ աղ գնեց և շուկը իր տուէր առաւ:

Պատուիրեց որ անմիջապէս կերակուր բերեն իրեն, և պատրաստուեցաւ արտօմակով ճաշել, դատապարտելով ինքնիրեն հարուստներուն ազահուլութիւնը որ այդպիսի աժան նիւթ մը այնքան խնայողութեամբ կը գործածեն: Ուստի ուրի մը աղ լեցուց իր պատառին վրայ և կուլ տուաւ:

Հետեւանքը սարսափելի եղաւ. խեղճ մարդը սկսաւ հազալ, թքնել ու քիթը բերանը ծամածուել, խեղճուկ ձայնով մը օգնութեան կանչելով իր բնտանիքը, որոնք իր քով փութացին և կոկորդը լուսլով հազիւ կրցան սփոփել զինքը:

Հետեւեալ առտուն կանուխ մեր գեղջուկը վերստին քաղաքը եկաւ, ու չիտակ ագարակատիրոջը տուէր վազեց գանգատելու համար իրեն եղած չարամիտ կատակէն:

Տան տէրը խնդրի հասկնալէ յետոյ ըսաւ անոր. «Բ՛ւլ ըսաւ քեզի որ արտօմակով աղ լեցնես կերակուրիդ վրայ. չտեսա՞ր որքան զգուշութեամբ կը ցանէի ես: Գնա՛, տղաս, և միտքդ պահէ թէ լաւագոյն բոններն իսկ երբ չափազանց գործածուին հակառակ արդիւնք կ'արտադրեն»:

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ Ն Ե Ր

148. Զրուցագրել այս հատուածը:
149. Որոշել այս հատուածին գոյականներուն մէջէն ուղղակիաներն ու հայցականները:
150. Մէյ մէկ յարմար բացայայտիչ գտնել հետեւեալ բառերուն.
Աստեղագիտութիւն, մանտարէն, Մօցարտ, Հերոգոտ, Ֆէնը՝

լոն, Ոսկեբերան, Եղիշէ, Շաթօպրիան, Կիկերոն Ափրիկէ, Տարսոն, մանիշակ, Տիգրիս, Թեղօշ, Փիդիաս, Հայկ դիւցազն, Իլիան, Յայսմաուրք, Սաղմոս, Զատիկ, Արտաւագդ Ա., Տիգրան Երկաթ, Հ. Ղեւոնդ Ալիշան, Գրիգոր Նարեկացի:

ՕՐԻՆԱԿ. — Հայկ դիւցազն, Հ. Արսէն Բագրատունիի նշանաւոր դիւցազներգութիւնը. — Տարսոն, Կիլիկիոյ մէջ քաղաք:

151. Յարմար գոյականներ զնել հետեւեալ մանրավէպին կէտերուն տեղ.

ՀԵՐՄԷՍ ԵՒ ԱՐՁԱՆԱԳՈՐԾԸ

Օր մը, Հերմէս ուղեւոր թէ որքան... կու տան իրեն աշխարհի վրայ, մահկանացուի մը... առաւ, եւ արձանագործի մը... մտաւ: Նախ Արամազդի մէկ... նշմարեց հոն ձեռքը... մը բռնած, եւ... հարցուց: Երբ պատասխանեցին թէ մէկ ոսկի է, մըտքէն խնդաց իր հօրը... վրայ: «Հապա սա Հերմէս, ըսաւ, քանի՞ կու տաս — Բիչ մը աւելի» Վերջապէս իր... տեսնելով, եւ կարծելով թէ աւելի կ'արժէ, քանի որ... չաստուածին եւ... ուղեւորականին... էր, անոր գինն ալ հարցուց, «Եթէ միւս երկուքը գնես, պատասխանեց...», ասիկա ձրի կու տամ»:

Ընդհանրապէս մեր ենթադրածէն շատ աւելի պակաս կը գընահատեն զմեզ ուրիշները:

152. Որոշել այս հատուածին մէջ ձեր դրած գոյականներուն հոլովը:

153. Մէյ մէկ նախադասութեանց մէջ գործածել հետեւեալ յատուկ անունները, րացայայտիչներ տալով անոնց.

Մովսէս, Վերգիլիոս, Հերքելէս, Արթամար, Վաղարշապատ, Կրեսոս, Կէոպատրա, Սանդուխտ, Շամիրամ, Սողոմոն, Յոբ, Բագրատունիք, Թորիշէլի, Արքիմեդէս, Լամարթին, Անահիտ, Աթենաս, Պղատոն, Կիարոս:

154. Հարկ եղած յատուկ անունները զնել հետեւեալ նախադասութեանց մէջ.

... գտաւ Հայ գիրերը. — Արշակ Բ. շինեց... քաղաքը: — ... Թարգմանեց Վերգիլիոսի Ենէական դիւցազներգութիւնը գրաւար ոտանաւորի. — ... հաստատած է Սահակ Մեսրոպեան մրցանակը հայ գրագէտները քաջալերելու համար: — ... հիմեց Ունբինանց իշխանութիւնը: — ... Ռուսաստանը ծաղկեցնելու համար, հայ գրագէտները հրաւիրեց ու հաստատեց զանաք ալ եւ ալ գաւառներու մէջ: — Լեւոն Ե. Թագաւորը անդաւակ մեռնելով, Կիլիկիոյ վրայ Թագաւորեցին... իշխանները:

Ե Ա Ր Ա Գ Ր ՈՒ Թ Ի Ն

Գրել «Ամեն բանի մէջ չափաւորութիւն» վերնագրով շարադրութիւնը աւելի մանրամասնութեամբ եւ խօսակցութիւններ զնելով գեղջուկին ու ագարակասիրոյ միջեւ:

Ի Ը . Դ Ա Ս

ԳՈՅԱԿԱՆ ԳՈՅԱԿԱՆԻ ՀՅՏ ՀԱՄԱԶԱՅՆՈՒԹԻՒՆ

(Շարունակութիւն)

264. Յատկացուցիչ եւ յատկացեալ. — Յատկացուցիչը անուն մըն է, որ ուրիշ անունի մը որուն ըլլալը կը ցուցնէ. Ծառին ճիւղը. ծառերուն ճիւղերը: Ծառին եւ ծառերուն յատկացուցիչ են:

265. Յատկացեալը այն բանն է որ յատկացուցիչին կը վերաբերի. Ծառին ճիւղը, ծառերուն ճիւղերը: Ճիւղը եւ ճիւղերը յատկացեալ են:

266. Յատկացուցիչը կ'ըլլայ միայն սեռական հոլով, իսկ յատկացեալը սակեւ հոլով կրնայ ըլլալ Ծառին ճիւղը, ծառին ճիւղին, ծառին ճիւղէն, ծառին ճիւղով:

267. Յատկացուցիչը կը պատասխանէ որո՞ւն կամ ի՞նչ բանին հարցման:

268. Սեռական եւ տրական հոլովներուն ձեւերը նոյն ըլլալով, պէտք է դիտել որ սեռական հոլով յատկացուցիչը միշտ գոյականի մը կը վերաբերի, ինչպէս Ծառին ճիւղը, մինչդեռ տրական հոլովը բայի մը կը վերաբերի. ինչպէս Ծառին մօտեցալ:

269. Այս կանոնին բացառութիւն չեն կազմեր հետեւեալ երկու պարագաները.

Ա. Երբ սեռական հոլովը բանի մը մէկուն վերաբերիլը կը ցուցնէ. Այս գիրքերը բոցս են: Այս նախագատութեան մէջ՝ բոցս բառը տրական չէ: այլ սեռական, եւ զեղչումի մը պատճառաւ բաժնի քով ինկած է: Առանց զեղչումի, պիտի ըսէինք. Այս գիրքերը բոցս գիրքերն են:

Բ. Երբ սեռական հոլովը տարիք կը ցուցնէ. Բոյրս

ճասկերկու ճարու ե: Այս պարագային մէջ ճարու ոչ թէ սեռական մը կամ տրական մը, այլ սեռականի ձեւով ածական մըն է ճարեկան բառին տեղ գործածուած:

270. Աշխարհաբարի մէջ՝ յատկացուցիչը ընդհանրապէս յատկացեալէն առաջ կը դրուի. Եկեղեցւոյն զանգակը, դրան բանալին:

271. Յատկացեալը կրնայ յատկացուցիչէն առաջ դրուիլ հետեւեալ պարագաներուն մէջ.

Ա. Երբ յատկացուցիչէն վերջը յարաբերական մը կայ. եւ կրնայ իմաստի չփոթութիւն առաջ գալ. կը նանցնայի ձեռ դրացւոյն աղջիկը որ մեռաւ, կամ կը նանցնայի աղջիկը ձեռ դրացւոյն որ մեռաւ:

Բ. Ոտանաւորի մէջ յանգի կամ վանկի յարմարութեան համար.

Կրնամ նրկարեղ շուրքը երերին,
Թիթեռնիկները որ կը դեզերին
Թառուներուն մեջ, շուրջը վարդերուն
Չոր զոհար ցոյով գեղերիկնեց գարուն:

Դ. Դրաբարէն առնուած քանի մը բացատրութեանց մէջ. Որդի Աստուծոյ, Սրբութիւն Սրբոց, Փրկիչ աշխարհի, և այլն:

272. Երբ յատկացուցիչը որոշեալ չըլլալով, առանց յօդի գործածուած է, չատանգամ կարելի է անոր տեղը դնել նոյն իմաստը ունեցող ածական մը. ինչպէս Մօր սեր, մայրական սեր: Երկինքի կապոյտ, երկնային կապոյտ:

273. Ածականաբար գործածուած գոյականներ. Դոյականներ կան որոնք միանգամայն ածական են, ինչպէս սոս, մուր, ծակ, շուք, ցուրտ, հանգիստ: — Սուսին վերջը չի գար: Սուտ վկայութիւն մի՞ ըներ: Սուք գիշեր եր: Գիշերուան մութին դուռն եղեր: Ծակ տանը չի լեցուիր: Անանկն ծակը պէտք է խցել, և այլն:

274. Կան գոյականներ ալ որոնք իբր տծական կրնան գործածուիլ, ինչպէս հետեւեալ պարագոյներուն մէջ.

Ա. Երբ գոյականը ստորոգելի է. Դեռ ծով եւ: Հազ եղայ:

Բ. Երբ բանի մը նիւթը կը ցուցնէ. Ոսկի շորայ, արծաթ ժանսղոյց:

Դ. Երբ չափ ցոյց կու տայ. Գաւաթ մը ջուր, կաթիլ մը արցունք, հիւնք օր բանաստեղծութիւն:

Դ. Նմանութեամբ. Քար սիրտ, ծաղիկ հասակ, գոհար յօդ:

Ե. Փոխաբերութեամբ. Կրակուբոց երիտասարդ մը, հրեռ մարդ մը, արիւն ֆրշիւն մեծ փայտահատ մը:

275. Ժամանակ ցուցնող գոյականները իրարու վրայ կ'իյնան իբր ածական և գոյական. Երէկ գիշեր, վաղը իրիկուն, շաբաթ առտու.

276. Կան գոյականներ ալ որոնք հոլովուելով տծականի իմաստ կ'արտայայտեն, ինչպէս տեսանք հոլովներու գործածութեան առթիւ.

Ա. Սեռական հոլով. Տասը տարու տղայ մը, երկրորդ կարգի աշակերտ, ետեւի պարսեղը:

Բ. Բացառական հոլով. Փայտե արքա, կաշիք գօշի:

Դ. Գործիական հոլով. Երկու թելով աշտանակ, ջուր ոտով սեղան, ձեռնակ պոչով կատու, անուշ ձայնով դաշնակ:

Ը Ն Յ Ե Ր Յ Ո Ւ Ա Մ

Լ Ե Զ Ո Ւ Ն

Լեզուն թարգմանն է մտքին: Անով մեր պէտքերը կը յայտնենք, և ուրիշներուն հետ հաղորդակցութեան կը մտնենք. անով մարդիկը կը յուզեն կամ կը հանդար-

տեցնեն, մերթ որոտընդոտ պերճախօսութեամբ անոնց եռանդը արծարծելով, և մերթ մեղմ ու սրտագրաւ խօսքերով անոնց կիրքերը մեղմացնելով: Լեզուով է որ արարածը կը հաղորդակցի իր արարչին հետ, և անով է որ կը գոյանան տկարութեան և զօրութեան միջև այն սքանչելի յարաբերութիւնները որոնք ծանրաբերնալ հոգիս կ'սփոփեն: Մէկ խօսքով, լեզուն մարդկային պէտքերէն մէկն է, և միտքը որչափ մշակուել ու զարգանայ, նոյնչափ ալ լեզուն կը կատարելագործուի: Նախնի ժամանակներու մէջ, երբ մարդկութիւնը իր օրրանին մէջ էր, երբ ծանօթութիւնները, գաղափարները և պէտքերը անձուկ սահմանի մը մէջ կ'ամփոփուէին, մարդ կ'ըմբռնէր միայն ինչ որ կը տեսնէր: Իր պէտքերը կը կայանային կեանքի առաջին անհրաժեշտ առարկաներուն մէջ, ուստի գործածած բառերն ալ իր սահմանաւ որ ծանօթութեանց և պիտոյքներուն կը համապատասխանէին: Բայց ժողովուրդ մը որչափ յատուղիմէ, նոյն համեմատութեամբ, իր մտքին մէջ՝ նոր գաղափարներ, նոր լոյսեր կը ցոլանան, որոնցմէ կը ծնին նոր պէտքեր, նոր բառեր ալ կը գոյանան, որով լեզուն կը ճոխանայ: Լեզուն է մը կրնայ մտածար դառնալ ժողովրդեան մը յատուղիմութեան աստիճանը:

ՍՐԲՈՒՀԻ ՏԻԻՍԱԲ

Հ Ր Ա Ն Ա Ն Գ Ն Ե Ր

155. Զրուցագրել այս հատուածը:

156. Մէյ մէկ նախադասութեան մէջ գործածել այս հատուածին մէջ գտնուած բոլոր յատկացուցիչները:

Տիգրան ՍՐԲՈՒՀԻ ՏԻԻՍԱԲ, Հայ գրագիտուհի, ծնած 1842ին Պոլսոյ մէջ, իր գլխաւոր երկերն են երեք վէպ, Մայա, Սիրանոյս, Արաբիա, Գրած է տեսութիւն մը Աբխազաբաբ Հայ Լեզուի վրայ եւ զանազան հատուածներ Արեւելեան Մամուլի եւ Մասիսի մէջ: Մեռած է 1901ին:

157. Հետեւեալ բառերէն յարմարները յատկացուցիչ ընել վարի յատկացեալներուն.

Յասկացուցիչ. Կատու, ոչխար, տատրակ, առիւծ, շուն, եզ, էշ, ձի, հաւ, դորտ, ագռաւ, խող, դայլ, օձ, աղուէս, ծիծեռնակ, մեղու, աքաղաղ:

Յասկացեալ.— Կռիւք, կաղկանձում, դայլալիկ, երգ, բըզ-դիւն, մլաւիւն, մռնչիւն, մըջիւն, մայիւն, հալիւն, զունչիւն, յառաջիւն, վրնջիւն, խանչիւն, կարկաչանք, կռկռանք, ոռնում, ոռլում:

ՕՐԻՆԱԿ.— Ագռաւին կռիւք:

158. Հետեւեալ բառերէն յարմարները յատկացեալ ընել վարի յատկացուցիչներուն.

Յասկացեալ.— Շշունչ, ճարճատիւն, շկահիւն, ծփում, մըր-մունջ, ճայթիւն, գլում, խորդում, ճղփիւն, շառաչիւն, խար-շափիւն, շաչիւն, հնչիւն, գոռում, ճռնչիւն, թնդիւն, շչիւն, բումբիւն:

Յասկացուցիչ.— Ծխնի, զանգակ, դնգակ, թնդանօթ, որո-տում, շփոք, մորակ, տերեւ, կոհակ, ջուր, երգեհոն, կառք, հրացան, վտակ, դրօշակ, զէնք, կրակ, հով:

ՕՐԻՆԱԿ.— Հովին ռռնիչ:

159. Ածականի վերածել հետեւեալ յատկացուցիչները եւ մէյ մէկ գոյական յատկացնել անոնց.

Գիշերուան, մարդու, մահուան, դիւցազնի, ձմեռուան, գե-տունի, տղու, եղբոր, վայրենիի, սատանայի, աշխարհքի, հիւան-գի, յիմարի, հարսնիքի, հոգւոյ, դէմքի, ձեռքի, տան, նաւու, դաշտի, սուրբի, հովուի, զինուորի, քահանայի, հրեշտակի, սըր-տի, երազի, կեանքի, եշխանի:

ՕՐԻՆԱԿ.— Գիշերային պտոյտ, կենսական խնդիր:

160. Գոյականի մը բով իբրեւ ածական գործածել հետեւեալ գո-յականները.

Լոյս, ձիւն, կամար, փղոսկր, վարդ, երկաթ, սափոր մը, Ժամ մը, տոպրակ մը, երկու բեռ. հնդշաբթի, պահք, տուփ մը, եր-կու ասեղ, երեք տող, դեղում, շաքար, խաւար, արեն, փոս, մարգրիտ:

161. Բացառական հոլովի վերածելով ածականներ շինել հետեւ-եալ գոյականներէն.

Քար, թուղթ, ապակի, կարկեհան, սուտակ, կտաւ, տախ-տակ, յարդ, մետաքս, մարմաշ, ողոր, խողան, փետուր, լաթ, սա-տափ, աւազ, կաղնի, բիւրեղ, դերձան, առասան, Ժանեակ, թի-թեղ:

162. Հետեւեալ անուններուն բով դնել գոյականներու սեռակա-նէն շինուած ածականներ.

Տունը, ագարակը, յարկը, մառանը, շունը, աստղը, պառաւ մը, եկեղեցական մը, տարազ մը, քօղ մը, երախայ մը, արդիւնք, աշխատանք:

ՕՐԻՆԱԿ.— Երկու ժամուան աշխատանք:

163. Հետեւեալ անուններուն բով դնել անուններու գործիակա-նէն շինուած ածականներ.

Պալատ, մարդ, աղջիկ, հատոր, կառք սենեակ, ջութակ, կարաշ, պաշտէամ, հաստեայ:

ՕՐԻՆԱԿ.— Թաւիշ կողով հատոր:

Շ Ա Ր Ա Գ Ր Ո Ւ Թ Ւ Ի Ն

Վերյուշում մը բնել ձեռ առնին սնեսուքեան դասերէն, եւ մանրամասնօրէն նկարագրել քէ ի՛նչպէս կը փափաքիք որ զարդարուած ըլլայ ձեռ ննջասեւ-եակը, ի՛նչպէս կարգադրուած ըլլան ձեռ ներմակեղէնի եւ զգեստեղէնի դարանները, եւ քէ ինչ խնամք պէ՛տ է անոնց որպէս զի միշտ մաքուր ու կանոնաւոր մնան:

ԳՈՅԱԿԱՆԻՆ ԼՈՒԾՈՒՄԸ

Վիգթորիա՝ Անգլիոյ Թագուհին՝ ծնած էր 1819ին, եւ մեռաւ 1901ին. — Լօէ՛, երկինք, եւ դուն մտիկ բրէ՛, երկի՛ր, այն ճշմարտութիւնները զորս պիտի յայտնեմ: — Սկիպտիկեանք կ'ուրանային այն ամէն բաները որոնց խելքերնին չէր հասներ: — Շէլլէ բանաստեղծին կինն ալ գրագէտ մըն է: — Տղան որ դպրոց կ'երթայ, կեանքի պայքարին մէջ մտած է արդէն: — Ան որ ձեռքը դրիչ ունի, պէտք է օգտակար կերպով գործածէ զայն: —

Կան վայրկեաններ ուր կեանքը դրախտ մը կ'երեւայ մեզի:—Չարախօս մը կը նկատեմ աշն անձը որ հաճոյքով մտիկ կ'ընէ Հարախօսութիւնները: — Ներեցէ՛ք Հարերուն, վաճառի ամէնէն աւելի իրենց անձին կը վնասեն անոնք:—Կէս օրին այցելութեան երթալը անպատշաճ բան է: — Ալֆոնս Տօտէ իր վէպերուն մէջ նմանած է Տիքընսի:—Փանեակով զարդարուն զգեստները փափուկ մօրթով զէմքերու կը վայելեն: — Շանթարդելով տուները կայծակէն չեն վախնար:

Վիգորիա	յսկ. ան. եզ. ուղ. ենթ. ծնած էրին
Անգլիոյ	յսկ. ան. եզ. սեռ. կն. յսկցչ. թագուհիին: (քցչ. թագուհիին }
Երկի'նք	հարկ. ան. եզ. կոչկն.:
Երկի'ր	հարկ. ան. եզ. կոչկն.:
հումարսութեաններ	հարկ. ան. եզ. հյգ. սեռ. խնդ. մտիկ ըրէ'ին:
Սկեպսիկեանք	յսկ. ան. յփ. ուղ. ենթ. կ'ուրանայինին:
բաներ	հարկ. ան. յփ. հյգ. սեռ. խնդ. կ'ուրանայինին:
խելեքնին	հարկ. ան. յփ. ուղ. ենթ. չէր հասներին:
Շէլլէ	յսկ. ան. եզ. ուղ. քցչ. բանաստեղծին:
բանաստեղծին	հարկ. ան. եզ. սեռ. կն. յսկցչ. կինին:
կինն	հարկ. ան. եզ. ուղ. ենթ. եղած էին:
գրագէտ	հարկ. ան. եզ. ուղ. ստորգլի կինին:
Տղամ	հարկ. ան. եզ. ուղ. ենթ. մտած էին:
դպրոց	հարկ. ան. եզ. հյգ. բնթ. խնդ. կ'երթային:
կեանքի	հարկ. ան. եզ. սեռ. կն. յսկցչ. պայքարին:
պայքարին	հարկ. ան. եզ. սեռ. կն. խնդ. մէջին:
ձեռքը	հարկ. ան. եզ. հյգ. բնթ. խնդ. ունիին:
գրիչ	հարկ. ան. եզ. հյգ. սեռ. խնդ. ունիին:
կերպով	հարկ. ան. եզ. գրծ. բնթ. խնդ. գործած էին:
վայրեաններ	հարկ. ան. յփ. ուղ. ենթ. կանին:
կեանքը	հարկ. ան. եզ. ուղ. ենթ. կ'երեւային:
դրախտ	հարկ. ան. եզ. ուղ. ստորգլի կեանքին:
Չարախօս	հարկ. ան. եզ. հյգ. ստորգլի անձին:
անձը	հարկ. ան. եզ. հյգ. սեռ. խնդ. կը նկատուին:
չարախօսութեաններ	հարկ. ան. յփ. հյգ. սեռ. խնդ. մտիկ կ'ընէին:

չարեուն	հարկ. ան. յփ. սեռ. բնթ. խնդ. ներեցէ'ին:
անձին	հարկ. ան. եզ. սեռ. բնթ. խնդ. կը վնասենին:
օրին	հարկ. ան. եզ. սեռ. բնթ. խնդ. երթալին:
այցելութեան	հարկ. ան. եզ. սեռ. բնթ. խնդ. երթալին:
երթալը	հարկ. ան. եզ. ուղ. ենթ. է ին:
բան	հարկ. ան. եզ. ուղ. ստորգլի երթալին:
Ալֆոնս	յսկ. ան. եզ. ուղ. քցչ. Տօտէին:
Sost	յսկ. ան. եզ. ուղ. քցչ. Սլֆոնսին: } ենթ. էին:
վէպերուն	հարկ. ան. յփ. սեռ. կն. խնդ. մէջին:
Տիքընսի	յսկ. ան. եզ. սեռ. բնթ. խնդ. էին:
ժանեակով	հարկ. ան. եզ. գրծ. խնդ. զարդարունին:
զգեստներ	հարկ. ան. յփ. ուղ. ենթ. կը վայելենին:
մորթով	հարկ. ան. եզ. գրծ. խնդ. փափուկին:
դէմքերու	հարկ. ան. յփ. սեռ. բնթ. խնդ. կը վայելենին:
Շանթարդելով	հարկ. ան. եզ. գրծ. խնդ. տուներին:
տուններ	հարկ. ան. յփ. ուղ. ենթ. չեն վախնարին:
կայծակէն	հարկ. ան. եզ. քցչ. բնթ. խնդ. չեն վախնարին:

164. Սորվիլ այս լուծումը:

165. Լուծել հետեւեալ հատուածին բոլոր անունները.

Ս Ա Ք Օ

Պարտած ամէն տեղերուն մէջ Մալաթիան մասնաւորապէս զիս յանկուցած էր իր աննման զեղեցկութեամբը: Հոն հաստատուեցայ, ու շատ չանցած գտայ իմ ուղած տղաքս: Ա'լ հա էի որ կը կարդայնէի զանոնք, իրենց խաղերուն ու մարզանքներուն կ'առաջնորդէի ժամերով, ու կը խօսէի իրենց երկարօրէն իրենց հայրենիքին վրայ, իրենց կոչումին վրայ, ու գոհ էի գործէս, իրենց մէջ արթնցող կայծին տաքութենէն:

Օր մը, մօտակայ գիւղացիները տղայ մը բերին ինծի զոր ճամբուն եղերքը բռնեի էին, միս միսակ քարի մը վրայ հանգչած ատենը: Կորիւնի պէս բան մըն էր. գոռու առատ մազեր ունէր, երկու կողմէն ուռուցիկ

ճակատով, կրակէ աչքերով: Բռն մը՝ չէր գիտեր, վայրի
տունիկի պէս մեծցած՝ աղատ բնութեան մէջտեղ: Մէկ

քանի չաբաթ հաքը
սկսանք խօսիլ տիեզեր-
քին վրայ, Աստուծոյ
վրայ, Յիսուսի վրայ:
Ան աչքերը մեզի պիշ՝
մտիկ կ'ընէր հասկնա-
լու աննշով մը որ իր
դէմքը կը մթազնէր:
Իր կրկնապատկուած
ուշադրութենէն կը
հասկնայի թէ ամբողջ
ցնցում մը կը կատար-
ուէր իր էութեանը մէջ:
— Ըսէ, Սաքօ՛.

դուն ալ բան մը ուզէ

Աստուծմէ. ի՞նչ կ'ուզես որ տայ քեզի, հարցուցի օր մը:

Գլուխը ծռեց ու պատասխան հռուաւ: Ի՞նչ կ'ոնց-
նէր մաքին տղերքուն մէջ: Վայրկեաններ անցան: Կը
թողուի զինքը իր ներքին աշխատութեան հետ: Յետոյ
մէկէն ի մէկ գլուխը վեր առաւ, իր վտռող աչքերը
ինծի յառեց, ու բռաւ.

— Կ'ուզեմ որ խեղք տայ ինծի:

ԼԵՒՈՆ ԲԱՇԱԼԵԱՆ

ԼԵՒՈՆ ԲԱՇԱԼԵԱՆ, ծանօթ գրագէտ եւ հրապարակագիր,
ծնած Պոլիս 1858ին, գեղեցիկ էջեր հրատարակած է Մասիս հան-
դէսին, ինչպէս զանազան թերթերու մէջ:

Ի Թ . Դ Ո Ս

Յ Օ Դ

Կ Ա Ն Ո Ն Ն Ե Ր

77. Յօդ կ'ըսուի այն գիրը կամ մասնիկը, որ
գոյականի մը վերջը գրուելով՝ անոր նշանակութիւնը
կ'որոշէ կամ ընդհանուր իմաստը մասնաւորի կը վերածէ.
Ծաղիկ փրցուցի, ծաղիկը փրցուցի, ծաղիկ մը փրցուցի,
ծաղիկս փրցուցի:

278. Յօդը երեք տեսակ է. որոշիչ, անորոշ,
դիմորոշ:

279. Որոշիչ յօդ.— Որոշիչ յօդ կ'ըսուին և և
գիրերը. մարդը, սեղանը,

280. Ը կը գործածուի բառի մը վրայ, որուն
վերջին գիրը բաղաձայն է. ապր, դուր, սեղանը:

281. Ի ձայնաւորով վերջացող բառի մը վրայ
ը կը գործածուի, երբ այդ - ր Է նշուելով՝ բաղաձայն
նկատուի. նաւը, քիւր, հաշիւը:

282. Ն յօդը կը գործածուի բառի մը վրայ, ու-
րուն վերջին գիրը ձայնաւոր է. ջորին, սեղան, լագին:

283. Յ բաղաձայնով վերջացող բառերուն յ ն
կը ջնջուի և Ն յօդը կը գրուի, երբ յ ն անձայն է. հսկան,
հաւաքածուն:

284. Ն յօդը կը գործածուի նաեւ բաղաձայնով
վերջացող բառերուն ծայրը, երբ էական րային սահմա-
նական ներկան կամ անկատարը յաջորդէ անոնց, ինչպէս
նաեւ ու, ալ, իսկ, անգամ չաղկապներէն և ի վեր, ի վար
նախադրութիւններէն առաջ. Իրենի՜ տունն էին: Դուն
ստեղծեալս ես: Բարեւն անգամ չեզոք եղան: Այդ
ստեղծեալս ալ իրենն է: Երեսն ի վեր ի՞նչ կը նայիս, և այլն:

285. Բայց նախորդ բառին լ յօդը չի քի փոխու-
ուիր երբ ա՛յ ժակբայը յաջորդէ անոր. եւեթն կիկեր ա՛յ
ձանձարացաւ: Տղաք ա՛յ յոգներ եկե:

286. Անգամ բառն ալ երբ շաղկապ չէ, իրմէ
առջի բառին լ յօդը չի քի փոխուիր, այլ կ'ըսուի. Այս
սոջիկները անգամ մը որ խաղալ սխիկն, ա՛յ վերջը չեն
քերեր:

287. Ոտանաւորի մէջ չ յօդը կրնայ գրուիլ բա-
ղաձայնով վերջացող բառերու վրայ, երբ իրենցմէ վերջը
եկող բառը հ կամ յ բաղաձայնով կ'սկսի, և կամ
ո և է ձայնաւորով.

Խոսիմ արօրի մը ժակգոսած հաւերուն
Հանգիստէն երկար,
Տեսաւ իր եղբայրն որ շողշող փայլաւ
Դաշտէն կը դառնար:

ՈՐՈՇԻՉ ՅՕԳԻՆ ԳՈՐԾԱԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

288. Հասարակ տնտեսներու եզակիին մէջ. —
Հասարակ տնտեսները երբ որոշեալ են, բնդհանրապէս
որոշիչ յօդ կ'առնեն գրեթէ ամէն հոլովի մէջ. զիրքը
պատեցաւ, զիրքը պատեցի, զիրքն եջերը, զիրքին դի-
մեցի, զիրքէն օգտուեցայ. բացառիկ է գործիականը.
զիրքով գրաւեցայ:

289. Ցուցական ամականներու ընկերացող գո-
յականները որոնք միշտ որոշեալ են յօդ կ'առնեն ամէն
հոլովի մէջ՝ գործիականէ զատ. Այս մարդը նոր եկաւ,
այն մարդուն զոյսիւր, այն մարդուն հետեւեցայ, ա՛յ
մարդին զոն եւ, այս մարդով զործ չի տեսնուիր:

290. Յոքնակի ստացական ամականներու ընկե-
րացող գոյականները, որոնք միշտ որոշեալ են, որոշիչ յօդ

կ'առնեն ամէն հոլովի մէջ, գործիականէն զատ. Մեր
պարսեզը գեղեցիկ է, ձեր պարսեզը շփեւ էք, իրենց
պարսեզին դուռը, ձեր պարսեզին հաւեցայ, ձեր պար-
սեզէն փառած ծաղիկներ, ստուի միայն իրենց պար-
սեզով կը պարծին:

291. Ժամանակ ցուցնող բառերը շատ անգամ
առանց յօդի կը գործածուին, մանաւանդ երբ անկանոն
կերպով հոլովուին. Երեկ զիշերուան անձրեւը, այն տա-
րւնին ի վեր: Սակայն երբեմն յօդ կ'առնեն, մանաւանդ
երբ ընդհանուր կանոնին համեմատ հոլովուին. Քրիս-
տոսի 1809 թուականին, երկու տարիէն:

292. Ուրիշ և ուն վերջացող ամանցեալ բա-
ռերը շատ անգամ յօդ չեն առներ սեռականի և արու-
կանի մէջ. Մեր ուրախութեան մեջ, ձեր փորձառու-
քեան դիմում կ'ընեմ, այդ զգացման մի՛ հաւատաք, այն
յոգեման վայրիկեանին: Բայց երբեմն կարելի է յօդ
դնել, երբ գաղափարի յստակութեան պէտքը պահանջէ.
Իր զգացմանը մեծութիւնը (երբ իր կը վերաբերի զգա-
ման). իր զգացման մեծութիւնը (երբ իր կը վերաբերի
զգացման մեծութեան):

293. Երբ յօդ տանող քանի մը բառեր իրարու
կը յաջորդեն, երբեմն անոնցմէ մէկուն յօդը կը ջնջուի
ներդաշնակութեան համար: Փոխանակ բսելու՝ իր արժի
բաղձամիջին հաւեանս, կ'ըսենք իր արժի բաղձամիջին հա-
ւեանս: Փոխանակ բսելու՝ հասարակ տնտեսներուն յո-
կակիին օրէկներուն մասին, կ'ըսենք՝ հասարակ տնտե-
սներու յոկակիին օրէկներուն մասին:

294. Գրքերու տնտեսները և գրքի գլուխներու
վերնագիրները երբեմն առանց յօդի կրնան գործածուիլ,
թէև որոշեալ ըլլան. Գործնական փերականութիւն, Մի-
ջին դարու պատմութիւն:

295. Յօդը կը զեղչուի, երբ ուզենք թուումի

մը առթիւ ազդեութիւն տալ նախագաստութեան. Հաւեր, բաղեր, սագեր շնչուն եին վայրագաւիրին մէջ:

296. Կոչականի մէջ, երբեք որոշիչ յօդ չի գործածուիր. Եկե՛ք, տղա՛ք, կեցիր, ո՛վ մարդ:

297. Եօրը, ուրը, ինը, չարը թուական ամականները երբ գոյականաբար գործածուին, իրենց ծայրի շ գիրը յօդի տեղ կը բռնէ և չ ի կը փոխուի էական բային սահմանական ներկայէն՝ և ու, ալ, իսկ, ակզա՛ն չաղկոպներէն առաջ. Սա երկու քիւրեքէն տա՛ն և շնչաւոր թի քանը: Եօրն ալ մեկտեղ եին:

298. Կան քանի մը բառեր, ինչպէս աշխարհ, երկինք, եւայլն որոնք առանց յօդի կը գործածուին ընդհանուր իմաստով. Աշխարհ պիտի ծախանարե. երկինք ակաւաւան պիտի ըլլայ:

299. Մարդ բառը առանց յօդի կը գործածուի երբ անորոշ դերանունն է. Մարդ կ'աւելցնայ իր մշտնաւարտ հակառակ խօսելու:

300. Երկու երբ գոյականաբար գործածուի կ'ըլլայ երկուք և յօդ կ'առնէ. Երկուքը մեկտեղ կը խօսեն:

301. Կարգ մը բաղադրեալ բայերու մէջ, բային ընկերացած գոյականը միշտ առաջ յօդի կը մնայ. փախուստ տալ, հանգիստ ընել, փախ ազդել, ձեռք ձգել ևն:

ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ

Գ Ա Ն Ձ Ը

Ա Ռ Ա Կ

Թովմաս աղբար և բարեկամն իր Արտակ
Քաղաքէն գիւղ կը դառնային յամրընթաց.

Թովմաս տեսաւ պարկ մը ոսկի ոտքին տակ,

Ու գրպանիկ զայն փութաց:

Ընկերն իսկոյն ուրախութեամբ խանդավառ

Գոչեց. «Ի՜նչ բախտ մեզ համար:

«—Մեզ մի՛ ըսեր, այս գանձը իմա է միայն,
Պոռաց Թովմաս, քանի որ ես գըտայ զայն»:

Արտակ լըռեց, և անբարբառ քայլ տոին,

Մինչև հասան խորն անընդուն տառախ:

Այնտեղ տեսան երկու զինեալ հրոսակներ

Հրացաններն բռնած կայնած անվներ:

Թովմաս աղբար խելքը գըլխէն թոցուցած,

Ըսաւ գողգոջ ձայնով ցած.

«Այս ի՜նչ փորձանք հասաւ մեզ:

«Մեզ մի՛ ըսեր, գոչեց ընկերն անողոք.

«Քեզի միայն, քանի որ գանձ չունիմ ես»:

Ու ծառերուն տակէն փախաւ արտորնօք:

Մինչդեռ Թովմաս հոն միայնակ ու անզէն՝

Ոչխարի պէս թողուց որ զինքը խուզեն:

Եւ գողերը կողոպտեցին իր ոսկին:

Արդա՛ր պատիժ ազան մարդու չար խօսքի:

Յաջողութեան մէջ երբ կ'ըլլաս անձնատէր,
Դժբախտ օրիդ՝ մէկէն օգուտ մ'ըստօտեր:

Զ. Ա.

Հ Ր Ա Հ Ա Գ Ն Ե Ր

166. Գոց սորվիլ եւ արտասանել այս ոտանաւորը:

167. Նշանակել այս ոտանաւորին մէջ դրուած որոշիչ յօդերը:

168. Հետեւեալ խօսքերը ուղղել փակագծի մէջ նշանակուած հոլովներուն եւ յօդի օրէնքներուն համեմատ.

Ինքնահաւանութիւն (ուղ.) տգիտութիւն (բացու.) կը ծնի: —
Բազրիք (ուղ.) երեք գլխաւոր մաս (բացու.) կը բաղկանայ իտ-
յակ (բացու.), բուն (բացու.), պատուանդան (բացու.): — Հնդիկ
կեն (յ.բ. ուղ.) նարգիլակ (սեռ.) պատեան (յ.բ. սեռ.) բնաթել (յ.բ.

բցու.) շինուած ծոպ (յ.բ. հյ.ց.) կը կրեն իրենց դրեւոտ (յ.բ. սեռ.) վրայ: — Մարդ (սեռ.) արժանիք (ուղ.) իր սիրտ ու միտք (սեռ.) յատկութիւն (յ.բ. բցու.) կը չափուի: — Լեռ (յ.բ. սեռ.) դաւաթ (սեռ.) օղ (ուղ.) միշտ մաքուր է: — Սպարտացի (յ.բ. ուղ.) իրենց նորածին մանուկ (յ.բ. հյ.ց.) եւրոպա (սեռ.) մէջ կը լուային: — Արիստօ (սեռ.) Օրլանտօ Ֆիլիփօ (ուղ.) դիւցազներդական ա- մէնէն նշանաւոր քերթուած (յ.բ. բցու.) մէկն է: — Տը Լէբէ աբբայ (ուղ.) հաստատեց խուլ-համր (յ.բ. սեռ.) դպրոց (յ.բ. հյ.ց.): — Թովմաս (ուղ.) տեսաւ պարկ մը ոսկի (հյ.ց.) ոտք (սեռ.) տակ: — Բէռէդ (ուղ.) շուտ շուտ կը քայլեր գլուխ (հյ.ց.) առած կաթ (սեռ.) աման (հյ.ց.): — Աստիութիւն (ուղ.) աշխատատեղ մարդ (սեռ.) դուռ (բցու.) կը նայի, բաց չի կրնար ներս մտնել: — Տիւրան Բ. (ուղ.) երկար տարի (յ.բ. հյ.ց.) տիրեց Ասորի (յ.բ. սեռ.) երկիր (տրակ.): — Խոսրով Բ. (ուղ.) շինեց Թուրքի քաղաք (հյ.ց.) ու զայն մայրաքաղաք (հյ.ց.) քաւ: — Հնդկաստան (սեռ.) հայ գաղթականութիւն (ուղ.) Պարսկաստան (սեռ.) հայ (յ.բ. սեռ.) գաղթականութիւն (սեռ.) մէկ ձիւղ (ուղ.) է:

169. Որոշել հետեւեալ խօսքերուն մէջ գտնուած անուններուն հոլովները.

Բախտէն մերժուած մարդիկ յոյսին կը դառնան: — Մեծ ար- դիւքները շատ անբարձր պատճառներէ յառաջ եկած են: — Ինչ պատիւներ տալով են մարդիկ զե եցիկ զգեստներով, եւ սակայն ինչ տառապանքներ կրած են անոնց համար: — Ես լէս յունական ուրբաութիւնը իր գաղթականութիւն հասցուց: — Բնու- թիւնը մարդուս զէնք տուած չէր. ինքը զայն շինեց: — Ինքնակոչ իմաստասէրները ցուրտ մարդիկ են որ հաւատարմութիւն կը քա- ռողեն տիրապետելու դա ափսոսով:

170. Հարկ եղած տեղերը որոշիլ յօդեր դնել հետեւեալ խօսքերուն մէջ.

«Իսկ երանելիներու, բանտարկեալներու եւ բոլոր Հայոց աշ- քապահ պատերազմներու մէջ ինկզնիւ կանանց ամենու ա- ճնուններ չեմ կրնար թուել, վասն զի շատերու անուններ չեմ գի- ատեր: Հինդ հարիւրի չափ անունով ու անձամբ կը ճանչնամ ոչ «միայն մեծամեծ կիներէ ալ եւ ամէնէ խոնարհներէ շատեր:

«Ամէնք միահամուռ երկնաւոր եռանդով վառուած նմանե- ցան անոնց որոնք հրաժարեցան աշխարհէ: Որովհետեւ թէ տա- քիցներ եւ թէ երիտասարդներ միեւնոյն հաւատքի առաքի- ճնութիւն զբեցան: Զիշեցին բնաւ մայրենի ազատութեան փա- փուկ անուն, ալ իբրեւ ալքեր արդէն վարժուած շինական սո- վորութեանց բազմատանջ կեանքի, վիշտերու մէջ իրենց համբե- րութեամբ գերազանցեցին զանոնք:

«Ոչ միայն հոգիով միթարուած մտացին յաւիտենական յոյսի «աներեւոյթ զօրութեամբ, ալ եւ մարմնական ներութեանց «ծոյր բեռ կրեցին: Որովհետեւ թէ եւ ամէնք ալ ձեռնասուն «սպասուհիներ ունէին, յայտնի չէր թէ ո՞վ էր տիկին եւ ո՞վ էր «աւախին: Ամէնք միօրինակ կը հագուէին, եւ երկուք ալ գետնի «վրայ կը պառկէին: Ոչ մէկ միւսի անկողին կը ձգէր, վասն զի «չէին ուզեր իրենց անկողիններ խկ իրարմէ զանազանել: Միեւ- «նոյն թուիս գոյն ունէին փսիւթները, եւ սնարներու բարձեր «բոլոր ալ սեւ էին:»

ԵՂԻՇԷ

ՇԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Վերի ոտանաւորին նիւթին վրայ ձեր կողմէն պա- մուրիւն մը հնարեցե՛ք եւ գրեցե՛ք զայն ընդարձակ ման- րամասնութեամբ, անձնասիրութեան սգեղութիւնը երեւան հանելով:

Լ. Դ. Ս

ՈՐՈՇԻՉ ՅՕԳԻՆ ԳՈՐԾԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(Շարունակութիւն)

302. Հասարակ անուններու յոգնակիին մէջ. — Աշխարհաբարի մէջ գործածուած գրաբարի ձեւով յոգնակի ուղղականները, սեռականները, արականները երբեք յօդ չեն առներ, նոյն իսկ յատկացուցիչէն ետքը. Այն փաղափարի, որուն վրայ խօսեցանք: Բողոքականաց ազգայեք: Տղոց դասերը: Կանանց իրաւունքը:

303. Ընդհանուր կանոնին համեմատ հոլովուած բառերու մէջ, ամէն հոլով յօդ կ'առնէ բայ ի գործիականէն. Մեր սիրտերուն մէջ, ձեր բարիքներէն զգածուած, անոնց առաջինութիւնները յիշելով:

304. Գոյականաբար գործածուած բոլոր բառերը յօդ կրնան առնել, իրր եզակի կամ իրր յոգնակի.

Ածական. — Գեղեցիկը, բարին, ճշմարիտը բաժարածակ չեն:

Դերանուն. — Պայրընի գործերուն մէջ՝ եսն է որ կը սիրապէսէ:

Բայ. — Խոնքը եւ ծիւղը վնասակար ունակութիւններ են:

Դերբայ. — Զինքը տեսնողը կը համարի իրեն:

Մակբայ. — Այո՛ն այո՛, եւ ո՛չը ո՛չ:

Շաղկապ. — Բայցեր միշտ կասկած կուտան ինծի:

Զայնարկութիւն. — Աւանդ ու ո՛նք, երբ շատ կը գործածուին, մտքի սկաւորութիւն կը յասնեն:

305. Յատուկ անուններու եզակիին մէջ. — Յատուկ անունները աւելի քիչ անգամ յօդ կ'առնեն քան թէ

հասարակ անունները, որովհետեւ ինքնին արդէն բաւական որոշեալ են. Մեկեկուս կը փառաբար գրագետները:

306. Յատուկ անունները սովորաբար բնաւ յօդ չեն առներ ուղղականի եւ գործիականի մէջ. Եղիկ հայ մասեկացի մըն է: Գերման գրականութիւնը Կոթիով եւ Շիրերով կը պարծի:

307. Յատուկ անունները միշտ յօդ կ'առնեն հայցականի մէջ, երբ սեռի խնդիր են. Անգլիացիք գրաւեցին Թրանսկասպը:

308. Սեռական, արական, բացառական հոլովներուն մէջ յատուկ անունները չառ անգամ յօդ չեն առներ. Էսփարնի գիտերուն քիւր կը համարի վեց հարիւրի: Ոչ մեկ նկարիչ կը նմանի Տիւրոնի, որ ոտքերով կը նկարէր քեւ յունեկացուն համար: Լեոն Կանկիպիէ ետքը, Ֆրանսա ոչ ոք ունեցաւ որ հաւատարէր անոր պերճափայտութեան:

309. Սեռական, արական, բացառական հոլովները միշտ յօդ կ'առնեն բնական կամ խօսակցութեան մէջ. Գեորգին տունը խնկեաւ մեծ է: Ասրիկէն նայի՝ Ես Մարիէն չեմ վախճար:

310. Աստուած բառը, երբ նշանակէ տեղեկութիւն արարիչը, յօդ չառնէր երբեք, նոյն իսկ հայցականի մէջ. Աստուած պաշտէ, Աստուծոյ կամքը, Աստուծե վախճար, Աստուծոյ դիմել:

311. Երբ յատուկ անունէ մը առաջ յատկացուցիչ մը կամ ամական մը գալ, յատուկ անունը, գործիականէ գառ, ամէն հոլովի մէջ յօդ կրնայ առնել, Իսրայէլի Աստուածը, խնկաբեր Արարիան, ծաղկափայտ Փրորան, իմաստուն Արեւելցին, Սիւնայի Մոյսէսը: Այս պարագաներուն մէջ՝ երբ յատուկ անունը գրաբարի ձեւով հոլովուած է, երբեք յօդ չ'առնէր. Առնալու Աստուածածնայ պատկերը: Մեծափայտաւ Անգլիոյ տեսնական վիճակը:

312. Ազգերու անուանները միշտ հասարակ տնուններու պէս յօգ կ'առնեն. Հայը, Յոյնեք, Եայլն:

313. Երբեմն յատուկ անուանները իրենցմէ տառջ անբաժան տծական մը կ'ունենան որ իր վրայ կ'առնէ միշտ շ յօգը. Մեծն Աղեփասկերի պատերազմները, Սուրբն Սահակ: Այս պարագային յատուկ անունը երբեք յօգ չ'առնիր, և չ'ըսուիր. Մեծն Աղեփասկերին պատերազմները, Սուրբն Սահակը:

314. Երբ յատուկ անուն մը իրմէ ետքը անբաժան տծական մը ունի, այդ տծականը յօգ կ'առնէ ամէն հոլովի մէջ գործիականէ զատ. Յոր Երանելիեքն, Յովսէփի Գեղեցիկին:

315. Յատուկ անուններու յոփնակիին մէջ. — Այս յօքնակիները ճիշդ հասարակ անուններու յօքնակիներուն կը հետեւին. երբ ընդհանուր կանոնին համեմատ կը հօլովուին յօգ կրնան առնել. Կոնֆուցիուսն զործերը, Պուրպոններեքն ետքը Իսկ երբ զորաբարի ձեւով կը հօլովուին յօգ չեն առնիր. Կարնեցոց կողմեք: Ակադեմականաց Ժողով: Ս. Հովսէփիսեանց վանք:

Ը Ն Ք Ե Ր Ց Ո Ւ Ա Մ

ՅԱՂԹԱՀԱՐՈՒԱՄ ՆԱԽԱՆՉ

Նախանձը սոսկալի թոյն մըն է որ կրնայ մարդուս կեանքը դառնացնել և տանջանքներու մատնել: Այսպէս է նաև ցանկութիւնը, և այս երկու չար կիրքերը շատ մօտ են իրարու. փոքրիկ երանդ մը միայն կայ իրենց միջև. ցանկացող սիրտը ուրիշին բարիքին տեսչալով կը տառապի, մինչդեռ նախանձտը միշտ սարսափի մէջ է որ իր ունեցած բարիքը կը յափշտակեն ձեռքէն:

Երբ նախանձի տառական մօր մը սէրն է, զայն կորսնցնելու վախը ահուկի տանջանք մըն է, և պէտք է խղճալ այն տղոց վրայ որոնց հօգին այդ սպառիչ անձկութեամբ կը փոթորկի:

Ես ճանչցած եմ փոքրիկ աղջիկ մը, Արսինէն որ զարհուրելի կերպով կը նախանձէր իր զարմիկէն, Սիրանէն: Այնքան կը նախանձէր, որ ոչ կերակուր կ'ուտէր, ոչ քուն կը քնանար. այնքան կը նախանձէր որ ատելութիւն կ'զգար այդ անմեղ արարածին նկատմամբ որ անգիտակցաբար այդ ահարկու խռովքը յարուցած էր իր հոգեւոր մէջ:

Եւ Սիրան այնքան բարի էր, այնքան հեղահամբոյր, այնքան անուշիկ, և այնքան ալ դժբախտ որ կարելի չէր զինքը ատել...: Մեծած էին իր ծնողքը իր այն տարիքին մէջ ուր մարդ ամէնէն աւելի պէտք ունի գործունքի և պաշտպանութեան, ու ինքը մինակ մնացեր էր աշխարհի վրայ:

Բարեբախտաբար հօրաքոյր մը ունէր, Արսինէին մայրը, Տիկին Փառնէնը, որ գլխավոր հէք որբուկին վրայ, քովը առաւ զայն:

«Նայէ՛, ըսաւ իր աղջկանը, քուրիկ մը բերինք քեզի. ա՛լ մինակ չպիտի մնաս:»

Սակայն Արսինէ առաջին վայրկեանէն իսկ ցուրտ ընդունելութիւն մը ըրաւ իր զարմիկին: Ինքը չար չէր, ընդհակառակը, սակայն շատ ինքնուրոյն և շատ ջղուտ կազմուածք մը ունէր: Կը սիրէր իր մայրը ետանդադին հրայրքով մը, և միմիայն զայն կը սիրէր աշխարհի վրայ: Երկար տարիներէ ի վեր մեծած էր իր հայրը, ու չէր կրնար ըմբռնել որ կարելի ըլլայ իրենց փոխադարձ սէրէն փոքրիկ փշրանք մը նուիրել ուրիշին: Ուստի շատ դժբախտ եղաւ տեսնելով օտարի մը մուտքը իրենց կեանքին մէջ:

Տիկին Փառէն ուշադիր դորովանք մը ցոյց կուտար իր փոքրիկ եղբօր աղջկան՝ մոռցնելու համար անոր կրած տառապանքը, և Սիրան որ չառ գուրգուրացող սիրտ մը ունէր, օր ըստ օրէ աւելի կը կապուէր անոր, և ճշմարիտ զաւկի մը տղտպատանքովը կը շաղապատէր զայն։

Իրենց սրտագեղման տեսարանը տանջանք մը դարձաւ Արսինէին համար. ամէն սիրալիր բառ չարանք մը, իւրաքանչիւր գգուանք վէրք մըն էր։ Ի դուր մայրը իր աղջկան հետ գլուխը իր ձեռքերուն մէջ կ'առնէր և համբոյրներով կը ծածկէր զայն. չոր մտածումները այդ սիրուն ճակատին ներքե դարձնած՝ չէին ուզեր հեռանալ։ Ի դուր Սիրան անհուն գորովանքով ու հաճոյակատարութեամբ կը պարտէր իր զարմիկը։ Արսինէ չոր բառով մը կամ բիրտ նայուածքով մը անոր բոլոր փութկոտութիւնները ի դերե կը հանէր, կարծես ըսել ուզելով. «Այդ ձեւերէդ չեմ խաբուիր. դուն գող մըն ես որ մօրս սէրը կը խլես ինձմէ։»

Եւ հրէշային բան մը կ'երեւար իրեն Սիրանին ներկայութիւնը իրենց տանը մէջ։ Ահա՛ այսպէս կիրքը կը թիւրէ ամէնէն ուղիղ դատողութիւնը, այսպէս կը բնագեղծէ ամէնէն փափուկ զգացումները, ու կ'այլափոխէ ամէնէն ազնիւ արարքները։

Որպիսի աղէտքի մը պիտի յանգէր օր մը այս անորդար, յարաճուն տտելութիւնը, կարելի չէր գուշակել. սակայն անակնկալ դէպք մը անուելի մտահոգութեանց մտանց Փառէն ընտանիքը, և իրարու կերպարանքը փոխեց։

1865ի վերջն էր։ Ասիոյ խորերէն Քօլերայի համաճարակ մը մտաւ Պոլսոյ մէջ, և կայծակի արագութեամբ տարածուեցաւ ամէն կողմ։ Անհամար զոհեր կը տանէր ամէն օր, ահ ու դողի մատնելով բոլոր բնա-

կիչները։ Ամբողջ տուններ տմայացան և գերեզմանոցները լեցուեցան։

Տիկին Փառէնի տունն ալ զարնուեցաւ աղէտքէն. Արսինէն համաճարակէն բռնուելով անկողին ինկաւ։ Ծառաները փոխանցումէ վախճալով, ձգեցին փախան, և հէք մայրը Սիրանին հետ առանձին մնաց հիւանդին քով։

Մայրական սէրը կնոջ մը ուժերը կը տանտպատէ, կ'ըսեն, սակայն ամէն բան սահման ունի, և Տիկին Փառէն թիւրեւս պարտասէր իր խոնջէնքին բռնան տակ, եթէ փոքրիկ աղջիկը ձեռնուտ չըլլար իրեն այս դմնդակ պարտալին մէջ։ Հակառակ իր մատղաշ տարիքին, Սիրան բնաւ չվախցաւ, և եթէ վախցաւ իսկ, յայտնի չըբաւ։ Կազդուրուած, խթանուած, ելեկտրացած Արսինէն ազատելու կոմքով, գիշեր ցերեկ պարտաստ կը կենար, և իր տղտպատանքը միշտ հանճարեղ միջոց մը կը թելադրէր իրեն սփոփելու համար դժբախտ հիւանդը։ Յուսահատ պայքար մը կը մղուէր մահուան և այդ երկու անձնուէր արարածներուն միջև. և Աստուած օգնեց իրենց փոքրիկ աղջիկը ազատեցաւ։

Իր տառապագին ժամերուն, Արսինէին աչքէն չէր վերկած այն մեծ անձնութիւնը որով կը խնամէր զինքը Սիրան, և տտելութիւնը իր սրտին մէջ տեղի տուած էր երախտագիտութեան խորունկ զգացումի մը։

Օր մը, ամէն վտանգ անցնելէ ետքը, նորարոյժ հիւանդը կը խօսէր իր զարմիկին հետ որ իր անկողինն ծայրը նստած էր իր քով։

— Որքա՛ն բարի եղար ինձի համար, կ'ըսէր անոր ուրիմն շա՛տ կը սիրես զիս։

— Ամենեւին, պատասխանեց Սիրան չարաճճի ժպիտով մը, ես հօրաքոյրս կը սիրեմ։

— Ո՛հ, չա՛ր, մայրիկս շա՛տ կը սիրես։

— Գրք. Քեր. Գ. Գէրք. Ա

—Անշուշտ, քեզմէ աւելի ես կը սիրեմ զինքը:
—Ի՞նչ կ'ըսես:

—Անշուշտ, ըստ որում դուն չես ուզեր որ անկա-
երկու աղջիկ ունենայ զինքը սիրելու համար:

Արսինէ իրեն արուած դասը հասկցաւ: Աչքերը ար-
ցունքով թրջուած, իր սրտին վրայ սեղմեց Սիրանը:

—Իրաւունք ունիս, սիրելի՛ս, ըսաւ զայն համբու-
րելով, այսու հետեւ երկու քոր պիտի ըլլանք, և միա-
տեղ պիտի սիրենք մեր մայրը:

Հ Ր Ա Ն Ա Ն Գ Ն Ե Ր

171. Պատմել տալ այս հատուածը զասարանին մէջ:

172. Աւելորդ որոշիչ յօդերը վերցնել հետեւեալ խօսքերուն մէջէն.

Հայ պատմաբաններ իմաստասէր անունը կու տան Դաւիթ Անյաղթին: Պրանքիւնին կը պարտինք շանթարդելին գիւտը: — Նեղոսը կ'արբասաւրէ եքիպտոսին հողերը: Զեթունցիքը քա-
ջասիրտ ժողովուրդ մըն են: — Բոլոր Հեւնքը կ'զմայլէին Նես-
տորին խոհեմութեանը, Արեւելսին քաջութեանը եւ Ուրիսեւսին
իմաստութեանը վրայ: — Հեփեսոսը կը դարձնէր Արամազդին
շանթերը: — Ահա՛ Պիւֆօնին տմենաճիշդ մէկ խորհրդածութիւ-
նը ձերմակ մարդը եւրոպային մէջ, դեղինը Ասիոյ մէջ, սեւը
Ափրիկէին մէջ, կարմիրը Ամերիկային մէջ միեւնոյն մարդն է իր
կլիմային գոյնովը երանբաւորուած: — Արշակունի առաջին թա-
գաւորն է Վաղարշակը, եւ վերջինն է Արտաշէրը: — Երբ տեսնեմք
որ ծառերը ծիւր կ'արձակեն, կը հասկնանք թէ դարունը է: —
Յոռի օրինակը բարի օրինակին չափ օգտակար է: — Օր մը, զար-
մանքով կը հարցնէին շիկակին թէ ինչպէս կրնար միեւնոյն ու-
շադրութեամբը մտիկ ընել սոխակին դեղարուեստական հնչիւն-
ները, եւ թուածակին սուր եւ աննորդաշնակ աղաղակները: «Մէ-
կը կը սորվեցնէ ինձ, պատասխանեց, թէ ինչպէս պէտք է եր-
գեմ, եւ միւսը՝ թէ ինչպէս պէտք է երբեմն»:

173. Որոշիչ յօդ դնել հետեւեալ խօսքերուն մէջ ուր որ հարկ է,
եւ ջնշել զայն ուր որ աւելորդ է.

Կենդանի բնութիւն բեղմնաւոր է. կաթիլ մը ջուր թաղաւո-
րութիւն մըն է որ միջատներուն խուռն բազմութիւն մը կը պա-
րունակէ. ծառի մը տերեւ փոքրիկ աշխարհ մըն է ուր կը բնա-

կին բազմաթիւ անտեսանելի որդեկները. բնագէտներ դառն են
զանազան կարծիքներուն մէջ աննշմարելի կենդանիներ անըզ-
գալի դատարկութեանցը մէջ պահուցուած:

Գիտունները կ'ըսեն թէ մեր բնական վայրեր ժամանակա-
ծածկուած էին ծովու ջուրերովը: — Հայեր ունեցած են իրենց յա-
տուկ դիւցազնական վէպը՝ Թուելեաց երգեր անունովը, որոնց դիւ-
ցազներ են Առիւծաձեւ Մեծ Մհեր, Սասունցի Դաւիթ, Զէնով
Յովնան, Քեռի Թորոս, Յուան Վիւոյ ու Փոքր Մհեր: — Հասա-
կին բարձրութիւն, ձեւին վայելչութիւն, մարմնոյն ճկնութիւն,
դէմքին գեղեցկութիւն, շարժումներուն ազատութիւն ստորա-
դաս են հոգւոյն յատկութիւններէ: — Կը նախընտրենք մարդուն
խելք դէմքէ, քաջութիւն ուժէ, սրտին զգացումներ մարմնոյն
հրապոյրներէ: — Միշտ յիշեցէ՛ք այն առած որ կ'ըսէ. «Համբ
եղի՛ր երբ տուած ես. խօսէ՛ երբ ընդունած ես»:

174. Շինել տաք խօսքեր անոնց մէջ գործածելով որոշիչ յօդը,
տրուած զանազան օրէնքներուն համեմատ:

Շ Ա Ր Ա Գ Ր Ո Ւ Թ Ի Լ Ն

Գրել պատմութիւն մը վերոգրեալ հասուածին հե-
տեւորութեամբ, երեւան հանելով նախանձոս մաքուր
ճառապանգները, անոր ազդած զգուանք, եւ անկէ
յառաջ եկած իսկուր հետեւանգները:

Լ Ա . Դ Ա Ս

Ա Ն Ո Ր Ո Շ Յ Օ Դ

316. Անորոշ յօդն է մը կամ մըն

317. Մը կը գործածուի ամէն անունի առջև ա-
նորոշ իմաստ մը տալու համար անոր, ինչպէս Գիրք մը
տուն ինծի: Կադանար մը զնեցի: Նոր գաղափար մը
պիտի է յայտնել:

318. Մըն կը գործածուի էական բային սահմա-
նական ներկային և անկատարին բոլոր դէմքերուն, և
ալ շաղկապին առջև, ինչպէս Ազնիւ անձ մըն էք դուք:
Ահարկու տեսարան մըն էր այն: Մեր աշխատութեան
վրայ ուրիշ մըն ալ աւելցաւ: Մեծ անձնաւորութիւն մըն
ալ կորսնցուցիւ:

319. Ոտանաւորի մէջ մը ինչը կընայ ջնջուիլ,
երբ իրմէ ետքի բառը ձայնաւորով սկսի.

Ձեռն մ'ալ անցաւ, ձրեռն մը զըւարթ.

Տարի մ'անըստեւ մեր կեանքին հանդարտ:

320. Անորոշ յօդը ընդհանրապէս եղակի գոյա-
կանի քով կը գործածուի, բայց կընայ դրուիլ նաեւ բա-
ցառապէս.

1. Յոքնակի գոյականի մը քով. Ես հոն բաներ մը
կը տեսնեմ: Անանկ խօսքեր մը շեցի:

2. Մակբայաբար գործածուած ածականներու քով.
Աղիկ մը հաւնոգեցի:

3. Չափ կամ քանակութիւն ցոյց տուող մէկ քա-
նի ածականներու քով. Բիշ մը շունչ տունեմ: Շատ մը
պտուղ զնեցի:

321. Դիմորոշ յօդ. — Դիմորոշ յօդերն են ., Դ,
ն կամ ը, և երեք տնտակ են.

Ա. Անձնական դիմորոշ յօդ, որ կը գործածուի իբր
անձնական գերանուն. Ես՝ ասորագրեալս, կամ պարգա-
պէս ասորագրեալս, մեզ՝ Հայերուն, կամ Հայերուն,
դուք՝ Պոլսեցիք, կամ Պոլսեցիք: Իբր անձնական
գիմորոշ յօդ կը գործածուին միայն ., և Դ, բայց ոչ ը կամ ն:

Բ. Յուցական դիմորոշ յօդ, որ կը գործածուի իբր
ցուցական ածական. Շարքուն մեզ (այսինքն՝ այս յար-
թու մէջ), աշխատիս վրայ (այսինքն՝ այս աշխատի
վրայ), երկրիս անկեկն մեծ շինքը, և այլն: Իբր ցուցա-
կան դիմորոշ յօդ կը գործածուի միայն ., բայց ոչ Դ,
ն կամ ը:

Գ. Ասացական դիմորոշ յօդ, որ կը գործածուի իբր
ստացական ածական. Տունս, տունդ, տունը կամ այգին,
այսինքն՝ Իմ տունս, քո տունդ, իր տունը կամ իր այգին:

322. Ի, ., ., և էր. — Հվերջացող եղակի կամ
յոքնակի սեռականներն ու տրականները, ինչպէս գոր-
ծիականը, որոնք բոլորի յօդ չեն տաներ, դիմորոշ յօդ
կընան տանել. Ձեռքովը գրած է (իր ձեռքով), միջա-
մետքեանը դիմեցի (իր միջամտութեան):

323. Երբեմն դիմորոշ յօդը յատկացեալի վրայ
կը դրուի փոխանակ յատկացուցիչին վրայ դրուելու.
Ձեռքի գաւազանս (փոխանակ՝ ձեռքիս գաւազանը):
Երբայու տեսնդ (փոխանակ՝ երբայու տեսնը):

324. Յատկացուցիչները յատկացեալին դիմորոշ
կամ որոշիչ յօդը իրենց վրայ կ'առնեն երբ յատկացեալը
զեղչուած է. այս պարագային՝ որոշիչ կամ դիմորոշ յօ-
դէն անմիջապէս առաջ ն տառը կը մտնէ. Ձեռքիս
(փոխանակ ըսելու՝ ձեռքի մասին), ձեռքիդ, ձեռքիկը,
Պետրոսիկը, այս տարուանը, մեր ձեռքիկը, ձեր ձեռքիկը,
իրենց ձեռքիկը:

325. Այս ձեւը ունեցող յատկացուցիչները ուղղական նկատուելով կրնան հորովութիւն հետեւեալ ձեւով.

Ո. Հ. Ձեռքինը	Ձեռքինները	իրենց ձեռքինը.
Ս. Տ. Ձեռքինին	Ձեռքիններուն	իրենց ձեռքինին
Բ. Ձեռքինէն	Ձեռքիններէն	իրենց ձեռքինէն
Գ. Ձեռքինովը	Ձեռքիններովը	իրենց ձեռքինով

իրենց ձեռքինները
իրենց ձեռքիններուն
իրենց ձեռքիններէն
իրենց ձեռքիններով

Այսպէս կը հալոյժուի. ձեռքինը, ձեռքինները, մեր ձեռքինը, մեր ձեռքինները, ձեռքինը, ձեռքինները, ձեռքինը, մեր ձեռքինները:

326. Այս ձեւերուն գործածութիւնը շատ անգամ նախադասութիւնը կը ճապարհէ, ուստի, այս պարագային, լուազոյն է բառերը կրկնել: Փոխանակ ըսելու Ազարախայէսներուն շուրջ մշակներուն հետ մեծ է, լաւագոյն է ըսել Ազարախայէսներուն շուրջ մշակներուն հետ մեծ է:

ԸՆԹԵՐՑՈՒԱԾ

ԱՆՁՆՈՒԻՐՈՒԹԻՒՆ

Անձնութիւնը ուրիշներու համար ապրելու դիւցազնութիւնն է: Բոլոր առարկանութեանց մէջ, թերեւս միակ տնտեսականը չէ. միւսները բարեկարգութիւնն են, շատու տնտեսականութեամբ կը կատարուին: Միւրեւ ընկերը, պատիւէն զատ՝ ամէն բան զոհել տնոր, օգնել տնոր ամէն պարագայի մէջ, ամէն տեղ, նիւթուպէս և բարոյապէս, օգնել, ոչ տնտեսութեամբ, այլ տնտեսի մը հեշտութիւն զգալով. հաց տալ տնոր երբ աղքատ է, խրատ տալ տնոր երբ չուարած է, յայտ տալ տնոր երբ վատած է, լոյս տալ տնոր երբ տգէտ է, զգալ ինչ որ ան կ'զգայ, սիրել ինչ որ ան կը սիրէ, կատարել ինչ որ

ան կը բաղձայ, զոհել ամէն բան ընկերիդ կամ ընկերներուդ և կամ ամբողջ ընկերութեան համար. զոհել հանգստութիւն, զոհել ճոխութիւն, զոհել երջանկութիւն, զոհել միշտ տնգամիր կեանքը: Այս ամէնը իրեն պարտք կը սեպէ անձնուէրը, և կը փութայ վճարել եւտնգով: Ինչ աւելի մեծ, ինչ աւելի երկնային քան այս զգացումը:

ՄԻՆԱՍ ԶԵՐԱՅ

ՀՐԱՇԱՆԳՆԵՐ

175. Որոշել այս ընթերցումին որոշիչ, անորոշ եւ դիմորոշ յօդերը:

176. Մէկ մէկ անորոշ կամ որոշիչ յօդ դնել հետեւեալ խօսքերուն մ.ջ պէտք եղած տեղերը.

Աշխատող մարդու ժամանակը միշտ կարճ կ'երեւայ. — Սրտի տէր անձ կ'ընտրէ հիւղակ պարկեշտ կեանքի հետ. անսիրտ մարդ ալ կը փափաքի ունենալ ապարանք փոյթ չէ թէ հոն իրեն հետ ապրին շատ մը մոլութիւններ. — Ինչ երկար կ'երեւայ գիշեր քունը չունեցող անձի համար. — Սոկրատ կ'ըսէր, «Թո՛ղ ունենամ տնակ շատ ճշմարիտ բարեկամներով լեցուն» — Այնպիսի կերպով երեսո նաչեցար որ վախցայ. — Կը նախընտրեմ քիչ պակաս ուսում եւ քիչ աւելի համեստութիւն. — Շատ անգամ Կեղեցիկութիւն փորձանք է անխելք կանանց քով. — Ներքեցէ որ կարծիք ալ ես յայտնեմ. — Ճշմարիտ քոյր եմ ես իրեն համար. — Յաւակնոտ անջիւղ չեմ կրնար սիրել, եթէ նոյն իսկ իմ ըլլայ. — Խնամքով պատրաստուած դորձ հաճոյք կը պատճառէ ուղղամիտ մարդոց, եւ նախանձ կ'ազդէ նենգամիտներու:

ՄԻՆԱՍ ԶԵՐԱՅ, հայ գրագէտ, ծնած Կ. Պոլսի 1852ին: Իր երկերն են Գրական Փորձեր, Ազգային Գաղափարականութիւն, Եւային երկար տարիներ եւրոպա ապրած եւ ֆրանսերէն գրուածքներ հրատարակած է:

Յ Օ Դ Ի Ն Լ ՈՒ Ծ ՈՒ Մ Ը

Իր ազիտութեամբ համեմատ մարդ մը իր գիտութեամբ հպարտ մարդէն ողէկ է: — Քսաներորդ դարուս չըջանը 2000ին վերջը պիտի աւարտի: — Այս թաշկիւնակը դուն ա՛ռ, գրպանինդ ինծի տուր: — Մենք աշակերտներս՝ որքան ալ յառաջագէտ ըլլանք, գետ շատ անփորձ ենք: — Քու միտքդ կրնայ զգացմանցս խորը թափանցել, բայց չի կրնար երբեք զանոնք խախտել: — Դուք՝ պզտիկներդ՝ պէտք է տւելի մտիկ ընէք քան թէ խօսիք: — Փոխանակ գլխարկնիս զարդարելու, գլուխնիս զարդարենք: — Դիմացի նստարանը քուկդ է, քովինդ ալ իմս է: — Տեղւոյս բնակիչները շատ բնթերցատէր են: — Կեանքերնուդ մէջ մի՛ մոռնար թէ ստախոս մարդը կրնայ շատ մը խարդախ գործեր ընել: — Կեանքը պատրանքներու շարք մըն է:

Մարդ մը
մարդէն
դարուս
2000ին
վերջը
թաշկիւնակը
գրպանինդ
աւակերտներս
միտքդ
զգացմանցս
խորը
պզտիկներդ
գլխարկնիս
ցլուխնիս
նստանքը
բուկդ

մը անորոշ յոյ մարդուն:
ն որոշիչ յոյ:
ս ցուցական դիմորոշ յոյ:
ն որոշիչ յոյ:
ը որոշիչ յոյ:
ը որոշիչ յոյ:
դ սաց. դիմորոշ յոյ:
ս անձնական դիմորոշ յոյ:
դ սացական դիմորոշ յոյ:
ս սացական դիմորոշ յոյ:
ը որոշիչ յոյ:
դ անձնական դիմորոշ յոյ:
ս սացական դիմորոշ յոյ:
ս սացական դիմորոշ յոյ:
ը որոշիչ յոյ:
դ սացական դիմորոշ յոյ:

բուկինդ
իմս
Տեղւոյս
Կեանքերնուդ
մարդը
շատ մը
Կեանքը
շարք մըն

դ սաց. դիմորոշ յոյ:
ս սացական դիմորոշ յոյ:
ս ցուցական դիմորոշ յոյ:
դ սացական դիմորոշ յոյ:
ը որոշիչ յոյ:
մը անորոշ յոյ շատին:
ը որոշիչ յոյ:
մըն անորոշ յոյ շարքին:

177. Սորվիլ այս լուծումը:

178. Լուծել հետեւեալ ոտանաւորին անուններն ու յոյերը:

Ջ ՈՒՐԻՆ ՉԱՅՆԸ

Ջըմեռ գիշեր է. կ'անցնիմ փողոցներէն գիւղին ուր Մութը կազմեր է ցուրտին հետ, սև զանգուած մը վայրի. Թանձրը ճնշում մը կ'զգամ մթնոլորտին մէջ թափուր. Ծարաւի եմ տեսնելու՝ խաւարէն աչքս կ'այրի:

Կեանքի շարժում մը, կայծ մը կը պրպտեմ. բայց ի զուր, Ոչինչին մէջ հաւեր է յետին նըշույլ բարի. Ոչ ծըփանք մը կայ հովի, ոչ չըշուկ, ոչ իսկ սարսուռ. Իմ ոտնաձայնս ալ ձիւնին փափկութեան մէջ կը մարի:

Քառօսին սև հիմերը գլխուս վըրայ կը փլչին:
Փախչիլ կ'ուզեմ՝ ընդհանուր մեռելութեան մէջ՝ վերջին Ապրիլը ես ըլլալու գաղափարէն ահաւոր:

Յետոյ, յանկարծ արծաթէ բարակ ձայն մը հեռաւոր Կու գայ ուղեղըս փրկել մղձաւանջէն սարսափի:
Ո՛հ, կեանքս վազքը ջուրին՝ որ աղբիւրէն կը թափի:
ԺԱԳ. ՍԱՅԱՊԱԼԵԱՆ

ԺԱԳ. ՍԱՅԱՊԱԼԵԱՆ, երիտասարդ բանաստեղծ եւ հրապարակագիր, որ թերթերու մէջ հրատարակած է ոտանաւորներն ու սրամիտ յօդուածներ: Վիպակ մըն ալ հրատարակած է մասնաւոր հատորով մը:

Լ Բ. Դ Ա Ս

Ա. Դ. Ա. Կ. Ա. Ն.

Կ Ա Ն Ո Ն Ն Ե Ր

327. Ածականը բառ մըն է որ գոյականի մը հետ կը գործածուի՝ անոր մէկ հանգամանքը ցոյց տալու կամ զայն որոշելու համար:

328. Ածականները ոչ թիւ ունին ոչ հոլով, և յօդ չեն առներ. Փոքրիկ գրիչը, փոքրիկ գրչեկ, փոքրիկ գրիչներուն, փոքրիկ գրիչներով:

329. Ածականները երբ տառնաձին գործածուին, այն տառն գոյականի տեղ կ'անցնին, և անոր բոլոր փոփոխութիւնները կը կրեն, ինչպէս բարին, բարեկէ, բարիները, ևայլն:

330. Հինգ տեսակ ածական կայ. որակական, քուցական, ստացական, քուական, անորոշ:

331. Որակական ածական. — Որակական ածականը գոյականի մը որպիսութիւնը կը ցուցնէ. Առաքինի մարդ, աշխատասեր տղայ:

332. Որակական ածականը երեք աստիճան ունի. դրական, բաղդասական, գերադրական:

333. Դրական աստիճանը՝ առանց բաղդատուութեան՝ առարկային ինչպէս ըլլալը կը ցուցնէ. բարձր, փոքր:

334. Բաղդասական աստիճանը երկու առարկաներ իրարու հետ համեմատելով՝ ցոյց կու տայ մէկուն առաւելութիւնը, հաւասարութիւնը կամ նուազութիւնը:

335. Բաղդատականը երեք է.

1. Երբ «առաւելութիւն» նշանակէ, երկու ձեռով կ'ըլլայ. Ա. Գոյն յետագաս մասնիկով, բարձրագոյն,

փոքրագոյն: Բ. Աւելի մակրայով. աւելի ծանր, աւելի փոքր:

2. Երբ «նուազութիւն» նշանակէ, այնքան, նոյնչափ կամ նոյն իմաստը ունեցող մակրայներով, կամ չափ նախադրութեամբ կը կազմուի. Այս քաղաքը նոյնչափ ծանր է որչափ այդ քաղաքը. Այս տունը այդ տան չափ փոքր է:

3. Երբ «նուազութիւն» նշանակէ, նուազ մակրայով կը կազմուի. նուազ ծանր, նուազ փոքր:

336. Առաւելութիւն կամ նուազութիւն ցոյց տուող բաղդատականները կը կազմուին նաեւ պարզապէս բացառական խնդիր առնելով. իրեկ զեղեցիկ, իրոքեղ ազնիւ:

337. Երբ բաղդատութեան տարրական ածական մը կամ մակրայ մըն է, աւելի քան կամ աւելի քան քէ կը գործածուի, ինչպէս Այս գիրքը աւելի զքուեղոցիք է քան քէ օգտակար. իր հասակը աւելի կարճ կ'ըլլաւ քան քէ օգտակար. իր պարագային չ'ըսուի երբեք՝ օգտակարե աւելի զքուեղոցիք. երկայնե աւելի կարճ:

338. Առաւելագոյն նշանակող բաղդատական գոյն մասնիկը երբեք չի գործածուիր բուն աշխարհաբար ածականներու վրայ, և չ'ըսուի երբեք. աղեկագոյն, աղաւթագոյն, գեղագոյն, պղծագոյն, պաղագոյն, խեղագոյն, ևայլն:

339. Ընկիր ածականին բաղդատականը կ'ըլլայ աւելի ընկիր կամ ընկերագործ և ոչ ընկրագործ:

340. Գերադրական աստիճանը ցոյց կու տայ թէ առարկայ մը իր բոլոր նմաններէն գերազանց կամ սուրին է: Գերադրականը չորս ձև ունի.

1. Ամեն բանով բարգոթեամբ. ամենածանր, ամենաբարձր:

2. Ամեն բանին բացառականով. ամենեկն ծանր, ամենեկն բարձր:

3. Ածականը կրկնելով. աղէկիկն աղէկը, գեշիկն գեշը:

4. Կրկնութեան մէջ գիր մը փոխելով. անի անե-
անակ, կաս կարակ:

341. Բուն աշխարհարար ածականները պէտք չէ
աւեկն բառով բարդել. լաւագոյն է բսել աւեկնիկն պզտիկ
քան թէ՝ աւեկնապզտիկ, աւեկնիկն գեշ քան՝ աւեկնագեշ,
աւեկնիկն պտղ քան՝ աւեկնապտղ, և այլն:

342. Զայնաւորով սկսող ածականները աւեկն
բառին հետ բարդութեամբ գերադրական ընելու չէ.
պէտք չէ բսել. աւեկնաւոյշ, աւեկնազկիւ, աւեկնաոյգ:

343. Ածականին նշանակութիւնը աստիճան մը
կ'աւելնայ կամ կը պակսի կեկ մասնիկով. անտիկեկ,
ծանրկեկ, խոշորկեկ, շահկեկ, շայկեկ, և այլն: Մեծ
բառին առջև փոխանակ կեկի՝ կակ կը դրուի. մեծկակ:

ԱՐՏԱՍԱՆ ՈՒԹԻՒՆ

ՊԱՐԻԿԻ ՄԸ ՃԱՄԲՈՐԳՈՒԹԻՒՆԸ

Պատաւ պարիկ մը տեսայ շատ արխուր,
Վազելով կ'երթար չեմ գիտեր զէպ' ուր.
Եւ բսի իրեն. «Ինչո՞ւ կը վազես.

Վայրիկ մը կանգ ա՛ւ. մի՛ լըքեր ըզմեզ»
«Ո՛հ, թո՛ղ որ մեկնիմ, գաչեց անհամբեր,
«Հոս եկած չէի դարերէ ի վեր.

«Եւ այնքան փոխուած, և այնքան վատթար,
«Այնքան մոլորած կը տեսնեմ աշխարհ,
«Որ վայրկեան մ'առաջ խոյս տալ կը փութամ.
«Իր մասին չունիմ ա՛լ յայտ միակ տարտամ:

«Ամէն աղջկան կու տամ գեղ, գորով.
«Եւ տմէն մանչու՝ քաջութիւն, կորով,
«Խելք միաք՝ ծերերուն, հիւանդին՝ դարման.

«Եւ բոլոր աշխարհք մէկ ձայն, մէկ բերան

«Վերաս կը խնդայ. տմէնքը մէկէն

«Հեգնոտ ձայներով ինձ կ'ողաղակեն.

«—Կըրնա՞ս տալ մեզի ոսկի և արծաթ.

«Ուրիշ բան պէտք չէ մեզի ատկէ զատ:—

«Ու այս պիղծ երկրէն կը մեկնիմ ևս չուտ,

«Որ մի գուցէ ծառն, տրտերն ու թուռուտ

«Եւ ծաղիկները, մանիշակ, չուշան,

«Վարդի թուփերն ալ կազմելով խուժան,

«Վերաս յարձակին, խընդրեն նուրբ քօղեր.

«Մանեակներ, և կամ ցոլացիկ օղեր.

«Թիթեռնիկներն ալ կառքեր պահանջեն

«Անցնելու համար մարմանդին մէջէն:

«—Ո՛հ, ո՛հ, գոչեցին վարդերը պար պար.

«Որ լըսեր էին իր բողոքն արդար

«Մեր թերթերուն մէջ շող ունինք չիթ չիթ

«Զանակէն փայլուն, չողակէն վըճիտ»

«Թիթեռնիկներն ալ աղուոր լուսաթիւ

«Պատասխան տուին շարժումով թիթև.

«—Մեր ճակտին վըրայ ունինք ոսկի շատ.

«Յակինթ բանուած է մեր թեւն ու ճակատ»

Եւ պարիկն յարեց. «Ահա՛ միմիայն

Խոհուէն էակներն աշխարհիս վրան»

Զ. Ա.

ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐ

179. Զրուցագրել այս ոտանաւորը, ուղագրութեան, կէտադրու-
թեան եւ առողանութեան նշանները ղնելով:

180. Գոց սորվիլ այս ոտանաւորը եւ արտասանել:

181. Այս ոտանաւորին մէջ գտնուած բոլոր ածականներուն տեղ
ղնել անոնց հոմանիշները:

182. Երեքական յարմար ածական ղնել հետեւեալ բառերուն առջեւ .

Գիր, փոթորիկ, դարուն, աշուն, թուղթ, դինի, շղթայ, անդունդ, պատմութիւն, ջուր, բարեկամ, թշնամի, ուսուցիչ, հեղեղատ, փիղ, անտառ, ժպիտ, թիթեռնիկ, ծաղիկ, պտուղ, բանակ, հարուած, ծիծեռնակ, դէմք, օձ, քիթ, պարտէզ, կոհակ, սեղան, ժայռ, ծով :

183. Երեքական գոյական յարմարցնել հետեւեալ ածականներուն որոնց մէկը նիւթական ըլլայ, երկուքը՝ վերացական .

Տկար, տափակ, անաչառ, ողորմելի, ահարկու, միամիտ, հանձարեղ, որոշ, անձնուէր, խիզախ, կեռ, հաւատար, արագ, սահմանադրական, ցրտասարսուռ, անխոնջ, երկրաչափական, պատմական, անբասիր, իշխանական, անհուն, միապետական :

184. Յաջորդ նախադասութեանց մէջ գտնուած գիծերուն տեղ ղնել հետեւեալ ածականներէն մէկը .

Ուղղամիտ, ծաղրելի, փայլուն, թեթեւ, երկայն, անձնուէր, կարծր, ահագին, սեւ, չոր, նոր, շաւիաղի, ծանր, արագ, առասպելական, նենգամիտ, խնամոտ, վառագաւոր :

Ծանրաչափը կը բարձրանայ երբ օդը — ըլլայ՝ փիղը հակառակ իր — եւ — մարմնոյն, — եւ — քալուածք մը ունի : Համբերութիւնը — բարեկամ մըն է որ կ'օգնէ մեզի մեր վիշտերուն ծանրութիւնը կրելու : Զայլամին հակկիթը — կճեպ մը ունի — ձեռով եւ փողոկի պէս — : Ափրիկէն — աշխարհ կը կոչուի, եւ Ամերիկոն — աշխարհ : Յունաստանի պատմութեան մէջ — զըրոյցներ շատ կան : Անծեղը — թռչուն մըն է : Պարծենքոտ մարդը — կ'ըլլայ — բարեկամը — թշնամիէն աւելի — է : Պէտք է — ըլլալ ամէնէն դոյզն բաներու մէջ իսկ :

185. Որոշել հետեւեալ նախադասութեանց մէջ այն ածականները որոնք իրեն գոյական գործածուած են .

Սոդ գտնուած առարկաները երբեմն ամէնէն աժաններն են : Սեւին սեւ պէտք է ըսել, ճերմակին՝ ճերմակ : Սեճ գրադարան մը ունիմ, որուն առաջին դարակին վրայ շարած եմ գպրոցական գիրքեր, երկրորդին վրայ գրականներ, երրորդին վրայ պատմականներ, եւ ամէնէն վերը՝ իմաստասիրական երկեր : Մաքուր սփռոց մը եւ մաքուր սպասներ ախորժելի կ'ընեն ամէնէն պարզ կերակուրները : Քննադատութիւնը դիւրին է, բայց արուեստը՝ դժուար : Անի քաղաքը երբեմն նշանաւոր էր իր հոյակապ շէնքերով, եւ հիմա հանրածանօթ է իր փլատակներով : Հայերը ունին Կ. Պոլսոյ մէջ, շատ մը կրթական ընկերութիւններ, որոնց

ամէնէն դորձօններէն մէկն է Միացեալ Ընկերութիւնը : Գեղեցիկն ալ բարին չափ օգտակար է, կ'ըսէ Վեքոթը-Հիւկօ :

186. Շինել հինգ նախադասութիւններ ածականներ գործածելով՝ իրեն գոյական :

Շ Ա Ր Ա Գ Բ Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

Գրել նամակ մը գիւետօրիկ դպրոցականի մը կողմէ իր հօրը որ գործերուն մէջ մեծ կորուստներ քած է . առաջարկել իր կողմէ բողոլ վարժարանը, եւ գործի մը մանել ընթանիքին ծախսերուն օգնելու համար : Եւ աւանդուն արտայայտութիւն անձնուէր զգացումներու :

357. Երբ ածական մը առանձին մնայ, այսինքն առանց գոյականի, գոյականաբար կը գործածուի և կըրնայ յօդ տանել, յօքնակի ըլլալ և հօլովուիլ. Կանանքը դեղինին և կապոյսին յաղապրութիւնն է: Զարեքը երգ յունին:

358. Երբ երկու ածական իրարու վրայ իյնան, վերջինը իբր գոյական կը գործածուի. Երկու վերջինները: Վերջին երկուքը: Կարծեցեալ գիտունը: Գիտուն կարծեցեալը:

359. Երբ ածական մը սեռական գոյականի մը առջև դրուի, կը նշանակէ նոյն գոյականին այս կամ այն տեսակը. Զուրիս սախը չի խնուիր: Մարգրիսին խոշորը յարգի է: Սոխին անուշը կ'ըղջն:

360. Ածականները երբ բայի մը վրայ դրուին մակերայ կ'ըլլան. Նոր սխաւ կարդալ: Աղոլոր կը խօսի: Սխալ կ'արտասանէ:

361. Երբ ածական մը կրկնուի գոյականի մը քով, սաստկութեան զաղափար կուտայ. Սուր սուր խօսներ: Մեծ մեծ խոսուներ:

Ը Ն Յ Ե Ր Յ Ո Ւ Ա Մ

Մ Տ Ա Յ Ի Ր Ա Ր Ո Ւ Ե Ս Ա Ղ Է Տ Ը

... նկարիչ մը ... փայտակերտի մը վրայ ելած, մայր եկեղեցիի մը գմբէթը զարդարող որմնանկարներէն մէկուն կ'աշխատէր: ...ը բոլորովին գրաւուած իր ... ով, կը մոռնայ իր դիրքը, կը մոռնայ թէ ... ապետակի մը վրայ կեցած է, և քանի մը քայլ դէպի ետ կ'երթայ իր գործին ...ը դատելու համար: Արդէն փայտակերտին ծայրը հասած է. եթէ ... մըն ու տանէ դէպի ետ, լինցած է. գաւիթին ... երուն վրայ իյնա-

լով, պիտի ջախջախուի: Հոն իր մօտը, սրմնադիր մը կար որ ... վառնալը տեսաւ, բայց ինչ կրնար ընել: Եթէ արուեստագէտը կանչէր, իմաց տար, անիկա իր հայեցողութեամբ համակուած, չպիտի լսէր: Անոր քով վաղէր, թեւէն բռնէր, քնաշըջիկ մը արթնցուցած պիտի ըլլար: ... ներշնչում մը ունեցաւ. կայծակէն տելի ... վրձին մը առաւ, մռթի գոյն ներկի մը մէջ թաթխեց, և հրաշակերտին ամէնէն ... դէմքերէն մէկը մաշակոնեց: Նկարիչը ... անոր վրայ յարձակեցաւ: — Զօրկ, ազատեցա՛ր, ըսաւ...: Եւ երկու բառ բացուարութեամբ նկարչին ...ը երախտագիտութեան փոխուեցաւ:

Հ Ր Ա Ն Ա Ն Գ Ն Ե Ր

187. Յարմար ածականներ կամ գոյականներ դնել այս հետևածին մէջ կէտադրութեան տեղերը:
188. Մէյ մէկ խնդիր տալ հետեւեալ ածականներուն վերոյիշեալ օրէնքներուն համեմատ.

Անարժան, հուշակաւոր, փողփողուն, կարծ, լայն, ազատ, ծանր, գիտակից, անկարող, գերազանց, ստորին, զարգարուն, առլցուն, հզօր, տկար, յափրացած, գզուած, ծանրացած, բեռնաւոր, նուազ շահաբերու, աւելի հարուստ, աղուոր, պակաս չար, սիովիչ, երգիչ, յուզեալ, պարփակեալ, շրջապատեալ, աղած, մարած, վերաւոր, անթափանց, անտարբեր, վշտահար, զարնուած, ակնկաւոր, խոնարհ, ծարաւ, փափաքող, հետեւող, ծառայող, աղքատ, անհասկանալի, համբերող, ծիծաղելի, անհամբոյր, անտանելի, քաղցր, հակակեր, յարգելի, յուսահատ, գեղազարդ, պանծալի, կարեկից:

189. Երբք նախադասութիւն շինել, որոնց մէջ հարկ ըլլայ ածականը գոյականէն ետքը դնել:

Շ Ա Ր Ա Գ Ր Ո Ւ Թ Ո Ւ Ն

Երեւակայեցե՛ք մարդ մը փոխադրուած յանկարծ այնպիսի երկրի մը մէջ ուր կաթիլ մը ջուր չկայ: Առ-

տուն երբ կ'արքնայ, կ'սկսի մտատանջիլ քե ինչպէս պիտի լուացուի, ինչպէս կերակուր պիտի պատրաստէ: Յետոյ կը ծարաւնայ: Նկարագրեցէ՛ք իր նեղութիւնը, իր տառապանքը: Յանկարծ երկինքը ամպերով կը ծածկուի, փոքորիկը կը պայթի, եւ կ'սկսի անձրեւել յորդառատ: Ըսէ՛ք քե խեղճ մարդը ի՛նչ միջոցներ ձեռք կ'առնէ կարելի եղածին չափ մեծ քանակութեամբ ջուր ամբարելու համար:

Լ Դ . Դ Ա Պ

ՅՈՒՅԱՆԱՆ ԱՆՎԱՆ

Կ Ա Ն Ո Ն Ն Ե Ր

362. Յուցական ածականները ցոյց կու տան այն անունները որոնց վրայ կը խօսուի:

363. Յուցական ածականներն են. այս, սա, սա, այդ, աս, այն, ան:

364. Այս կը գործածուի մեր քով գտնուող բանի մը համար, այդ՝ մեր խօսակցին քով գտնուողին, այն՝ հեռու եղողին համար:

365. Աս, աս, ան յուցական ածականները հիմայ ալ գրեթէ բնաւ չեն գործածուիր գրաւոր աշխարհաբարի մէջ, թէև միշտ կը մնան խօսուած լեզուին մէջ:

366. Յուցական ածականն ետքը եկող անունը սովորաբար որոշիչ յօդ կ'առնէ. Այս կաղաւարտ, այդ կատուն, այն սեղանը: Բացասիկ են այն բառերը և հոլովները որոնք որոշիչ յօդ չեն առներ, ինչպէս բացասուած է յօդի գլխին մէջ:

367. Յուցական ածականը իրարու յաջորդող գոյականներու առջև կրնայ չկրկնուիլ. Այս աշխատութիւնն ու անձնութիւնը: Այն մարդն ու կինը:

368. Նոյնպէս երբ գոյականի մը մէկէ աւելի ածականներ կ'ընկերանան, հարկ չկայ յուցականը կրկնել իւրաքանչիւր ածականի առջև, նոյն իսկ երբ ածականները տարբեր առարկաներու վերաբերին. Սա մեծ եւ պզտիկ տուները: Այս ընդարձակ եւ քեղմնաւոր դաշտերը:

369. Ասացական ածական. — Ասացական ածականները բանի մը որուն վերաբերիլը կը յայտնեն, և

խօսքի մէջ յատկացուցիչի դեր կը կատարեն. իմ տունս, բոլ սեւրակը, իր գլխարկը:

370. Ստացական ածականները անձնական դերանուններուն սեռականներէն կը կազմուին. անոնց դիմորդ յօդերը զեղչելով, և հետեւեալներն են.

	եզակի	Յոգնակի
Ա. դիմ	Իմ	Մեր
Բ. »	Քու	Ձեր
Գ. »	Իր	Իրենց

371. Ան և անոնք անձնական դերանուններուն սեռականները, անոր և անոնց, կրնան իր և իրենց ստացական ածականներուն տեղ գործածուիլ իբրեւ յատկացուցիչ, ինչպէս Անոր խօսուածքը հաճելի չէ ինծի (իր խօսուածքը հաճելի չէ ինծի): Անոնց գիրքերը չստացանք (իրենց գիրքերը չստացանք):

372. Միայն պէտք է դիտել որ երբ խօսքին մէջ երկու հոգ երրորդ զէմքի անձ կայ. գլխաւոր դեր կատարող անձին համար՝ իր, իրենց կը գործածուի, իսկ երկրորդականին համար՝ անոր, անոնց. Մաքս գիտէր որ իր խօսքերը անձ ազդեցութիւն պիտի չունենայ իր անոր աղջկան վրայ:

373. Իմ, քու, իր եզակի ստացական ածականներուն կցուած անունները, և, ք, և, կամ ը դիմորդ յօդերը կ'աւանդեն. իմ կարս, քու ասեղդ, իր մասկոնը:

374. Մեր, ձեր, իրենց յօդակի ստացական ածականներուն կցուած անունները ը որոշիչ յօդը կ'աւանդեն. Մեր դերձակը, ձեր ակնոցը, իրենց ասեղը, նոյնպէս անոր գրիչները, անոնց տետրակները: Բացառիկ են այն բաները և հոլովները որոնք որոշիչ յօդ չեն աւանդ, ինչպէս բացատրուած է 307-ի գլուխին մէջ:

375. Իմ, քու, իր ստացական ածականները ընդհանրապէս զանց կ'ընենք, և անոնց տեղ՝, և, ք, և կամ

ը դիմորդ յօդերը միայն կը գնենք գոյականներուն վրայ. Դերձակս, ասեղդ մասկոնը: Բայց երբ անունները տարբեր զէմք ունին, այն տառն հարկ կ'ըլլայ ամէնուն առջեւ ածականները նշանակել. իմ ասեղս քուսակ չէ, քացք բոլ դերձակդ հաստ ե: իմ աջ քեռս կը ցաւի, բոլ ալ ձախդ:

376. Յոգնակի ստացական ածական ամենոց գոյական մը կրնայ յօդակի ըլլալ երկու կերպով.

1. Պարզ յոգնակի, որ պարզապէս յօդակի է ստացողին տեսակէտով. Մեր տետրակը, ձեր նախակը:

2. Կրկին յոգնակի, որ թէ՛ ստացողին և թէ՛ ստացուածին տեսակէտով յօդակի է. Մեր տետրակները, ձեր նախակները:

377. Մեր, ձեր, իրենց ստացական ածականներն ալ կրնան զեղչուիլ հետեւեալ օրէնքով.

Երբ գոյականը բաղձովանի է նիս, նիս, նիս մասնիկներէն մէկը կը դրուի. Գաւառ-նիս, գաւառ-նիս, գաւառներ-նիս, գաւառներ-նիս, գաւառներ-նիս.

Երբ գոյականը միավանկ է, պէտք է զանազանել.

1. Պարզ յոգնակի, որ կը կազմուի երկու, երկուս, երեք, մասնիկները աւելցնելով գոյականին վրայ. Տուն-երկուս (մեր տունը), տուն-երեք (ձեր տունը), տուն-երեք (իրենց տունը):

2. Կրկին յոգնակի, որ կը կազմուի նիս, նիս, նիս մասնիկները աւելցնելով գոյականին վրայ. Տուն-երկուս (մեր տունները), տուն-երեք (ձեր տունները), տուն-երեք (իրենց տունները):

378. Նիս, նիս, նիս մասնիկներուն ծայրը գրուած, և, ք, և տառերը դիմորդ յօդ են, իսկ նիս յօդակի չինող մասնիկ մըն է, որ առանձին ալ կը գործածուէր երբեմն նախնեաց սովորէնքին մէջ:

379. Գոյականները թէ՛ ստացական ածականով

և թէ՛ միայն զիմորոշ յօդով կամ նիս, նիդ, նին մաս-
նիկներով կրնան հոյովուել. ին գիրքս, ին գրքիս, ին
գրքես, գիրքերուս, ևայլն:

380. Պէտք է դիտել որ միավանկ բառերուն
պարզ յօքնակին և կրկին յօքնակին նոյն ձեւը ունին,
երբ ըսենք տուն-երկիս (մեր տունը), և տուներ-կիս (մեր
տուները):

381. Աշուրներ, մասուրներ, ռսուրներ յօքնա-
կիները ստացականով բացատարար կ'ըլլան աշուրնիս,
մասուրնիս, ռսուրնիս, աշուրներնիս, մասուրներնիս,
ռսուրներնիս, ևայլն:

382. Նիս, նիդ, նին և երկիս, երկիդ, երկին
մասնիկներով կազմուած ձեւերը արդի աշխարհաբարբին
մէջ չատ չեն գործածուիր, մանաւանդ երբ հոյովուած
են: Լաւագոյն է ըսել. Մեր պարսեղներուն պահապանե-
րը, քան պարսեղներուն պահապանները: Սակայն եր-
բմի, երկարաբանութենէ խուսափելու համար, սա ձե-
ւերը կը գործածուին. Ձեռքերնիս ձեռնոց որած, զոյխ-
նիս զոյխով՝ ներկայ զնուեցանք այս արարողութեան:

383. Ստացական օժականը իրարու յաջորդող
գոյականներու առջև կրնայ չկրկնուիլ. եւ քաջութիւնն
ու անձնութիւնը: Նոյնպէս երբ գոյականը մէկէ ա-
ւելի օժականներու ընկերանայ, հարկ չկայ ստացականը
կրկնել իւրաքանչիւր օժականի առջև, նոյն իսկ երբ
անոնք տարբեր առարկաներ նշանակեն. Մեր մեծ եւ
փոքր տուները, ևայլն:

ԸՆԹԵՐՑՈՒԱԾ

ՔԵԱԹԻՊԵՈՆ ԵՒ ՍՊԱՐԹԱԼԵԱՆ

Երկուքն ալ նոյն տարիքին մէջ անտկնկալ կերպով
մարեցան: Նոյն տարիքին և գրեթէ նոյն տարիքին մէջ

զրաւեցան երկուքն ալ, Յովհաննէս Քեաթիպեան և
Յակոբ Սպարթալեան: Ամէնուն համար տքնիլ և ամէ-
նուն չրթուելով օրհնուիլ՝ այս եղաւ ճակատագիրը, այս

էր կոչումը այն եր-
կու չքնաղ անձե-
րուն ալ: Գթու-
թիւնը, երկնային
գթութիւնն էր ա-
նոնց տիրական և
անբաժան առաքի-
նութիւնը. որբերու
և կարօտեալներու
և տահաստրակ տա-
ռապեալներու հա-
մար արտասուքով
լեցուն էին անոնց
աչքերը, և ոսկինե-
րով լեցուն՝ անոնց
քսակները. լայն

մանաւանդ մարմնոց ցաւերով տառապեալներու կրնանք
ըսել՝ նուիրուած էին այդ երկու բարեգութ ազգային-
ներուն կեանքը:—Յակոբ Սպարթալեան կարծես հա-
րստութիւն դիզեց միայն հոյակապ հիւանդանոց մը կա-
ռուցանելու համար, և Յովհաննէս Քեաթիպեան կար-
ծես գիտութիւն համբերեց միայն, — գթութեան աղ-
բիւրը արդէն ունենալով իր մէջ, — արծաթապաշտ հի-
ւանդները տապաքինելու, և իր ճարտարութեան արդար
վարձքը անարժաթ հիւանդներու ոգեպահիկին յատկա-
ցնելու համար:

ԵՂԻԱ ՏԷՄԻՐՃԻՊԱՇԵԱՆ

ԵՂԻԱ ՏԷՄԻՐՃԻՊԱՇԵԱՆ, ծանօթ հրապարակագիր եւ գրագէտ,
որ հրատարակած է այլ եւ այլ երկասիրութիւններ բազմաթիւ նիւ-
թերու վրայ, Մեռած է 1908ին:

Հ Ր Ա Շ Ա Ն Գ Ն Ե Ր

190. Հետեւեալ խօսքերուն մէջէն վերցնել ստացական ածականները եւ անոնց փոխարէն՝ գոյականներուն վրայ դնել **ս, դ, և** դիմորոշ յօդերն ու **նիս, նիդ, նին, երնիս, երնիդ, երնին** մասնիկները.

Ուղեւորները թերութիւնները — Զանացէ՛ք արժանի ըլլալ ձեր ծնողքին սիրոյն — Լուսնը ազնուական կերպարանք մը ունի. իր սրունքներուն րարծրութիւնը լաւ կը համեմատի իր մարմնոյն երկայնութեան — Մեր արծիւուն յաջողութիւնը շատ անգամ մեր մտքի արթնութենէն կախում ունի — Մարդիկ իրենց գիտցածէն աւելին կ'ուզեն ծախել — Մեր փեր կիրքերուն յաղթե՛նք, որպէս զի անոնք յաղթեն մեզի — Դուք երբ զաւակներուն ոչ միայն մայր, այլ անոնց դաստիարակը եղաք — Վեր բարձրացէ՛ք ձեր թշնամիներէն. եթէ կ'ուզէք զանոնք աւելցնել — Զանացէ՛ք ձեր առողջութեան հոգ տանել վասնզի առ ոչ ջուր թիւն՝ հանձարի եւ զի եղիութեան նման եղական յատկութիւն մըն է — Զեր գեղեցկութիւնը խնամելէ աւելի, սիրտերնիդ մշակեցէ՛ք. վասն զի առանց բարութեան գեղեցկութիւնը առանց հոտի վարդ մըն է :

191. Հետեւեալ նախադասութեանց մէջ ցուցական եւ ստացական ածականներուն ըն երացող գոյականներուն վրայ դնել յարմար դիմորոշ կամ անորոշ յօդեր կամ գեղջիլ ու փոխել անյարմարները.

Քաղաքավարութիւնը մեզի հետ ապրող անձեր մեզմէ եւ իր անձէն գոհ ձգելու արուեստն է — Այդ խօսքերով չես կրնար զիս համոզել — Պատուաւոր մարդ միշտ իր խօսքի տէր է — Զանա՛քու ուսուցիչներու համակրանքի արժանանալ, քու աշխատութեամբ ու բարի վարքով — Կեղծաւորը միշտ իր մտածումի հաւատակը կը խօսի — Ես աւ իր անդրանկութեան իրաւունք ծախեց Յակոբի — Անհալ շաբաթ օր հիւանդացոյց. այն օրէ ի վեր անկողինն էի :

192. **Անոր** ստացականը դնել հետեւեալ նախադասութեանց մէջ հարկ եղած տեղը իր ստացականը զ'դնելով.

Այս մարդը պաշտպանեց իր քոյրը եւ իր (բրոջը) պատիւը — Նորընտիր ակադեմական մը ֆրանսոյի մէջ, միշտ գովեստով կը խօսի իր նախորդին եւ իր նախորդին երկերուն վրայ — Ամէն մարդ պարտական է օգնել իր հայրենակիցներուն, եւ կարեկցել

իւ (հայրենակիցներու) ցաւերուն — Քաղաքավար մարդը կը մտնայ իր անձը, իր խօսակցին անձին եւ իր (խօսակցին) արժանիքներուն վրայ խօսելու համար — Այս տղան հնազանդ է իր հօրը կամքին եւ իր (հօրը) հրամաններուն :

Շ Ա Ր Ա Ղ Ր Ո Ւ Թ Ի Ն

Նկարագրել տղայ մը որ իր մօրը մէկ յանձնարարութիւնը կատարելու համար մօտակայ գիւղ մը կ'երթայ : Յուրս ձմեռ է, եւ գետինը ձիւնով ծածկուած (նկարագրել) : Տղան փոխանակ անմիջապէս մօրը գործովը զբաղելու, իր բնկերներուն հետ խաղի կ'զբաղի (նկարագրել խաղերը) : Յետոյ միտք կու գայ իր պարտականութիւնը : բայց իրիկուն է արդէն. ձիւնը կ'սկսի տեղով վերստին : Տղան կը մօլորի : իր սարսափը : Վերջապէս ցուրտն ընդարձա ցած, ձիւներուն վրայ կ'իյնայ խորունկ բուռի մէջ : Ծնողքը մտահոգ, կ'ելլեն զինքն փնտնելու. կը գտնեն, կ'առնեն տուն կը տանին : Տղուն զոյգումը, խորհրդածութիւնները եւ առաջադրութիւնը :

Լ. Ե. Գ. Ս.

Թ. Ռ. Ս. Կ. Ս. Ն. Ս. Ծ. Ս. Կ. Ս. Ն.

384. Թռւական ածական կ'ըստին այն բառերը որոնք անունի մը քանի հաս և քանիերորդ ըլլալը կը ցուցնեն, ինչպէս **սասը**, **քասներորդ**, **հինգական** :

385. Թուական ածականները երեք տեսակ են. բացարձակ, դասական, բաշխական :

386. Բացարձակ են այն թուական ածականները որոնք անունի մը քանի հաս ըլլալը ցոյց կուտան, ինչպէս **Մեկ**, **երկու**, **երեք**, **չորս**, **հինգ**, **վեց**, **եօթը**, **ութը**, **ինը**, **սասը**, **սասնրակ**, **սասերկու**, **սասերեք**, **սասերչորս**, **սասերհինգ**, **սասերվեց**, **սասերեօթը**, **սասերութը**, **սասերինը**, **քասն**, **երեսուն**, **քասսուն**, **քիսուն**, **վարսուն**, **եօթանասուն**, **ութսուն**, **իննսուն**, **հարիւր**, **հազար**, **քիւր**, **միլիոն**, **երկիլիոն**, **երիլիոն**, **քառիլիոն**, **հինգիլիոն**, **վեցիլիոն**, **եօթնիլիոն**, **և այլն** :

387. Դասական են անոնք որ անունի մը քանիերորդ ըլլալը ցոյց կուտան : Դասական ածականները կը կազմուին բացարձակներուն վրայ երորդ մասնիկը աւելցնելով, ինչպէս **հինգերորդ**, **վեցերորդ**, **քասներորդ**, **հարիւրերորդ**, **և այլն** :

388. Մեկին դասականը սեկերորդ չ'ըլլար, այլ առաջին : Նոյնպէս բացառիկ կերպով կը շինուին երկրորդ, երրորդ, չորրորդ դասականները :

389. Եօթը, ինը, սասը բացարձակներուն քիւր երրորդ մասնիկին առջև կը փոխուի շի, ինչպէս **եօթներորդ**, **իններորդ**, **սասներորդ** : Ուրք կ'ըլլայ ութերորդ, որովհետև գրաբարի մէջ կը գրուի միշտ ութ :

390. Երբ դասական ածական մը կազմուած է

քանի մը թիւերով, վերջինը միայն կ'առնէ երորդ մասնիկը : Զրոյցը վեցերորդ հազարերորդ, այլ վեցհազարերորդ :

391. Դասական թուականները կրնան նշանակուել նաև հայ այբուբենով միշտ գլխագիր, ինչպէս **Ա** առաջին, **Բ** երկրորդ, **Գ** երրորդ, **Դ** չորրորդ, **Ե** հինգերորդ, **Չ** վեցերորդ, **Է** եօթներորդ, **Ը** ութերորդ, **Թ** իներորդ, **Ճ** սասներորդ, **ԺԱ** սասնրակերորդ, **ԺԲ** սասերկուերորդ, **ԺԳ** սասերեքերորդ, **ԺԴ** սասերչորսերորդ, **ԺԵ** սասերհինգերորդ, **ԺՉ** սասերվեցերորդ, **ԺԷ** սասերեօթերորդ, **ԺԸ** սասերութերորդ, **ԺԹ** սասերիներորդ, **Ի** քասներորդ, **Լ** երեսներորդ, **Խ** քասսներորդ, **Մ** քիսներորդ, **Վ** վարսներորդ, **Շ** եօթանասներորդ, **Չ** ութսներորդ, **Ղ** իներսներորդ, **Ճ** հարիւրերորդ, **Մ** երկուհարիւրերորդ, **Է** այլն : Ռ հազարերորդ, **Ս** կամ **ԲՌ** երկուհազարերորդ, **Վ** կամ **ԴՌ** երեքհազարերորդ, **Է** այլն :

392. Բաշխական են անոնք որոնք գոյականին քանիական հաս բաշխուած ըլլալը կը ցուցնեն, ինչպէս. եօթնական աշակերտ կայ ամեն դասարանի մեջ :

393. Բաշխական թուականները կը կազմուին ական մասնիկով կամ թիւին կրկնութեամբ, ինչպէս **մեկ**, **երկերկու**, **երեք երեք**, **չորս չորս**, **հինգ հինգ**, **վեց վեց**, **եօթնական**, **ութնական**, **իննական**, **սասնական** :

394. Ասոնցմէ զատ կան նաև կոտորակային թուականներ, որոնք կը կազմուին որդ մասնիկով, և կը նշանակեն ամբողջի մը մէկ մասը, ինչպէս **մեկ քառորդ**, **չորս վեցորդ**, **երկու հարիւրորդ**, **այսինքն չորսին մէկ մասը**, **վեցին չորս մասը**, **հարիւրին երկու մասը** :

395. Եակ մասնիկով կը կազմուին կարգ մը թուականներ որոնք ցոյց կուտան թիւերէ կազմուած ամբողջութիւն մը, ինչպէս **երկուսանեակ մը քաշկիմակ**, **քառեակ մը ոսանաւոր**, **երեակ միգակցութիւն** :

396. Անորոշ ածական.— Անորոշ ածականները տարածման և անորոշ իմաստ մը կուտան գոյականին, ինչպէս միւս գիրքը:

397. Անորոշ ածականները հետեւեալներն են.

Ասկէ, բոլոր — քանի մը, մէկ քանի, ինչ ինչ, — ասկէ մէկ, իւրաքանչիւր, անձնիւր, — նոյն, միեւնոյն, իսկեւիսկ, — ուրիշ, — ոչ մէկ, — որ եւ է, — այսինչ, այն-ինչ, — այսպիսի, այդպիսի, այնպիսի, ատանկ, ասանկ, անանկ, — այսքան, այդքան, այնքան, այսչափ, այդչափ, այնչափ, — որչափ, որքան, որպիսի, — ո՞ր, ի՞նչ, քանի՞ ի՞նչպիսի, քանի՞ քանի, Կայն:

Ասոնցմէ մտէնքն ուլ հարցական ձեւով կրնան գործածուիլ, բայց ժամանակորայէս հետեւեալները հարցական կը կոչուին. որչափ, որքան, ո՞ր, ի՞նչ, քանի, ի՞նչպիսի:

398. Ստացական, ցուցական, բուական եւ անորոշ ածականներուն գործածութիւնը. — Ստացական, ցուցական, թուական և անորոշ ածականները միշտ գոյականէն և որականին ածականէն առաջ կը դրուին. իմ գեղեցիկ տուն, այս յար տղան, երկու ծոյղ աշակերտ, բոլոր բարակ վարձագոյրներ:

399. Ստացական և ցուցական ածականները անորոշ ածականներէն առաջ կը դրուին ընդհանրապէս. Իր բոլոր դիտողութիւնները, այդ ասկէ ըստմանով:

400. Ստացական ածականները ցուցականներէն առաջ կը գործածուին ընդհանրապէս. Մեր այս գիրքը, Իր այդ վարձուներ:

401. Սակայն ստանաւորի մէջ, կարելի է անոնց տեղը փոխել յանգի և վանկի յարմարութեան համար.

Թե ըրալի դիտողն հրգոր,
Իշխան մը մեծ, բեղուն հասնար
Կը վառէի հոգիս բոլոր
Հայրենիքիս ի սուրբ սաճար:

— Հիմա՛յ որ չես դիտողն, եղբի.
Ոչ ալ իշխան, ոչ ալ հասնար,
Գոնէ մեծ մը վառէ՛ ինքնուր
Հայրենիքիս ի սուրբ սաճար:

ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԵՂԵԳՆԵՍԵԱՅ ԳՐԶՈՎ

Եղեգնեայ գրչով երգեցի փառքեր,
— Բեզի ընծայ, իմ հայրենի՛ք —
Սօսեաց անառնէն էի զայն կըտրեր...
— Բեզի ընծայ, հի՛շ հայրենիք —

Եղեգնեայ գրչով երգեցի քուրմեր.
Ընդ Եղեգան փող՝ լոյս ելանէր:
Եղեգնեայ գրչով կրգեցի կարօտ.
— Զեզի ընծայ, հո՛յ պանդուխտներ —

Յն տարաշխարհիկ բոյսի մ'էր ծըղօտ...

— Ձեզի ընծայ, հէ՛ք պանդուխտներ —

Եղեգնեայ գրչով երգեցի հարսեր.

Բնդ եղեգան փող՝ ո՛ղբ ելանէր,

Եղեգնեայ գրչով երգեցի տրիւն.

— Ձեզի ընծայ, սուրբի զոհեր —

Ան ծլած էր մոխրի մէջ իրբե կընիւն...

— Ձեզի ընծայ, կրակի զոհեր —

Եղեգնեայ գրչով որբ տունս երգեցի.

— Քեզի ընծայ, հա՛յր տընհեր —

Յամբած աղբիւրէն մեր զայն յօտեցի...

— Քեզի ընծայ, մա՛յր կարեւէր —

Եղեգնեայ գրչով օճախս երգեցի.

Բնդ եղեգան փող՝ ծուխ ելանէր:

ԴՍՆԻԷԼ ՎԱՐՈՒԺԱՆ

Լ Ի Ա Շ Ա Ն Գ Ն Ե Ր

193. Արձակի վերածել այս ոտանաւորը, գրաբարի ձեւերը փոխելով եւ պարզ աշխարհաբարի վերածելով:

194. Գոց սորվիլ եւ արտասանել այս ոտանաւորը:

195. Հետագայ խօսքերուն մէջ թուանշանով գրուած թիւերը գրով գրել:

Երկրագունտին շրջապատն է 10,000 փարօսիս կամ 40,000 քիլօմէթր: — Ամէն շրջանակ 360 աստիճանի կը բաժնուի: — Ամէն միջատ 6 ոտք ունի: — 3 Շնորհքները, 3 Պարկաները, 3 Ընդդաները եւ 9 Մուսաները դիցաբանութեան մէջ կարեւոր տեղ բռնած են: — Լաֆօնթէն 100 աչեայ մարդ կ'անուանէ տան մը տէրը: — Փետրուարը ընդհանրապէս 28 օր է, բայց 4 տարին անբամ մը, այսինքն ամէն նահանջ տարի, 29 օր է: — Տարուան մէջ կայ 4 եղանակ, 12 ամիս, 52 շաբաթ եւ 365 օր: — 7 ամիսներուն մէջ կայ 31 օր, եւ 4 ամիսներուն մէջ՝ 30 օր: — Մէկ լիտր զտուած ջուրը 100 կրամ կը կշռէ:

ԴՍՆԻԷԼ ՎԱՐՈՒԺԱՆ, բանաստեղծ եւ գրագետ, ծնած Սեբաստիոյ Բրգինի գիւղը 1884ին: Հրատարակած է ոտանաւորներու երեք հատորներ՝ Զարդը, Սարաուներ եւ Յեղին Սիրք:

196. Հայ գլխագիրներով գրել հետեւեալ խօսքերուն մէջ գրտնուած թուականները.

Կիւթէնդէրկ տպագրութիւնը հնարած է 15րդ դարուն: — Վենետիկի Երեւակոյտը Միթթարեան Միաբանութեան նուիրած է Ս. Ղազարու կողմէն 1717ին: — Եգնիկ Կողբացիի Եղծ Աղանդոց գիւղը տպուած է առաջին անգամ 1762ին: — Եւտի-Գուլէի Ազրային Հիւսանդանոցը շինուած է 1832ին: — 1066ի ատենները Անգլիացւոց Կաղանդը դեկտեմբեր 25ին էր:

197. Կարդալ, յետոյ պարզ թուանշաններով գրել հետեւեալ հազիւագիրներով գրուած թիւերը.

ժԳ, ՌԿԲ, ՏՃԱ, ԻԵ, ՄԼԴ, ՌՁ, ՌՊԻԹ, ՀԸ, ՁԱ, ՅԺԲ, ՆԹ, ՈԿԶ, ՁԴ, ՌՃՁԼ, ՅԿԴ:

198. Հետեւեալ հատուածին մէջ թուանշանով գրուած բոլոր թիւերը գիրով գրել:

«Հայոց զօրավարը ինկած էր մեծ պատերազմին մէջ, եւ գըլուխ մը չկար այլեւս որուն վրայ վստահելով, գունդ մը կազմուէր մնացեալ զինուորները հաւաքելով: Թէպէտ մեռնողներէն աւելի բազմութիւ էին կենդանի մնացողները, սակայն անոնք ալ ասդին անդին ցրուեցան...»

«Ահա անունները այն քաջ նահատակներուն որոնք մեռան այնտեղ. Գաջն Վարդան Մամիկոնեան 133 զինուորներով, Կորովին Խորէն Խորխոռունի 19 հոգիով, քաջարին Արտակ Պալուսնի 57 մարդոցով, զարմանալին Տաճատ Գնթունի 19 զօրքով, Խմոստունն Նմայեակ Գիմաքսեան 22 հոգիով, հրաշակերտն Ներսես Գաջեբունի 7 անձերով, դեռահասակն Վահան Գնթունի 3 զինուորներով, արդարն Արսէն Ընծայունի 7 աշխարհով, յառաջադէմն Գարեգին Սրուանձտեանց իր 2 եղբայրներուն եւ 18 զինուորներուն հետ:

«Այս 287 նահատակներէն զատ, ինկան նաեւ անոնց հետ մեծաւեծ նախարարներ, թէ արքունի տունէն, թէ Արծրունեաց եւ թէ բոլոր նախարարներու տուններէն 740 հոգի, որոնք իրենց անունը արձանագրեցին կեանքի դպրութեան մէջ այդ մեծ պատերազմին օրը, եւ ամէնքը մէկտեղ եղան 1036 վկաներ:»

ԵԳԻՇԷ

ԵԳԻՇԷ, Ս. Մեսրոպայ աշակերտներէն է եւ Վարդան Մամիկոնեանի ատենագիրը, որ Ոսկեղարու նշանաւոր թարգմանիչներէն եւ փառաւոր մատենագիրներէն մէկը եղած է: Գրած է. Վարդանաց պատերազմին պատմութիւնը, Միանձանց ձառ, Մեկնութիւնք Արարածոց, Մեկնութիւն Յետալ եւ Դարբի:

— Գրք. Բեր. Գ. Գլխ. Ա

199. Պէտք եղած ցուցական եւ անորոշ ածականները դնել հետեւեալ խօսքերուն մէջ, զիծերուն տեղ.

— Բան տեղ մը պէտք է ունենայ եւ — դորժ ժամանակ մը — տան մէջ ուր տանտիկին մը կայ, խելացի մարդը երկու անգամ չի սխալի — կէտին վրայ — դեղը կրնայ մէկուն օգտակար* եւ մէկուն վնասակար ըլլալ — կարծիքը կը յայտնեն — բժիշկներ, Ամերիկայի մէջ կան — ժողովուրդներ որ մարդակեր են: — քաղցր է երախտագիտութիւնը ազնիւ սրտի մը համար: — անձերը սր մեր թերութիւնները կ'արդարացնեն, վատ շրջապատներ են:

ՇԱՐԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Վերյիշու մը ընել ձեր ազգային պատմութեան դասերէն. կարդալ *Եղիշէն*. բացատրել Վարդանանց պատերազմին պատճառը եւ նպատակը. նկարագրել պատերազմին գլխաւոր գիծերը. քաջն Վարդանայ դիւցազնութիւնը, իր յաղթանակը եւ նահապետութիւնը:

ԱՅՍԱԿԱՆԻՆ ԼՈՒՆՈՒՄԸ

Մտքով տկար մարդիկ միշտ ուրիշներուն վրայ թերութիւն կը գտնեն: — Իր կիրքերուն յաղթող մարդը մեծ դժուարութեանց ալ կրնայ յաղթել: — Բարձրաբերձ լեռները յաւերժական ձիւնով ծածկուած են: — Թռչունները իրենց ուրախութիւնը երգումին կ'արտայայտեն: — Ի՛նչ սիրա ունիք որ կը դիմաւորէ այդ ատուապանքներուն: — Ամէն օր եթէ մէյմէկ զնդասեղ գտնէք գետնէն, կ'ըսէ Պրանքին, տարիէ մը երկու դրոշ կ'ունենաք: — Ոճրագործին բարձր փուշերով լեցուն է: — Իմատուէն մարդը իր ժամանակն ու խօսքերը ինչպիսիք թեւաւ կը դորժած է: — Համրի մը լեզուն ստախոսի մը լեզուէն նախամեծար է: — Եթէ ընկերդ եօթնասունը եօթը անգամ միղանչէ, եօթնասունը եօթներորդ անգամ ներէ՛ իրեն:

Մտքով
սկար
իւր
կիրքերուն
յաղթող
մեծ
Բարձրաբերձ
յաւերժական
ձիւնով
ծածկուած
իրենց
ինչ
այդ
Ամէն
մէյ մէկ
երկու
փուշերով
լեցուն
իմասուն
իւր
լեզուէն
նախամեծար
Եօթնասունը եօթը
Եօթնասունը եօթներորդ

հարկ. ան. եզ. գրծ. խնդ. տկարին,
որակ. ածական մարդիկին(*),
սաց. ած. կիրքերունին:
հարկ. ան. յփ. սրկ. խնդ. յաղթողին:
որկ. ած. մարդին:
որկ. ած. դժուարութեանցին:
որկ. ած. ձիւնովին:
հարկ. ան. եզ. գրծ. խնդ, ծածկուածին:
որկ. ած. ստորգ. լեռներին:
սց. ած. ուրախութիւնին:
անց. ած. սիրտին
ցուց. ած. տառապանքներունին:
անց. ած. օրին:
բժիշկ. բւակ. ած. զնդասեղին:
բցրցկ. բւկն. ած. դրոշին:
հարկ. ան. յփ. գրծ. խնդ. լեցունին:
որկ. ած. ստորգելի յարծին:
որկ. ած. մարդին:
սցկն. ած. ժամանակին:
հարկ. ան. եզ. բցու. խնդ. նախամեծարին:
որկ. ած. ստորգելի լեզունին:
բցրցկ. բւկն. ած. անգամին:
դսկն. բւկն. ած. անգամին:

200. Սորվիլ այս լուծումը.

201. Լուծել հետեւեալ հատուածին անունները, յօդերը եւ ածականները.

Եթէ ամէն բան իրօք աշխարհի մէջ ունայն է,
Զգուշացի՛ր դուն նորէն լալկանի դէմք առնելէ.
Արհամարհէ՛ անողորմ ճակատագիրն, և անոր
Վայրագութեան դէմ հանէ՛ վեհ բարութիւն մը աղուոր:

(*) Խնդիր ունեցող ածականները, ինչպէս մտքով սկար, բարդաբեալ ածական ալ կը կոչուեն:

Ողբալ զուր է, և վատ է: Բայց և խոյս տո՛ւր չընական
Ու գըռեհիկ ծողրանքէն: Ազնիւ ու քաջ արամութեան
Քօղ մը յըստով լաւագոյն պատմութեանն է հոգիին:
Եթէ չըկայ նըպատակ աշխարհիս մէջ տհաքին,
Քու կեանքդ իրեն ունենայ թո՛ղ նըպատակ մը պայծառ:
Մի՛ կըքիւր բնու, ուրիշէն երբեք նեցուկ մի՛ յուսար:
Հոգիդ պէտք է քեզ բաւէ: Արդար եղի՛ր ու արի:
Առանց վարձքի սպասելու, թո՛ղ ճիգդ անդուլ մաքառի:
Չարին դէմ իսկ՝ երբ չունիս յոյս իր ուժին յաղթելու,
Եղի՛ր ազնիւ աւելի քան անգութ կարգն իրերու:

ԱՐՇԱԿ ԶՊԱՆԵԱՆ

ԱՐՇԱԿ ԶՊԱՆԵԱՆ, ծանօթ գրագէտ, բանաստեղծ եւ հրապարակագիր. ծնած է Պոլիս 1872ին. բաց ի վէպերէ եւ քերթը-
ուածներէ, հրատարակած է բանասիրական ու գրական զանազան
ուսումնասիրութիւններ զատ հատորներով, ինչպէս նաեւ իր Անա-
հիս ամսաթերթին մէջ:

Լ Զ . Դ Ա Ս

Դ Ե Ր Ա Ն Ո Ւ Ն

Կ Ա Ն Ո Ն Ն Ե Ր

402. Դերանունը բոլոր մըն է, որ անունի մը
տեղը կը գրուի զայն չկրնելու համար. Երբ ճշնասու-
րիւնը usուքեան հետ կը մեցի, վերջապէս կ'զգեսնէ զայն:
Չանձնոյրը հիւանդութիւն մըն է, որուն դարմանը աշխա-
սանքն է: Մեր եղանակութիւնը կը կրկնապատկենք, երբ ու-
րիշներն ալ մասնակից ընենք անոր: Եթէ աղիւսը իր ցա-
ւերը ունի հարուստ ալ իրենցերը չունի: Այս նախա-
դասութեանց մէջ՝ զայն, որուն, անոր, իրենցերը բառե-
րը դերանուն են, վասն զի usուքիւն, հիւանդութիւն,
եղանակութիւն, ցաւ բառերուն տեղը գրուած են:

403. Դերանունը անունի պէս կրնայ ըլլալ եւ-
րակայ, սեռի խնդիր, յասկացուցիչ, usուրոգելի, բնութեան
խնդիր, և այլն:

404. Դերանունը ունի թիւ, հոլով և դիմք:

405. Դէմքը երեք է. առաջին, երկրորդ, երրորդ:
Առաջին դէմքը խօսողը ցոյց կու տայ ՆԱ կը գրեն:
Երկրորդ դէմքը՝ ցոյց կու տայ զայն որու կը խօս-
ուի. Դուն կը գրեն:

Երրորդ դէմքը՝ ցոյց կու տայ զայն որու վրայ կը
խօսուի. Ինք կամ ան կը գրեն:

406. Դերանունները հինգ տեսակ են. Անձնա-
կան, Ցուցական, Ստացական, Յարաբերական և Անորոշ:

407. Անձնական Դերանուն. — Անձնական դե-
րանունները կը ներկայացնեն անձերն ու անոնց դէմ-

քերը, և հետեւեալներն են: Ես, դու, ինք կամ ան կամ անիկա, մեք, դուք, իրեք կամ անոնք:

408. Անձնական են նաև իրար, զիրար, մեկզմեկ, փոխադարձ դերանունները:

409. Ինք կցուելով զինք հայցականին կը կազմէ նաև յատուկ բառ մը, որ զիմորոշ յօդերուն հետ կը գործածուի. ինքզինքս (ես զիս), ինքզինքդ (դուն զքեզ), ինքզինքը (ինք զինքը):

410. Բոլոր այս դերանունները իրենց յատուկ հոլովումները ունին, ինչպէս կ'երեւայ հոլովմանց պատկերին մէջ:

411. Մեկզմեկ, իրար, զիրար, ինքզինքս, ինքզինքդ, ինքզինքը ուղղական չունի:

412. Անձնական դերանունները բային առջև ընդհանրապէս չեն կրկնուիր, այլ զօրութեամբ կ'իմացուին. եկայ, տեսայ և յայրեցի, փոխանակ ըսելու ես եկայ, ես տեսայ և ես յայրեցի:

413. Կան պարագաներ սակայն, ուր հարկ է դերանունը դնել.

Ա. Երբ բայերուն զէմքը կը փոխուի. Դուն պիտի նուագես, ես պիտի երգեմ:

Բ. Երբ անձն ու զէմքը որոշ կերպով շեշտել կ'ուզենք. Ես եւ որ զիեզ կ'ամբաստանեմ: Դո՛ւք պիտի պաշտպանեք ինքզինքնիդ:

414. Ինք, ան, անիկա դերանունները կրնան հաւասարապէս իրարու տեղ գործածուիլ. միայն պէտք է դիտել թէ երբ խօսքին մէջ Գ. զէմքի երկու տարբեր անձ կայ, միշտ գլխաւոր անձին համար ինք կը գործածուի, և երկրորդական անձին համար ան կամ անիկա. Գրիգոր եկաւ Յովնանեկսին հետ. ինք (Գրիգոր) գոն չէր անկէ (Յովնանէսին): Գրիգոր եկաւ Յովնանեկսին հետ. անոր հետ (Յովնանէսին) խօսեցաւ ինք (Գրիգոր):

415. Յուցական Դերանուն. — Յուցական դերանունը կը ծառայէ ցոյց տալու այն անձերը և իրերը, որոնց տեղը դրուած է:

416. Յուցական դերանուններն են. այս, այդ, այն, սա, սոս, ան, սա, ապիկա, սոսիկա, անիկա, սառնի, սոսնի, անոնի, որոնցմէ առաջին եօթը բառերը ցուցական անձանց հետ հարկաւոր տայինքն առանձին գործածուած:

417. Այս յիշուած առարկայի մը կամ գաղափարի մը համար կը գործածուի. սա յիշուելիք առարկայի մը, ինչպէս Ըրե՛ որիչին ինչ որ կ'ուզես որ ֆեզի ընեն. այս և Աւեստանի բարոյականը: — Քրիստոս սա պատուիր կու տայ մեզի. Մի՛ ընեք որիչին ինչ որ չեք ուզեր որ ձեզի ընեն:

418. Յուցական դերանունները կը հոլովուին յետագայ պատկերին համեմատ:

419. Երբ ան ցուցական դերանունը իբր անձնական գործածենք, անձնական դերանուններու հոլովման համաձայն՝ հայցականի մէջ շ կ'առնէ, և կ'ըլլայ զայն, զանիկա, զանոնք:

420. Ստացական Դերանուն. — Ստացական դերանունները ստացական անձանցին, այսինքն անձնական դերանուններուն սեռականներէն կը յիշուին, անոնց վրայ աւելցնելով ա, ք, ւ կամ շ զիմորոշ յօդերը, և բանի մը որուն ըլլալը կը ցուցնեն. Ինձ, ինկն, — ֆուկ, ֆուկն, — իր, իրն, մեր, մերն, — ձեռք, ձեռն, — իրենց, և այլն:

421. Ստացական դերանուններն ալ թիւ և հոլով ունին, ահա հոլովմանց պատկերին մէջ:

ԸՆԹԵՐՑՈՒԱԾ

ՈՂՈՂՈՒՄ ՄԷ

Առաւօտէն մինչև իրիկուն երկինք բացաւ իր սահանքները. որոտումը գոռաց և արթնցուց հովտին արձագանգները: Երկինքին ոլորաներէն ակնախտիդ փայլակներ կը սլանային՝ ակօսելով ամպերը: Գետը իր հսկայաբերձ ալիքներուն վրայ թաւալելով կը տանէր կտրասիներ, արմատախիլ ծառերու բուններ, գոմէշներ, ձիեր, խառնելով իր մահատարսուս և հանդիսաւոր շառաչիւնը մրրիկին մռնչիւններուն և անասուններուն թախծոտ բառաչման:

Յոնկարծ, հին կամրջակին ներքև, ահագին տուն մը, որ խախուտ էր արդէն, սարսեցաւ իր հիման վրայ, իր պատերէն կտոր մը փրթաւ ինկաւ, երեւան հանելով սենեակ մը, ուր տոգոյն ու նիհար երիտասարդ մը հակած էր իր պառաւ մօրը մահուան անկողին վրայ:

«Փախի՛ր, զաւա՛կս», կը գոչէր անշուշտ հէք հոգեվար կինը: Բայց ան գրկեց իր մայրը և ջանաց իր հետ փախցնել զայն: Սակայն չկրցաւ յաջողիլ, և հոն ուժաթափ մնաց: Միեւնոյն վայրկեանին, չէնքը փլաւ ամբողջովին, և երկուքը միասին, իրարու փարած, անդնդասոյգ եղան: Մայրը ա՛յ երեւան չեղաւ. իսկ տղան, դիպուածին մէկ անգուլթ խաղովր, ինկաւ երկու ծունկերը տախտակի կտորի մը մէջ բռնուած, ու ճնշուած մնացած այն տեղ:

Մէկ քանի վեհանձն մարդիկ կամուրջին վրայ վազեցին, և չուան մը նետեցին իրեն, «չուտ, չուտ բռնէ» պոռալով: Բայց ի գո՛ւր:

Հէք տղան տեսաւ զանոնք. բազուկը վեր վերցուց, իրեն երկնցած չուանը պիտի բռնէր, երբ ճակատը ուժ-

գին բախեցաւ կամրջակին սրածայր անկիւնին. արիւնը սկսաւ հոսիլ, և սակայն ինքը չէր ուզեր մեռնիլ. օգնութիւնը մօտ էր...: Զգաձգօրէն երկու ձեռքերովը բռնեց կամրջակին սիւնին անկիւնը. բոպէ մը եւս, ու պիտի ազատէր: Ափսո՞ս, կոհակը եկաւ առաւ տարաւ զայն, ինչպէս հովը կը տանի թեթեւ փետուր մը:

Տկար ճիչ մը, երկու կարկամ բազուկներ, արիւն-թաթաւ գլուխ մը որ դէպ ի ետև կը նետուէր ուժգնօրէն. ահա՛ խուսափուկ քսամնիկի տեսիլքը որ սարսափով համակեց ներկաները:

Այդ դժբախտներէն ետքը, գետը ուրիշ գոհեր ալ կուլ տուաւ, յետոյ իր հունին մէջ քաշուեցաւ յանկարծ, թողլով քաղաքը փլատակներու, փրփուրներու և աիլմերու կոյտի մը ներքև:

Հետեւեալ օրը, երկինքը պայծառ էր. դժբախտ երիտասարդին դէպքը գտան աղէտաւոր գերանին փաթթուած, մատաղատունկ ուռնիի մը ստորոտը զոր մրրիկը վերընձիւղեր էր:

ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐ

202. Զրուցագրել այս հատուածը, ղնելով կէտադրութեան, առօրեականութեան եւ ուղղագրութեան նշանները:
203. Ըսել թէ հետեւեալ խօսքերուն մէջ դերանունները ինչ բաւերու տեղ դրուած են.

Սպարտաքի մէկ օրէնքը կը արմատաւորէր որ երիտասարդները ոտք ելլեն ձերերուն առջեւ, եւ ըսեն անոնց խօսած առեւն — Հայ հարսերը՝ գաւառներու մէջ՝ չեն խօսիր տարիներով ի — մեծերուն առջեւ, եւ գլխու շարժումներով միայն կը պարտախանեն անոնց — եթէ ուռնի մը գլխի վայր տնկենք, անոր ձիւղերը արմատի՛ եւ արմատները ձիւղերու կը վերածուին — Հաւը, որ բնապէս շատ վախկոտ է, արծիւի մը պէս քաջասիրտ — կը դառնայ երբ հարկ ըլլայ իր վառեակները պաշտպանելու — Հայր Արսէն Բագրատունի նշանաւոր բանաստեղծ մըն է, որ հեղինակած է հոյակապ դիւցազններգութիւն մը, Հայկ Դիւցազ-

նը, նաեւ թարգմանած կարէ մը նշանաւոր երկեր: — Մարգիկ կան որ շատ կը խոստանան եւ քիչ կը կատարեն, կան ալ որ քիչ կը խոստանան, բայց կը կատարեն ինչ որ խոստացած են: — Սիրեցէ՛ք կեանքը. վասն զի բարի է անոր համար որ ուղիղ ճամբէն կ'երթայ, որ կ'աշխատի անվատ, եւ աշխատութեան մէջ կը գտնէ ուրիշները իր վիշտերուն:

204. Հետեւեալ խօսքերուն մէջ աւելորդ դրուած բառերուն տեղ զնել յարմար դերանուններ.

Արտոյտները կը շինեն իրենց բոյները ցորեններուն մէջ, երբ ցորենները կանանչ են: — Մոլութեան յաղթելու համար պէտք է փախչիլ մոլութենէ: — Մարբուս համբաւը ծաղիկ մըն է. թեթեւ շունչ մը կրնայ համբաւը խամրեցնել: — Ճշմարտութիւնը վերջապէս կը յաղթէ այն խոչնդոտներուն, զոր ճշմարտութեան առջեւ կը հանեն: — Շողորդը ամբարտաւանները կը սիրէ, շողորդը հաղարումէկ գովեստներ կը կարդայ ամբարտաւաններուն, եւ շողորդը կ'ապրի ի վնաս ամբարտաւաններուն:

205. Զայն կամ զինքը դերանունները զնել հետեւեալ խօսքերուն մէջ պէտք եղած տեղերը.

Ճշմարտապէս քաջասիրտ մարդը կը յարգուի նոյն իսկ իր հակառակորդներէն. թերեւս կ'ատեն... բայց կը յարգեն ալ — Դժբախտ անձ մը երբ տեսնէք, մի՛ խուսափիք. սիրով եցէք... — երբ անիրաւութիւն մը կրէք մէկէն, մի՛ փոխարինէք. քանացէ՛ք մոռնալ...: — Վստահութիւնը պէտք է շահիլ կարելի չէ ստիպողական ընել...: — Արեւուն երկրէն հեռաւորութիւնն է 38 միլիոն փարսան. աստեղագէտները չափած են...: — Ինչ չարիք ալ որ պատահի մեզի, պէտք չէ գանդատինք Աստուծոյ դէմ, ալ պէտք է միշտ օրհնենք...: — Անոնք որ խոնարհ անցեալ մը ունեցած են, պէտք է միշտ յիշեն...: — Գիտունները որքան ալ քանան մարդուն կեանքը երկարել, չեն կարող մահուընէ փրկել...: — Հոմերոս այն բանաստեղծն է որուն վրայ զմայլած են բոլոր դարերը, եւ բոլոր հանճարները փառաւորած են...:

Շ Ա Ր Ա Գ Ր Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

Շարագրութիւն մը գրել վերոգրեալ հասուածին հետեւողութեամբ մեծ հրդեհ մը նկարագրելով, եւ անոր մէջ պատկեր սրտառուչ դեպք մը:

Լ Է. Դ Ա Օ

Դ Ե Ր Ա Ն Ո Ւ Ն

(Շարունակութիւն)

422. Յարաբերական Գերանուն. — Յարաբերական գերանունն որ բառն է, և իրմէ առաջ յիշուած անուն մը կամ գերանուն մը կը ցուցնէ. այդ անունը կամ գերանունը կ'ըսուի յարաբերեալ. Զույլիկի և այն քնաւորութիւնը, որուն առեւ մասերը կ'ստանալու են նրա նշանակ ինքն իրարու հետ:

423. Յարաբերական գերանունը ունի թիւ, հոլով, և երեք դէմքի համար ալ կրնայ գործածուիլ. Ես՝ որ զանկ կը յարգեի, հիմա կ'արհաւարեմ: Դուն՝ որ զինքը կ'արհաւարեիր, հիմա կը յարգես: Ան՝ որ զանկ կը յարգեր, հիմա կ'արհաւարեմ:

424. Յարաբերական գերանունը կը հոլովուի. տես պատկեր էջ 215:

425. Յարաբերական գերանունը միշտ յարաբերեալէն յետոյ է, իսկ բառէն կամ ինքիւրէն նախադաս. Ոսկին յուռուք մըն է, որուն միջոցաւ բոլոր յուռները կը բացուին:

426. Յարաբերականը ընդհանրապէս յարաբերեալին քով կը գրուի, սակայն ի հարկին կրնայ անկէ բաժնուիլ, ինչպէս Այն անձերուն տոհմութեանց կը հետեւին ընդհանրապէս, որոնց հետ կ'ապրին:

427. Յարաբերական գերանունին եզակին շատ անգամ յոքնակի տեղ ալ կրնայ գործածուիլ ուղղական և հայցական հոլովներուն մէջ, երբ յարաբերական կից ըլլայ. Այն բարիքները զոր պատրիարքները անշատ նիկ պիտի ընեն զնեզ: Իսկ երբ յարաբերական անշատ

ուած է ընդհանրապէս յօքնակի կը գործածուի. Այն ա-
նուններուն վրայ չեմ գնացիր բնաւ, զորս ամէն օր կը
սեմեմեմ:

428. Յարարեալը միշտ գոյական անուն մըն
է կամ գերանուն մը, բայց երբեմն ալ ամբողջ խօսք մը
կրնայ ըլլալ: Այս պարագային՝ փոխանակ որ յարարե-
րականին լաւագոյն է գործածել ինչ որ. Կեանքի մեջ
յաջողելու համար պէտք է միշտ կեղծել, ինչ որ երբեմն
չեմ կրցած ընել:

429. Անորոշ գերանունները տարածեալ անորոշ անձեր և իրեր կը ներկայացնեն:

430. Անորոշ գերանունները ընդհանրապէս անո-
րոշ անձականներն են, իրենց վրայ որոշիչ ու անորոշ
յօդով մը, ինչպէս բոլոր (անձական), մարդիկ բոլորը
(գերանուն), շատ (անձական) մարդիկ շատ մը (գերանուն):

431. Անորոշ գերանուններուն ամենամեծ մասը
կը հօլովուի գոյականներուն հօլովման ընդհանուր օրէն-
քին համաձայն, և ամենք յօքնակի ալ ունին, ինչպէս
ուրիշը, ուրիշին, ուրիշէն, ուրիշով, ուրիշները, ևայլն:

432. Զարտուղի հօլովու մեք ունին ամէնը, մէկը,
նոյն, ուրիշ, ուրիշի. տես պատկեր էջ 215:

433. Հետեւեալ անորոշ գերանունները յօքնակի
չունին.

Մէկը, ամէն ոք, ամէն մարդ, մարդ, ամէն մէկը,
խրափանցիւրը, խրափանցիւր ոք, անձնիւրը, ոչ ոք, ո-
չինչ, ուրիշ մը, նոյնը, միեւնոյնը, նոյն ինքն. — Բան
մը, ամէն բան, ամէն ինչ, այս ինչը, այն ինչը: — Այս-
ջախը, աղջախը, այնջախը. այսփանք, այդփանք, այնփանք:
— Ինչ որ, ո՞րջախը, ո՞րփանք, շատ մը, մաս մը, մէկ
մասը:

434. Իսկ հետեւեալները ընդհանուր օրէնքին
համաձայն յօքնակի կ'ըլլան.

Շատը, ինչը, ուրիշը, այսպիսին, այդպիսին, այնպի-
սին, ասանկը, ասանկը, անանկը, ով որ, ո՞վ. ի՞նչ, ինչ
բան, քանի, քանիք, ո՞րը, ի՞նչը, ո՞րպիսին, մէկ քանին:

435. Ոչ մէկը յօքնակի մէջ կ'ըլլայ ոչ մէկեր-
նին, միւսը կ'ըլլայ միւսները:

436. Ունակ, մէկը եւ միւսը, ամէնը, ամէնքը,
բոլորը յօքնակի բայ կ'աւելն. Բոլորն ալ մեկնեցան:
Ամէնքն ալ հոն էին: Միայն բացառաբար կրնայ ըսուիլ.
Ամէնը այս է:

437. Անորոշ գերանունները թէ՛ բացառական և
թէ՛ սեռական հօլով խնդիր կ'աւելն. Բանուորներուն
շատերը վիրաւորուեցան: Կանանց մեծ մասը շատախօս
է: Չեզմէ ոչ մէկուն խօսքին կը հաւատարմ. Մեզմէ քա-
նիքներ յուսախօս եղան:

438. Բանք մը անորոշ գերանուններ, ինչպէս
ունակ, մաս մը, մէկը. ևայլն միայն բացառական հօլով
խնդիր կ'աւելն. Չեզմէ ունակ յաջողեցան: Այդ պսուղ-
ներէն մաս մը խրկուան պահեցիք: Աւակերտներէն մէկը
մասնեց իր Տերը:

439. Անորոշ գերանունները երբեմն ալ փոխա-
նակ սեռական կամ բացառական խնդիր աւելելու՝ ստա-
ցական գերանունի ձեւով՝ զիմորոշ յօք կ'աւելն. (Դուք)
ամէնքդ ալ անիրաւ էք: Շատերնիս (մեզմէ շատերը) հոն
պիտէ մնակ: Ամէն մէկերնին (անոնցմէ ամէն մէկը) մէկ
մէկ պայուսակ ունեին ձեռքներնին (իրենց ձեռքը):

440. Շատ անգամ անորոշ գերանունները կամ
ի՞նչ մը, մաս մը, ևայլն բառերը զանց կ'ըլլուն, և ա-
նոնց բացառական խնդիրը կը մնայ բային քով, ինչպէս
Ունեցածեդ (քիչ մը) տո՛ւր աղջակն: Այս քերքերէն (մաս
մը) եւ ալ ունին: Այս կերակուրէն (քիչ մը) չե՞ք առնու:

ԸՆԹԵՐՑՈՒԱԾ

ՌՈՒՍԻՆԵԱՆ

Ռուսինեան քիչ կարգացեր՝ շատ խորհրդածիր էր. ընդհանուր սկզբունքներ ունէր որոնց յարած էր, ինչպէս կը յարի մարդ իր հաւատքին: Իր միտքը ընդունակ էր միայն բացարձակը ըմբռնելու. ամէն խնդիր ինքնուրոյն կը նկատէր. առանց ուշ դնելու անոր ուրիշ խնդիրներու հետ ունեցած աղբնջութեան: Ռուսինեան չէր կրնար հասկնալ թէ բանականութեան ուղածին պէս չի կրնար ձեւակերպիլ ամէն բան, և թէ կարելի չէ պարզութեան վերածել ինչ որ խառն է: Եւ ասիկա թերեւս

ԳՐԴՈՐ ՕՏԵԱՆ

իր մտքին մէկ գեղեցիկ պատրանքը կարենար համարուիլ, եթէ միանգամայն անձնական բան մը ի յայտ չբերէր իր բնաւորութեան մէջ: Արդարեւ անձ մըն էր ան ինքիւ վրայ կեդրոնացած. ինքնին կ'ապրէր. դուրսէն ազդեցութիւն չէր ընդուներ, և միայն իր ազդեցութիւնը գործածելու համար, երբեմն հաղորդակցութեան կը

մտնէր իրարու և տնձերու հետ: Զէր կրնար համոզուիլ թէ ինչ որ աղէկ է իրեն համար կրնայ ուրիշներուն համար աղէկ չլուլ, և առաջին ու վերջին պայմանը

այն էր ամէնուն հետ որ իրեն համակերպէին: Վերջապէս ամէն բան իր անձնական յարմարութեանցը վերածելու անյաղթելի տրամադրութիւն մը ունէր:

ԳՐԴՈՐ ՕՏԵԱՆ

ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐ

206. Գրել այս հատուածը հետեւեալ բառերուն տեղ, անոնց հոմանիշները դնելով.

կարգալ, խորհրդածել, յարիլ, հաւատք, ընդունակ, բացարձակ, ըմբռնել, ինքնուրոյն, խնդիր, աղբնջութիւն, բանականութիւն, ձեւակերպիլ, պատրանք, ի յայտ բերել, ազդեցութիւն, վերածել, անյաղթելի տրամադրութիւն:

207. Բացատրել հետեւեալ առանձնները դերանուններ գործածելով.

Անգործ ձեռքը կը մուրայ:—Ուշ եկո՛ւր, անուշ եկո՛ւր: — Թաւալու զարը մամուռ չի բռներ: — Գող՝ սիրաբ դող: — Քիչ բեռցի՛ր, շուտ դարձիր:—Կատուն ունի հաց ու պանիր, գիշերը քունը չի տանիր:—Անցուկը մուցուկ կ'ըլլայ. — Աչքէ հեռու՝ սրտէ հեռու:—Գլուխը է ստուկը, գտեր է խփիկը:—Գնա՛ մեռիւր, եկո՛ւր սիրեմս:—Էշն ինչ գիտէ նուշը, կ'երթայ կ'ուտէ փուշը:

ՕՐԻՆԱԿ.—Անգործ ձեռք կը մուրայ.—Ով որ չաւստիր, աղֆաւ, քուռու եւ ուրիշիմ կարօտ կ'ըլլայ:

208. Մէյ մէկ խօսք շինել, գործածելով անոնց մէջ տասը անորոշ դերանուններ:

ՇԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Շարագրութիւն մը գրել ուշի ուշով կարդալով Ռուսինեանի վրայ գրուած հասուածք. եւ քսել քէ ինչ անպատեհութիւններ կրնան յառաջ գալ այդ նկարագրին տեւ անձի մը հետ հաղորդակցելով:

ԳՐԴՈՐ ՕՏԵԱՆ, նշանաւոր գրագէտ, ունի բազմաթիւ գեղեցիկ գրական էջեր հայ պարբերականներու մէջ. ծնած է 1834ին եւ մեռած 1887ին:

ՀԱՆՈՎՈՒՄ ԴԵՐԱՆՈՒՆԵՐՈՒ

ԱՆՁՆԱԿԱՆ ԴԵՐԱՆՈՒՆԵՐ

Ա. ԴԵՄԲ		Բ. ԴԵՄԲ	
ԵԳ.	ՅՈՐ.	ԵԳ.	ՅՈՐ.
Ո. Ես	Մենք	Դու	Դուք
Հ. Զիս	Զմեղ	Զքեղ	Զձեղ
Ս. Իմ, իմինս	Մերը, ձերինը	Դու, իմինս	Զերը, ձերինը
Տ. Ինձ, ինձի	Մեզ, մեզի	Դեզ, ձեզի	Զեզ, ձեզի
Բ. Ինձմէ, ինչ	Մեզմէ, մենչ	Դեզմէ, ձեչ	Զեզմէ, ձեչ
Գ. Ինձմով	Մեզմով	Դեզմով	Զեզմով

Գ. ԴԵՄԲ

ԵԳ.	ՅՈՐ.	ԵԳ.	ՅՈՐ.
Ո. Ինք	Իրենք	Ան, անիկա	Անոնք
Հ. Զինք	Զիրենք	Զայն, զանիկա	Զանոնք
Ս. Իրը, իրենը	Իրենցը	Անորը	Անոնցը
Տ. Իրեն	Իրենց	Անոր	Անոնց
Բ. Իրմէ	Իրենցմէ	Անկէ	Անոնցմէ
Գ. Իրմով	Իրենցմով	Անով	Անոնցմով

ՓՈԽԱԴԱՐՁ ԴԵՐԱՆՈՒՆԵՐ

Ո.	—	—
Հ.	Մէկգմէկ	Իրար, զիրար
Ս.	Մէկգմէկու	Իրարու
Տ.	Մէկգմէկու	Իրարու
Բ.	Մէկգմէկէ	Իրարմէ
Գ.	Մէկգմէկով	Իրարմով

ԻՆԺ ԴԵՐԱՆՈՒՆԵՐ ԿՐԿՆԱԿ ՀԱՆՈՎՈՒՄԸ

Ա. ԴԵՄԲ

ԵԳ.	ՅՈՐ.
Ո.	—
Հ.	Ինքզինքս
Ս.	Ինքզինքիս
Տ.	Ինքզինքիս
Բ.	Ինքզինքէս
Գ.	Ինքզինքովս

Բ. ԴԵՄԲ

ԵԳ.	ՅՈՐ.
Ո.	—
Հ.	Ինքզինքդ
Ս.	Ինքզինքիդ
Տ.	Ինքզինքիդ
Բ.	Ինքզինքէդ
Գ.	Ինքզինքովդ

Գ. ԴԵՄԲ

ԵԳ.	ՅՈՐ.
Ո.	—
Հ.	Ինքզինքն
Ս.	Ինքզինքնու
Տ.	Ինքզինքնու
Բ.	Ինքզինքնէ
Գ.	Ինքզինքովն

ՑՈՒՑԱԿԱՆ ԴԵՐԱՆՈՒՆԵՐ

Ա. ԴԵՄԲ

ԵԳ.	ՅՈՐ.
Ո. Հ.	Այս, աս, սա, ասիկա
Ս. Տ.	Ասոր
Բ.	Ասկէ
Գ.	Ասով

Այդ

Ո. Հ. Այդ, ատ, ատիկա	Ատոնք
Ս. Տ. Ատոր	Ատոնց
Բ. Ատկէ	Ատոնցմէ
Գ. Ատով	Ատոնցմով

Այն

Ո. Հ. Այն, ան, անիկա	Անոնք
Ս. Տ. Անոր	Անոնց
Բ. Անկէ	Անոնցմէ
Գ. Անով	Անոնցմով

ՍՏԱՅԱԿԱՆ ԴԵՐԱՆՈՒՆՆԵՐ

Ա. Գէմբ

եզ.

Ո. Հ. Իմա, Իմինս	Յոր.
Ս. Տ. Իմինս	Իմիններս
Բ. Իմինէս	Իմիններուս
Գ. Իմինովս	Իմիններէս
Ո. Հ. Մերը, մերինը	Մերինները
Ս. Տ. Մերինին	Մերիններուն
Բ. Մերինէն	Մերիններէն
Գ. Մերինով	Մերիններով

Բ. Գէմբ

Ո. Հ. Քուկդ, քուկինդ	Քուկիններդ
Ս. Տ. Քուկինիդ	Քուկիններուդ
Բ. Քուկինէդ	Քուկիններէդ
Գ. Քուկինովդ	Քուկիններովդ
Ո. Հ. Չերը, ձերինը	Չերինները
Ս. Տ. Չերինին	Չերիններուն
Բ. Չերինէն	Չերիններէն
Գ. Չերինով	Չերիններով

Գ. Գէմբ

Ո. Հ. Իրը, Իրենը	Իրենները
Ս. Տ. Իրենին	Իրեններուն
Բ. Իրենէն	Իրեններէն
Գ. Իրենով	Իրեններով
Ո. Հ. Իրենցը	Իրենցինները
Ս. Տ. Իրենցինին	Իրենցիններուն
Բ. Իրենցինէն	Իրենցիններէն
Գ. Իրենցինով	Իրենցիններով (*)

ՅԱՐԱՐԵՐԱԿԱՆ ԴԵՐԱՆՈՒՆ

եզ.

Յոր

Ո. Որ	Որոնք
Հ. Չոր	Չորս
Ս. Որուն	Որոնց
Տ. Որու	Որոնց
Բ. Որմէ	Որոնցմէ
Գ. Որով	Որոնցմով

ԱՆՈՐՈՇ ԴԵՐԱՆՈՒՆՆԵՐՈՒ ԲԱՅԱՌԻԿ ՀՈՒՈՎՈՒՄՆԵՐԸ

Ո. Հ. Ո՞վ, զո՞վ	Ո՞րը	Մէկը
Ս. Տ. Որո՞ւ	Որո՞ւն	Մէկուն
Բ. Որմէ՞	Որմէ՞	Մէկէն
Գ. Որով	Որով	Մէկով
Ո. Հ. Ամէնը	Ոմանք	Որո՞նք
Ս. Տ. Ամէնուն	Ոմանց	Որո՞նց
Բ. Ամէնէն	Ոմանցմէ	Որոնցմէ՞
Գ. Ամէնով	Ոմանցմով	Որոնցմով

(*) Այս ձևերը շատ զործածական չեն:

ՄՄ Հայագիտական գրադարան

MAL015890

